

BIDRAG

TILL

SVERIGES OFFICIELLA STATISTIK.

III) **Kungl. Maj:ts Befallningshafvandes femårsberättelser.** Ny följd. 8.

ÅREN

1891—1895.

NORRBOTTENS LÄN.

1. Länets indelning och naturliga beskaffenhet i allmänhet.

Någon förändring i länets yttre gränser har icke egt rum under den period, denna berättelse omfattar. Dess *areal* utgör 1,051³⁰ kvadratnMil, med den fördelning å fögderier, socknar samt städer, som i senaste femårsberättelse finnes angifven. Deremot har *länets indelning*, hvilken åskådliggöres af *tabell A* (sid. 2), under perioden undergått åtskilliga förändringar.

Sälunda utgör Elfsby kommun, hvilken förut tillhört Piteå tingslag och, såsom kapellförsamling, Piteå pastorat, enligt nådiga brefvet den 29 november 1890 från och med 1892 års ingång eget tingslag samt enligt nådiga brefvet den 20 april 1894 eget regalt gäll.

Vidare är genom nådigt bref den 10 juni 1892 den under Luleå stad förut lydande lägenheten Ön eller Stadsön från och med 1893 års ingång såväl i kyrkligt och kommunalt hänseende förlagd till Neder-Luleå socken som i judicielt hänseende till Neder-Luleå tingslag och Luleå domsaga, samt det s. k. Svartöhemmanet, eller $\frac{3}{64}$ mantal Björnsby nr 6, äfvensom de inom området för Luleå stads hamn liggande holmarne Gråskälören, Smultronören, Långören, Långörgrundet, Löfgrundet, Limpören, Limpholmen eller Getören, Långgrundet och Dömansgrundet eller Dömansören från och med nämnda tid i alla afseenden öfverflyttade till Luleå stad från Neder-Luleå socken, denna sockens

länsmansdistrikt, Luleå fögderi, Neder-Luleå tingslag och Luleå domsaga.

Genom nådigt bref den 18 maj 1894 hafva hemmanet $\frac{3}{16}$ mantal Notviken nr 1 och det från Neder-Luleå pastorsboställe utbrutna $\frac{3}{16}$ mantal, som anslagits till löningsjord åt kyrkoherden i Luleå stad, från 1895 års början blifvit skilda från Neder-Luleå socken, denna sockens länsmansdistrikt, Luleå fögderi, Neder-Luleå tingslag och Luleå domsaga samt förlagda till Luleå stad.

Enligt den år 1890 vidtagna nya regleringen af provinsialläkarestaten är i länet från och med år 1891 anställd förste provinsialläkare och har i sammanhang med nämnda reglering inrättats ett nytt provinsialläkaredistrikt, bestående af Neder-Luleå socken och utgörande tienstedistrikt för omförmälde tjänsteman i hans egenskap af provinsialläkare samt för den jemlikt samma reglering förordnade biträdande provinsialläkaren.

Med anslag af resp. kommuner och af länets landsting samt med bidrag af statsmedel hafva, enligt nådigt bref den 4 december 1891, från och med år 1892 inom länet upprättats 4 extra provinsialläkarebefattningar, nämligen en för Arvidsjaurs och Arjeplogs kommuner af Piteå provinsialläkaredistrikt med station för läkaren i Arvidsjaurs kyrkoby, en för Jockmocks kommun

INLEDNING

TILL

Bidrag till Sveriges officiella statistik. H, Kungl. Maj:ts befallningshavandes femårsberättelser, jämte Sammandrag för åren ... på Nådigaste befallning utarbetat och utgivet af Statistiska centralbyrån – Stockholm, 1863-1912.

Täckningsår: 1856/60-1901/05 = N.F., [1]-10.

Kungl. Maj:ts befallninghavande i Stockholms stad och i rikets 24 län avger underdåniga femårsberättelser av statistiskt innehåll.

Berättelserna består av två avdelningar.

Första avdelning består av följande rubriker:

- 1. Länets indelning och naturbeskaffenhet i allmänhet**
- 2. Innevånare**
- 3. Näringar**
- 4. Kommunikationsanstalter och varubyten**
- 5. Kameralförhållanden**
- 6. Politi.**

Andra avdelning är en tabellbilaga.

Statistiska centralbyrån samlar in och utger ett sammandrag för hela riket av samtliga femårsberättelsernas huvudsakliga innehåll.

Föregångare:

Kongl. maj:ts befallningshafvandes femårsberättelse för åren ... – Stockholm, 1823-1857.

Täckningsår: 1822-1851/55.

Innehållsförteckning.

	Sid.
Underdånig berättelse	1-57.
1. Länets indelning och naturliga beskaffenhet i allmänhet.....	1.
Tab. A. Norrbottens läns indelning.....	2.
2. Invånare.....	4.
Tab. B. De olika nationaliteternas fördelning i Norrbottens läns lappmarker åren 1891-1895.....	6.
Tab. C. Antal renar i Norrbottens län år 1895.....	8.
Tab. D. Uppgift från länsfängelset och kronohäkterna inom Norrbottens län på antalet brott och förseelser, för hvilka ådömda straff blifvit verkställda under åren 1891-1895, samt brottens och straffens beskaffenhet m. m.....	12.
Tab. E. Import till och export från Norrbottens län af vissa njutningsmedel åren 1891-1895.....	12.
3. Näringar.....	13.
Tab. F. Af statsagronomen utförda förrättningar åren 1891-1895...	22.
Tab. G. Skiftesverkets ställning i Norrbottens län vid 1895 års slut.	24.
Tab. H. Premieringsmöten för hästar åren 1891-1895.....	26.
Tab. I. Nötboskapspremieringen i Norrbottens län åren 1892-1895.....	28.
Tab. K. Landtmannaprodukter m. m., som under år 1895 införts till Piteå, Luleå och Haparanda tullkamrar.....	29.
Tab. L. Ut- och införda skogseffekter åren 1891-1895.....	39.
Tab. M. Utfärdade mutsedlar beträffande Norrbottens län åren 1891-1895.....	43.
4. Kommunikationer och varubyten.....	46.
Tab. N. Med statsanslag understödda vägarbeten i Norrbottens län åren 1891-1895.....	47.
Tab. O. Skjutsentreprenadbidragen i Norrbottens län åren 1891-1895.....	48.
Tab. P. Inrikes sjöfarten i Norrbottens län åren 1891-1895.....	49.
Tab. Q. Utrikes sjöfart till och från Norrbottens län åren 1891-1895.....	50.
Tab. R. Tullinkomster i Norrbottens län åren 1891-1895.....	50.
5. Kameralförhållanden.....	50.
Tab. S. Uppskattning af fastigheter och inkomst i Norrbottens län åren 1891-1895.....	50.
6. Politi.....	52.
Tab. T. Antal skolor i Norrbottens län vid 1895 års slut.....	52.
Tab. U. På deposition samt upp- och afskrifning innestående belopp i banker i Norrbottens län vid slutet af åren 1891-1895.....	54.
Tab. V. Sparbankerna i Norrbottens län år 1895.....	55.

	Sid.
Tabellbilagor	58-65.
Tab. 1. Folkmängden i Norrbottens län åren 1891-1895.....	58.
Tab. 2. Allmänna vägar och skjutsning i Norrbottens län åren 1891-1895.....	59.
Tab. 3. Hemman och lägenheter samt stadsjordar m. m. i Norrbottens län år 1895.....	60.
Tab. 4. Egendomar af fideikommissnatur i Norrbottens län år 1895. (Finnas ej.).....	61.
Tab. 5. Egendomar tillhörande inhemska aktiebolag, i Norrbottens län år 1895.....	61.
Tab. 6. Egendomar tillhörande främmande magters undersåtar, i Norrbottens län år 1895.....	62.
Tab. 7. Fromma stiftelser, stipendiifonder, pensionsanstalter, sjukkassor och dermed jemförliga inrättningar i Norrbottens län år 1895.....	63.

BIDRAG

TILL

SVERIGES OFFICIELLA STATISTIK.

III) **Kungl. Maj:ts Befallningshafvandes femårsberättelser.** Ny följd. 8.

ÅREN

1891—1895.

NORRBOTTENS LÄN.

1. Länets indelning och naturliga beskaffenhet i allmänhet.

Någon förändring i länets yttre gränser har icke egt rum under den period, denna berättelse omfattar. Dess *areal* utgör 1,051^{3/4} kvadratomil, med den fördelning å fögderier, socknar samt städer, som i senaste femårsberättelse finnes angifven. Deremot har *länets indelning*, hvilken åskådliggöres af *tabell A* (sid. 2), under perioden undergått åtskilliga förändringar.

Sälunda utgör Elfsby kommun, hvilken förut tillhört Piteå tingslag och, såsom kapellförsamling, Piteå pastorat, enligt nådiga brefvet den 29 november 1890 från och med 1892 års ingång eget tingslag samt enligt nådiga brefvet den 20 april 1894 eget regalt gäll.

Vidare är genom nådigt bref den 10 juni 1892 den under Luleå stad förut lydande lägenheten Ön eller Stadsön från och med 1893 års ingång såväl i kyrkligt och kommunalt hänseende förlagd till Neder-Luleå socken som i judicielt hänseende till Neder-Luleå tingslag och Luleå domsaga, samt det s. k. Svartöhemmanet, eller $\frac{3}{64}$ mantal Björnsby nr 6, äfvensom de inom området för Luleå stads hamn liggande holmarne Gråskälören, Smultronören, Långören, Långörgrundet, Löfgrundet, Limpören, Limpholmen eller Getören, Långgrundet och Dömansgrundet eller Dömansören från och med nämnda tid i alla afseenden öfverflyttade till Luleå stad från Neder-Luleå socken, denna sockens

länsmansdistrikt, Luleå fögderi, Neder-Luleå tingslag och Luleå domsaga.

Genom nådigt bref den 18 maj 1894 hafva hemmanet $\frac{3}{16}$ mantal Notviken nr 1 och det från Neder-Luleå pastorsboställe utbrutna $\frac{3}{16}$ mantal, som anslagits till löningsjord åt kyrkoherden i Luleå stad, från 1895 års början blifvit skilda från Neder-Luleå socken, denna sockens länsmansdistrikt, Luleå fögderi, Neder-Luleå tingslag och Luleå domsaga samt förlagda till Luleå stad.

Enligt den år 1890 vidtagna nya regleringen af provinsialläkarestaten är i länet från och med år 1891 anställd förste provinsialläkare och har i sammanhang med nämnda reglering inrättats ett nytt provinsialläkaredistrikt, bestående af Neder-Luleå socken och utgörande tienstedistrikt för omförmälde tjensteman i hans egenskap af provinsialläkare samt för den jemlikt samma reglering förordnade biträdande provinsialläkaren.

Med anslag af resp. kommuner och af länets landsting samt med bidrag af statsmedel hafva, enligt nådigt bref den 4 december 1891, från och med år 1892 inom länet upprättats 4 extra provinsialläkarebefattningar, nämligen en för Arvidsjaurs och Arjeplogs kommuner af Piteå provinsialläkaredistrikt med station för läkaren i Arvidsjaurs kyrkoby, en för Jockmocks kommun

med Qvickjock af Öfver-Luleå provinsialläkaredistrikt med station i Jockmacks kyrkoby, en för Gellivare kommun af Öfver-Kalix provinsialläkaredistrikt med station i Gellivare kyrkoby samt en för Öfver-Torneå och Hietaniemi kommuner af Haparanda provinsialläkaredistrikt med station i Matarengi kyrkoby.

Likason under förra perioden hafva äfven under den nu tilländagångna extra länsmän varit anstälde inom den del af Pajala länsmansdistrikt, som utgöres af Muonionalusta kapell, samt inom den del af Öfver-Luleå distrikt, som utgöres af Edefors pastorat. Under perioden har en extra länsman anställts jemväl å Malmberget inom Gellivare länsmansdistrikt.

Genom utbrytningen af Elfsby till eget pastorat har pastoratens antal inom länet ökat till 20 och genom bildande af Neder-Luleå provinsialläkaredistrikt hafva de ordinarie provinsialläkaredistrikt inom länet ökat till 8. Frånsett detta samt de andra förändringar, hvilka här ofvan anmärkts, är länets indelning i öfrigt under perioden oförändrad. Sålunda omfattar länet vid periodens slut fortfarande 4 domsagor och fögderier,

17 länsmansdistrikt, 24 kommuner, 2 länsveterinärdistrikt jemte 2 distriktsveterinärer. Länet är likasom tillföre indeladt i 13 revir och 56 bevakningsdistrikt under en öfverjägmästare, hilkens distrikt sammanfaller med länet, och tillhör fortfarande sju militärdistrikten, norra bergmästaredistriktet samt öfre norra väg- och vattenbyggnadsdistriktet.

Såsom egande samband med frågan om länets indelning torde här böra omnämnas, att såsom en följd af den utveckling länet på senare tider undergått, behof alltmera gjort sig gällande af de för *ordnandet af byggnadsverksamheten*, brandväsendet m. fl. angelägenheter i rikets städer utfärdade stadgars tillämpning inom vissa platser af *större betydelse* å länets landsbygd. Sålunda har Konungens Befallningshafvande genom beslut den 20 januari 1893, hvilket enligt nädigt bref den 2 juni samma år vunnit Kungl. Maj:ts fastställelse, förordnat, att byggnadsstadgan för rikets städer skall i tillämpliga delar gälla för visst område å Gellivare kyrkoplats. Likaledes har Konungens Befallningshafvande genom beslut den 13 oktober 1894, af Kungl.

Tab. A.

Norrbottens läns indelning.

Stad, socken eller kapellag.	Pastorat.	Kontrakt.	Tingslag. ¹⁾	Domsaga.	Länsmansdistrikt.	Fögderi.	Provinsialläkaredistrikt.	Lasarett-distrikt.	Veterinär-läkaredistrikt.	Kompani och antal soldatrotar.	Lappmark.
<i>Nedre landet.</i>											
Piteå stad	Piteå.	Vesterbot- tens andra.	²⁾ —	²⁾ —	³⁾ —	—	⁵⁾ —	Piteå.	Piteå. ⁹⁾	Piteå 125.	—
Piteå landsförsamling . .			Piteå.	Piteå.	{ Piteå södra och Piteå norra.	Piteå.	Piteå.				
Elfsby	Elfsby.	Vesterbot- tens tredje.	Elfsby.	Piteå.	Piteå.	—	⁵⁾ —	Piteå.	Piteå. ⁹⁾	—	—
Luleå stad	Luleå stad.		²⁾ —								
Neder-Luleå	Neder-Luleå.	Vesterbot- tens tredje.	Neder-Luleå.	Luleå.	Neder-Luleå.	Luleå.	Neder-Luleå. ⁶⁾	Luleå.	Luleå. ⁹⁾	Lif- 61. Råneå 26.	—
Öfver-Luleå	Öfver-Luleå.		Öfver-Luleå.		Öfver-Luleå. ⁴⁾						
Edefors	Edefors.	Vesterbot- tens tredje.	Råneå.	Kalix.	Råneå.	Kalix.	Råneå.	Neder-Kalix.	Kalix. ⁸⁾	Kalix 68.	—
Råneå	Råneå.		Neder-Kalix.		Neder-Kalix.		Öfver-Kalix.				
Neder-Kalix	Neder-Kalix.	Vesterbot- tens tredje.	Öfver-Kalix.	Kalix.	Öfver-Kalix.	Kalix.	Öfver-Kalix.	Neder-Kalix.	Kalix. ⁸⁾	Kalix 16. Vakanta 9.	—
Öfver-Kalix	Öfver-Kalix.		Öfver-Kalix.		Öfver-Kalix.		Öfver-Kalix.				
Haparanda stad	Neder-Tor- neå.	Vesterbot- tens tredje.	Neder-Tor- neå och Karl Gustaf.	Torneå.	Neder-Tor- neå och Karl Gustaf.	Torneå.	⁵⁾ —	Haparanda.	Haparanda.	Vakanta 25.	—
Neder-Torneå											
Karl Gustaf	Karl Gustaf.	Vesterbot- tens tredje.	Korpilom- bolo.	Torneå.	Korpilom- bolo.	Torneå.	Öfver-Kalix.	Haparanda.	Haparanda. ⁹⁾	Vakanta 19.	—
Hietaniemi	Hietaniemi.										
Öfver-Torneå	Öfver-Tor- neå.	Vesterbot- tens tredje.	Korpilom- bolo.	Torneå.	Korpilom- bolo.	Torneå.	Öfver-Kalix.	Haparanda.	Haparanda. ⁹⁾	Vakanta 33.	—
Korpilombolo kapellförs.	Öfver-Tor- neå.										
Tärendö kapellförsamling	Pajala.	Vesterbot- tens tredje.	Pajala	Torneå.	Pajala. ⁴⁾	Torneå.	Pajala.	Haparanda.	Haparanda. ⁹⁾	Vakanta 13.	—
Pajala med Muonionalusta											
<i>Lappmarken.</i>											
Arvidsjaur	Arvidsjaur.	Vesterbot- tens andra.	Arvidsjaur.	Piteå.	Arvidsjaur.	Piteå.	Piteå. ⁷⁾	Piteå.	Piteå. ⁸⁾	Piteå.	—
Arjepfluog	Arjepfluog.		Arjepfluog.		Arjepfluog.						
Jockmoeck med Qvickjock	Jockmoeck.	Vesterbot- tens tredje.	Jockmoeck.	Luleå.	Jockmoeck.	Luleå.	{ Öfver-Luleå. ⁷⁾	Luleå.	Luleå. ⁹⁾	Lappmarken är ej roterad.	Luleå.
Gellivare	Gellivare.		Gellivare.		Kalix.		Gellivare.				
Juekasjärvi	Juekasjärvi.	Vesterbot- tens fjerde.	Juekasjärvi.	Torneå.	Juekasjärvi.	Torneå.	Pajala.	Haparanda.	Haparanda. ⁹⁾	—	—
Enontekis	Enontekis.		Enontekis.		Enontekis.		Enontekis.				

¹⁾ Häradsindelning förekommer icke i Norrbottens län, lika litet som i det öfriga Norrland. — ²⁾ Egen jurisdiktion. — ³⁾ Stadsfiskal. — ⁴⁾ Extra länsmansdistrikt. — ⁵⁾ Stadsläkare. — ⁶⁾ Förste provinsialläkare och biträdande provinsialläkare. — ⁷⁾ Extra provinsialläkare. — ⁸⁾ Distriktsveterinär. — ⁹⁾ Länsveterinär.

Maj:t fastställt den 25 oktober 1895, föreskrifvit, att byggnads-, brand- och ordningsstadgarne för rikets städer skola i tillämpliga delar gälla för Arvidsjaur kyrkostad. Enahanda beslut beträffande byggnadsstadgans tillämpning har Konungens Befallningshafvande den 25 juni 1895 fattat vidkommande Bodens stationssamhälle, ehuru detta beslut icke kunnat före periodens utgång underställas Kungl. Maj:ts pröfning.

I fråga om *länets naturbeskaffenhet* har Konungens Befallningshafvande i tidigare femårsberättelser lemnat utförliga redogörelser, anslutande sig till den vidgade kännedom härutinnan, som å skilda tider vunnits genom utförda undersökningar och verkställda kartläggningar. För den nu ifrågavarande perioden är följande att i förevarande hänseende särskildt anmärka.

De undersökningar, hvilka under år 1889 uppdrogos åt den s. k. Apatitkommissionen och hvilka nämnda år togo sin början, fortgingo sedan enligt vidgad plan åren 1890 och 1891, delvis äfven år 1892. Genom dessa undersökningar blef ådagalagd, att, så vidt hittills kunnat utrönas, apatit uti brytvärda massor näppeligen finnes annat än i gellivaretrakten och i sammanhang med de stora jernmalmsfälten. Å nämnda trakt har ock, efter Riksdagens samtycke dertill, koncession för apatits tillgodogörande blifvit af Kungl. Maj:t åt enskild man meddelad.

De omfattande geologiska undersökningar, som under Apatitkommissionen utfördes efter en vidgad plan, hafva emellertid såväl af staten som af enskilda fortsatts på andra gebit och i många fall lemnat resultat, som gifva goda förhoppningar för framtiden. Sålunda får man till de tekniskt nyttiga bergarter, hvilka uti senaste femårsberättelsen (sid. 4) omnämndes såsom förefintliga inom länet, nu lägga äfven *magnesit*, som i anseende kvantiteter anträffats af statsgeologen doktor F. W. Svenonius inom Qvickjocks fjälltrakter, särskildt i fjället Tarrekaise. Denna bergart, som liknar vanlig hvit till gulhvitt marmor, men väsentligen består af kolsyrad magnesia, lemnar i brändt tillstånd ett keramiskt material, som i eldhärdighet täflar med, ja t. o. m. visat sig öfverträffa metallen platina. Da de moderna metallurgiska processerna i synnerhet för tillgodogörandet af fosforhaltiga jernmalmer fordra ett sådant material och då allra största delen af länets malmer just tillhör denna kategori, så måste upptäckten af magnesit inom länet anses vara synnerligen välkommen för en blifvande större jernförädlingsindustri. Hittills har vårt lands liksom verldsmarknadens alltjemt växande behof af detta dyrbara råämne tillgodosetts uteslutande från ett par sydeuropeiska förekomster. Ansökningar om rätt att bearbeta de å kronojord belägna norrbottniska förekomsterna hafva, emedan detta mineral ännu ej faller under grufvestadgan, af skilda personer eller bolag ingifvits till Kungl. Maj:t, men ej före periodens utgång afgjorts.

Hvad de egentliga malmtillgångarne beträffar, så hafva i samband med Apatitkommissionens arbeten omfattande utredningar jente kartläggning gjorts rörande de stora jernmalmsfälten i Gellivare och Juckasjärvi socknar, deras utsträckning, byggnad och värde. Särskildt böra här omnämnas koppargrufvefälten invid riksgränsen, sydvest om Torne träsk. Under perioden hafva mycket omfattande vetenskapliga utredningar verkstälts der på bekostnad af enskilda intressenter. Härigenom hafva dels det gamla Sjangeli koppargrufvefältets förekomster högst betydligt vidgats, dels det nya fältet Unna Allakats tillkommit och å båda hafva talrika inmutningar gjorts på enligt uppgift mycket värdefulla och rika malmer. Emellertid påverkas dessa och andra

grufarbeten inom länet synnerligen menligt af det genom kungl. kungörelsen den 19 augusti 1889 gifna förbud mot utmålsläggning för sådan å odisponerad kronojord belägen fyndighet, hvarå inmutning sökts efter nyssnämnda dag. Detta förbud, tillkommet för att betrygga en tilltänkt ny lagstiftning i fråga om tillgodogörande för kronans räkning af statens jordegareandel och afsedt att erhålla allenast en provisorisk giltighet, intill dess sistberörda spörsmål kunde blifva lyckligen löst, har emellertid, da man icke kunnat enas om lämpligaste sättet för denna lösning, erhållit en opåräknadt lång giltighetstid och skapat ett läge, hvilket det vore önskvärdt att kunna snarast möjligt komma ifrån.

Sedan vid geologkongressen i Zürich år 1894 en internationel glacierkommission tillsatts, med uppgift att småningom utreda den för klimatläran viktiga frågan om *jökulisarnes variationer* i jordens skilda länder, och äfven vårt land blifvit i denna kommission representeradt, så hafva under periodens sista år vetenskapliga forskningar i detta hänseende, redan tidigare påbörjade, men under en längre tid afbrutna, åter upptagits inom länet.

Under femårsperioden hafva *agronomiskt-botaniska* och *forstligt-botaniska undersökningar* inom länet blifvit anställda utaf lektorn vid Ultuna landbruksinstitut A. N. Lundström, som med särskildt anslag ifrån Finansdepartementet under ett par somrar rest inom länet för att undersöka den vilda foderväxtfloran samt de parasiter ur växtriket, som angripa skogen. Dessa undersökningar hafva sedan utsträckts till lagarne för skogsförnyringen och till en del andra skogsbiologiska förhållanden.

I uteslutande agronomiskt-botaniskt syfte hafva nuvarande föreståndaren för Sveriges utsädesförenings försöksfält i Örebro G. A. Kellgren och assistenten vid svenska mosskulturforeningen R. Tolf genomrest länet.

Den förre har under sina resor inom länet insamlat ett rikt material utaf de inom Norrbotten vildt förekommande foderväxterna, såväl ifrån fastare mark som ifrån myrar, utdikade sjöar och flodholmar. De insamlade foderväxterna hafva vid Landbruksakademiens kemiska laboratorium underkastats noggrann kemisk undersökning, hvarvid befunnits, att de norrbottniska foderväxterna besitta ett näringsvärde, som i många fall öfverträffar det, som man funnit vid undersökning af samma arter ifrån sydligare växtlokaler. Särskildt gäller detta de starrarter, som ingå såsom hufvudbeståndsdel i de utdikade sjöarnes och de ryktbara flodholmarnes yppiga vegetation. Enligt de utförda undersökningarna borde det ifrån dessa erhållna höet i fodervärde motsvara, om ej öfverträffa, godt hårdvallshö. Denna slutsats strider emellertid emot den här i praktiken vunna erfarenheten, hvilket åter torde vara förorsakadt af det förhållandet, att befolkningen af fruktan för en felslagen återväxt, om höet toges för tidigt, i allmänhet dröjer alltför länge med höbergningen från de ifrågavarande slätterlägenheterna.

Assistenten Tolfs undersökningar gälde i främsta rummet länet många vidsträckta myrar, deras beskaffenhet och odlingsvärde samt den å dem förekommande foderväxtfloran. Undersökningen, som omfattade icke mindre än 123 inom länet belägna myrar, torde komma att blifva af stor betydelse såväl såsom vägledande för kommande undersökningar på detta område som också för blifvande odlingsföretag. De norrbottniska mossarne äro enligt Tolfs undersökning af en mera likartad karakter än inom öfriga delar af landet, i det att egentliga högmossar,

hvilkas odlingsvärde är obetydligt, så godt som saknas. Nästan alla länets mossar utgöras af grunda odlingsbara lågmossar, bland hvilka särskildt framhållas de inom Arvidsjaurs socken belägna Stormyren (en fjerdedels mil lång), Fetmyren och Saltmyren (hvardera mellan 400 och 500 hektar), hvilka visat sig innehålla en utmärkt odlingsmark. I samband med myrarnes ringa djup torde stå ett annat, för deras framtida uppodling betydelsefullt förhållande, som assistenten Tolf vid sina undersökningar inom länet tror sig hafva funnit, att nämligen alla de gräs och foderväxter, som trivas å fastmarksvallar, äfven framgångsrikt kunna odlas på torfjord, under förutsättning af att torrläggningen motsvarar växternas behof och att vallarne skötas rationellt. Skulle denna iakttagelse visa sig riktig, så skulle frågan om erhållande af lämpliga foderväxtblandningar för myrodlingarna högst betydligt förenklas och dermed en af de större svårigheterna för en rationel skötsel af myrodlingarna vara undanröjd. Möjligen beror det iakttagna förhållandet dock till hufvudsaklig del af den omständigheten, att å så godt som alla äldre myrodlingar inom länet påförts stora mängder sand och lera, hvarigenom myrjordens beskaffenhet blifvit i hög grad modifierad.

Under femårsperioden har äfven berättelse afgifvits angående de *agronomiskt-geologiska undersökningar*, som geologen J. Jönsson med understöd från Finansdepartementet företagit under sommaren 1890. Enligt dessa undersökningar, som omfattade det mellan Torneå och Luleå elfvar belägna kustlandet, utgöres den allmännaste jordarten inom de mera höglända områdena utaf en ljusgrå, sandig eller grusig, ursköld moränbildning af i allmänhet obetydlig mäktighet och knappast lämplig för annat än skogsväxt. I dalarne är denna moränbildning oftast täckt af ett tunnt lager af nedsvämmad sand, s. k. svämsand, mera sällan af lera, s. k. svämmlera, men dessa sistnämnda jordarter äro då i sin tur oftast dolda af torfdy. Endast å några ställen utmed elfvarne hade en fin, kalkfattig, skiktad lera iakttagits. Ifrån agronomiskt-geologisk synpunkt måste de inom dessa trakter talrikt förekommande myrarne således anses såsom den viktigaste geologiska bildningen inom det ifrågavarande området. Myrarne hade vid företagna borringar visat sig bestå af hufvudsakligen torfdy samt af väl förmltnad mosstorf. Deras djup vexlade mellan ett par decimeter och 4.1 meter samt uppgifves till i medeltal 1.7 meter (medeltal af några och femtio borringar). Lutningsförhållandena äro i allmänhet sådana, att myrarne utan större svårigheter torde kunna utdikas. Härigenom skulle ofantliga myrsträckor inom detta område kunna så godt som af sig sjelfva omdanas till skogbärande mark eller blifva användbara för sädesodling eller, der förhållandena tillåta anordnande af öfversilning eller annat konstgjordt bevattningssätt,

kunna gifva en stor foderafkastning. Erfarenheten ifrån de redan verkställda utdikningarne af sjöar och myrar har nämligen visat, att dessa med väl genomförda öfversilningsanordningar kunna gifva en oerhörd afkastning af foder, hufvudsakligen bestående af de storväxta, gröfre starrarterna.

Såväl de prof af myrjord, hvilka af assistenten Tolf insamlats, som också myrjord ifrån andra ställen inom länet hafva till ett ej obetydligt antal varit föremål för undersökning vid Mosskulturföreningens laboratorium i Jönköping. Kemisk undersökning af myrjord ifrån Norrbotten har dessutom på Hushållnings-sällskapets bekostnad utförts vid Landtbruksakademiens laboratorium i Stockholm; och sedan den kemisk-växtbiologiska anstalten i Luleå träd i verksamhet år 1895, hafva liknande undersökningar der blifvit utförda.

Från och med år 1893 har Svenska mosskulturföreningen å myrodlingar inom länet haft tvenne försöksfält, nämligen ett i Neder-Kalix och ett i Korpilombolo socken. Den verksamhet, som Mosskulturföreningen påbörjat för att skaffa en noggrannare kännedom om länets myrmarker och för att genom försök lemna vägledning vid deras uppodlande och rationela skötsel, har numera upptagits utaf den inom länet inrättade kemisk-växtbiologiska anstalten. Till omförmälda förening hafva under perioden anslag utgått från såväl länets landsting som dess hushållnings-sällskap.

Hvad som i fråga om beskaffenheten af länets skogar kan vara att för nu ifrågavarande period anmärka, finnes antecknadt här nedan under afdelningen rörande skogshushållningen inom länet.

Arbetena på *länets ekonomiska kartverk* hafva under femårsperioden fortgått med en arbetspersonal under åren 1891—1893 af 4 och derefter af 3 kartografer. Topografiskt kartlagda under femårsperioden äro Neder-Kalix och Neder-Luleå socknar äfvensom från nästföregående period återstående delar af Råneå, Öfver-Luleå och Piteå socknar. År 1892 var länet i sin helhet topografiskt kartlagdt och fältarbetena afslutade. Härefter har kartverket, som nu äfven bearbetar Vesterbottens län, att upprätta beskrifningar öfver lappmarkssocknarne i mån af afvittringens fortgång.

Den af Generalstabens topografiska afdelning, med ledning af kartverkets utförda arbeten, under utarbetande varande topografisk-ekonomiska kartan öfver länet i skalan 1:200,000 och 41 blad, hade vid periodens slut utkommit med undantag af bladen Rödkallen, Piteå, Malå, Sorsele och Luleå. En ny reviderad upplaga af kartverkets specialkartor i skalan 1:100,000 öfver Råneå, Öfver-Luleå och Neder-Luleå socknar har under år 1895 utarbetats.

2. Invånare.

Länets *folkmängd* under åren 1891—1895 är uti bifogade **tabell 1** uppförd dels enligt presterskapets uppgifter den 31 december hvarje år och dels enligt mantalslängderna.

Enligt presterskapets uppgifter uppgick folkmängden i länet den 31 december 1895 till 115,500, deraf i städerna 10,958, å landsbygden utom lappmarkerna 83,674 samt i de sistnämnda 20,868.

Vore denna befolkning jemnt fördelad på länets hela yta (1,051,891 kvadratnymil), så komme 109.8 invånare på hvarje kvadratnymil; fördelas densamma på länet nedanom odlingsgränsen (514,697 kvadratnymil), blir siffran 224.5 på kvadratnymilen. I lappmarkerna (777,726 kvadratnymil) komma 26.8 invånare på kvadratnymilen och i kustlandet (274,166 kvadratnymil) 345.2. Afdrages ytan af vatten (omkring 68 kvadratnymil),

komma 117⁴ personer på hvarje kvadrattyland. Befolkningstätheten är störst i Neder-Luleå med 884² personer på kvadrattyland och minst i Arjeplog med 13⁶ personer.

Den 31 december 1890 utgjorde folkmängden i länet 104,783, deraf i städerna 8,698, å landsbygden utom lappmarkerna 79,135 och i de sistnämnda 16,950. Folkmängden har således under perioden ökat med 10,717 personer, eller med 10²³ procent, hvaraf i städerna 2,260 eller 25⁹⁸ procent, i lappmarkerna 3,918 eller 23¹² procent och å den öfriga landsbygden 4,539 eller 5⁷⁴ procent. Folkökningen inom länet utgjorde föregående period 8⁸⁸ procent, under perioden 1881—1885 6⁰⁴ procent, under perioden 1876—1880 8⁸⁸ procent, under perioden 1871—1875 9⁶⁰ procent samt under perioden 1866—1870 3¹⁷ procent, motsvarande respektive 2¹⁸, 2⁵⁶, 4¹⁶, 5¹⁵ och 1³² procent för hela riket.

Den årliga folkökningen under perioden åskådliggöres fullständigare genom följande tablä:

År.	I städerna.	På landet.		Summa folkökning.
		I kustlandet.	I lappmarken.	
1891	364	1,029	466	1,859
1892	485	640	639	1,764
1893	275	975	537	1,787
1894	657	749	1,287	2,693
1895	479	1,146	989	2,614
Summa	2,260	4,539	3,918	10,717

I medeltal för år uppgår folkökningen till 2,143 personer, motsvarande 1,708 personer föregående femårsperiod, 1,096 personer under perioden 1881—1885 samt 1,460 under perioden 1876—1880.

Tillökningen utgör sålunda i medeltal 1⁹⁷ procent årligen, emot 1⁵⁶ procent årligen under föregående period, 1²⁰ procent årligen under perioden 1881—1885 samt 1³² procent under åren 1861—1880. Folkökningen i hela riket utgjorde föregående period i medeltal 0⁴⁴ procent för år.

Den folkökning, som under perioden egt rum inom länet, är såväl relativt som absolut större än under någon föregående femårsperiod och öfverträffar den, som under förra delen af 1870-talet inträdde i samband med de då synnerligen gynsamma träkonjunkturena. Särskildt framtråda verkningarna af det uppsving, som Luleå-Gällivare jernväg och den i Gällivare uppkomna bergshandlingen medfört, i de höga siffror, som angifva folkökningen inom Luleå stad och Gällivare kommun. Folkmängden i Luleå stad, som vid utgången af år 1885 utgjorde 3,392 personer och som år 1890 uppgick till 4,755, utgjorde den 31 december 1895 ett antal af 6,822. Gällivare socken, hvars folkmängd under femårsperioden 1881—1885 ökades med allenast 199 personer, eller från 3,253 till 3,452, och som vid utgången af år 1890 ökats till 4,279, uppgick den 31 december 1895 till 6,676 personer. Under tioårsperioden 1886—1895 har alltså Luleå stads folkmängd mer än fördubblats samt folkmängden i Gällivare kommun nära fördubblats.

I hvad mån inflyttningen från utrikes ort och utflyttningen till utlandet inverkat på folkökningen, åskådliggöres af följande tabell:

År.	Emigranter.		Immigranter.		Öfverskjutande antal emigranter.		Öfverskjutande antal immigranter.	
	m.	qv.	m.	qv.	m.	qv.	m.	qv.
1891	305	206	20	38	285	168	—	—
1892	218	225	38	48	180	177	—	—
1893	182	176	41	32	141	144	—	—
1894	48	74	77	60	—	14	29	—
1895	45	78	59	77	—	1	14	—
Summa	798	759	235	255	606	504	43	—
Medeltal	160	152	47	51	113	101	—	—

För hela perioden uppgick antalet emigranter till 1,557 och antalet immigranter till 490, således ett öfverskott af de förra utaf 1,067 personer. Närmast föregående period utgjorde öfverskjutande antalet utflyttade 1,320 personer, under perioden 1881—1885 ett antal af 1,231 samt under perioden 1876—1880 endast 843. I sin helhet företer den nu ifrågavarande perioden icke någon väsentligare minskning af antalet emigranter eller af det öfverskott, hvarmed emigrationen öfverstigit immigrationen. Annelunda ställer sig deremot förhållandet, när hänsyn tages till de särskilda åren under perioden. Det visar sig då, att det hufvudsakliga antalet emigranter under densamma kommer på periodens trenne första år 1891, 1892 och 1893, med resp. 511, 443 och 358, medan emigrantantalet under åren 1894 och 1895 sjunker till resp. 122 och 123. Å andra sidan visa sistnämnda tvenne år en afsevärd stegring af antalet immigranter, hvilket, efter att under åren 1891, 1892 och 1893 hafva utgjort resp. 58, 86 och 73, år 1894 uppgår till 137 och år 1895 till 136. Sistnämnda tvenne år förete alltså ett öfverskott af immigranter öfver emigranter, nämligen 15 år 1894 och 13 år 1895, ett förhållande som förut icke för något år egt rum alltifrån den tid, då uppgifter om emigration och immigration först meddelades i femårsberättelserna för länet, eller från och med år 1876.

Af emigranterna hafva flyttat till och af immigranterna hafva inkommit från:

	Emigranter.		Immigranter.	
	m.	qv.	m.	qv.
Norge	61	54	13	15
Finland	46	131	67	157
Nordamerika	678	568	152	80
Annat land	13	6	3	3
Summa	798	759	235	255

Om någon utflyttning icke egt rum, skulle folkökningen under perioden uppgått till 12,274 personer eller 11⁷ procent.

Det öfvervägande antalet emigranter har, såsom af ofvanstående synes, begifvit sig till Nordamerika, dit ett antal af 1,246 utflyttat. Emigrationen till Norge eger rum, sasom i föregående berättelse anmärkts, väsentligen från lappmarken och det inre af landet, af hvars befolkning en och annan tager arbete vid de rika lofots- och finnmarksfiskena och andra sasom tjenare hos norske jordbrukare eller handlande. Af de från Norge inflyttade torde flertalet utgöras af svenskar, som, efter att tidigare hafva dit utflyttat, sedermera återvändt till hemlandet. Öfverflyttningen mellan länet och Finland sker hufvudsakligen uti socknarne

utefter gränselfvarne. Med den ständiga förbindelse, som der eger rum mellan hvarterdera landets gränsocknar och som väsentligen befrämjas af gemensamhet i språk samt af stamförvandtskap, blir en sådan öfverflyttning helt naturlig och sammanhänger ofta med förvärf af fast egendom å andra sidan gränsen, ingående af giftermål derstädes och dylikt. Af annan art, och icke afsedd i ofvan meddelade sifferuppgifter, är den tillfälliga inflyttning från Finland af arbetare, hvilka under tider af lifligare rörelse uti sågverksindustrien eller eljest, då mera omfattande tillfällen till arbetsförtjenst erbjuda sig, eger rum till länet. Flertalet af dessa arbetare återvänder efter slutadt arbete till hemorten, men en del kvarstannar, ofta under flere år, understundom för alltid. Dessa lösa invandrades arbetsamhet och sedlighet är, på sätt i föregående berättelser framhållits, ingalunda alltid oklanderlig.

Antalet af dem, som från Amerika under perioden återvänt, utgör 232 och är större, än hvad fallet varit under föregående perioder. De från Amerika återflyttade utgjorde under åren 1886—1890 ett antal af 123 och uppgingo under åren 1881—1885 till 130.

Länets invånare bestå af tre *folkstammar*, svenskar, finnar och lappar.

I landet nedom lappmarksgränsen utgjorde, såsom i tabell I finnes uppgifvet, befolkningen den 31 december 1895 ett antal af 94,632. Af detta antal kan befolkningen inom de till Torneå fögderi hörande socknarne betecknas såsom varande af finsk nationalitet. Denna befolkning utgjorde 16,983. I sistnämnda antal ingå äfven de inom dessa socknar bosatte svenskar, af hvilka emellertid flertalet äfven talar finska.

Hvad *lappmarkerna* beträffar meddelas i tabell B, på sätt i föregående berättelser skett, en öfersigt af fördelningen af de tre nationaliteterna.

Jemföres denna tabell med motsvarande tabeller uti de båda senaste femårsberättelserna, så visar sig, att antalet svenskar inom lappmarken, hvilket vid slutet af perioden 1881—1885 utgjorde 7,282 och vid utgången af år 1890 8,579, nu utgör 12,505. Ökningen af den svenska befolkningen inom lappmarken, hvilken ökning under den näst föregående perioden utgjorde 1,297, har

sålunda under den nu ifrågavarande uppgått till icke mindre än 3,926. Denna ökning har egt rum så godt som uteslutande inom socknarne Arvidsjaur, Arjepluog, Jockmock med Qvickjock samt Gellivare. Men den faller till vida öfvervägande del på sistnämnda socknen, detta naturligen beroende på den industriella utveckling, som derstädes inträdt. Ty medan inom de tre förstnämnda socknarne ökningen af svenskarnes antal utgjort under perioden resp. 657, 138 och 617, har den inom Gellivare under perioden uppgått till 2,497.

Den finska befolkningen inom lappmarken, hvilken förekommer i de tre nordligaste lappmarkssocknarne Gellivare, Juckasjärvi och Enontekis och som år 1885 utgjorde 3,998, har under perioden icke undergått någon nämnvärd ökning. Antalet uppgick vid slutet af närmast föregående femårsperiod till 4,942 samt vid utgången af år 1895 till 4,988, således en ökning af allenast 46.

Antalet lappar företer, enligt siffrorna i tabellerna, en förminskning, ehuru icke af synnerlig betydighet. Deras antal, som vid utgången af år 1885 upptogs till 3,563 och vid slutet af år 1890 till 3,425, uppgifves nu utgöra 3,375. De egentliga nomadlapparne, vid periodens början beräknade till 2,580, angifvas vid dess slut till 2,500.

I afseende å de siffror, hvilka sålunda beräknats för de särskilda kategorierna, gäller emellertid, att de endast kunna ega en approximativ giltighet. Bestämningsgrunden vid deras uppställande har varit befolkningens ursprung från den ena eller andra nationaliteten. Klart är emellertid, att vid särskilning efter denna grund svårigheter skola i många fall uppstå. Sålunda är gifvet, att inom de orter, der nationaliteterna förefunnits mera blandade och der äktenskap mellan personer af olika nationalitet ofta ingås, detta förhållande i många fall medför svårighet att träffa en riktig bestämning. Likartade förhållanden uppkomma i och genom den öfvergång, som ej sällan inom den lappska befolkningen eger rum från det nomadiserande lefnadssättet till ett mer eller mindre bofast, likasom ock derigenom att lapparne å vissa trakter upphört att tala lappska och i stället antagit finska eller svenska språket samt

Tab. B.

De olika nationaliteternas fördelning i Norrbottens läns lappmarker åren 1891—1895.

	Af svensk nationalitet.					Af finsk nationalitet.					Af lappsk nationalitet.					Af lapparne voro nomader.				
	År 1891.	År 1892.	År 1893.	År 1894.	År 1895.	År 1891.	År 1892.	År 1893.	År 1894.	År 1895.	År 1891.	År 1892.	År 1893.	År 1894.	År 1895.	År 1891.	År 1892.	År 1893.	År 1894.	År 1895.
Arvidsjaur	3,611	3,761	3,820	3,977	4,132	—	—	—	—	—	577	560	572	547	542	229	229	228	211	214
Arjepluog	1,328	1,393	1,422	1,461	1,506	4	4	3	3	3	498	490	488	485	487	304	270	241	219	208
Jockmock med Qvickjock	?	?	3,046	3,144	3,301	—	—	—	—	—	?	?	439	448	431	?	?	281	281	275
Gellivare	1,451	1,713	2,043	2,945	3,502	2,605	2,659	2,722	2,772	2,810	365	369	366	367	364	294	296	294	293	291
Juckasjärvi	33	33	35	37	39	1,615	1,646	1,672	1,718	1,751	636	644	652	661	681	618	626	634	641	656
Enontekis	19	21	22	24	25	396	406	413	416	424	926	892	877	874	870	910	877	862	860	856
Summa	—	—	10,388	11,588	12,505	4,620	4,715	4,810	4,909	4,988	—	—	3,394	3,382	3,375	—	—	2,540	2,505	2,500
Tillkommer finnar inom nedre landet: Torneå fögderis befolkning nedom lappmarken ¹⁾						16,301	16,510	16,655	16,709	16,983										
Summa						20,921	21,225	21,465	21,618	21,971										

¹⁾ I dessa summor ingå äfven de inom fögderiet boende jemförelsevis få svenskarne, af hvilka dock flertalet äfven talar finska.

att äfven i någon mån svensk befolkning öfvergått till att blifva finsktalande eller tvärtom. Det ena som det andra medför i särskilda fall svårighet att göra en rätt särskilning mellan de olika nationaliteterna; och det är antagligt, att pastorsembetena, från hvilka primäruppgifterna till tabell B ingått, icke i alla delar följt fullkomligt enahanda regler vid sin klassificering, likasom ock att inom en och samma församling tillvägagåendet vid uppgifternas lemnande kan från år till annat ändras genom ombyte af pastorsembetets innehafvare. Af orsaker, sådana som de nu angifna, torde derföre ett och annat förhållande förklaras, som vid granskning af tabellen kan synas anmärkningsvärdt. När sålunda tabellen visar en ökning af svenskarnes antal inom Jockmocks socken under perioden från 2,684, som det utgjorde år 1890, till 3,301 vid utgången af år 1895, samtidigt med det att lapparnes antal inom socknen enligt uppgift skall hafva nedgått från 572 vid utgången af år 1890 till 431 vid slutet af år 1895, så torde detta förhållande i någon mån bero deraf, att sådana, som förut upptagits såsom lappar, numera ansetts böra betecknas såsom svenskar. Att antalet finnar i Gellivare, som i förra femårsberättelsen uppgafs för år 1890 till 2,951, för påföljande år 1891 uppgifvits till 2,605, beror antagligen deraf, att en del, som tidigare räknats såsom finnar, blifvit, såsom varande svensktalande, upptagna bland svenskarne och ingått i den förhöjning, hvarmed antalet svenskar inom Gellivare uppgifves hafva ökats från och med år 1891.

Antalet nomadlappar, hvartill hänföras de, som faktiskt flytta med sina renhjordar, företer under perioden en ökning inom Arvidsjaur, Jockmock och Juckasjärvi med resp. 31, 21 och 52, men deremot minskning inom Arjepluog, Gellivare och Enontekis med resp. 106, 28 och 50. Angående nativiteten och mortaliteten bland nomadlapparne inom Gellivare socken har af pastorsembetet meddelats en uppgift, som visar, att medan antalet födde bland fjälllapparne under perioden utgjort inom socknen ett antal af 28, dödsfallen bland dervarande nomadlappar för samma tid uppgått till 32, hvilket bekräftar den i senaste femårsberättelsen lemnade uppgiften om den nedgående nativitetsprocenten bland nomadlapparne.

Beträffande de särskilda nationaliteternas skiljaktighet i fråga om språk, karakter, lynne och lefnadssätt lemnades i förra femårsberättelsen en framställning, som äfven för nu ifrågavarande period eger giltighet. Dock bör anmärkas, att det inbördes förhållandet mellan de tre språk, som talas inom länet, svenska, finska och lappska, under perioden tvifvelsutän i viss mån undergått ändring. I tidigare berättelser har alltjemt framhållits, att en fortgående utbredning af finska språket egde rum inom länet, och detta icke blott i förhållande till lappska språket utan äfven gentemot det svenska. Så till vida eger detta förhållande helt visst fortfarande rum, som i de norra lappmarkssocknarne finska språket alltmer vinner terräng bland lapparne, men i förhållandet mellan svenskan och finskan kan med denna period en förändring till förmån för svenskan sägas hafva inträdt. Hvad särskildt beträffar Gellivare socken beror detta derpå, att denna socken nu genom jernvägen blifvit satt i en lätt och ständig förbindelse med den svensktalande bygden, samt på den storartade industriella utvecklingen derstädes och den i samband dermed stående stora inflyttningen af svensktalande befolkning. Inom kustlandssocknarne af Torneå fögderi har med de vägförbindelser, som öppnats mellan dessa socknar samt närliggande svensktalande kommuner,

en verksam faktor vunnits till hämmande af finskans utbredning. Härtill komma de skolor med svenska till undervisningsspråk, hvilka, på sätt närmare angifves i afdelningen 6, blifvit på statsverkets bekostnad inrättade inom de finsktalande socknarne och hvilka, på samma gång de bereda den finsktalande befolkningen tillfälle att inhemta riksspråket, utgöra stödjepunkter för bibehållande af svensk språkkunskap hos de inflyttade svenskarne, hvilka tidigare spårlöst uppgått i den finska nationaliteten. Hvad från visst främmande håll andragits derom, att dessa skolor skulle vara ett uttryck af ett begär från statens sida att undertrycka den finska nationaliteten och uttränga dess språk, har icke vunnit någon som helst genklang bland befolkningen sjelf å de orter, der dessa skolor inrättats. Tvärtom känner och erkänner denna befolkning det vara en stor förmån för dess uppväxande ungdom att kunna få jemte sitt modersmål inhemta äfven svenska språket, utan att, såsom förut var vanligt, behöfva för sådant ändamål försändas till den svenska bygden såsom tjenare eller i uppfostran.

Hvad lappska språket beträffar, så har detta, likasom det i de nordligaste socknarne viker för finskan, i de sydligare lappsocknarne — Arjepluog och Jockmock — visat sig lemna rum för svenskan, som der alltmåra talas af lappallmogen.

Beträffande *lappväsendet* lemnades i förra femårsberättelsen en närmare redogörelse, särskildt i fråga om de lagar, som reglera lapparnes näring, och den verkan, dessa lagar visat sig medföra. Med hänvisande till sagda redogörelse får Konungens Befallningshafvande angående den erfarenhet, som dessa lagars tillämpning under nu ifrågavarande period gifvit vid handen, anföra följande.

Den lag, som hufvudsakligen bestämmer våra svenska lappars rättliga ställning inom landet, är, såsom bekant, lagen af den 4 juni 1886, *angående de svenska lapparnes rätt till renbete i Sverige*. Denna lag, som trädde i gällande kraft under förra perioden, kan nu till sina verkningar närmare bedömas. Att svårligen någon lag, hurudan den än må vara, kan lyckas att på ett i allo tillfredsställande sätt ordna förhållandet mellan tvenne sinsemellan så stridiga näringar som jordbruket och renskötseln, säger sig sjelf. Vore förhållandet det, att jordbruket och renskötseln kunde begränsas till olika territorier, skulle svårigheterna i och med detsamma vara undanröjda. Men då en sådan särskilning icke kan göras, utan lapparne måste för sin näring anlita äfven de trakter, dem jordbruket tagit i besittning, uppstå gifvetvis slitningar och tvister, dem ingen lagstiftning kan lyckas fullständigt förekomma. Hittills har dock inom Norrbottens län någon större stridighet mellan de båda näringarna icke framträdt. Förhållandena ställa sig i detta hänseende gynsamare här än i de sydligare län, der renskötsel idkas. På det hela taget kan 1886 års lag sägas någorlunda motsvara förhållandena, sådana de här äro. I vissa hänseenden hafva dock missförhållanden yppat sig, dem lagstiftningen måste söka att, så vidt sig göra låter, genom nya bestämmelser undanröjda.

Enligt den gällande lagen hafva lapparne rätt att med sina renar uppehålla sig icke allenast inom den egentliga lappmarken utan äfven å de trakter i öfrigt, dem de efter gammal sedvana hafva besökt; dock få de ej utan vederbörande jordegares samtycke uppehålla sig å enskildes egor, belägna utom lappmarken eller inom den till odling tjenliga delen af lappmarken, annan tid af året än månaderna oktober—april. Genom denna be-

stämmele sanktionerades den sedvänja, som en del af lapparne sedan gammalt utöfvat derutinnan, att de om hösten nedflyttat i landet nedom lappmarken och kvarstannat der med sina renar till våren. Denna rätt att för vintermånaderna flytta utom lappmarkerna begagnas af lapparne inom Norrbottens län i allmänhet icke i någon stor omfattning. Länets lappmarker äro så vidsträckta, att det vida öfvervägande renantalet kvarhållas inom dem öfver vintertiden. I någon betydligare grad eger uti Norrbotten vinterflyttning utom lappmarken rum allenast till de närmast nedom lappmarksgränsen belägna socknarne inom Torneå fögderi samt i länets sydligaste kustlandssocknar — Elfsby och Piteå socknar — dit en del lappar från Arvidsjaurs och Arjepluogs lappmarkskommuner hösttiden nedflytta. Denna nedflyttningsrätt har särskildt inom sistnämnda båda socknar å senare tider visat sig medföra kännbara olägenheter derutinnan, att lapparne vid sin återflyttning om våren icke erforderligen tillse, att alla renarne blifva dem följaktiga. En hel del renar kvarlemnas i nedre landet, stanna der öfver sommaren och föröfva, utan all tillsyn som de äro, betydande skada å de bofastes egendom. Af sådana kvarlemnade renar uppkommer sedan, i den mån de föröka sig, en så godt som ny renstam, året om uppehållande sig å en och samma trakt och fullständigt främmande för lappmarkens skogar. Dessa renar, som med sin aföda mestadels förblifva helt och hållet skilda från lapparnes renhjordar, kunna knappast sägas höra någon till och, då de icke omhändertagas af lapparne, kunna de, år efter år förökade, blifva till stor skada. Emot dessa olägenheter har lagen icke något effektivt skyddsmedel och det måste fördenskull blifva en uppgift för lagstiftningen att söka bereda ett sådant.

Ett annat förhållande, som i senare tider rätt mycket öfverklagats, är att finna i, hvad man kallat, de bofastes renegareskap. Nu gällande lag innehåller den bestämmelsen, att, när i lagen talas om lapparnes renar, förstås dermed icke allenast deras egna renar utan ock andras renar, hvilka äro under deras vård. För renar, som, tillhöriga bofaste, lemnas i vård hos lapparne, åtnjutas alltså lagens förmåner. När lagen stiftades, utgick man i denna del från den uppfattningen, att det dock var lappens näring, renskötseln — icke hans renegareskap — som skulle skyddas, och att de förmåner af fri tillgång till renbete, dem lagen tillerkände lapparne, icke borde göras beroende af den omständigheten, huruvida de renar, som fördes i bete, voro lapparne tillhöriga eller ej, helst det vore för den fattige lappen, som ej egde renar, förmånligare att sköta renar åt andra än att sakna lämplig sysselsättning. Klart är dock, att, om de bofastes renegareskap får mera vidsträckt omfattning, sådant måste komma att utöfva ett menligt inflytande ej blott på förhållandet mellan lapparne och den jordegande befolkningen utan ock på lappens ställning öfver hufvud. Det ligger i sakens natur, att den lapp, som endast är renskötare åt andra, blir försunligare i sin vård om den åt honom anförtrödda hjorden, än han skulle vara, om han sjelf egde renarne och vore med denna sin egendom ansvarig för den skada, renarne förorsaka. De bofastes renegareskap innebär alltså en ökad osäkerhet för de jordbrukande grannarnes egendom. Det är ock klart, att dessa grannar, hvilka äro underkastade vissa inskränkningar till lapparnes förmån, icke kunna finna rättvist, att deras marker tillgodogöras till förmån för andra bofaste, de der mången gång icke ens äro jordegare och hvilka, ofta bosatta nere vid kusten, hålla renar i lappmarken ute-

slutande såsom en på vinst anlagd affär. Det har jemväl visat sig, att i många fall tillökningen i de bofastes hjordar skett på lapparnes bekostnad och bidragit att utarma dessa samt att, om än inom en socken renantalet är för år ökat, lapparnes ställning, i sammanhang med hjordarnes fortgående öfvergång i bofastes ego, blifvit allt sämre. Inom Norrbottens län hafva nu antydda olägenheter gjort sig gällande å flere trakter, der de bofastes andel i renhjordarne nått en utsträckning, som icke kan försvaras med angelägenheten att bereda sysselsättning åt medelösa lappar. Af nedan, i *tabell C* intagna uppgift å *antalet renar* år 1895 inom länet visar sig, att inom Arvidsjaurs socken, der renantalet, uteslutande bestående af s. k. skogsrenar, beräknades utgöra 11,822, mera än hälften, eller 6,855, tillhörde bofaste; att inom Arjepluogs socken, med 12,700 renar, hvaraf 8,800 fjällrenar och 3,900 skogsrenar, likaledes mer än hälften af såväl fjällrenarne som skogsrenarne egdes af bofaste samt att äfven inom Jockmocks socken de bofastes renar utgjorde en betydande anpart af hela renantalet. Om nu än för Norrbottens län icke lærer kunna ifrågasättas, att bofaste skulle helt och hållet mista den rätt, de hittills egt, att få hafva renar i lapparnes vård under tillgodonjutande af renbeteslagens förmåner, synes dock angeläget, att någon inskränkning i denna rätt vidtages, åtminstone så att densamma ej vidare må tillkomma befolkningen i socknarne nedom lappmarksgränsen samt af bofaste inom lappmarken egentligen endast dem, som idka jordbruk och för hvilka renskötseln kan sägas utgöra en väl behöflig binäring,

Tab. C. Antal renar i Norrbottens län år 1895.

Socken.	I fjälllapparnes vård.			I skogslapparnes vård.			Summa renar.
	Tillhöriga lapparne.	Tillhöriga bofaste.	Summa fjällrenar.	Tillhöriga lapparne.	Tillhöriga bofaste.	Summa skogsrenar.	
a) I lappmarken:							
Enontekis	43,650	¹⁾ 1,350	45,000	350	250	600	45,600
Juckasjärvi	25,500	¹⁾ 2,200	27,700	450	100	550	28,250
Gellivare	28,960	¹⁾ 13,040	42,000	12,755	3,417	16,172	58,172
Jockmock	11,000	4,000	15,000	—	3,000	3,000	18,000
Arjepluog	4,100	4,700	8,800	1,750	2,150	3,900	12,700
Arvidsjaur	—	—	—	4,967	6,855	11,822	11,822
b) Nedom lappmarken:							
Pajala med Muonionalusta	—	—	—	3,000	3,000	6,000	6,000
Korpilombolo och Tärändö	—	—	—	875	925	1,800	1,800
Öfver-Torneå och Hietaniemi	—	—	—	1,500	3,000	4,500	4,500
Neder-Torneå och Karl Gustaf	—	—	—	200	1,100	1,300	1,300
Öfver-Kalix	—	—	—	200	3,300	3,500	3,500
Neder-Kalix	—	—	—	414	836	1,250	1,250
Råneå	—	—	—	—	800	800	800
Summa	113,210	25,200	138,500	26,461	28,733	55,194	193,694

¹⁾ Häraf tillhöra i Enontekis 600, i Juckasjärvi 1,400 och i Gellivare 3,540 bofaste i Norge.

oafsedt att dessa inom lappmarken boende jordbrukare, då de äro skyldiga att till lapparnes förmån vidkännas en del intrång, synas hafva ett billigt anspråk att i gengäld få hafva renar i lapparnes vård.

Såsom ofvan nämnts, ega lapparne att uppehålla sig med sina renar öfverallt inom lappmarken, dock må de ej utan vederbörande jordegares samtycke vistas å enskildes egor inom de delar inom lappmarken, som vid afvittring förklarats tjenliga till odling, annan tid af året än månaderna oktober—april. Lagen tillerkänner dock genom särskildt tillagd bestämmelse lapparne betesrätt äfven sommartiden å sådana inom lappmarken belägna enskilda egor, som vid afvittringen bibehållits jemväl såsom renbetesland. Den ursprungliga ordningen för renskötselns bedrivande var helt visst den, att lapparne under de egentliga sommarmånaderna vistades i fjällbygden, således å trakter dit odlingen icke kunnat nå, och endast under höst- och vintermånaderna uppehölo sig i nedre landet, hvilket alltså under sommaren icke i någon nämnvärd mån utgjorde uppehållsort för renar. Odlingen hade för öfrigt ej heller inom denna för kultur tjenliga del af lappmarken då för tiden fortskridit synnerligen långt. I dessa förhållanden har emellertid med åren en betydande förändring inträdt. Jordbruket har år efter annat vunnit alltmer framsteg inom lappmarken, i de delar af denna, som egna sig för odling, på samma gång ett alltmera ökad renantal inom nämnda delar af lappmarken sommartiden söker sin näring. Många lappar hafva nämligen lemnat det egentliga nomadlivet och tagit fast fot i det nedom fjällbygden belägna skogslandet, der deras renhjordar hålla till året om, och af det stora antal renar, som numera tillhör bofaste, hålles en betydande del i vård hos dessa skogslappar, på sätt ofvan intagna tabell utvisar. I nu anmärkta förhållanden ligger en orsak till ganska svåra slitningar mellan lapparne och den jordbrukande befolkningen och frågan om skogslapparnes renbetesrätt är en af de ömtåligaste och svåraste af dem, som beröra lappväsendet. Vid afvittringen hafva de enskilda byarne fått sina egor utlagda i områden, som ofta på alla sidor omgifvas af kronan tillhörig mark. Svårigheten för skogslappen att under sommaren hålla sina renar endast på den kronan tillhöriga marken samt afhålla dem från de enskildes områden är synnerligen stor, då mängenstädes kronans områden bilda ganska oregelbundna remsor och kilar mellan enskilda hemmans och nybyggens egovälden, och då dessa senare allenast på temligen få ställen bilda större sammanhängande områden, utan mestadels förekomma såsom större eller mindre enklaver, omgifna af och skilda genom mark tillhörande kronan.

Hvad vidare beträffar det af lagen gjorda medgifvandet, att lapparnes sommarbetesrätt skulle nedom odlingsgränsen få omfattas äfven sådana enskilda tillhöriga egor, som vid afvittringen bibehållits jemväl såsom renbetesland, så förutsattes vid detta medgifvande säkerligen, att dessa renbetesland skulle vid afvittringen hafva blifvit till sina gränser noga bestämda. Så har emellertid icke skett, utan de meddelade afvittringsutlagen lemna i många fall den frågan, huruvida ett visst område nedom odlingsgränsen är att anse såsom renbetesland eller ej, skäligen obestämd. Skogslapparne synas ej heller göra någon skillnad på mark, der de ega eller icke ega sommarbetesrätt, utan låta sina renar ströfva omkring på all utmark inom de socknar, der de finnas, dervid naturligen den inegojord och slättermark, hvilken förekommer än här och än der, mer eller mindre tätt belägen,

allteftersom odlingen framskridit och trakten varit för bebyggande lämplig, blir utsatt för kännbar skadegörelse. Förvecklingar med den jordbrukande befolkningen uppstå härigenom ofta, så mycket mera som under senare tider liknöjdhet i renvården alltmer inrotat sig bland skogslapparne. Äfven fjällapparne lida af det sätt, hvarpå skogsrenskötseln bedrivs, i det att skogsrenarne under sitt kringströfvande söndertrampa och förstöra den sommartiden torra och spröda renmossan, i följd hvaraf fjällrenarne, då de vintertiden nedkomma i skogstrakterna, lida brist på det nödiga vinterbetet.

Hvad i lagstiftningsväg bör åtgöras för att i möjligaste mån råda bot för dessa förhållanden, är svårt att säga. Småningom skall odlingens utveckling inom lappmarken antagligen medföra såsom en naturlig följd, att renskötsel måste upphöra att sommartiden idkas inom största delen af den nedom odlingsgränsen belägna delen af lappmarken, men att nu ifrågasätta en åtgärd, hvarigenom denna landsdel skulle i dess helhet fridlysas för skogsrenarnes sommarbete och lapparne förpligtas att sommartiden hålla dessa ofvan odlingsgränsen, låter sig af många skäl icke göra. Nödvändigt torde dock vara, att något åtgöres, möjligen så att en successivt fortgående begränsning göres af lapparnes sommarbetesrätt derstädes, i syfte att från denna frigöra vissa trakter, som i mera afsevärd grad deraf betungas. Å trakter, der de enskilda hemmansområdena ligga närmare intill hvarandra och der de gynsamaste betingelserna för odling och bebyggande förefinnas samt sommarbetesrätten alltså medför de största olägenheterna för den jordbrukande befolkningen, skulle sålunda nämnda rätt afflysas å kronans mellan hemmanen inkilade marker och å hemmanen sjelfva, i händelse de skulle utgöra delar af gammalt renbetesland. Härigenom skulle bildas större sammanhängande områden, å hvilka renar ej vidare finge sommartid föras på bete och der odlingen således kunde fortgå utan intrång från rennäringens sida. Andra mera oländiga delar af skogslappsocknarne, särskildt kronoparkerna, skulle deremot bibehållas såsom renbetesland och tjena skogslapparne till sommarviste, vid hvilket de denna tid skulle vara pligtiga att sammanhålla sina renar.

Utom i de hänseenden, som nu äro anmärkta, kräfvor tvifvelsutän den nu gällande lagen vissa jemkningar eller ändringar för att, så vidt på lagstiftningen kan bero, söka åstadkomma en förbättrad ordning inom lappväsendet och ett bättre förhållande mellan lapparne och den jordbrukande befolkningen. Den senaste periodens erfarenhet bekräftar de länge hörda klagomålen öfver en alltmer tilltagande världsöshet vid renarnes bevakning, särskildt i fråga om skogslapparne. För att förmå lapparne till en omsorgsfullare vård om sina renar torde i lagstiftningsväg ett och annat kunna åtgöras. Lapparnes inbördes ställning till hvarandra med hänsyn till sättet för betesrättens utöfning m. m. borde för sådant ändamål närmare regleras genom ordningsregler, antagna och fastställda för de särskilda lappbyarne, och dessa reglers tillämpning befrämjas genom att åt den hos lapparne förefintliga ordningsmannainstitutionen gifva en mera inflytelserik ställning än för närvarande. I vissa delar synas nu gällande bestämmelser om lapparnes skyldighet att gifva ersättning för skada, som deras renar förorsaka, böra få en närmare och måhända i någon mån skärpt affattning och proceduren för att utfå skadeersättning för jordegaren underlättas. Men å andra sidan böra de om skadeersättning gällande bestämmelser i någon

mån ändras till lapparnes förmån, särskildt i afseende å skada, som sker å afbergadt hö, hvilket icke förvaras i lador, utan, såsom seden mångenstädes är, långt in på vintern lemnas utestående i stackar eller hässjor, ett förvaringssätt som är lika olägligt för lapparne som otjenligt för de jordbrukande sjelfva, och hvilket tillvägagångssätt jordegarne böra förmås att i möjligaste mån öfvergifva för att i stället förvara höet i lador. Likaså fordras skärpta bestämmelser till skydd för lapparnes renar mot de hundar, som tillhöra den bofasta befolkningen och som ofta vålla lapparne stor skada. Renarnes märkning, hvilken är af stor vikt såväl för betryggande af eganderätten till renarne som för att lemna bevismedel i fråga om skada, som af renarne förorsakats, är för det närvarande icke af lagstiftningen så reglerad, som behöfligt vore. *Lagen angående renmärken* af den 4 juni 1886 tarfvar ändring och fullständigande, särskildt så att renmärkningen blir obligatorisk samt att hvarje särskild renegare icke må vara innehafvare af mera än *ett* för honom fastställt märke. Hvad särskildt beträffar den mängd renstöder, som föröfvas, enkannerligen genom nedslagtande af andras renar, är nödvändigt att genom uppställande af vissa legala presumtioner för fall, der omständigheterna tyda på olofligt tillgrepp af renar, om än bevisning derom icke föreligger, söka i möjligaste mån bereda ett skydd för reneganderätten, hvilken i följd af förhållandenas egen natur är så lätt utsatt för oärlighetens tilltag och prisgifven åt dess öfvergrepp.

Huruvida genom nu antydda eller andra bestämmelser det må kunna lyckas att för framtiden betrygga lapparnes näring till den omfattning, hvori denna nu idkas, är tvifvelaktigt. Det ligger, såsom ofvan är antydt, i sjelfva sakens egen natur, att odlingen alltmer tager ut sin rätt och att lappen tränges tillbaka. Det vill dock synas, som borde nödiga förutsättningar finnas för de egentliga fjälllapparnes fortbestånd, för så vidt dessa under sommarmånaderna hafva sitt tillhåll å trakter, dit odlingen icke nått och icke kan nå. Hvad som deremot nödvändigt måste gå tillbaka, är den skogsrenskötsel, som året om idkas inom de till odling tjenliga delarne af lappmarken. Denna tillbakagång har sitt naturligaste förlopp derigenom, att skogslappen öfvergår till att blifva bofast och jordbrukare. En dylik öfvergång har ock börjat. Många lappar hafva slagit sig ned sasom nybyggare eller eljest skaffat sig någon mindre lägenhet, der de idka något jordbruk. Med flertalet skogslappar är förhållandet sådant. Förr eller senare måste emellertid dessa skogslappar bestämma sig för att blifva enbart jordbrukare. Skogslappväsendet, sadant det nu är, visar till fullo omöjligheten för en och samma person att vara på en gång bofast och renskötare. Hvardera näringen kräver sin man; att egna renarne tillbörlig vård låter sig icke göra för den, som är bunden vid jordbrukets hemsysslor. Också härleder sig en väsentlig del af missförhållandena å de trakter, der skogslapparne vistas, just från dessas dubbla egenskap att vara på en gång renskötare och bofaste. Till skogslapparnes fortskridande öfvergång att blifva bofaste medverka dessutom andra förhållanden. Lappska ungdom erhåller ofta tjänst hos den svenska befolkningen samt invänjes uti och fattar tycke för dennas lefnadssätt. Lappskolorna, i hvilka lappbarnen numera erhålla undervisning ungefär lika med bofastes barn, medföra ock, att barnen blifva förtrogn med den svenska befolkningens förhållanden och mista hågen för nomadlivet.

Om de internationela förhållanden, som beröra lappväsendet och hvilka angå våra nordligaste lappars ställning under deras flyttningar inom dels Norge dels Finland, gäller, hvad som i senaste femårsberättelsen härutinnan blef fullständigt anmärkt och redogjordt. Under denna period hafva Juckasjärvi och Enontekis lappar haft att utstå mer än vanligt stora svårigheter under sin vistelse om somrarne i Norge. Under åren 1893 och 1894 kom våren mycket sent, så att, då lapparne framkommo till sina distrikt i Norge, fanns på fjällen intet renbete, hvadan renarne icke kunde kvarhållas deruppe, utan trängde ned till lägre vid hafvet belägna trakter, der gräs uppspirat. Härtill kom, att vådret under båda de nämnda årens somrar var ogynnsamt med mycket regn och blåst, hvadan det var omöjligt att så, som önskligt varit, hålla renarne högre upp. I följd häraf föröfvade renarne oupphörligt skador på de bofastes egor och de åsatta ersättningarne gingo till förut ej vanliga belopp. De skadeersättningar, som i enlighet med bestämmelserna uti *den internationela lapplagen* af den 6 juni 1883 förskotterats af svenska statsverket och genom Kungl. Maj:ts Befallningshafvande utbetalts till amtmannen i Tromsö, hafva uppgått till följande belopp: 851 kr. 50 öre för år 1891, 5,029 kr. 80 öre för år 1892, 7,056 kr. 20 öre för år 1893, 11,183 kr. 65 öre för år 1894 samt 4,708 kr. 75 öre för år 1895. I följd af de svåra olyckor, som drabbade Juckasjärvi- och Enontekislapparne under den hårda vintern 1893—94, visade det sig omöjligt att af dem uttaga skadeersättningsbeloppen. Underdånig framställning gjordes fördenskull, att å Juckasjärvilapparne måtte efterskänkas ett belopp af 3,409 kr. 24 öre och å Enontekislapparne 3,848 kr. 23 öre, hvilken framställning, efter proposition till Riksdagen, blef bifallen. För att lemna lapparne råd och biträde i förekommande tvistigheter och rätttegångsmål har under hela perioden ett juridiskt ombud, med arfvode af svenska statsverket, varit stationerad i Tromsö.

När den s. k. *gränsspärningen mot Finland* i följd af kejserliga förordningen den 20 juni 1888 trädde i kraft den 1 september 1889, ansåg man förordningens straffbestämmelser så stränga, att lapparne icke skulle riskera att bryta deremot och att förvecklingar vid gränsen med afseende å renarne skulle komma att upphöra. Nämnda förordning, hvilken innefattar förbud för svenska lappar att inkomma med sina renhjordar på finskt område med undantag allenast för tvenne s. k. fjällvägar tvärs öfver den kil, Finland inskjuter mellan unionsländerna, hvilka vägar lapparne mot afgift få begagna under några dygn höst och vår på flyttning till och från Norge, stadgade nämligen såsom påföljd för öfverträdelse af förbudet beslagtagande och försäljning af en tiondedel af inom gränsen anträffade renhjordar, utom hvad som erfordras till betäckande af kostnad och skada. Med fog kan påstås, att svenska lappar under perioden icke med sina renar inträngt på förbudet finskt område eller låtit sina hjordar utan vårdare beta derstädes i vidare mån, än att de kanske någon gång tagat efter allmänna färdvägen från Skibatten till Kilpisjaur och derunder passerat den en half mil långa sträckan, der vägen går öfver finskt område, och någon gång under en enda natt fört hjorden från norska sidan tvärs öfver finska landet till närheten af Karesuando kyrka, men dessa färder hafva skett hastigt, utan att renarne tillåtits i nämnvärd mån beta. Man hade fördenskull väntat, att det äfventyr, som förordningen utsätter, icke skulle komma till någon mera om-

fattande användning. Emellertid har från finska myndigheternas sida beslag skett å s. k. ströfrenar, af hvilka en del kommit öfver till finska sidan på det sätt, att de anslutit sig till finska renhjordar och kommit att åtfölja dessa, då de af sina egare återförts från svenskt eller norskt område. Det antal Enontekisrenar, som under perioden sålunda tagits i beslag, torde, enligt uppgift af lappfogden i länet, uppgå till inemot 1,000 stycken.

I senaste berättelse omnämndes, att i följd af gränsregleringen utrymmet inom Enontekis socken blifvit för trängt samt att i följd deraf 13 lappfamiljer fått sig af Konungens Befallningshafvande förelagdt att med sina renar inom viss tid flytta till trakter i länets sydligare lappmarker, men att de försutit eller öfverklagat de förelagda vitena, i följd hvaraf flyttningen icke under den då ifrågakvarande perioden hunnit genomföras. Efter det sedermera under vintern 1893—94 ytterst ogynsamma renbetesförhållanden inträdt, i följd af hvilka renarnes antal inom Enontekis minskades högst betydligt, blef det omförmälda flyttningspåbudet upphäfdt, såsom dämera obehöfligt.

Lappfogde, af Kungl. Maj:t förordnad för ett år i sender, har under hela perioden varit inom länet anställd.

Slutligen, och innan Konungens Befallningshafvande lemnar frågan om lapparne och deras förhållanden, bör här tilläggas, att, enär väderleksförhållandena under vissa af periodens år varit synnerligen ofördelaktiga för renarne, i följd deraf dessas antal inom länet, vid periodens början beräknadt till 228,000, minskats vid periodens slut till det antal, som ofvan anförda tabell utvisar.

Utaf länets befolkning har i föregående berättelser ungefär 70 procent beräknats vara fäst vid jordbruket. Större delen af de öfriga utgöres af den s. k. lösa befolkningen, hvilken har sin utkomst af tillfälligt arbete vid trävarurörelsens skilda grenar, såsom afverkning, flottning, sågning m. m., vid andra arbetsföretag, såsom byggnadsarbeten eller väganläggningar, samt al-lenast i mindre mån vid jordbruket. Proportionen mellan den fasta och den lösa befolkningen torde för perioden hafva varit densamma som förut; någon ändring i förhållandet kan åtminstone icke sägas hafva inträdt till förmån för den fasta befolkningen. Öfver hufvud innebär tillvaron af en så stor lös befolkning en ganska stor svårighet och tunga för jordbruksnäringen, som vid tillfällen af minskad arbetsförtjenst måste vidkännas en god del af omsorgen om dess försörjning. Från en och annan socken klagas mycket öfver den lösa befolkningens alltmer tilltagande antal och de olägenheter, som dermed stå i samband. Förhållandet sammanhänger naturligen framför allt med den utveckling, sågverksrörelsen inom länet eger och hvarigenom en mängd krafter dragas från jordbruket, men äfven med den obenägenhet, som hos länets jordbrukare förefinnes mot jordafsöndringar och torpupplätelser, ett förhållande som länge öfverklagats och endast sakta undergår ändring.

Den ekonomiska ställningen öfver hufvud inom länet har under perioden icke varit gynsam, beroende detta i väsentlig mån derpå, att årsväxtens utfall under periodens tvenne första år varit synnerligen svagt, hvaraf verkningarne kvarstått jemväl under periodens närmast påföljande, af bättre skördeförhållanden utmärkta år. Följande tabell öfver lagsökningsmålen under perioden visar en alltjemt fortskridande ökning af dessa mål till och med år 1894. Med år 1895 inträder emellertid en afsevärd minskning.

År.	Antal afgjorda mål ang. lagsökning, deri betalningsskyldighet ålagts.			Kapitalbelopp, för hvilket ålagts betalningsskyldighet.		
	Hos öfver-exekutor i länet.	Hos öfver-exekutor i Luleå.	Summa.	Hos öfver-exekutor i länet.	Hos öfver-exekutor i Luleå.	Summa.
1891	1,029	85	1,114	245,605 41	51,941 92	297,547 33
1892	1,325	84	1,409	328,650 45	24,804 43	353,454 88
1893	1,419	85	1,504	356,262 98	23,160 35	379,423 33
1894	1,446	108	1,554	371,092 58	46,531 18	417,623 76
1895	982	115	1,097	283,250 57	91,247 54	374,498 11
Summa	6,201	477	6,678	1,584,861 99	237,685 42	1,822,547 41
Eller i medeltal	1,240	95	1,335	316,972 40	47,537 08	364,509 48

Perioden 1886—1890 utvisade en tillökning i lagsökningsmålen antal utöfver de närmast föregående af i årligt medeltal 305 mål. Den nu ifrågakvarande företer i detta hänseende en ytterligare ökning, utöfver perioden 1886—1890, af 256 mål om året. Det belopp, som i lagsökningsväg utdömts och som i årligt medeltal under perioden 1881—1885 utgjorde 197,464 kronor samt under åren 1886—1890 uppgick till 372,343 kronor, har under perioden uppgått till i medeltal 364,509 kronor om året. Lagsökningsmålen ökade antal motsvaras alltså icke af en ökning i det utdömda lagsökningsbeloppet.

I fråga om befolkningens sedlighet gäller, hvad som anmärkts i föregående berättelser. Från ett par socknar förmåles uti inkomna meddelanden, att det sjelfsväld, som tidigare plägat ega rum under kyrkobesöken vid de större helgerna, numera märkbart aftagit. Från en del af Torneå fögderi klagas, att konkubinatt rätt mycket förekommer. En och annan dylik förbindelse uppgifves vara ingången af inflyttade finska undersåtar, de flesta dock af infödda, tillhörande inhyssesklassen. Inom en och annan af lappmarkssocknarne idkas rentjufnad i hög grad och jemväl andra yttringar af bristande rättskänsla göra sig der märkbara. Arjepluogs lappmarkssocken har under perioden särskildt haft att framte en del grofva brottmål. Ej mindre än 5 mål rörande mord eller dråp hafva inom nämnda socken under perioden förekommit, och i tre af dessa mål har åtalet ledt till de anklagades fällande. Eljest kan såsom regel sägas, att gröfre brottmål äro i länet jemförelsevis sällsynta. I tabell D (sid. 12) lemnas en uppgift från länets straffanstalter å brott och förseelser, för hvilka ådömda straff blifvit under perioden verkställda.

Förbrukningen af rusdrycker är inom flertalet af länets socknar högst obetydlig och har inom flere af dem under perioden förminskats. I vissa delar af länet har emellertid under ifrågakvarande tid lönkrögeriet, som förut ansetts nästan undertryckt, framträdt i ganska betydande grad. Med norra stambanans framdragande genom länet följde under arbetstiden en del lönkrögare från andra orter. Flere af dem kvarstannade efter anläggningens afslutande och fortsatte sin näring, hvilken ock, med deras exempel för ögonen, upptogs af en del löst folk från orten. Sålunda klagas från Arvidsjaurs socken, att efter jernvägsanläggningen en del yrkeskrögare, som förut medföljt arbetet, slogo sig ned i socknen samt att flere personer bland socknens egen befolkning sedermera sökt förtjena penningar genom samma handtering. Likartade förhållanden hafva delvis framträdt inom

Öfver-Luleå och Jockmacks socknar, och i Gellivare, der en stor arbetaremängd varit samlad vid grufarbetet, har lönkröeriet under perioden haft stor utbredning. Sedan det emellertid så småningom lyckats åklagaremagten att få sjelfva ledarne för handteringen befordrade till laga näpst, torde en tillbakagång i detta missförhållande vara att emotse. I öfriga delar af länet, som varit mera oberörda af dessa stora arbetsföretag, äro deremot, såsom nämnt, spritförbrukningen och lönkröeriet högst ringa. Dock förekommer äfven inom dessa öfriga delar af länet, att allt i detta hänseende ej är, som det borde. Sälunda upp-

gifves från Arjepluog, att lönkröeriet, sedan gammalt der praktiseradt, visat sig synnerligen svårt att bekämpa, och inom vissa delar af Torneå fögderi, särskildt Tarendö socken, är förhållandet enahanda. Länsstyrelsen har sökt att å orter, der brott mot bränvinsförfattningarna visat sig förekomma, motverka deras öfverträdande genom anställande af särskilda extra polismän, berättigade att verkställa och utföra åtal för dylika öfverträdelse. Till befrämjande af nykterheten hafva de å många platser inom länet bildade nykterhetsföreningar af skilda slag och benämningar i hög grad bidragit.

Tab. D. Uppgift från länsfängelset och kronohäktena inom Norrbottens län på antalet brott och förseelser, för hvilka ådömda straff blifvit verkställda under åren 1891—1895, samt brottens och straffens beskaffenhet m. m.

År.	Brott (urbota).				Förseelser, för hvilka böter blifvit ådömda.				Summa brott och förseelser.	Straff.										Yrke eller samhällsklass.								Summa.								
	Misshandel och annat våld mot person.	Förskräkning och bedrägeri.	Stöld och snatteri.	Lånsvinn.	Öffrig bränvinsförsäljning.	Lånsvinn.	Andra förseelser.	Sjösöterkan.		Fylleri.	Straffarbete på lifetid.	Straffarbete på viss tid öfver 2 år.	Straffarbete i 2 år och derunder.	Fängelsearbete.	Urbota fängelse.	Fängelse för böter.	Summa.		Sändpersoner.	Höfver och handverksmästare.	Hemmanägare och åbor.	Torpare.	Inhyres och arbetsfolk.	Landsförelse och fattighjon.	Tjänstehjon.	Lappar.										
																	m.	q.									m.		q.	m.	q.	m.	q.	m.	q.	m.
1891	2	33	2	6	10	5	46	53	14	140	311	—	—	2	2	31	2	4	1	16	—	243	10	296	15	13	12	45	9	199	22	6	5	311		
1892	2	36	3	19	8	3	33	33	14	143	296	1	—	2	—	42	1	2	1	19	3	218	7	224	12	7	8	51	6	197	8	10	9	296		
1893	1	31	5	21	5	7	26	49	16	159	320	—	1	2	—	38	—	2	5	19	2	243	8	304	16	5	14	43	4	220	16	14	4	320		
1894	—	39	5	12	8	6	30	60	8	141	312	—	1	—	29	4	7	—	25	5	234	7	296	16	16	20	54	—	176	12	28	6	312			
1895	4	3	25	7	15	8	6	61	67	185	389	—	—	5	3	25	3	5	2	24	1	306	15	365	24	1	12	15	68	5	251	13	16	8	389	
Summa	6	110	164	22	73	39	27	196	262	60	768	1,628	1	1	112	5	165	10	20	9	103	11	1,244	47	1,545	83	1	53	69	261	24	1,043	71	74	32	1,628
Af dessa komma på:																																				
Fiuske undersåtar . . .	—	—	9	1	14	1	—	1	9	—	36	—	—	—	—	10	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	3	1	—	—	5	—	27	—	36	
Andra utlänningar . . .	—	—	2	—	1	—	—	—	—	—	3	—	—	—	—	2	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1	—	—	—	3	
Annat län tillhörande . .	—	—	7	2	14	2	13	7	10	1	64	—	—	1	15	—	12	1	8	1	—	—	—	—	—	—	1	9	1	—	32	3	17	1	64	
Summa	—	—	18	3	29	3	13	8	19	1	103	—	—	1	27	—	12	1	24	1	—	—	—	—	—	—	1	14	2	—	38	3	44	1	103	

Tab. E. Import till och export från Norrbottens län af vissa njutningsmedel åren 1891—1895.

År.	Kaffe.			Socker.			Snus och tobak.			Brännvin.			Rom, konjak, arrak, punsch och likörer.			Vin.			
	Import.	Export.	Öfver-skjutande import.	Import.	Export.	Öfver-skjutande import.	Import.	Export.	Öfver-skjutande import.	Import.	Export.	Öfver-skjutande import.	Import.	Export.	Öfver-skjutande import.	Import.	Export.	Öfver-skjutande import.	
	Kilogram.			Kilogram.			Kilogram.			Hektoliter.			Hektoliter.			Hektoliter.			
1891	518,595	16,071	502,524	695,810	27,360	668,450	90,224	425	89,799	2,824	—	2,824	941	4	937	571	5	43	528
1892	477,580	—	477,580	965,003	1,870	963,133	128,861	2,084	126,777	3,153	—	3,153	1,210	—	1,210	487	7	—	487
1893	537,448	14,293	523,155	914,969	6,807	908,162	134,739	740	133,999	3,125	—	3,125	1,301	4	1,297	708	—	—	708
1894	482,464	10,770	471,694	1,099,549	28,948	1,070,601	116,182	1,620	114,562	3,470	—	3,470	1,229	0	11	1,218	—	—	771
1895	526,834	5,083	521,751	865,979	7,012	858,967	91,470	2,150	89,320	3,272	—	3,272	1,066	—	1,066	677	—	—	677
Summa	2,542,921	46,217	2,496,704	4,541,310	71,997	4,469,313	561,476	7,019	554,457	15,844	9	15,844	5,749	19	5,730	3,216	3	43	3,173
Årligt medeltal	508,584	9,243	499,341	908,262	14,399	893,863	112,295	1,404	110,891	3,169	—	3,169	1,149	3	1,146	643	3	8	634

Ann. Årliga förbrukningen för hvarje individ utgjorde under perioden 4.5 kg. kaffe, 8.1 kg. socker, 1 kg. snus och tobak, 2.87 liter brännvin, 1 liter rom, konjak, arrak, punsch och likörer samt 0.57 liter vin.

Å landsbygden finnes rätt till utskänkning af spritdrycker endast i Luleå gamla stad, förbunden med gästgifveri.

Att brännvinsförbrukningen i det hela aftagit inom länet framgår af tabell E (sid. 12) öfver *import och export af vissa njutningsmedel*. Denna tabell visar för hvarje invånare i länet en årlig kvantitet af 2⁸⁷ liter, mot 3⁹ liter under föregående period samt 3¹² liter under åren 1881—1885. Enligt samma tabell har förbrukningen af kaffe, i årligt medeltal per individ 4⁵ kilogram, jemväl minskats, alldenstund motsvarande siffra under närmast föregående period utgjorde 6⁷ kg. och under perioden 1881—1885 5⁸⁸ kg. Tabellens vitsord härutinnan torde icke kunna jäfvas, och ehuru allmänna föreställningen inom Norrbotten är, att kaffeförbrukningen, allt hittills oskäligt stor, ökats äfven under nu ifrågakvarande period, torde rätta förhållandet dock vara, att den under perioden varit mindre än under tidigare år. Huruvida detta berott af vunen insigt om det förderliga i det öfvermått, hvari kaffekonsumtionen förut egt rum, eller om det haft en mera tillfällig anledning i de tryckta ekonomiska förhållandena, må lemnas osagdt. Visst är, att kaffeförbrukningen är inom flere socknar så stor, att den medför såväl i ekonomiskt som i sanitärt hänseende kännbar skada. Sålunda uppgifver länsmanen i Juckasjärvi, hurusom kaffet för mången synes vara viktigare än födan, och vid ett försök att beräkna årliga värdet af kaffeåtgången derstädes kommer han till det resultat, att för nämnda socken med dess vid pass 2,400 invånare ett belopp af 80,000 till 90,000 kronor för år knappt torde förslå. Af socker har konsumtionen ökat — 8¹ kilogram årligen per individ mot 7⁷⁶ under senaste perioden — sammanhängande detta helt visst med det billigare pris, denna vara under perioden betingat.

3. Näringar.

A) **Jordbruket.** Såsom i föregående femårsberättelser skett, meddelas här, innan redogörelse lemnas för den utveckling och de förändringar, jordbruksnäringen under perioden undergått, en kort öfversigt öfver de under perioden rådande allmänna *väderleksförhållandena*.

Vintern 1890—91 var i allmänhet blid, men dock ganska ojemn. Redan de sista dagarne af september 1890 inträdde kyla och jorden frös, så att potatisen knappast hann upptagas. I medio af oktober föll snö äfven i kustlandet, men efter någon veckas förlopp töade den bort och, ehuru några jordarbeten såsom plöjningar och dikningar icke kunde företagas, fortsatte en mild väderlek att vara rådande under större delen af vintern. Häftiga temperaturvexlingar förekommo dock ofta.

Vårbruket tog år 1891 sin början omkring den 10 maj, redan den 13 sädde hafre på lättare jordmån och med första veckan af juni kunde vårbruket anses afslutadt. Väderleken, som under vårbrukets början visade sig ganska gynsam, svek dock snart förhoppningarne och en ihärdig torka rådde under hela maj, juni, juli och augusti månader, med undantag allenast för några få orter inom länet, der mindre regnskurar föllo några gånger under sommaren. Först under september månad började något regn falla, ehuru icke i större mängd.

Under sådana ogynnsamma förhållanden kunde skörden icke blifva annat än dålig. Groningen försiggick endast långsamt

Hvad angår *det religiösa tillståndet* inom länet, så hafva under den gångna perioden inga rörelser af större kraft och djup framträdt. Befolkningen är i allmänhet kyrkligt sinnad och de särskilda sekter inom länet, för hvilka senaste femårsberättelse lemnade närmare redogörelse, hafva under perioden icke vunnit utbredning; snarare hafva de minskats och deras medlemmar trädt i ett vänligare förhållande till kyrkan, hvars presterskap i sin verksamhet fått biträde af många allvarliga och nitiska lekmän. Den luterska gammalseparatismen har splittrat sig i två hopar, af hvilka den större, i skarp motsättning till den mindre, omfattar och försvarar kyrkans ordning. Læstadianismen, som i Kalix-socknarne bar en mycket fränstötande fysionomi, har derstädes märkbart blifvit mera sund och sansad. I sin embetsberättelse till senast hållna visitation har kyrkoherden i Neder-Kalix sjelf gifvit rörelsen detta vitsord. Vid Malmberget i Gellivare, der folk af alla slag samlat sig från många olika håll af landet, har en evangelisk-lutersk missionsförening kommit till stånd och vunnit liflig tillslutning. Frälsningsarmén har indragit den »postering», som varit utställd i Persö by af Neder-Luleå socken. Det från Örebrotrakten styrda s. k. Helgelseförbundet har i det närmaste helt och hållet upphört med sin verksamhet och med sin onyktra syndfrihetspredikan. Den af svenska missionsförbundet ledda Waldenströmskt-Ekmanska frikyrkliga verksamheten synes alltmera hafva koncentrerat sig i Luleå stad och Boden.

Den lekmanaverksamhet, länets prester i vidsträckt mån använda till sin hjälp vid ordets förkunnande, utgör i sin mån ett talande bevis derpå, att ej få af länets församlingar äro alltför stora för de för handen varande presterliga krafterna och att sålunda pastoratsdelningar äro af synnerligt behof påkallade.

och knappast hälften af utsädet torde hafva kommit upp. Gräsmasken uppträdde i stor myckenhet längs hela kusten af länet och äfven inåt landet. Frost instälde sig tidigt. Redan i medio af augusti hade potatisblasten nedfrusit och kornet tagit skada på många ställen utefter kusten. Ytterligare förödelse anställdes genom skarp kyla i slutet af augusti. Frosten gick dock fram mycket ojemnt och hemsökte icke alla trakter samtidigt. Sålunda härjades kustlandet förr än öfre delen af landet och en och annan by kunde äfven undgå frostskaadan.

Året 1891 var för Norrbottens län ett af de svåraste på lång tid. Endast höskörden från naturlig äng blef medelmåttig. Sädesskörden, särskildt af korn, hvilket är länets hufvudsäde, utföll, liksom skörden af potatis och andra rotfrukter samt af hö å odlade egor, *betydligt under medelmåttan*.

Vintern 1891—92 inträdde tidigt, blef långvarig och var synnerligen snörik. Vårbruket 1892 börjades mycket sent och afslutades först i medio af juni. Värme och regn inträffade i slutet af juni och början af juli, åkrarne sköto stark fart, ängarne och vallarne stodo frodiga. Men i slutet af juli och början af augusti kom kyla, regn och bläst, och denna väderlek fortfor hela hösten, hvarigenom såväl höbergningen som sädesskörden försvarades. Myr- och elfångar öfversvämmades så, att endast en ringa del af grödan kunde bergas. Säden hindrades i den fuktiga väderleken, med brist på tillräcklig värme, att mogna.

Frostnätter inträffade redan i början och medlet af augusti, och äfven der kornet icke skadats af frost, måste det mestadels skördas omoget eller ofullständigt moget. Uppåt landet bortfrös allt, såväl säd som rotfrukter.

Höskörden från odlade egor, hvilken i betydlig mån skadats äfven af gräsmask, utföll under medelmåttan; å naturliga ängar betydligt derunder. Sädesskörden blef nästan fullständigt felslagen. Det närmast föregående svåra året hade sålunda efterträds af ett ännu sämre. I sin helhet bedömd, ansågs skörden böra betecknas såsom *nära missväxt*.

1892—93 års vinter utmärkte sig genom sträng kyla och jernförelsevis litet snö. Med den skarpa kyla och ringa nederbörd, som under vintern egde rum, trängde kälen djupt ned och hafsisarne blefvo mycket tjocka. Man befärade derför allmänt, att vårbruket mycket sent skulle kunna börjas, men genom i slutet af mars månad inträffadt stadigt omslag i väderleken blef detta lyckligtvis icke förhållandet. Å lättare jord kunde vårbruket börjas redan den 9 maj. Någon sådd kunde dock ej verkställas förr än i slutet af månaden. I allmänhet kunde vårbruket icke anses avslutadt förr än i midten af juni. Hela juni och juli månader utmärkte sig för ett mycket gynnsamt växtväder, men augusti månad genom ymnig nederbörd och låg temperatur. I följd häraf försvarades höbergningen och säden mognade endast långsamt. Af fruktan för frost måste kornet skördas omoget i öfre bygderna, men äfven vid kusten hann det på flere ställen ej mogna.

Skörden af korn blef derför knapp, af råg samt af hafre, det senare skördadt såsom grönfoder, medelmättig. Potatisen lemnade äfven medelmättig afkastning, så ock höskörden å odlad jord. Å naturliga ängar blef höskörden något under medelmåttan. Öfver hufvud ansågs årets skörd kunna betecknas såsom *nära medelmättig*.

Vintern 1893—94 var jernförelsevis mild, med riklig nederbörd af snö, och våren kom tidigt. Redan de sista dagarne i april 1894 började vårbruket och avslutades de första dagarne af juni. En ihållande torka egde rum inom hela länet från förra hälften af maj månad till förra hälften af juli. På högre belägen mager jordmän led derför växtligheten mycket, så att både hö- och halmafkastningen der blef ringa och äfven skörden af kärna obetydlig, emot hvad man till följd af den tidiga våren hade väntat sig. De bästa skörderesultaten erhöles från den tidigast besädda jorden, der den från kälen härrörande fuktigheten kom den spirande växten till godo. Till följd af den under hela vegetationstiden rådande höga temperaturen och det regn, som fram i juli månad inträffade, lemnade dock äfven den i början af juni besädda tyngre jorden en riklig afkastning i såväl kärna som halm. Den, i synnerhet lättare, jord, som besäddes i midten eller slutet af maj månad, sedan den af kälen alstrade fuktigheten hunnit uttorka, lemnade deremot en högst ringa afkastning i såväl strå som kärna, om ock den senares beskaffenhet var ganska god.

Skörden af korn blef nära medelmättig, af råg riklig samt af hafre, odlad sasom grönfoder, fullt medelmättig. Höskörden såväl från odlad jord som å naturlig äng utföll medelmättig. Potatisen lemnade ymnig skörd af god beskaffenhet. I sin helhet bedömd, ansågs 1894 års skörd böra betecknas såsom *medelmättig*.

1894—95 års vinter utmärkte sig för jemphet i temperaturen och långvarighet. Först i medlet af april månad började

den gifva med sig. Vårbruket kunde dock taga sin början efter första veckan af maj och var i allmänhet avslutadt redan med första veckan af juni. Under den härefter ovanligt gynsamma temperaturen med god värme och ofta upprepad nederbörd utvecklade sig växtligheten, synnerligast i lappmarkerna och i den öfre delen af länet, med otrolig hastighet och med en frodighet, som man icke på länge bevittnat. Härtill medverkade särskildt den omständigheten, att någon käle knappast funnits i den öfre delen af landet, der snön fallit på ofrusen mark, till följd hvaraf växtligheten redan vid vårens första inträde kunde taga sin början. I nedre delen af landet och vid kusten, hvarest till följd af ett grundt snötäcke och oafbruten låg temperatur under vintern kälen förmått tränga djupare ned, hindrades växtligheten deremot i icke obetydlig grad såväl å vallar som å naturliga ängsmarker, till dess nederbörden i juni månad hunnit smälta desamma. Bergningsvädet blef i allmänhet gynnsamt.

Af säd blef skörden god; af rågen, som dock endast i kustsocknarne utgör föremål för nämnvärd odling, till och med riklig. Potatisen lemnade likaledes god afkastning. Höskörden å odlad jord utföll mer än medelmättig, å naturlig äng fullt medelmättig. Såsom totalomdöme om skörden i dess helhet inom länet ansågs kunna sägas, att den utföll *öfver medelmåttan*.

Såsom denna öfversigt visar, voro femårsperiodens tvenne första år synnerligen ogynnsamma, och de svårigheter, som uppkommo, blefvo så mycket mera kännbara, som de båda hårda åren följde på hvarann utan mellanrum af något gynnsammare. Efter den svaga årsväxten år 1892 uppkom inom vidsträckta delar af länet stor foderbrist och tillståndet var öfver hufvud sådant, att understöd i väsentligt omfång måste beredas den jordbrukande befolkningen. Länsstyrelsen gick också i författning om inköp och utdelning af såväl strå- som kraftfoder i ganska stor skala. För utsäde af såväl säd som potatis måste ock sörjas. Medel till de härför erforderliga utgifterna erhöil Länsstyrelsen genom frivilliga bidrag, mest i penningar, men jemväl in natura; ty sedan allmänheten i mellersta och södra delarne af vårt land genom tidningspressen erhållit kännedom om det sorgliga tillstånd, som rådde i öfre delarne af detta län, inströmmade nästan dagligen under längre tid — utan någon hemställan från länets sida — dessa bidrag i stora summor. De trenne senare åren af femårsperioden företedde deremot mera fördelaktiga årsväxtförhållanden och utvisa i detta hänseende en successiv förbättring, ity att skörden, som år 1893 blef nära medelmättig, året derpå blef medelmättig samt år 1895 utföll öfver medelmåttan. Den lättnad, som efter de hårda åren sålunda inträdt, har för länet varit synnerligen välkommen och mycket behöflig för att i någon mån undanrödja de svåra följderna af de tidigare svagåren samt ersätta den då uppkomna skadan.

Att under en period, i sina hufvuddrag så beskaffad som nu angifvits och då landtmannen haft att kämpa med mångahanda betryck och svårigheter, jordbruket inom länet icke kunnat förete några synnerligt framträdande drag af utveckling, ligger i öppen dag. Alldeles utan framsteg har dock den gängna perioden ingalunda varit och de svåra åren hafva verkat så till vida gagneligt, som genom dem blifvit bekräftadt, hvad erfarenheten inom länet redan förut mer än en gång lärt, nämligen att de felslagna skördarne icke i allo hafva sin anledning utslutande i klimatiska förhållanden, utan att mångentädes det klena resultatet har till icke oväsentlig del sin orsak i det sätt,

hvarpå jordbruket öfver hufvud ännu är i åtskilliga hänseenden ordnad.

I femårsberättelserna för de närmast föregående perioderna har framhållits såsom ett utmärkande drag för Norrbottens jordbruk dess *extensiva* karakter samt de i samband härmed stående bristerna i hvad angår jordens rationela bearbetning, särskildt frånvaron af ordnad och efter länets naturförhållanden lämpad växtföljd och cirkulation mellan de särskilda slagen af jordbrukets alster. Hvad sålunda fodertillgången beträffar, har förhållandet inom stora delar af länet alltjemt varit, att det hufvudsakliga foderbehovet hemtats från naturliga ängar, belägna långt bort i utmarken, samt från vanligen aflägsna bäck- och myrslätter. För gräsbörd odlad jord, s. k. lindor, hafva deremot förekommit i mindre omfattning och det behandlingssätt, som kommit dessa lindor till del, har i allmänhet varit föga tillfredsställande. Tillvägagåendet har oftast varit, att jorden efter verkställd uppodling och begödsling fått bära korn i två år, hvarefter den fått valla sig sjelf eller ock igenlagts med ortens gräsfrö, och har den sedermera år efter år användts för gräsbörd under 20 till 25 år. Först derefter har den åter uppplöjts samt sedermera efter ett par års öppet bruk, åter lagts i linda. Dessa lindor förekomma hufvudsakligen uti kustsocknarne. I de närmast lappmarkerna liggande delarne af kustlandet samt inom lappmarkerna förekommer den sålunda odlade marken mindre, särskildt inom Torneådalen socknar, der tillgången på bäck- och myrslätter är synnerligen stor. Hvad åkern beträffar har den oftast pläгат år efter år besäs med korn, omvexlande med potatis. Om jordens brukningsätt gäller för öfrigt, att mycket brister i fråga om dess dikning, begödsling m. m.

Det säger sig sjelf, att ett jordbruk, bygd på sådana grunder, skall i och för sig vara mindre gifvande, att det i sig sjelf bär fröet till en fortgående minskning i jordens växtkraft och afkastning samt att det måste sakna den motståndskraft, som är af nöden, för att det icke skall prisgifvas till ett lätt byte för årtidernas ogynsamma förhållanden.

Hvad sålunda ängen och slättern beträffar, så gäller om ofvannämnda i utmarken belägna naturliga ängar, att de, om än från början ganska gifvande, dock måste undan för undan förlora i växtlighet, i den mån de år efter år anlitas för hötägt, utan att något arbete för deras vidmagthållande å dem nedlägges. Elf- och bäckängarne samt myrslätterna i utmarken äro jemväl utsatta för en ständigt fortgående minskning i värde, i följd deraf att de, som för sin växtlighet äro beroende af närliggande vattens öfversvämning, blifva, i den mån under årens lopp vatten dragen sänkas och fördjupas, allt mindre på lämpligt sätt och till erforderlig omfattning öfversvämmade och följaktligen allt mindre gifvande. Dessa slätterlägenheters aftagande alstringsförmåga, deras ytterligt stora beroende af nederbörds- och vattuflödsförhållanden, deras deraf följande stora oberäknelighet, den i allmänhet mindre goda beskaffenheten af det foder, de lemna, och hvilket än ytterligare försämras i den mån, det, såsom mångenstädes i stor omfattning sker, måste efter bergningen lemnas utestående i stack eller hässja för att först långt fram på vintern hemföras till gårdarne, samt slutligen den omständigheten, att dessa lägenheter för att kunna tillgodogöras kräfvat ett ganska tidsödande arbete under sådan tid af sommaren, då samma arbete borde med större fördel kunna nedläggas närmare gårdarne — allt detta gör dem föga egnade att bilda något

väsentligt, än mindre — såsom mångenstädes är fallet — det hufvudsakliga underlaget för jordbrukarens näring. Hvad angår den odlade ängen, den s. k. lindan, måste det ju vara påtagligt, att den, år ut och år in använd för gräsbörd, skall lemna en högst ringa och alltmer aftagande afkastning. Med minskad växtkraft blir den ock, efter hvad erfarenheten visat, i ökad grad utsatt för de härjningar, dem gräsmasken anställer. Samma anmärkning om minskad produktionsförmåga gäller ock om den år efter år till ensädesbruk använda åkern, som dertill i sitt utväxta och för öfrigt äfven i andra hänseenden missvärdade tillstånd blir rof för sådan förstörelse som den, hvilken å många trakter inom länet den s. k. åkersjukan anställt.

Svårigheten för jordbrukaren att, kvarstående på det extensiva jordbrukets och det häfdvunna förfaringssättets ståndpunkt, skaffa vederlag och ersättning i nya lägenheter för den värderminskning, de gamla undergått, har fört honom till insigt derom, att systemet måste så småningom öfvergifvas. Om än jordbruket inom länet, i stort sedt, vidlades af de brister, som anmärkts, så är dock dermed ingalunda sagdt, att det skildrade tillståndet fixerat sig såsom en gång för alla gifvet och bestående. Tvärtom är sträfvet att frångomma den äldre ordningen omisskänneligt och kraftigt verksamt, om än naturligen den utveckling, som i detta hänseende eger rum, har många svårigheter att bekämpa och derfor visserligen kräver tid för att kunna genomföras. Jordbruket befinner sig i ett öfvergångsskede och det norrbottniska jordbruket öfver hufvud i våra dagar kan väsentligen karakteriseras just genom det arbete på utveckling till ett bättre, som nu försiggår. Den sträfvan, som sålunda gör sig gällande att öfvergå från den extensiva till den mera intensiva formen af jordbruk, medför och innebär, att man börjar öfvergifva den sjelfväxande utmarksängen och hemta sitt foderbehof i ökad mån från odlad jord, hvars areal i följd deraf förökas och hvilken vid användningen ock alltmera underkastas vexelbruk och i samband med detta en omsorgsfullare kultur genom ökad afdikning, genom bättre begödsling samt genom användning af höstbruk i allt högre grad m. m. Från den utveckling i denna riktning, som är och måste vara det klart fattade målet för den härvarande jordbrukande befolkningens sträfvan, hafva vi att för perioden anteckna följande.

Såsom nyss antydts, hafva sålunda på många ställen inom länet elf- och bäckängar samt myrslätter i utmarken börjat öfvergifvas samt utlagts till betesmark. På åtskilliga håll hafva genom utgräfningar och vattenöfversilningar stora vidder ängs- mark tillkommit, lemnande en till såväl kvalitet som kvantitet väsentligen förbättrad höafkastning. En ej ringa del naturlig äng, som upphört att lemna årlig skörd, har blifvit upplöjd och förvandlad till vall. Gammal utväxt åker har årligen igenlagts till lindor och ny upptagits i stället. Öfver hufvud har en rätt afsevärd tillökning af den odlade jorden under perioden skett, dels genom odling af fast mark, dels genom ganska omfattande myrodlingar, det senare särskildt inom lappmarken. Utdikning af den sumpiga, frostförande kärrmarken i närheten af åkern har alltmer blifvit ett mål för allmogens sträfvan, som dermed, på samma gång frostländigheten minskas, äfven försätter den ödeliggande jorden i växtkraft och vidgar hemmansbruket. På sina håll äro stora vidder under perioden torrlagda. Till det arbete, som nedlagts på uppodling af mark närmare gårdarne och hvilket numera icke, såsom fordomdags, inskränkes till de

höglända steniga backarne invid gården, utan till stor och genom resultatet bepröfvad fördel tager i anspråk närbelägen mo och myr, har mycken tid vunnits, i den mån arbete alltmer frigjorts från utängarne och myrslätterna. I mindre mån gäller det nu sagda om länets öfre delar, och särskildt Torneådalens socknar, der den rikliga förekomsten af självväxande ängslägenheter samt myrslätter ännu utgör en frestelse för jordbrukaren att kvarstå på den äldre ståndpunkten.

Den odlade markens användning och brukningssätt har ock mångenstädes blifvit annorlunda än förut. Vid kusten och i socknarne derintill börjar allmogen alltmera frångå det gamla ensädesbruket och i stället införa ett slags koppelbruk med tre till fyra års sädesodling, hvarvid omvexling sker med råg, korn, hafre och potatis, hvarefter fältet igenlägges till gräsvall under några års tid. Detta är en väsentlig förbättring ifrån det gamla bruket, då korn odlades år efter år under mansåldrar på samma åker, endast en och annan gång omvexlande med potatis. Inom öfre delen af länet, såsom Pajala, Korpilobolo, Tärendö och Juckasjärvi, är dock ensädesbruket ännu vida öfvervägande, men åkrarne äro derfor mångenstädes i högsta grad igångagna af ogräs och lida allmänt af den s. k. åkersjukan. Den skörd, som från sådana åkrar erhålles, utgöres mången gång af vid pass fyra femtedelar ogräs samt blott en femtedel korn med kort spåd halm samt korta dåliga ax. Med fog klagas, att befolkningen inom dessa sistnämnda orter icke ännu hemtat den lärdom af detta förhållande, som vederborde. Under perioden har dock en och annan inom denna del af länet, efter de årligen upprepade ogrässkördarne, börjat något ändra sitt brukningssätt, så att ombyte så till vida skett, att hafre till grönfoder samt potatis vissa år fått skördas å de sjuka tegarne, och har det visat sig, att efter tagen grönhafre- eller potatisskörd åkertegen påföljande år lemnat god korngröda.

Sedan gammalt har dikningen af den odlade jorden varit ofullständig och otillräcklig. Åkerjorden är i de flesta fall otillräckligt afdikad, de öppna dikena äro i allmänhet för grunda och täckdikning förekommer endast undantagsvis. Allmogen har till och med på sina orter betraktat dikning på lätt jordmån såsom skadlig. Härigenom blir åkern lidande af bottensyra, kälen går sent ur och jorden håller sig länge rå i ytan; följden blir ett sent vårbruk och en sen skörd, utsatt för de sedvanliga höstfrostnätterna, der ej väderleksförhållandena äro ovanligt gynnsamma. Insigten om jordens aflikning och torrläggning såsom vilkor för god skörd har emellertid under senare tiden börjat vinna insteg. Särskildt under femårsperiodens sista år hafva dikningar i rätt beaktansvärd omfattning blifvit verkställda. Täckdikning har äfven under perioden börjat företagas på ett och annat ställe af mera förtänksamma jordbrukare. Från och med år 1892 har en dikningsförman, med uppgift att efter requisition tillhandagå länets jordbrukare, varit af Hushållningssällskapet och på dess bekostnad inom länet anställd. Hvad särskildt beträffar de ytterst viktiga utdikningsarbeten, som hafva till ändamål att minska frostländigheten å närbelägna odlade egor, kommer Konungens Befallningshafvande att här nedan närmare uttala sig.

Hvad beträffar gödseltillgången har, till dess förökande, torf- och dyjord under de senare åren börjat rätt mycket anlitas. Torfven begagnas dels till strö i ladugård och stall, dels till kompostberedning. Artificiella gödningsämnen hafva äfven börjat

användas af en och annan, ehuru i ringa skala. Kännedomen om fördelarne deraf torde ännu vara jemförelsevis föga spridd. Der de begagnats, har emellertid den fördelaktiga verkan, de visat sig medföra, väckt tilltro till dem. Med de långväga transportererna och de i följd deraf dyra frakterna har emellertid deras pris under perioden stält sig alldeles för högt, för att de skulle kunna mera allmänt komma i bruk. Länets hushållningssällskap har dock sökt att, såvidt för sällskapet varit görligt, bereda tillfälle att kunna inom länet till billigast möjliga pris erhålla ifrågavarande gödningsämnen.

Angående beskaffenheten af det utsäde, som användes, gäller, att större uppmärksamhet än förr egnats åt att söka erhålla ett väl rensadt och grobart frö, och har särskildt den i Luleå befintliga frökontrollanstalten, som här nedan närmare omförmäles, visat sig i detta hänseende vara till gagn.

Åkerbruksmaskiner hafva hittills inom länet vunnit jemförelsevis ringa användning. Af de moderna åkerbruksredskapen säljas dock sedan flere är inom länet årligen ett rätt stort antal slättermaskiner samt äfven skördemaskiner. Den befintliga redskapen är i allmänhet mindre fullständig och å många orter af ganska primitiv beskaffenhet. Tröskningen med vagn och slaga i de gamla rundlogarne och långlogarne börjar emellertid alltmer upphöra och i stället införas stifttröskverk, merendels för handkraft. De i södra och mellersta Sverige mycket använda svängplogarne af Öfverums m. fl. bruks modell vinna endast långsamt inträde. Ortens plogar, af gammal inhemsk konstruktion och vanligen försedda med endast ett styre, anses ännu af allmänheten vara bättre och mera lättskötta. Plöjningskonsten är ej heller synnerligen högt uppdrifven.

Så kort som vegetationstiden är inom detta län, med sen vår och tidigt inträdande frostnätter, måste naturligen jordbrukaren sträfva att tidigast möjligt hafva sin jord i ordning för att kunna rätt draga fördel af de perioder utaf hög värme och stor drifkraft för växtligheten, som den korta sommaren dock i regeln erbjuder. Men härtill fordras, utom att hafva jorden i god växtkraft och väl afdikad, att under hösten medelst plöjning bearbeta den, hvarvid gödslingen samtidigt bör ske, så att för vårbruket väsentligen endast återstår att med harfning bereda ytan för sädd. Också har ett allt allmännare höstbruk af jorden vunnit insteg. Visserligen medgifva icke alltid och allestädes väderleksförhållandena, särskildt icke i länets öfre och norra delar, att sådant kan ske till den omfattning, som önskligt vore. I samma mån emellertid, som arbetet koncentreras på närmare till gårdarne liggande egor och tid derigenom besparas, blir det vanligt att höstplöja jorden, och fördelarne häraf hafva, der sådant börjat ske, visat sig påtagliga, då kälen i följd deraf under våren hastigare gått ur jorden och sådden kunnat tidigare företagas.

En af de mest betydelsefulla förändringar, som under perioden skett i afseende å landtmannens näring, är emellertid den ökning och förbättring, som ladugårdsskötseln och mjölk-hushållningen börjat erhålla. För detta förhållande kommer närmare redogörelse att lemnas här nedan. Här har allenast skolat anmärkas, hurusom hand i hand med detta måste följa en allt bättre skötsel af jorden samt ökade afdiknings- och nyodlingsföretag för foders erhållande till en bättre och rikare utfodring och till kreatursstockens ökning.

Beträffande den omfattning, i hvilken de särskilda sädeslagen samt potatis och andra rotfrukter odlas inom länet, samt de mer eller mindre gynsamma vilkoren för det ena eller andra utsädet växtlighet och utbredning kan hänvisas till den fullständiga redogörelse derom, hvilken förekommer i senaste femårsberättelse och hvilken till sina hufvuddrag gäller angående den nu förevarande. Hvad *skördebelloppet* beträffar meddelas här, på sätt i föregående berättelser skett, en sammanställning för perioden dels af de uppgifter, som af länets hushållningssällskap afgifvits till Statistiska Centralbyrån angående de viktigaste af jordbrukets alster, dels af den på kronolänsmännens uppgifter grundade beräkning, som sistnämnda embetsverk uppgjort, dervid emellertid bristfälligheterna i de primära uppgifter, som legat till grund för de meddelade siffrorna, måste, såsom i senaste berättelse närmare angafs, göra resultatet skäligens osäkert. Skördens utfall under perioden, utan afdrag för utsädet, har enligt Hushållningssällskapets uppgifter varit detta:

År.	(Höst-)råg.	Korn.	Hafre. ¹⁾	Potatis.	Hö. ²⁾
	H e k t o l i t e r.				Deciton.
1891	6,913	239,288	grönfoder	105,574	1,405,340
1892	5,264	168,218	do	88,867	1,339,940
1893	7,501	297,221	do	187,425	1,671,760
1894	6,150	268,306	do	244,840	1,635,175
1895	6,095	384,450	do	255,700	1,989,755

samt enligt Statistiska Centralbyråns beräkning, hvilken icke omfattar hö, följande:

År.	(Höst-)råg.	Korn.	Hafre.	Potatis.
	H e k t o l i t e r.			
1891	11,700	238,800	²⁾ 10,100	86,500
1892	7,300	168,100	grönfoder	112,200
1893	8,900	258,000	do	145,000
1894	9,200	254,200	²⁾ 13,900	237,000
1895	8,900	359,500	²⁾ 19,000	198,700

Hvad angår *spanmålsimporten* till länet under perioden meddelas här följande tabell:

År.	Omalen spanmål.			M j ö l.		
	Från utrikes ort. Kg.	Från inrikes ort. Kg.	Summa. Kg.	Från utrikes ort. Kg.	Från inrikes ort. Kg.	Summa. Kg.
1891	1,674,514	1,194,422	2,868,936	13,996	6,420,375	6,434,371
1892	1,074,165	1,344,078	2,418,243	732,811	13,946,300	14,679,111
1893	34,263	632,872	667,135	1,245,251	11,768,472	13,013,723
1894	49,761	780,470	830,231	1,929,757	13,030,979	14,960,736
1895	1,173,315	988,586	2,161,901	131,054	7,287,434	7,418,488
Summa	4,006,018	4,940,428	8,946,446	4,052,869	52,453,560	56,506,429
Medeltal pr år	801,203	988,086	1,789,289	810,574	10,490,712	11,301,286

¹⁾ Hafren delvis skörd; hufvudsakligen dock grönfoder. — ²⁾ Från såväl odlad jord som naturlig äng. — ³⁾ Dessutom grönfoder.

K. Majts Befallningshafvandes femårsberättelser 1891—1895. Norrbottens län.

Denna tabell gifver anledning till enahanda anmärkningar som de, hvilka i senaste femårsberättelse framställdes, nämligen huruledes sädesskörden inom länet på långt när icke fyller befolkningens behof samt huruledes behofvet af tillförsel visar under de olika perioderna en fortgående stegring, denna i icke ringa mån beroende på det ökade antal arbetare, som med skogsindustriens fortgående utvidgning samt numera äfven genom den inom länet uppkomna bergverksindustrien här vunnit anställning. Tabellen angifver dock importen större än den verkliga, då en del omalen spanmål, som hemtagits och förmalts vid ångqvarn inom länet, derifrån såsom mjöl försändts till andra hamnar i länet, till följd hvaraf samma spanmål två gånger, ehuru i olika form, ingått i uppgiften på införd sådan.

I sammanhang med redogörelsen för jordbrukets ställning inom länet torde jemväl böra omnämnas den *trädgårdsskötsel*, som härstädes idkas. Denna är stadd i ett påtagligt framåtskridande, om än den utveckling, som densamma hittills vunnit, måste anses såsom jmförelsevis ringa. Endast sällan finner man någon af allmogen anlägga en liten köksträdgård vid sin bostad. De mera bildade sakna deremot i regeln icke en trädgård, om också köksväxterna deri utgöra hufvudsaken. Att trädgårdsskötsel med framgång låter sig idka inom länet äfven under mindre gynsamma förhållanden, framgår af anläggningar, som blifvit gjorda till och med ofvan polcirkeln, såsom i Tarendö. Storartade trädgårdsanläggningar hafva under senare åren verkstälts på åtskilliga ställen inom länet, såsom vid Fjällnäs i Gellivare socken, Sandträsk uti Öfver-Luleå socken samt Hällan vid Piteå.

Den i Luleå stad befintliga trädgårdsföreningen, hvilken under denna liksom under föregående femårsperiod åtnjutit understöd såväl af länets landsting som af dess hushållningssällskap, har verkat för trädgårdsodlingens befrämjande dels genom de odlingsförsök, som egt rum inom dess i Luleå stad befintliga anläggningar, dels genom att till folkskollärare och — lärarinnor samt till mindre bemedlade jordbrukare gratis utlemna frön och plantor, dels ock genom undervisning i trädgårdsskötsel. Under hvar och ett af periodens år har under sommaren en kurs i trädgårdsskötsel varit anordnad för skollärare och lärarinnor och har Landstinget särskildt lemnat reseunderstöd till de lärare och lärarinnor, som bevisat dessa kurser. Under perioden har biträde i ökad grad från skilda delar af länet påkallats af föreningens trädgårdsmästare, hvilken gjort resor till skilda ställen för anläggning af nya samt omläggning af gamla trädgårdar.

Om nu än, såsom i det föregående framhållits, aktningssvärda ansatser framträda inom länet att genom nyodlingar samt genom ett intensivare och äfven i öfrigt mera rationellt brukningsätt upphjelpa jordbruket, så måste å andra sidan erkännas, att detta långt ifrån är, hvad det skulle kunna vara, och att det på långt när icke står i jemuhöjd med de naturliga resurser, som här föreliggas. Delvis kan ju detta tillskrifvas den jordbrukande befolkningen sjelf, i den mån nämligen denna gör sig skyldig till bristande omsigt vid näringens utöfvande. Utom hvad i det föregående kan vara påpekadt härutinnan, torde icke böra lemnas oanmärkt, huruledes allmogen mängenstädes inom länet tyckes förbise, att jordbruket, för att kunna medföra påräknad förmån, fullständigt kräver sin man och huru de tillfällen till biförtjenster, som inom länet i rikligt mått förefinnas, anlitas på sådant sätt, att de leda till försummelse af jordbruket. Den

norrbottniske hemmansegaren har intill senare tider varit benägen att betrakta jordbruket och boskapsskötseln såsom en binäring, under det att skogsförsäljning, arbeten och körslor i skogarne samt biträde vid flottningarne varit inkomstkällor, ur hvilka han sökt i främsta rummet hemta medel såväl till sitt lufsuppehälle som till utskylder och andra erforderliga utgifter. Ännu under senaste åren hafva hemmansegare nedifrån kusten, till och med inom södra delen af länet, med sina hästar och drängar farit ända till 15 å 20 mil upp i landet för att genom timmerutdrifning åt bolagen skaffa sig inkomster. Det har emellertid visat sig, att de hemmansegare, hvilka icke egnat sig åt skogskörslor och som i följd deraf icke försummat sitt jordbruk, i längden stått sig bäst; och den uppfattningen, att landtbruket måste i allo betraktas och genomföras såsom hufvudsak, har alltmer vunnit insteg. En annan anmärkning, som kan framställas, rörer den redan i tidigare femårsberättelser påpekade obenägenheten hos jordbrukaren att genom torppupplätelser bereda uppodling af honom tillhöriga odlingslägenheter som ock förskaffa sig sjelf arbetshjelp.

Hvad salunda ock i öfrigt felas, må dock finnas förklarligt, och mycket måste ju med nödvändighet brista i en landsdel, hvilken, såsom denna, ända hittills varit i följd af brist på tidsenliga kommunikationer så godt som afskild från det öfriga riket och der förhållandena för öfrigt erbjuda många, dock lyckligtvis ej oöfvervinneliga svårigheter. Här måste i många riktningar mycket göras. Stora vidder odlingsbar mark vänta här på att komma under bruk, icke minst de odlingsbara myrtrakter, som här till så betydande utsträckning förekomma. Frostländigheten måste minskas genom betydande utdikningar. Vägar måste anläggas och kommunikationerna öfver hufvud förbättras. Och ej blott mark, äfven fördom och sed, måste i mångt och mycket brytas. Men allt detta och mycket mera, som här måste ske, innebär ett kulturarbete af den storartade omfattning, att det kräfver mansåldrar för att fullt genomföras och en arbetsstyrka, öfver hvilken den nuvarande, jemförelsevis fåtaliga befolkningen icke förfogar. I detta utvecklingsarbete måste emellertid de enskildas ansträngningar samt välvilligt understödjande anordningar från det allmännas sida gå hand i hand.

Bland åtgärder och anordningar, hvilka från det allmännas sida — såsom af staten, länets landsting eller dess hushållningssällskap — vidtagits för att direkt eller omedelbart befrämja länets uppodling samt utvecklingen af dess jordbruk, torde följande höra här särskildt anmärkas.

Anslog till utdikningsföretag. De anslag af statsmedel, hvilka till en tredjedel af den beräknade kostnaden utgå för understödjande af sådana utdikningsföretag, som afse att minska frostländigheten, utgöra otvifvelaktigt ett af de betydelsefullaste medel till befördran af jordbruksnäringen inom länet. Om nämnda utdikningsföretag gäller, hvad Konungens Befallningshafvande i senaste femårsberättelse framhållit, nämligen att de, på samma gång de verksamt fylla sitt närmaste viktiga ändamål, att minska frostländigheten, medelbart åstadkomma förbättring i flere skilda riktningar, i det de leda till en ökad uppodling och en bättre afdikning jemväl af den förut odlade jorden samt, efter hvad man anser sig hafva skäl att antaga, till en stadigvarande förmindring af klimatet.

Till år 1884 voro de vilkor, som blifvit fastställda för åtnjutande af statsbidrag till ifrågavarande ändamål, så affattade,

att dylika afdikningsföretag i hög grad främjades. Anslag utan återbetalningsskyldighet gafs nämligen till sådana aftappningar och utdikningar, hvilka *företrädesvis* afsågo att minska frostländigheten, utan afseende på *huruvida marken efter torrläggningen kunde odlas*. Vid 1883 års riksdag vidtogs emellertid i dessa vilkor en ändring, som, gällande från och med år 1884, stälde dessa företag i en vida ogynsammare ställning än dessförinnan. Samtidigt med det, att vid nämnda riksdag den s. k. odlingslänefonden anvisades, beviljades för frostminskningsföretag ett statsanslag af 100,000 kronor om året att utgå till understödjande medelst anslag utan återbetalningsskyldighet af torrläggning utaf sådana vattensjuka marker, som *utan att kunna med fördel odlas* sprede frostsador öfver omgifvande nejd.

Denna formulering af anslaget ändamål gälde från och med år 1884 till och med år 1891. Hvad denna nya formulering skulle *i sak* betyda för länet, är omedelbart gifvet och framgår påtagligt af de för åren 1884—1891 alltjemt fallande siffrorna för de frostminskningsföretag inom länet, hvilka blefvo af anslaget delaktiga. Den nya bestämmelsen fick naturligt nog den tolkningen, att alla sådana myrar, der marken blifvit af undersökningsförrättaren förklarad odlingsbar, vore att hänföra till dem, som kunde med fördel odlas. Äfven om afsigten än så uteslutande var att vinna minskning af frostländigheten för kringliggande odlad bygd, var dock ett utdikningsföretag utslutet från delaktighet i anslaget, der marken kunde sägas i och för sig vara tjenlig till odling. Men att en myr inom detta län i närheten af de odlade bygderna skulle vara otjenlig till dikning, är ytterst sällan händelsen. Af framställningar, som gjordes vid Riksdagen om ändrad affattning af de för frostminskningsfonden gällande bestämmelser, ernåddes intet annat resultat än ett uttalande vid 1885 års riksdag af Statsutskottet derom, att de gällande vilkoren torde hafva blifvit alltför strängt tillämpade samt att uttrycket *med fördel* gifve rum för en mera liberal tolkning. Då emellertid den mängd mer eller mindre tillfälliga hänsyn, som skulle i särskilda fall afgöra, huruvida en myrmark kunde odlas *med fördel* eller ej, voro alltför skiftande och obestämbara för att lemna någon säker norm för afgörandet, blef följden helt naturligt, att, äfven efter Statsutskottets välvilliga uttalande, den faktiska tillämpningen af riksdagsvilkoren kom att i hufvudsak stanna vid det ofvan angifna strängare uppfattningssättet. Också blef följden, att, medan under de åtta år, som närmast föregingo 1884, statsbidrag lemnats ett antal af 50 frostminskningsföretag inom länet, eller i medeltal sex till sju om året, erhöles dylikt bidrag under de derpå följande åtta åren 1884—1891 allenast för tillhoppa 7 företag, alltså icke ett om året. Frostminskningsfonden, sålunda i minskad mån använd, nedsattes också af Riksdagen år 1888 till 50,000 kronor.

I slutet af år 1890 ingick emellertid Konungens dåvarande Befallningshafvande i länet med underdånig framställning, att vilkoren för åtnjutande af bidrag från fonden måtte återföras, till hvad som varit gällande före år 1884, och i samband dermed fondens belopp åter höjas. I sådan syftning gjorde ock Kungl. Maj:t proposition till 1891 års riksdag, hvilken på sådant sätt biföll framställningen, att, jemte det statsanslagets belopp höjdes till 100,000 kronor, detsamma anvisades till understödjande medelst anslag utan återbetalningsskyldighet af en tredjedel utaf den för företagen beräknade kostnadssumma af sådana myrutdikningar och vattenaftappningar, *hvilkas ändamål*

är att minska frostländigheten för närliggande bygd. Den af Kungl. Maj:t föreslagna lydelsen, enligt hvilket anslaget skulle tillgodokomma sådana vattenafledningar, som företrädesvis af-sågo att minska frostländigheten, ville Riksdagen icke antaga af det skäl, att samma uttryck inrymde eller rent af påpekade, att anslaget äfven skulle kunna användas till främjande af odlings-företag, ett användningssätt som emellertid enligt Riksdagens mening stode i bestämd strid med det ändamål, anslaget efter odlingslänefondens bildande hade och borde hafva. Riksdagen förmålde sig vidare icke förbise, att genom anslagets beviljande på omförmälda sätt det kunde komma att inträffa, att genom utdikning, verkställd med anslag från frostfonden, jord vunnes, som skulle kunna med fördel odlas, men Riksdagen förklarade sig finna, att det icke skulle möta synnerlig svårighet för vederbörande undersökningsförrättare att i hvarje särskildt fall afgöra, huruvida ändamålet med ett ifrågasatt utdikningsföretag vore frostländighetens minskande för annan mark eller ett omedelbart vinnande af odlingsbar jord.

Till nyssnämnda belopp, 100,000 kronor, har anslaget varit för femårsperiodens återstående år af Riksdagen uppfördt. År 1895 bestämdes emellertid dess belopp för år 1896 till 150,000 kronor.

Med de bestämmelser, som sålunda numera blifvit gällande, hafva frostminskningsföretagen inom länet åter tilltagit. Ett önskningsmål, hvars ernående skulle än ytterligare i väsentlig mån befrämja dessa företag, vore, att den från statsverket utgående anpart i kostnaden blefve höjd från en tredjedel till hälften. Nedanstående tabell innehåller en sammanställning af de statsbidrag, som från och med år 1861 anvisats till ifrågasvarande slags företag inom länet, med angifvande af vidden af den mark, som efter arbetets fullbordan blifvit torrlagd, tillika med den beräknade kostnaden samt statsbidragens belopp:

Under åren.	Antal utdikningsföretag.	Vattenbefriad areal. Hektar.	Beräknad kostnad. Kronor.	Beviljad statsanslag. Kronor.
1861—1865	9	2,577.03	146,868.80	65,140
1866—1870	38	6,349.22	188,415 —	69,755
1871—1875	13	4,397.53	134,520 —	43,470
1876—1880	33	5,491 —	337,833.25	115,110
1881—1885	19	4,150.90	232,222 —	93,300
1886—1890	3	160.54	22,230 —	7,360
1891—1895	23	2,900.64	254,260 —	84,230

Upplåtelse af skogstorp. Ehuru de upplåtelse af mark till odling och bebyggande, hvilka betecknas med anförda benämning, närmast höra under den del af denna berättelse, som afser skogshushållningen, der desamma ock finnas ytterligare omförmälda, torde dock anledning vara att äfven på detta ställe något beröra dem.

Vid 1888 års riksdag väcktes inom Riksdagens kamrar genom enskilda motioner fråga, huruvida det icke skulle vara fördelaktigt, att å kronoparkerna uti Norrland få bosättningar till stånd genom upplåtelse på vissa vilkor af mark för odling och lämpliga platser för bebyggande. Det påpekades i dessa framställningar, huruledes å kronoparkerna i Norrland, hvilka särskildt inom Norrbottens och Vesterbottens län egde betydligt omfång och hvilka, i mån som afvittringen fortginge, alltmer

ökades till antal och areal, funnes rika tillfällen till odling, hvilkas rätta tillgodogörande gällande stadganden försvårade, om ej omöjliggjorde. Utom det att den mark, som egnade sig för odling, väl i allmänhet borde för sådant ändamål användas, syntes det vara särskildt önskvärdt att genom upplåtelse af dylika inom kronans skogsparker befintliga odlingslägenheter bereda tillfälle för den i Norrland talrika s. k. lösa befolkningen att få ett eget hem, blifva bofast och att kunna bereda sig, jemte de mera tillfälliga arbetsförtjenster, som kunde stå till buds, en fast och beräknelig årsinkomst. Med dessa fördelar skulle äfven vinnas en direkt förmån för skogsvården, i det att å dessa inom kronoparkerna bofasta nyodlare kunde uppdragas vissa åligganden i afseende å skogsvården inom bestämda områden. Ifrågasvarande lägenheter, för hvilka man föreslog benämningen skogstorp, skulle, enligt förslagsställarnes tanke, efter vissa fullgjorda byggnads- och odlingskyldigheter kunna, i analogi med hvad som gälde angående krononybyggen, öfvergå till att blifva brukarens egendom eller åtminstone innehafvas med stadgad åborätt. Syftet att särskildt och framför allt främja odlings utveckling, i den mån förutsättningar derför vore till finnas inom de vidsträckt kronomarkerna, var i detta förslag otvifvelaktigt det hufvudsakliga.

I anledning af det väckta förslaget hemstälde Riksdagen, att Kungl. Maj:t täcktes låta företaga närmare utredning i ämnet; och, sedan åtskilliga myndigheter blifvit hörda, aflät Kungl. Maj:t nådig proposition i ämnet till 1891 års riksdag. I anslutning till hvad särskildt Domänstyrelsen framhållit, afsågs härvid, att de ifrågaställda upplåtelseerna icke borde ske under eganderätt eller under sådan fastare besittningsrätt som den, hvarunder krononybyggen innehafvas. Derigenom skulle, ansågs det, förorsakas bestämda olägenheter för skogsväsendet och särskildt skulle syftet att vinna tillgång på dugliga skogsarbetare äfventyras, då, äfven om förste upplåtelsestagaren vore lämplig såsom sådan arbetare, ingen säkerhet gäfves, att jemväl hans efterträdare i egande- eller besittningsrätten innehade de derför erforderliga egenskaperna. Endast i den mån sådant befunes vara för kronoparkernas vård och bevakning gagneligt, borde ifrågasvarande lägenheter upplåtas. Då tillgången på odiskonerade odlingslägenheter på kronoparkerna i andra län än Norrbottens vore ringa och hufvudsakligen endast i detta län svårighet mött att erhålla tillräckligt arbetsfolk för kronoparkernas skötsel, borde upplåtelseerna allenast inom nämnda län ega rum; och skulle desamma ske på viss tid, ej öfverstigande tjugo år, dock med vissa företrädesrättigheter för innehafvaren och hans barn till ny upplåtelse.

Den kungl. propositionen godkändes med en ringa jemkning af Riksdagen och blefvo derefter bestämmelser i ämnet utfärdade genom Kungl. Maj:ts nådiga skrivelse den 29 maj 1891 till Domänstyrelsen angående upplåtande af odlingslägenheter å kronoparker i Norrbottens län. De närmare vilkoren för dessa upplåtelse äro lämpade efter den åskådning af samma upplåtelse, hvilken här ofvan vid omnämmandet af den kungl. propositionen angifvits. En särskild förmån tillerkändes skogstorpens derutinnan, att han behörigen å torpet fullgjort honom vid upplåtelsen af Domänstyrelsen föreskrifven byggnadsskyldighet, eger af statsmedel uppbära ett kontant anslag af 500 kronor.

Att genom den träffade anordningen landets uppodling skall i någon mån befrämjas, kan icke nekas, och så langt författningens

räckvidd sträcker sig, är den god och fördelaktig. Odlingsfrågan har dock blifvit det sekundära, medan hänsynen till skogsvårdens intresse fått verka såsom det i främsta rummet bestämmande. Beträktad öfvervägande som en skogsfråga, kan saken sägas vara väl löst. Men det torde få anses vara ett för framtida öfvervägande öppet spörsmål, om ej något vida mera kan och bör göras för att i vidsträcktare mån tillgodogöra för odlingen de betydande områden, hvilka, utgörande mer än hälften af hela vårt lands kronoparksareal och till ytvidden jemväl öfverstigande de enskildes skogar inom Norrbotten, bilda detta läns kronoparker.

I fråga om antalet af de torpupplåtelse, som under perioden egt rum, lemnas här nedan under afdelningen om skogshushållningen närmare uppgifter.

Planer till kolonisationsföretag. Vid samma riksdag, år 1891, då gällande bestämmelser om skogstorps upplåtande vidtogs, förelågo för kamrarne framställningar i syfte, att frågan om beredande genom statsmagternas försorg af tillfällen för obemedlade och mindre bemedlade att på lämpliga vilkor bilda egna jordbruk måtte vinna en allsidig och hela riket omfattande utredning. Med anslutning till motionerna aflät Riksdagen framställning till Kungl. Maj:t med anhållan om sådan utredning; och sedan Kungl. Maj:t i följd häraf tillsatt den s. k. Jordbrukslägenhetskomitén, afgaf denna, såsom bekant, under loppet af år 1892 förslag dels till nya och ändrade bestämmelser angående hemmansklyfning, egostyckning och jordafsöndring, dels till styckning och försäljning af vissa jordbruksdomäner, dels till torrläggning på statens bekostnad af vissa till odling tjenliga sankmarker för att vinna tillfälle till upplåtelse derå af mindre jordbrukslägenheter och dels till upplåtelse af odlingslägenheter a lämpliga trakter inom Norrbottens och Vesterbottens län.

Af dessa fyra särskilda förslag var det i tredje rummet omnämda icke afsedt att tillämpas inom Norrbotten. Det i andra rummet nämnda hade, i betraktande af den nästan fullständiga saknaden inom länet af sådana jordbruksdomäner, som med detsamma åsyftades, ingen egentlig betydelse för detta län. Förslaget till ändrade bestämmelser rörande hemmansklyfning och jordafsöndring, syftande framför allt att underlätta försäljning af geografiskt bestämda mindre delar af jordbruksfastigheter, innebar deremot en äfven för Norrbottens län i många afseenden betydelsefull lagstiftning, men då förslaget i denna del icke under den femårsperiod, hvarom här är fråga, hann att leda till något statsmagternas beslut, torde detsamma icke här böra närmare beröras. Annorlunda är deremot förhållandet med det ofvan sist nämnda förslaget, hvilket, utslutande afseende de båda nordligaste länen, varit under perioden föremål för en förberedande handläggning af Kungl. Maj:t och Riksdagen samt föranledt den särskilda åtgärd, hvilken Konungens Befallningshafvande här har att närmare omförmåla.

Komiténs förslag i sistberörda del afsåg, att tillfälle till upplåtelse af odlingslägenheter måtte beredas a sådana inom kronoparkerna, kronoöfverloppsmarkerna eller andra kronan tillhöriga, nedom odlingsgränsen i Norrbottens och Vesterbottens län belägna områden, der i närheten af befintliga eller beslutade kommunikationsleder *ett flertal invid hvarandra liggande* lägenheter ansåges med fördel kunna till enskilde upplåtas, samt att i främsta rummet härtill borde användas sådana sankmarker, som efter torrläggning väl lämpade sig för odling af gräs eller säd. Enligt komiténs förslag skulle fråga om upplåtelse af ett

dylikt kolonisationsområde kunna väckas vare sig af Domänstyrelsen, Konungens Befallningshafvande eller kommunalnämnd och skulle frågan, efter föregående förberedande behandling såväl af Konungens Befallningshafvande som af Domänstyrelsen äfvensom af en särskild för hvarterda länet tillsatt nämnd, pröfvas af Kungl. Maj:t. I de fall, der Kungl. Maj:t funne skäl att medgifva upplåtelsen, skulle kostnaden för möjligen erforderlig torrläggning af marken, så vidt den afsåge hufvudaflopp och större kanaler, men ej egentlig dikning, bestridas af statsmedel, hvarefter och sedan marken kommit i sådant skick, att den kunde till enskilde för odling och bebyggande upplåtas, nämnden borde fördela densamma i lämpliga delar, till hvilka skulle läggas erforderliga områden af kronan tillhörig utmark, hvarförutom viss närmare bestämd rätt till skogsfångst från kronans skog skulle tillkomma lägenhetsinnehafvaren, hvilken derjemte skulle åtnjuta ett för en gång utgående bidrag af statsmedel för lägenhetens bebyggande och uppodling. Lägenheterna skulle upplåtas till en början allenast under nyttjanderätt med femton frihetsår samt med viss odlings- och byggnadsskyldighet, genom hvars eftersättande upplåtelsen blefve förverkad, men efter fullgjorda skyldigheter och frihetsårens utgång eller ock dessförinnan, der skyldigheterna tidigare fullgjorts, skulle lägenheterna få till skatte omföras.

Detta komiténs till sin innebörd ganska omfattande förslag blef af Kungl. Maj:t meddeladt 1894 års riksdag, dervid emellertid Kungl. Maj:t icke ansåg, att för det dåvarande denna kolonisationsplan borde definitivt beslutas till genomförande. Innan dylikt beslut fattades, syntes det böra tagas i öfvervägande, huruvida förhållandet mellan de för bosättningarnas åvägabrindande erforderliga kostnader och det resultat, som med dessa stode att uppnå, kunde förväntas blifva sådant, att staten borde anse med sitt intresse förenligt att för ändamålet åtaga sig dessa kostnader, hvarförutom jemväl den frågan borde förberedelsevis komma under behandling, huruvida, sedan en trakt i ett af de båda nordligaste länen blifvit koloniserad efter komiténs plan och å trakten sålunda uppstått en bosättning af ett större eller mindre antal smärre jordegare, denna bosättning skulle erbjuda de ekonomiska betingelserna för framtida bestånd. Kungl. Maj:t ansåg fördenskull, att till en början borde för ett eller flere lämpliga områden genom sakkunniga personer upprättas ej mindre fullständiga, af kostnadsförslag åtföljda afdiknings- och odlingsplaner än äfven förslag till områdenas fördelning i lägenheter af lämpligt omfång och dessas förseende med anslag af kronan tillhörig utmark till erforderlig areal, hvarjemte beträffande de ifrågavarande områdena äfven borde upprättas utförlig beskrifning, innefattande bland annat utredning om möjligheterna att å samma områden med framgång idka jordbruk eller boskapsskötsel äfvensom om tillfällena för lägenhetsinnehafvarne att i orten erhålla arbetsförtjenst, hvarefter och sedan dylika planer för ett eller flere områden blifvit upprättade, planerna borde föreläggas Riksdagen, som då blefve i tillfälle att med närmare kännedom om alla på frågan inverkan omständigheter fatta sitt beslut. För upprättande af dylika planer begärdes och blef af Riksdagen anvisadt anslag af statsmedel.

Sedan hvarefter Kungl. Maj:t anbefalt Länsstyrelsen att låta genom lämplig landbruksingeniör för ett eller flere områden af myrmark, som dertill finnes lämpliga, upprätta afdiknings- och odlingsplaner jemte kostnadsberäkning och beskrifning, allt i

enlighet med nyss antydda grunder och med iakttagande deraf, att upplåtelse kunde ske på en gång af ett flertal intill hvarandra gränsande lägenheter i närheten af större bebyggda platser, industriella etablissemang, vattendrag eller andra kommunikationsleder, lemnade Konungens Befallningshafvande i uppdrag åt statens landbruksingeniör inom länet att verkställa den anbefalda undersökningen och utredningen beträffande ett för ändamålet lämpligt område å kronomark i Gellivare socken från Lomondisuando hemmans gräns och Jockmocks sockenrå i söder förbi Koskivara jernvägsstation å Gellivarabanan ungefär 4 kilometer från stationen norrut efter jernvägen och sträckande sig i öster mot Råne elf och i vester högst omkring 4 kilometer från jernvägen. Detta område innesluter betydande vidder af odlingsbar myrmark samt synes äfven i öfriga hänseenden uppfylla de villkor, som för ett slikt kolonisationsföretag böra vara bestämmande. Det anbefalda förslaget, hvilket påkallat ganska omfattande undersökningar, har emellertid icke före femårsperiodens utgång hunnit afgifvas.

Agronomiska m. fl. undersökningar. I afseende härå hänvisas till hvad derom blifvit anfördt härofvan under afdelningen I.

Kemisk-växtbiologisk anstalt. Under senare delen af år 1895 blef en, med understöd af statsmedel inrättad, kemisk-växtbiologisk anstalt inom Norrbottens län tillgänglig för allmänheten. Landstinget och Hushållningssällskapet hade år 1892 beslutit att upprätta en kemisk station i förening med en växtfysiologisk försöksanstalt och för detta ändamål anvisat dels ett anslag för en gång utaf 5,000 kronor till anstaltens upprättande, dels ett årligt anslag af tillsammans 3,000 kronor till anstaltens underhåll. Sedan 1894 års riksdag på extra stat för år 1895 beviljat ett statsbidrag utaf 5,000 kronor till anstaltens underhåll och Landbruksstyrelsen den 24 januari 1895 utfärdat reglemente för anstaltens verksamhet, började denna under senare delen af år 1895 sitt arbete.

Enligt reglementet är den kemisk-växtbiologiska anstaltens huvuduppgift den att verka såsom praktisk försöksanstalt. Såsom sådan eger anstalten att »genom odling och förädling af sädeslag och foderväxter söka utröna, hvilka af dessa som äro för öfre Norrland mest passande». För detta förädlingsarbete har anstalten att tillgå tvenne försöksfält, som Luleå stad kostnadsfritt ställt till förfogande. I den mån resultat erhållas utaf detta anstaltens försöksarbete å egna försöksfält, komma resultaten emellertid att i större omfattning pröfvas i praktiken hos enskilde intresserade landbrukare inom länets olika delar. Vidare har anstalten såsom en ytterligare uppgift för sin försöksverksamhet fått sig uppdraget att låta anställa försök med konstgjorda gödningsämnen för att söka utröna, hvilka slag af dylika ämnen, som bäst lämpa sig för öfre Norrland, särskildt för Norrbottens moss- och myrmarker. Dessa försök komma under anstaltens ledning och kontroll och i enlighet med af densamma uppgjord plan att verkställas inom olika delar af länet hos personer, som af intresse för saken vilja åtaga sig det med försöken förenade arbetet och besväret. Anstalten eger i öfrigt att på samma sätt som de förut existerande med statsmedel understödda kemiska stationerna tillhandaga allmänheten med undersökningar af handelsvaror och andra ämnen, som för jordbruk och näringar äro af betydelse; hvarjemte den också har till uppgift att söka lemna bidrag till kännedom om lagarne för växtlifvets utveckling under nordliga breddgrader.

Anstalten, som sålunda har sig stora och betydelsefulla uppgifter förelagda, har ännu icke hunnit mer än påbörja sitt arbete, men torde, i den mån den hinner att förverkliga sina uppgifter, komma att utöfva ett stort inflytande på utvecklingen af länets jordbruk.

Frökontrollanstalt. Den frökontrollanstalt, som sedan år 1889 varit upprättad uti Luleå och hvilken uppehållits dels med anslag af länets landsting och hushållningssällskap, dels med bidrag af statsmedel, har under perioden blifvit i väsentligen ökad grad anlitad, i samma mån länets jordbrukare vunnit insigt om det gagn, de kunna hemta af anstalten. Undersökningar å grobarhet hafva lemnats jordbrukarne kostnadsfritt. På ett särskildt framträdande sätt visade sig under år 1893 nyttan och betydelsen af anstaltens verksamhet. Till följd af den helt och hållet felslagna skörden inom lappmarken år 1892 måste, såsom redan förut blifvit omnämndt, allt utsäde för påföljande år dit införas. Af 754 till plombering anmälda säckar korn kunde 380 icke plomberas på grund af för låg grobarhet och, enär allt det utsäde, som från kommunerna i kustlandet inköptes för lappmarkssocknarne, måste vara i frökontrollanstalten undersökt, undgingo dessa senare kommuner att erhålla underhålligt utsäde. Äfven i ett annat särskildt hänseende har anstaltens betydelse gjort sig fördelaktigt gällande, ity att genom anstaltens kontroll motverkats gjorda försök att såsom utsädeshafre tillhandahålla allmänheten importerad finsk foderhafre, genom hvilket tillvägagående fara förelegat för den lifskraftiga norrbottenshafrens försäkring genom uppblandning med foderhafre från Finland.

Med utsäde, som af Allmänna svenska utsädesföreningen lemnats, hafva under perioden kulturförsök blifvit anställda dels vid Åminne landbruksskola och dels vid Elfsborgs egendom i Neder-Luleå socken. Till nämnda förening samt, sedan densamma tillika med Mellersta Sveriges utsädesförening uppgått uti Sveriges utsädesförening, har under fyra af periodens år anslag varit af länets hushållningssällskap anvisadt.

Agronomiskt biträde. Sedan från och med den 1 april 1887 en statens landbruksingeniör med Norrbottens och Vesterbottens län till tjänstgöringsområde varit inom Norrbottens län bosatt, men det sålunda bestämda tjänstedistriktet — omfattande en tredjedel af rikets areal och sannolikt innehållande största delen af dess vattendränkta, men odlingsbara moss- och myrmarker — snart visat sig vara aldeles för stort tilltaget, ingingo länets landsting och hushållningssällskap år 1891 med underdånig anhållan, att Norrbottens län måtte få ensamt för sig blifva tjänstgöringsområde för en statens landbruksingeniör. Efter det nädig proposition härom afåtit till Riksdagen och denna anvisat för ändamålet erforderliga aflöningsmedel, har från och med år 1893 särskild statsagronom varit för länet anställd.

Den omfattning, hvari statsagronomens biträde under femårsperioden anlitats, framgår af *tabell I'* (sid. 22).

Jemföres denna tablå med motsvarande uppgift för perioden 1886—1890, visar sig, att såväl antalet särskilda förrättningsställen som ock antalet förrättningsdagar ställa sig vida högre än under den tidigare perioden. Medan under de särskilda åren af sistnämnda period antalet förrättningsställen utgjort resp. 20, 21, 20, 19 och 10, utgöras motsvarande siffror under den nu ifrågavarande utaf 18, 65, 54, 33 och 42. Antalet dagar, som statsagronomen använt i och för sina förrättningar inom länet, utgjorde under den tidigare perioden för de särskilda åren 46,

42, 52, 56 och 55, men under den senare resp. 58, 100, 72, 99 och 105. Hvad sjelfva förrättningarnas beskaffenhet beträffar visar sig, att ökningen i statsagronomens arbete inom länet väsentligen föranledts af tillämnade utdikningsföretag i och för frostländighetens minskande samt, ehuru i mindre mån, af sjösänkingsföretag. Denna ökning, i hvad den afser utdikningsföretag för fredande mot frost, sammanhänger med de omständigheter, hvilka här ofvan förut angifvits.

Jemte det biträde, statens landbruksingeniör lemnat, har sadant varit att tillgå genom en af Landstinget aflönad *länsagronom*, som sedan längre tid tillbaka varit inom länet anställd och som under hela femårsperioden varit i verksamhet. Hans förrättningar härunder hafva afsett undersökningar och utstakningar för sänkning eller utdikning af sjöar, för torrläggning och odling af myrmarker, för ängsvattningsanläggningar m. m., hvarjämte råd och upplysningar af honom meddelats enskilda eller byalag angående sättet för odlingars och utdikningars verkställande, om odlingssätt, begödsling och lämplig växtföljd å verkställda nyodlingar, om afdikade lägenheters behandling m. m. samt i fråga om ladugårdsskötsel och mejerihandtering.

Angående de af honom under perioden utförda förrättningar lemnas här följande uppgift:

År.	Antal förrättningarställen.	Antal förrättningar.	U p p g j o r d a p l a n e r.					Summa.							
			In- delning till vaxel- bruk.	Odling af hög- länd- mark.	Myr- eller kärr- utdikning.		Sjösänk- ning, hvar- igenom beräknas vinnas.		Ängs- vattnings- anlägg- ningar.						
					För beredning af odling.	För fredande mot frost.									
Har.	Har.	Har.	Har.	Har.	Har.	Har.									
1891	27	65	—	12	1,016	10	316	178	1,532						
1892	33	48	—	11	52	60	722	285	1,071						
1893	42	42	—	12	24	5	185	195	422						
1894	25	40	—	7	25	30	204	156	395						
1895	31	46	27	30	8	12	12	50	197						
Samt	188	241	27	30	50	20	1,120	90	29	50	1,626	10	1,065	30	3,928

Tab. F. Af statsagronomen utförda förrättningar åren 1891—1895.

År.	Antal förrättningarställen.	Antal förrättningar.	U p p g j o r d p l a n f ö r					Andra arbeten.	Summa.			
			In- delning till vaxel- bruk.	myr- eller kärr- utdikning för beredning af odling.	sjösänk- ning och der- igenom vinnas areal.	ängs- vatt- ning.	Andra arbeten.					
										För fredande mot frost.		
Har.	Har.	Har.	Har.	Har.	Har.	Har.						
1891	48	58	30	1	61	820	16	420	30	22	10	1,294
1892	63	100	—	35	2,638	77	517	99	100	—	—	3,291
1893	51	72	—	229	69	1,791	29	41	91	5	6,397	87
1894	33	99	—	25	2,055	52	861	76	—	3,000	—	5,942
1895	42	105	—	25	1,179	32	2,792	07	115	—	3,075	39
Samt	212	434	30	316	30	8,485	06	4,634	03	242	10	12,472

Möten och utställningar. Enligt stadgarne för länets hushållningssällskap åligger det sällskapet att minst hvarannat år anordna *landbruksmöten* i sammanhang med sällskapets andra ordinarie årssammankomst. Sådana landbruksmöten, vid hvilka enligt stadgarne utställning eger rum af jordbruksalster samt alster af jordbrukets binärningar, hafva under nu ifrågasvarande period hållits år 1891 uti Matarengi kyrkoby af Öfver-Torneå socken, år 1893 å Neder-Kalix kyrkoplats samt år 1895 uti Arvidsjaur kyrkoby. Då numera för prisbelöning af hästar samt afvelsdjur af hornboskap särskilda premieringsmöten hållas, hvarom här nedan närmare förmåles, hafva nu ifrågasvarande utställningar omfattat andra husdjur, såsom får, svin m. m., samt ladugårds- och andra jordbruksprodukter äfvensom spånads-, väfnads- och andra husslöjdalster jemte uppvisning af landbruksredskap m. m. Matarengi by, belägen 7³ nymil norr om Haparanda vid Torneå elf, är den nordligaste ort inom länet, der hittills landbruksmöte varit anordnad. Arvidsjaur by, hufvudorten inom Arvidsjaur betydnande lappmarkssocken, är belägen vid pass 13 nymil från kusten. Det säger sig sjelf, att, med de stora afstånden inom länet och den deraf beroende stora svårigheten för befolkningen att med utställningsföremål deltaga i dessa utställningar, desamma icke kunnat motsvara, hvad som med lättare kommunikationsmedel och med mindre afstånd mellan byarne kunnat åstadkommas. Hushållningssällskapet har dock ansett det angeläget att välja äfven mera aflägsna hufvudorter inom länet till platser för ifrågasvarande möten, på det att den uppmuntran och den väckelse, nämnda möten kunna medföra, måtte komma äfven dessa i och för sig ganska försigkomna orter till del. Det har ock visat sig, att den sålunda träffade anordningen motsvarat det syfte, man velat vinna, och de utställningar, som i dessa bygder åstadkommits, hafva öfverraskat både genom de utställda föremålens talrikhet samt deras beskaffenhet. Särskildt hade mötet i Arvidsjaur att förete en synnerligen rikhaltig utställning af husslöjdalster.

Förutom de nu anmärkta landbruksmöten har Hushållningssällskapet ären 1891, 1892, 1893 och 1895 anordnat utställningar uti Luleå stad, samtidigt med sällskapets ordinarie vintersammankomster, af mejeriprodukter samt utsädespanmål och frö. År 1894 egde utställning rum af mejeriprodukter för Norrbottens och Vesterbottens län i samband med en i Luleå då anordnad industriutställning.

Till pris vid nu ifrågasvarande utställningar, och således oafsedt de belöningar, som anvisats för de särskilda häst- och nötboskapspremieringarne, hafva af Hushållningssällskapet anslagits och utdelats sammanlagt 3,991 kronor, förutom medaljer af silver och brons.

Landbruksskola. Länet landbruksskola har under perioden fortfarande varit förlagd till Äminne egendom, tillhörig länets hushållningssällskap, samt stätt under ledning af direktör E. Frisendahl, hvilken sedan den 1 oktober 1888 på arrende innehar egendomen. Undervisningen har derunder meddelats af skolans föreståndare samt af en vid skolan anställd andre lärare och har omfattat samtliga de ämnen, hvari enligt gällande reglemente för de med statsmedel understödda landbruksskolor undervisning skolat lemnas. Hvad den teoretiska undervisningen beträffar har, i följd deraf att åtskilliga elever befunnits ega svag underbyggnad i sådant, som egentligen bort vara inhemtadt före inträdet i skolan, icke obetydlig tid måst egnas åt deras hand-

ledning i dylika kunskapsgrenar. Dock hafva flere lärjungar innehaft så goda förkunskaper och sådan praktisk insigt i landtmannarbeten, att de kunnat få genomgå skolan på ett år.

Under perioden har skolan besökts af 45 elever. Af dessa hafva 28 utexaminerats, 3 afgått utan betyg, 2 skilts från skolan samt 2 afvikit derifrån.

Egendomens areal, som utgör 1,051⁰⁸ hektar, var vid slutet af perioden använd sålunda, att 57³⁷ hektar användes till åker och vall, 142⁰³ hektar till äng och 479⁸⁶ hektar till skogs-bärande mark, hvartill komma 372⁴² hektar impediment. Af denna areal nyttjar landbruksskolan 41 hektar åker och vall samt 40 hektar sidvallsäng. Dessa sidvallsängar äro belägna på ett afstånd, vexlande mellan 6 till 10 kilometer från gårdens inegor. Största delen af den återstående ängsmarken utgöres af från gården långt aflägsna, nästan värdelösa urfjällsängar.

Åkerjorden, som till jordmänen består af en mindre del sandjord, men till öfvervägande del lerjord, var indelad uti följande cirkulation: träda, korn, sex års vall, hvarje skifte bestående i medeltal af fem hektar.

Vid egendomens skötsel till åker, äng och ladugård har af nuvarande innehafvaren särskild uppmärksamhet egnats derät, att det hela måtte anordnas så, att egendomen kunnat utgöra en föresyn för länets allmogejordbruk. Beträffande sålunda åkerbruket har en så liten del af åkerarealen användts till sädesbruk, att ett eller annat frostår icke kunnat alltför betungande inverka på skörderesultatet i dess helhet. Dock har under perioden förekommit ett och annat år, som kunnat gifva skäl för att inrymma åt sädesbruk en större procent af åkerarealen. Ett sådant år var särskildt det sista under perioden. Medeltalet af kornskörden lemnade då vid Åminne den höga siffran, efter utsädet räknadt, af adertonde kornet, ett resultat som sällan uppnås äfven annorstädes inom riket. Vidkommande foderväxtodlingen har det i södra Norrland vanliga bruket af treåriga vallar, med insäning af röd-, alsike- och hvitklöfver samt timotej, ej här funnits vara annat än undantagsvis med fördel tillämpligt. I stället hafva vid egendomen begagnats fleråriga vallar, för hvilkas insäning — sedan flere års försök visat, att de i mellersta Sverige och södra Norrland mycket ansedda storväxta gräsen hundäxing och knylhafre ej här vore vinterhärdiga — företrädesvis användts alsike- och hvitklöfver samt ängskaffe, timotej, ängssvingel, rödsvingel, ängsgröe och tuftätel. Dessa sålunda använda växter hafva visat sig fullt pålitliga samt lemnat stor och värdefull afkastning.

För vidmagthållande och ökande af vallarnes växtkraft hafva under perioden rätt betydliga kvantiteter konstgödningsämnen, kainit och thomasfosfat, användts, och på det hela taget har under denna tid afkastningen af Åminne jordbruk med raska steg ökat.

I föregående femårsberättelser har omnämnts det arbete, som vid Åminne påbörjats för att derstädes erhålla en kreatursbesättning af ren fjällras, hvarifrån sedermera goda afvelsdjur skulle kunna erhållas till länets ladugårdar; och har detta arbete så pass fortskridit, att ett tjugotal utvalda djur af ren fjällras voro vid periodens slut uppfödda och uppställda på Åminne, förutom kor af blandade raser.

Sedan under år 1894 ladugården på Åminne nedbrunnit, har en ny sådan för kor, hästar, får, svin och fjäderfä uppförts för en kostnad af omkring 10,000 kronor.

Under perioden har, med anslag af statsmedel till en tredjedel, utdikning skett af en del till egendomen hörande frostförande marker, hvilket företag i dess helhet betingat en kostnad af 7,500 kronor.

Afvittringen, som har till ändamål att skilja de enskildes marker från kronans och som i följd häraf eger den största betydelse för länets jordbruk, har under perioden oafbrutet fortgått. Rörande arbetets gång får Konungens Befallningshafvande här meddela följande uppgifter.

Inom länets *kustland* var afvittringen redan före början af närmast föregående femårsperiod avslutad och något annat med afvittringen sammanhängande arbete har derstädes under nu ifrågavarande fem år icke egt rum än avslutandet af laga skiftet utaf Tärendö by. Inom Pajala och Tärendö socknar hafva nämligen laga skiften enligt nädig föreskrift utförts i sammanhang med afvittringen och den sist kvarstående af ifrågavarande slags skiftesförrättningar, delningen af Tärendö by, avslutades och blef af egodelningsrätt fastställd år 1892.

Hvad *lappmarkssocknarne* beträffar hafva inom *Arvidsjaur* de i senaste femårsberättelse omförmälda undersökningar rörande dispositionen af kronans öfverloppsmarker blifvit under perioden fullföljda samt förslag till dessa markers användning af afvittringstjenstemännen uppgjorda.

Sedan, på sätt i förra berättelsen meddelades, besvär blifvit hos Kungl. Maj:t anförda öfver Konungens Befallningshafvandes afvittringsutslag för *Gellivare* socken af den 31 oktober 1887 samt ärendet blifvit af Kungl. Maj:t i vissa delar återförvisadt genom nädigt beslut den 10 april 1891, har Konungens Befallningshafvande deri meddelat nytt utslag den 7 juni 1892, hvilket sistnämnda utslag blifvit, efter deröfver anförda besvär, af Kungl. Maj:t fastställt den 18 maj 1894. Derefter hafva utstakning, bredhuggning och rörläggning skett af afvittrade hemmansområden samt undersökningar påbörjats i och för blifvande disposition af öfverloppsmarkerna inom socknen.

Öfver Konungens Befallningshafvandes den 15 december 1890 meddelade utslag rörande afvittringen af *Jockmocks* socken anfördes besvär dels af Kammaradvokatfiskalsembetet och dels i vissa delar af enskilde. Dessa besvär afgjordes omedelbart efter utgången af nu ifrågavarande period genom nädigt bref den 7 februari 1896, genom hvilket afvittringen af denna socken i några få punkter återförvisades, men i öfrigt vann fastställelse.

På särskild underdänig framställning af Konungens Befallningshafvande har Kungl. Maj:t genom nädigt bref den 3 maj 1895 medgifvit anläggandet af några nybyggen utefter Stora Lulevatten samt vid Luleluspén, dels inom *Gellivare* och dels inom *Jockmocks* socken, utan hinder deraf, att de ifrågavarande lägenheterna äro befintliga ofvan odlingsgränsen. För dessa nybyggen, hvilka medgifvits med hänsyn till deras behöflighet för den allmänna samfärdseln, hafva skattläggnings- och områdestilldelningsförslag under perioden uppgjorts.

Angående afvittringen inom *Arjeplogs* socken har utslag af Konungens Befallningshafvande meddelats den 1 februari 1893. De vid afvittringen af denna socken afmäta områdena utgöra: för byar och hemman 173,949 hektar, för häradsallmänningar 21,172 hektar, för föreslagna kronoparker jemte derinom belägen odisponerad mark 96,452 hektar, för kronoöfverloppsmarker 332,087 hektar samt för urfjällsegor 6 hektar, tillsammans 623,666 hektar eller 62³⁶⁶ kvadratnymil. Detta område utgöres af den del af

socknen, som faller nedom odlingsgränsen, samt af en del utaf socknen ofvan nämnda gräns. Då socknens hela areal utgör 146³⁴¹ kvadratnymphil, är det alltså i rundt tal 84 kvadratnymphil, som vid afvittringen icke afmätts. De marker och fjälltrakter ofvan odlingsgränsen, som vid afvittringen icke afmätts, hafva dock undergått mätning af kartograferna vid Ekonomiska Kartverket.

Afvittringsutslaget för Arjepluog, öfver hvilket underdåniga besvär anförts, hade vid periodens slut vunnit laga kraft utom i några få punkter af mindre omfattning. Erforderliga rågångsutstakningar, i den mån utslaget vunnit laga kraft, hafva under perioden blifvit utförda.

För *Juckasjärvi* socken hafva de till afvittringsberedningen hörande taxeringar, häfdeförteckningar samt skattdägnings- och områdestilldelningsförslag blifvit under perioden upprättade, hvadan ock utslag kunnat under år 1896 för denna socken meddelas. Likaså hafva hvad *Enontekis* socken beträffar nödiga taxeringar blifvit verkställda och häfdeförteckningar upprättade, hvarjemte för största delen af dervarande byar, hemman och lägenheter områdestilldelningsförslag blifvit under perioden uppgjorda.

Laga skiftesförrättningar. Skiftesverkets ställning vid 1895 års utgång angifves af nedanstående, utaf förste landmätaren i länet meddelade, *tabell G.*

Kronans kostnader i och för afvittringen samt de utflyttningsunderstöd efter laga skiften, som under perioden af statsmedel utbetalts, hafva utgjort:

	Afvittrings-kostnad.	Utflyttnings-kostnad.
År 1891	48,934 69	1,462 50
» 1892	48,494 99	6,712 50
» 1893	39,827 41	3,262 50
» 1894	57,189 24	1,837 50
» 1895	29,011 61	3,712 50
Åren 1891—1895 tillsammans kr.	223,457 94	16,987 50
» » i medeltal »	44,691 59	3,397 50
» 1886—1890 »	83,286 24	2,655 —

Vid femårsperiodens början voro vid länets afvittringsverk anstälde, utom styresmannen för afvittringen, 8 ordinarie och 2 extra landtmätare. Vid periodens slut utgjordes arbetsstyrkan, utom af styresmannen, utaf 4 ordinarie och 2 extra landtmätare.

B) Boskapsskötseln. På sätt i föregående femårsberättelser skett, meddelas här en tabell, grundad på de från Hushållnings-sällskapet årligen till Statistiska Centralbyrån ingående uppgifter på antalet kreatur, som vid slutet af hvarje periodens år inom länet underhållits. Enligt dessa uppgifter skulle förhållandet under de särskilda åren hafva varit följande:

Tab. G.

Skiftesverkets ställning i Norrbottens län vid 1895 års slut.

Socknar.	Mantal, som undergått enskifte, laga skifte ell. storskifte, som trol. ej rubbas på			Mantal, som voro föremål för laga skifte på			Mantal, som trol. komma att undergå laga skifte på			Mantal, som trol. ej komma att undergå laga skifte på			Summa mantal. (Förmedl. der förmedl. egt rum, eljest oförmedl.)
	alla egorna.	inegorna.	utegorna.	alla egorna.	inegorna.	utegorna.	alla egorna.	inegorna.	utegorna.	alla egorna.	inegorna.	utegorna.	
<i>Inom kustlandet:</i>													
Piteå och Ellsby	92 36	4 90	—	30 70	—	—	38 20	—	—	44 96	—	4 90	211 12
Neder-Luleå	98 54	1 90	—	—	—	—	—	—	1 90	1 83	—	—	102 27
Öfver-Luleå	61 72	—	—	6 47	—	—	2 67	—	—	69 46	—	—	140 32
Räneå	53 26	—	—	4 59	—	—	4 86	—	—	60 80	—	—	123 51
Neder-Kalix	53 95	—	0 67	1 69	—	—	5 45	0 67	—	21 48	—	—	83 24
Öfver-Kalix	23 33	—	—	1 95	—	—	6 62	—	—	16 21	—	—	48 11
Neder-Torneå	27 58	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	27 58
Karl Gustaf	21 80	—	—	—	—	—	0 96	—	—	—	—	—	22 76
Hietaniemi	23 33	—	—	—	—	—	—	—	—	1 08	—	—	24 41
Öfver-Torneå	29 30	—	—	—	—	—	—	—	—	1 06	—	—	30 36
Korpilombolo	11 83	—	—	4 39	—	—	1 94	—	—	1 97	—	—	20 13
Pajala	58 30	—	—	—	—	—	—	—	—	1 45	—	—	59 75
Tärendö	20 62	—	—	—	—	—	—	—	—	0 28	—	—	20 30
Muonioalusta	4 96	—	—	—	—	—	—	—	—	1 70	—	—	6 66
<i>Inom lappmarken:</i>													
Arvidsjaur	15 17	—	—	1 65	—	—	8 72	—	—	9 36	—	—	34 90
Arjepluog	—	—	—	4 68	—	—	25 54	—	—	4 81	—	—	35 03
Jocknock	—	—	—	—	—	—	44 05	—	—	56 97	—	—	101 02
Gällivare	3 40	—	—	4 89	—	—	54 63	—	—	10 31	—	—	73 23
Juckasjärvi	—	—	—	—	—	—	10 74	—	—	1 52	—	—	12 26
Enontekis	—	—	—	—	—	—	2 96	—	—	0 38	—	—	3 34
Summa mantal	598 85	6 80	0 67	61 01	—	—	207 34	0 67	1 90	305 63	—	4 90	1,180 30

År.	Hästar		Tjurar.	Kor.	Ungnöt under 2 år.	Får och lam.	Getter och kil- lingar.	Svin och grisar.	Renar.
	öfver 3 år.	under 3 år.							
1891	10,473	751	1,067	35,061	5,810	30,781	1,759	2,383	199,320
1892	10,435	640	1,008	36,262	5,551	26,865	1,545	1,518	200,180
1893	10,395	664	935	33,048	5,634	22,513	1,229	1,414	170,980
1894	10,444	598	955	34,039	5,876	22,478	1,263	1,066	171,900
1895	10,477	581	958	34,385	5,997	22,611	1,247	879	193,694

I afseende å dessa uppgifter måste emellertid anmärkas, att deras tillförlitlighet icke kan ansås högt, då till grund för dem icke kunnat läggas sådana särskilda undersökningar, som för ändamålet varit behöfliga och önskvärda. Insamlandet af de statistiska uppgifterna har i allmänhet tillgått så, att blanketter utsändts till gillesordförandena att ifyllas, men det resultat, som härmed ernåtts, har icke varit tillfredsställande. Under perioden har förslag varit inom Hushållningssällskapet väckt, att sällskapet skulle genom anvisande af särskildt anslag utaf större belopp söka åstadkomma en grundligare utredning i och för jordbruksstatistiken, men sällskapet har, med hänsyn till de begränsade tillgångar, hvaröfver det förfogar, icke ännu sett sig i tillfälle att realisera denna plan. De anförda siffrorna kunna fördenskull hvarken anses såsom i och för sig rigtiga, ej heller såsom rätt angifvande den relativa förändring i kreatursstockens storlek, som under perioden kan hafva egt rum.

Hvad *hästafveln* och dermed sammanhängande omständigheter beträffar, äro förhållandena skiljaktiga mellan å ena sidan länets nordligare del, särskildt den finsktalande delen, samt å den andra dess mellersta och sydliga delar. Inom norra delen af länet äro de s. k. finnhästarne de vanliga. Dessa hästar äro hårdiga och snabba. De tåla också mer än andra raser hård medfart, och erkännas måste tyvärr, att de i allmänhet häraf få sin beskärda del. Intresset för en rationel hästskötsel och särskildt för uppfödning af dugliga hästar står nämligen lågt inom länets finnbygd. Lättheten att från Finland för billigt pris förvärfva behöfliga hästskötsel medför, att föga omsorg egnas åt hästuppfödning för eget behof. Hästen blir öfvervägande en handelsvara, som i mån af förbrukning ersättes genom nytt inköp. Det har också visat sig, att vid de tvenne hästpremieringsmöten, som under perioden hållits inom länets finnbygd och af hvilka det ena egt rum i Haparanda och det andra i Matarengi, utställarnes antal varit ringa och de utställda djuren föga prisgilda. Någon förbättring i afseende å hästskötselns allmänna ståndpunkt torde dock under perioden hafva inträdt äfven inom de norra socknarne.

Inom länets sydligare delar ställa sig, såsom nämndt, förhållandena i viss mån annorlunda. Der har sedan lång tid tillbaka en ganska god omvårdnad egnats hästen, med bättre rykt och skötsel, mera aktsam körsel samt rikligare utfodring. Ursprungligen är den i länets mellersta och sydliga delar befintliga häststammen en blandning af ångermanländsk och finsk ras, dock med icke obetydlig senare uppblandning af norsk och jemtlandsk. Redan för mera än tjugo år sedan började nämligen dugliga beskillare hemtagas till länet från Norge och Jemtland. Det var den då i stark utveckling varande trävarurörelsen med sitt behof af kraftiga dragare, som närmast föranledde denna

import. I allmänhet är den nu befintliga häststammen icke storväxt; en alltjemt fortskridande utveckling i såväl storlek som former gör sig emellertid märkbar.

Mycket gynnsamt hafva härvid de ärliga, alltsedan år 1874 inom länet försiggående hästpremieringarna verkat. Dessa hafva medfört, att man numera i allmänhet ej vill använda annat än prisbelönta beskillare samt möjligast felfria moderston, hvarförutom en omsorgsfullare uppfödning af föl och unghästar genom premieringarne uppmuntrats. Vid premieringsmötet i Neder-Luleå kyrkostad sommaren 1894 uppvisades sålunda icke mindre än sextio stycken hästskötsel, det största antal som hittills vid något dylikt möte förekommit inom länet; och då djuren med få undantag voro efter ortens förhållanden ganska vackra exemplar med goda former och rörelser, så att vid pass hälften kunde prisbelönas, vittnar detta ojäfaktigt, att ett icke ringa intresse för hästafveln är till finnandes inom södra delen af länet.

Under perioden har genom enskild persons åtgärd beskillare af bergsardenerreras hemtagits till länet och en god afvel har deraf uppkommit, hvilken anses vara särskildt lämplig för tyngre jordbrukskörsor och för skogskörsor. Hushållningssällskapet har under perioden sökt främja hästkulturen genom inköp af en afvelsingst från Jemtland, en åtgärd som emellertid, enär den inköpta hingsten befanns hafva fel och fördenskull ej blef uppställd, icke ledde till åsyftadt mål.

Premieringsmöten för hästar hafva under periodens fyra första år hållits hvaradera året å två ställen samt under år 1895 å tre ställen, i det att sistnämnda år premieringen för första gången utsträcktes äfven till lappmarken genom möte, som då hölls i Arvidsjaur. För pris samt andra kostnader vid dessa möten hafva medel varit anslagna såväl af länets landsting och hushållningssällskap som från statsverket. I sammanhang med nämnda möten samt de af Hushållningssällskapet anordnade landbruksmöten hafva af medel, som Hushållningssällskapet anvisat, i vissa fall belöningar utdelats äfven för arbetshästar af främstående egenskaper. Beträffande premieringen vid förstnämnda, särskildt för afvelsdjur afsedda premieringsmöten gäller, för femårsperioden, följande *tabell H* (sid. 26).

Nötboskapskötseln är och måste inom detta län alltmer blifva en landbrukarens hufvuduppgift. Den står för närvarande långt ifrån på den ståndpunkt, hvartill länets naturliga resurser borde kunna föra den. Men åtskilliga framsteg äro dock att anteckna och under den nu gångna perioden har särskildt åtskilligt blifvit utträttadt dels för sjelfva boskapsrasens förädling, dels för mjölkhushållningens förkofran och förbättring, på sätt här nedan närmare angifves.

Den period, som nu är i fråga, har i och för sig varit föga gynnsam för boskapskötselns befrämjande. Periodens första år voro, såsom ofvan omförmäldt, synnerligen svaga och genom dem tillfogades ladugårdshandteringen ett afbräck, för hvars utjämmande periodens följande gynnammare år voro väl behöfliga. Till följd af den felslagna skörden år 1891 uppstod stor foderbrist under påföljande vinter. Särskildt hårdt ledo då Arvidsjours och Arjeplogs socknar, ehuru stora fodertransporter dit upp egde rum från Vesterbottens län. Enahanda var förhållandet inom Juckasjärvi och Enontekis socknar, och äfven inom kustlandet måste i allmänhet kreatursstocken rätt betydligt reduceras, en reduktion som dock i regeln ej skedde i tillräcklig omfattning, och hvaraf följden blef, att i många byar kreaturen måste under

1892 års vår ställas på svältfodring och endels framfödas med nödfoder, såsom granris, mossa, laf och dylikt. Efter 1892 års ogynnsamma väderleks- och skördeförhållanden blef sedermera vintern 1892—93 än svårare än den föregående, med foderbrist i en grad som hittills knappast torde hafva iakttagits. Sålunda var fodertillgången inom Enontekis, Juckasjärvi och Gellivare socknar i det närmaste medtagen före mars månads utgång och äfven i åtskilliga andra socknar, såsom i Jockmock, Arvidsjaur, Korpilombolo och Öfver-Kalix, var fodertillgången ytterst knapp. För att kreatursstocken inom dessa bygder icke skulle helt och hållet gå under genom svält eller nedslagning inköptes och utdelades genom Länsstyrelsens försorg såväl strå- som kraftfoder i ganska stor skala för medel, som i form af frivilliga bidrag i riklig mån ingingo från mellersta och södra Sverige. På detta sätt räddades inom de öfre bygderna större delen af kreatursstocken, hvilken i annat fall, enligt hvad med säkerhet är känt, till största delen, om ej helt och hållet, skulle hafva måst nedslagas. För kreatursstammen, som sålunda blef bevarad, blef dock naturligen utfodringen mångenstädes ytterst knapp och den hårda vintern lemnade efter sig en försvagad boskap, lidande mångenstädes af svåra benskadur och magsjukdomar.

Fränsedt de särskildt ogynnsamma förhållanden, hvilka uppkomma under sådana svagår som de nu omförmälda, måste man erkänna, att ladugårdsskötseln inom länet ingalunda bedrifves på sätt, som vederbör. I åtskilliga hänseenden lemnar den rum för anmärkningar, hvartill anledningarna borde, med ökad insigt om näringens betydelse och sättet för dess bedrifvande, kunna af jordbrukarne undanrödjas. Hvad sjelfva ladugårdarne beträffar gäller sålunda i allmänhet, att de äro kalla och dragiga, eller ock hållas de, såsom regeln är hos de mera burgna, alltför varma, i saknad som de äro af ett ordnad ventilationssystem. Rykt och vård brister ofta och renhållningen ombesörjes på ett högst otillfredsställande sätt. Vanligt är, att hemmansegarne ej sjelfva öfvervaka utfodringen och skötseln i sina ladugårdar, utan att denna del af landthushållningen är öfverlemnad åt qvinnorna, i bästa fall åt husmodern, men ofta åt endast legda tjänare, som sakna allt intresse och anse sig ha gjort allt, som erfordras, så snart djuren fått sitt foder och blifvit mjölkade. Vid foderberedningen begås ej sällan fel, hvarigenom en stor mängd närande ämnen ej komma djuren till godo. Detta är i synnerhet fallet vid tillagningen af sörfoder. Utfodringen är ofta otillräcklig och af dålig beskaffenhet, såsom bestående af

illa bergadt starrgräs, förvuxet eller fruset myrhö, hvars närande beståndsdelar till större delen bortgått, innan det införts i ladugården. Och äfven i det fall, att fodret i och för sig varit af god beskaffenhet, har det ofta försämrats i följd af alltför sen bergning. Ett allmänt fel hos jordbrukarne i länet är nämligen, att de alltför länge dröja med bergningen af sina ängar och vallar, detta i tro att fodret härigenom blir drygare, hvilket så till vida eger sin rättighet, som kreaturen mindre gerna förtära detsamma. Ofta och mycket felas — fränsedt tillfälliga missväxtår — genom bristande beräkning af fodertillgången, innan vinterfodringen börjar, och i samband dermed underlåten reduktion af ladugårdsbesättningen, hvaraf följer, att kreaturen under senare delen af vintern blifva ställda på förknappning, och sommarbetet räcker ej till att återställa de utmagrade och försvagade djuren, långt mindre att höja den svaga mjölkproduktionen. Ej heller sker så, som behöfligt vore, utgalling af dåliga mjölkkor och dåliga afvelsdjur, hvarjemte såsom ett stort och allmänt gängse fel måste anmärkas den alltför tidiga betäckningen. Mindre jordbrukare inom länet tyckas allmänt vara af den tron, att ju yngre tjuren är desto bättre samt att en tjur vid två års ålder börjar blifva oduglig. Högst få tjurar finnas inom länet, som uppnått en ålder af tre år och deröfver.

Härmed icke sagdt, att alla dessa fel förekomma alltid och allestädes. Ladugårdar finnas nog, som skötas väl, och deras antal tillväxer. Från skilda håll uppgifves, att hemmansegarne börjat sjelfva öfvervaka utfodringen och skötseln i sina ladugårdar, och förbättringar göra sig gällande än i ett och än i ett annat, i samma mån den norrbottniske jordbrukaren vinner ökad insigt derom, att en ordnad ladugårdshandtering är och blir den vigtigaste källa till upphälle och förkofran. Hvad särskildt utfodringen beträffar, har under perioden kraftfoder börjat i någon mån användas, icke blott inom kustsocknarne utan äfven i de längre från kusten belägna, såsom t. ex. Korpilombolo. Det uppgifves, att de, som börjat rätt använda dessa foderämnen, funnit sig synnerligen tillfredsställda dermed, i det såväl mjölmängden som fetthalten i mjölken i anmärkningsvärd grad höjts samt djurens välbefinnande och deras hull derigenom ökats. Bästa och mest glädjande tecknet till en lofvande nydaning och utveckling på detta område är emellertid den förbättrade mjölk-hushållning, som under perioden framträdt och fått sitt uttryck i den ökade mejerirörelsen inom länet, hvarom närmare här nedan. Det är påtagligt, att jordbrukaren nu börjat lyssna till

Tab. H.

Premieringsmöten för hästar åren 1891—1895.

År.	H i n g s t a r .					F ö l s t o n .			U n g h ä s t a r .					Rese- kostnader m. m. Kronor.	Belopp af pris och kostnader. Kronor.
	Antal täflande.	Antal pris- belönade.	Pris i kronor.	Utdelade skådepenningar.		Antal täflande.	Antal pris- belönade.	Pris i kronor.	Antal täflande.	Antal pris- belönade.	Pris i kronor.	Utdelade skådepenningar.			
				Af silfver.	Värde i kr.							Af silfver.	Värde i kr.		
1891	12	8	620	1	6 80	25	8	475	9	2	—	2	13 60	787 76	1,903 16
1892	6	5	490	—	—	18	11	675	5	3	—	3	20 40	495 74	1,681 14
1893	8	7	560	1	6 80	11	7	350	20	6	40	6	40 80	256 94	1,254 54
1894	11	8	650	1	6 80	23	11	650	30	12	90	12	81 60	358 92	1,887 32
1895	11	8	650	—	—	21	10	550	19	6	20	6	40 80	661 02	1,921 82

de råd, som länge predikats för döfva öron, nämligen att genom en ordnad ladugårdsskötsel i förening med mejerihandtering söka förskaffa sig den inkomst, som han hittills erhållit genom skogskörslor, flottning m. m. samt vid ett extensivt skött jordbruk. Hittills har det särskildt varit mycket vanligt, att jordbrukaren, då han haft behof af kontanta penningar, tagit sig före att afyttra så mycket af sitt bästa hö som möjligt för att sälunda på genaste väg skaffa sig den behöfliga inkomsten. Man må hoppas, att detta förfaringssätt skall snart kunna räknas till öfvervunna ståndpunkter och att landtmannen skall komma till insigt derom, att, om han i stället uppfodrar höet, han icke allenast erhåller bättre betalning för detsamma genom mjölkafkastningen, utan äfven får mera gödsel att föra på sina fält, och derigenom i sin ordning än rikare höskördar.

Länets boskapsstam har ursprungligen enbart tillhört den hvita, kulliga stam, som bär namnet *fjällrasen*. Ännu i början af århundradet torde denna stam hafva varit så godt som oblandad inom länet. Förhållandena hafva emellertid medfört stora förändringar härutinnan. Uppländning har egt rum, först med finsk rödboskap, senare och under skilda tider med den rödbruna holsteinska rasen, med strömsholmsras samt med svartbrokig holländsk ras. Härigenom blef kustlandets boskapsstam så småningom alldeles förändrad och detta har sedermera i än högre grad blifvit förhållandet genom den införsel, som under senare årtiondena egt rum i länet af allgauer- och ayrshireras, hvilken senare ras till stor del inkommit från Finland, der den vunnit icke ringa utbredning. Följden af detta har blifvit den, att den ursprungliga inhemska fjällrasen numera icke förekommer till någon större omfattning annorstädes än i de inre och öfre delarne af länet samt att de ställen, der den förekommer fullt ren och oblandad, äro högst få.

Sedan sälunda genom uppländning och korsning den ursprungliga inhemska fjällrasen blifvit tillbakaträngd, så att till och med dess fortbestånd såsom särskild ras var äfventyradt, mognar omsider insigten derom, att just denna så förbisedda och föga uppskattade ras är den för länets förhållanden allra bästa och lämpligaste, att vi just genom denna ega inom vår landsdel en kreatursstam, i besittning af så framstående och efter härvarande förhållanden afpassade egenskaper, att det måste betecknas såsom ett missgrepp att blanda densamma med andra, för våra säregna förhållanden främmande raser. Numera råder häröfver ingen meningsskiljaktighet. Såväl länets egna jordbrukare som ock sakkunniga personer från orter utom länet, hvilka här gjort sig bekanta med länets förhållanden, äro fullständigt ense derom, att just fjällkon bäst motsvarar de icke ringa anspråk, som måste ställas på en verkligt god ko i dessa trakter.

Härdig mot temperaturvexlingar, är hon bättre än andra i stånd att fördraga klimatets hårdhet. Utrustad med god byggnad samt med starka leder och senor, är hon, bland annat, synnerligen egnad att tillgodogöra sig betet på de omfattande skogstrakterna, der det gäller att ströfva vida omkring. Hon synes icke vara mottaglig för tuberkulos, som åtminstone icke ännu härstädes konstaterats hos fjällrasens kreatur. Hon nöjes åt klen kost och har visat sig kunna härda ut vid knapp tillgång på föda. Hon är slutligen, och framför allt, ett synnerligen godt mjölkdjur, och detta ej blott hvad beträffar mjölkens mängd utan äfven dess fetthalt. Man kan naturligen icke begära, att boskapen inom skogsbygderna i detta län skall någonsin

kunna uppvisa så hög mjölkafkastning per individ som t. ex. utlandets bästa mjölkboskapsraser på sina trakter, lika litet som det i längden skulle lyckas att å de skogsbeten, som här finnas, behålla t. ex. ayrshire- eller holländska kor vid oförminskad mjölkproduktionsförmåga. Men fjällkon visar sig tacksam för kraftigare utfodring samt lemna vid rationel skötsel minst lika stor afkastning i mjölk som hvarje annan ras å samma foderation och under samma förhållanden i öfrigt. Hvad mjölkens fettrikedom beträffar beror denna visserligen på födans beskaffenhet, men konstateradt är dock, att den större eller mindre fetthalten är att hänföra jemväl till rasolikheten, och man har funnit, att fjällrasen i detta hänseende står synnerligen högt. Härutinnan läser den, efter hvad som uppgifvits, bland norra Europas kreatursraser öfverträffas allenast af jerseyrasen. Kommer så härtill, att rasen är gammal och att i följd deraf dess rasegenskaper äro mycket konstanta, finnas visserligen fullgiltiga skäl för de försök, som nu göras att åt densamma återvinna terräng inom länet samt att befrämja dess utveckling framför andra nötkreatursraser. De företräden, som tillkomma fjällrasen, hafva ock vunnit behörigt erkännande vid de årliga nötboskapspremieringarne inom länet och det har visat sig, att af uppvisade fjällraskor en väsentligt större procent blifvit godkänd, än hvad förhållandet varit med kor utaf blandad ras.

Under perioden har Hushållningssällskapet sökt vidtaga särskilda åtgärder för att i sin mån medverka till rasens befrämjande. Då en af de väsentligaste faktorer härutinnan är tillgång på goda tjurar, har sällskapets uppmärksamhet ock företrädesvis riktat sig häråt. Sälunda beslöt Hushållningssällskapet vid dess sommarsammansträde år 1891 att lata uppköpa fem stycken tjurar af ren fjällras för att sedermera utställa dessa inom de särskilda elfdalarna hos landtbrukare, hvilka voro villiga att från sällskapet på vissa gynsamma betalningsvilkor inköpa djuren och hvilka, mot åtagande att under vissa år hålla dem allmänheten tillhanda mot låg afgift, tillförsäkrades att, derest djuren sköttes väl, bekomma årligen under tre år en särskild premie af 50 eller under vissa förhållanden 75 kronor. Huru starkt tillbakaträngd och uppländad fjällrasen under årens lopp blifvit inom länet, visade sig bäst, då ifrågavarande inköp skulle för Hushållningssällskapets räkning verkställas. Ehuru en särskildt kunnig och med länets förhållanden väl förtrogen person utsågs att gå i författning om inköpet och för sådant ändamål gjorde rätt omfattande resor inom länet, var det dock förenadt med rätt stora svårigheter att öfverkomma sådana djur, som motsvarade de anspråk, man ansett böra uppställas, för att kreaturen skulle erkännas såsom varande af fullt ren fjällras. År 1894 vidtog Hushållningssällskapet en annan åtgärd, gående ut på att genom utfästelse af premier förmå ladugårdsegare att sjelfve, vare sig genom uppköp eller uppfödning, anskaffa fullt afvelsdugliga tjurar. Enligt sällskapets beslut eger landtbrukare, som innehar tjurar af ren fjällras, att under vissa vilkor — deribland att tjuren icke varit använd till betäckning före ett och ett halft års ålder samt att den blifvit godkänd af premieringsnämnden eller särskildt af Hushållningssällskapets förvaltningsutskott utsedt ombud — få tjuren af förvaltningsutskottet antagen såsom s. k. stamtjur, med rätt för innehafvaren af sådan tjur att, sedermera och så länge tjuren af premieringsnämnd eller eljest af sakkunnig person vitsordas såsom fortfarande duglig och använd, erhålla en årlig premie af högst 40 kronor. Sådana tjurar skulle

enligt uppgjord plan antagas tillsvidare till ett antal af tolf, med sådan fördelning mellan länets elfdalar, att tre stycken skulle antagas för hvardera af Piteå och Luleå elfdalar samt två för hvardera af Råneå, Kalix och Torneå elfdalar. Vid utgången af perioden hade ett antal af sex sådana stamdjur blifvit antagna. På samma gång Hushållningssällskapet fattade omförmälda beslut i afseende å stamtjurars uppställande samt anvisade för ändamålet erforderligt anslag, bestämdes äfven, att, i händelse detta anslag icke kan ärligen i sin helhet användas, det öfverblifna kapitalet skall afsättas till bildande af en särskild fond för nötboskapens förädlning inom länet.

Till nötboskapens förbättring inom länet och särskildt till befrämjande af fjällrasens utveckling bidraga i hög grad de ärliga *nötboskapspremieringarna*. Dessa hafva från och med år 1892 varit ordnade enligt reglementet den 13 november 1891. Enligt den för länet antagna premieringsinstruktionen prisbelönas inom de i reglementet upptagna fyra första klasserna såsom oblandad ras allenast djur af ren fjällras. Från och med år 1892 har staten bidragit till nötboskapspremieringen med 1,000 kronor om året. Länets landsting och hushållningssällskap hafva under samma tid till ändamålet hvar för sig anvisat under år 1892 ett belopp af 500 kronor samt under hvardera af periodens återstående år 750 kronor. Länet är i och för premieringen indeladt i tvenne underdistrikt, det ena omfattande Piteå, Luleå och Råneå elfdalar, det andra återstående delen eller Kalix och Torneå elfdalar. Nämnden besöker ena året det ena distriktet, andra året det andra, och får således hvardera distriktet hvartannat år besök af nämnden. Södra distriktet besöktes åren 1892 och 1894, norra distriktet åren 1893 och 1895. Uppvisningsställenas antal var under år 1892 fjorton, 1893 sexton, 1894 sjutton och 1895 aderton. De långa afstånden inom länet fördyra kostnaden för förrättningen genom de dryga belopp, som åtgå för nämndens resor.

Angående nötboskapspremieringen från och med år 1892 meddelas här nedanstående *tabell I*. I afseende å siffrorna i denna torde uppmärksammas, huru gymsamt förhållandet mellan antalet anmälda och antalet prisbelönade djur ställer sig beträffande fjällrasen, hvilket, på sätt redan ofvan blifvit anmärkt, i sin mån är ett intyg om rasens goda beskaffenhet.

I föregående femårsberättelser har omnämnts, att *mjölkhushållningen* inom länet icke vunnit någon synnerlig utveckling,

Tab. I. Nötboskapspremieringen i Norrbottens län åren 1892—1895.

År.	Tjur ar.				Hondjur.				Prisens värde. Kr.	Nämndens resekostnader m. m. Kronor.	Summa kostnader. Kronor.
	Antal till täffling anmälda.		Antal premierade.		Antal till täffling anmälda.		Antal premierade.				
	Af fjällras.	Af blandad ras.	Af fjällras.	Af blandad ras.	Af fjällras.	Af blandad ras.	Af fjällras.	Af blandad ras.			
1892	1	9	1	2	39	539	27	111	550	1,082.07	1,632.07
1893	1	22	1	5	110	687	58	193	837	1,327.33	2,164.33
1894	9	9	8	4	144	595	87	146	725	1,639.—	2,364.—
1895	4	28	2	16	60	628	31	260	1,179	1,576.50	2,755.50

dock att Torneå elfdal i detta hänseende stode framom öfriga delar af länet, äfvensom att försök blifvit gjorda till inrättande inom länet af bymejerier, utan att emellertid dessa försök ledt till något nämnvärdt resultat. Den nu ifrågavarande perioden företer på detta område början till en utveckling, om hvilken man må hoppas, att den än vidare skall vinna fart och framgång. För jordbrukaren har det, såsom redan omnämnts, för hvarje år framstått allt klarare, att ladugården och mjölkhushållningen måste blifva hufvudmålet för hans arbete; ansträngningarna hafva alltmer börjat riktas på att i möjligaste mån uppbbringa ladugårdens afkastning; sättet för mjölkens handhavande och användning vid smörberedning inom enskilda hushåll har börjat förbättras och visar sig den inträdande förändringen särskildt deri, att åtskilliga bymejerier under denna period kommit till stånd.

Vid periodens början fanns inom länet, fränsedt några få enskilda mejerier såsom å Åminne i Edefors socken, Melderstein i Råneå, Grytnäs i Neder-Kalix och Niemis i Hietaniemi socken, knappast mera än ett enda bymejeri, nämligen i Ångesby inom Neder-Luleå socken, afsedt för tillverkning af ost. Mejerierna i Afva och Persö — det förra för ost- och det senare för smörtillverkning — hvilka, anlagda såsom bolagsmejerier, fått sina bolagsordningar fastställda under föregående period, förde vid ingången af den nu ifrågavarande en tynande tillvaro och upphörde snart. Från periodens tvenne första år är allenast att anteckna anläggningen af Skogså mejeri inom Öfver-Luleå socken, grundadt på den s. k. andelsprincipen och afsedt för tillverkning af ost. Från och med år 1893 deremot framträder det begynnande uppsvinget å detta område och hafva under periodens trenne sista år anlagts bymejerier å följande platser, nämligen i Håkansön, Blåsmark, Alter och Sjulnäs i Piteå socken, Ersnäs och Antnäs i Neder-Luleå socken, Boden och Bredåker inom Öfver-Luleå socken samt uti fyra särskilda byar inom Torneådalen. Af dessa äro 10 s. k. andelsmejerier samt 2 grundade på uppköp. Till bymejerierna hafva vid deras anläggning i regeln lemnats bidrag intill ett belopp af högst 400 kronor utaf medel, dem Landstinget, genom ett årligt anslag af 1,200 kronor, för ändamålet anvisat. Enskilda mejerier hafva under perioden anlagts eller utvidgats i Niemis, i Karungi by inom Karl Gustafs socken samt å Björkfors egendom uti Neder-Kalix socken.

Största delen af produkterna från dessa mejerier har konsumerats inom länet, men en icke obetydlig del deraf, från Torneådalen, har under vissa tider af perioden försålts på England, hvarvid i brist på jernväg från Boden till Torneådalen utfartsvägen gått öfver Uleåborg, Hangö och Köpenhamn. En mindre del har försålts på Stockholm, Hernösand och Sundsvall. Då smörprisen fallit i England, har åter smör förts från Finland öfver på svenska sidan, vanligen utan att förtullas, hvarigenom marknaden inom länet nedtrycks för mejerierna. Ett bekymmer för dessa äro de öfver hufvud alltjemt fallande priserna på deras produkter, hvaraf länet dock hittills ej haft så stor kännning som södra Sverige, i det priserna här uppe å såväl smör som ost i allmänhet hållit sig något högre än der nere.

De utställningar inom länet, vid hvilka mejeriprodukter utstälts, hafva i det föregående omnämnts. I den täflan, som vid industriutställningen i Luleå år 1894 egde rum och hvarvid mejeriprodukter från Norrbottens och Vesterbottens län mottogos,

deltogo 20 af länets mejerier och befanns härvid, att tillverkningarna vid de olika mejerierna varit öfver all förväntan bra.

Från hösten 1892 har inom länet varit, med anslag af länets hushållningssällskap, anställd en särskild *länsmejerska*. Denna, som förut varit föreståndarinna vid den med statsanslag understödda mejeriskolan vid Robertfors inom Vesterbottens län och derförut vid en liknande skola inom Jemtlands län, har inom länet tillhandagått med råd och ledning vid anläggning af nya mejerier, besökt förutvarande mejerier samt gifvit anvisningar för deras rationela skötsel, gjort resor till alla större byar inom länets kustsocknar och jemväl till åtskilliga af de större byarne inom Piteå lappmark samt genom föredrags hållande och genom förhandlingar med allmogent sökt uppmuntra till bedrivande af en ordnad mejerirörelse samt till förbättrande af ladugårdsskötseln och mjölkhushållningen öfver hufvud. Det arbete, länsmejerskan lemnat och hvilket varit lika insigtsfullt som nitiskt, har i betydande mån underlättat den begynnande utvecklingen på detta område. Från och med november 1894 har länsmejerskan i väsentlig mån tagits i anspråk för bestridande af föreståndarinnebefattningen vid den *länets mejeriskola*, hvilken sedan sistnämnda tid varit i verksamhet.

På framställning af länets hushållningssällskap har nämligen Kungl. Maj:t täckts anvisa, till en början för en tid af två år, ett anslag af 3,000 kronor om året till upprättande af en mejeriskola inom länet. Behovet för mejerierna inom länet af dugliga mejerskor och svårigheten att från annat håll erhålla sådana föranledde upprättandet af denna skola, till hvars anläggning jemväl medverkade syftet att för de i Torneådalen uppstående mejerierna bereda tillgång till infödda mejerskor, så att dessa mejerier icke skulle behöfva för att erhålla mejerskor vända sig, såsom dittills måst ske, till Finland. Skolan förlades, med hänsyn särskildt till sistnämnda förhållande, till Neder-Kalix socken, inom hvilken gränsen mellan svenska och finska språkens områden är belägen. Den började sin verksamhet å Grytnäs egendom i närheten af Neder-Kalix kyrkostad, men förflyttades under förra delen af år 1895 till Björkfors inom samma socken belägna egendom, å hvilken enligt ritning af statens instruktör i mejerihandtering ett nytt och i allo tidsenligt mejeri blifvit anlagdt. Skolan är upprättad och handhafves enligt de i nädiga reglementet den 14 maj 1880 gifna bestämmelser. Elefverna, som äro sex, åtnjuta teoretisk och praktisk undervisning, utföra alla inom mejeriet förefallande göromål, deltaga i mjölkning och hushåll samt något i husdjursskötsel.

Fårafveln har inom länet icke ernått någon nämnvärd utveckling. Den är obestriddigen nödig och nyttig för ett län sådant som Norrbottens, der lin icke odlas och der fårens ull och skinn äro väl behöfliga för tillverkning af kläder, lämpade efter det stränga klimatet. Å andra sidan möta dock inom länet stora svårigheter mot fårskötselns utveckling, särskildt genom nödvändigheten under den kalla årstiden af långvarig stallfodring med hö. När fodertillgången blir knapp, blir det också derför i främsta rummet fårstammen, som blir föremål för decimering. Den ofvan meddelade tabellen öfver antalet kreatur inom länet under perioden visar och en betydande, i samband med de svaga föderårens stående, minskning af fårens antal. Statens undervisare i ullkultur och fårskötsel har under tvenne af periodens år, på *reqvission af Hushållningssällskapet*, besökt länet för att lemna jordbrukarne råd och upplysningar om sättet för får-

skötselns rätta bedrivande och Hushållningssällskapet har sökt i sin mån befrämja dennas utveckling genom att erbjuda sina åtgärder för anskaffande åt hågade jordbrukare utaf lämpliga afvelsdjur af cheviotras till korsning med den mera sträffulliga och småväxta inhemska rasen, men sällskapets åtgörande härutinnan har icke mötts af någon tillslutning från allmänhetens sida.

Getternas antal inom länet är obetydligt. Hvad *svinskötseln* beträffar synas de statistiska uppgifterna antyda en betydande tillbakagång. Förhållandet torde dock knappast vara sådant, som nämnda uppgifter angifva. Visst är åtminstone, att å många trakter inom kustlandet i södra delen af länet ett omisskänneligt intresse för svinafvels bedrivande gjort sig gällande.

I fråga om *renskötseln* inom länet hänvisas till hvad här ofvan, under afdelningen rörande länets invånare, blifvit anfördt angående lappväsendet och dermed sammanhängande förhållanden.

På sätt i föregående femårsberättelser skett, meddelas här i *tabell K* en tabellarisk uppgift å *landtmannaprodukter* m. m., hvilka under periodens sista år genom tullkamrarne uti länets städer hit *införts*.

C) **Skogshushållning.** I fråga om arealen af de skogsområden utaf olika slag, hvilka inom länet förekomma, gäller, att, då afvittringen ännu vid periodens utgång icke vunnit slutlig fastställelse för åtskilliga delar af länet, definitiva siffror icke kunna härutinnan för närvarande uppgifvas. Vid sådant förhållande synes skäl icke nu förefinnas att söka angifva nya siffror i stället för dem, som i senaste femårsberättelser meddelats, då dylika uppgifter allenast skulle komma att få en approximativ giltighet. Konungens Befallningshafvande har fördenskull ansett sig här böra angifva allenast de ändringar af större betydhet, som äro att anteckna för perioden, och får Konungens Befallningshafvande i sådant hänseende anmärka, att under perioden tillkommit, ehuru densamma icke utstakats förr än under år 1896, en kronopark inom Arjepluogs socken med en areal af 85,979⁹⁵ hektar, samt att kronoparksarealen inom länet i öfrigt ökats dels genom inköp af åtskilliga inom Bodens, Vittjärvs, Svartbyns och Hedens byar uti Öfver-Luleå socken belägna hemman, hemmansdelar och lägenheter med en areal af saumanlagdt 1,191⁶⁸ hektar, dels derigenom att Degerfors stock-

Tab. K. Landtmannaprodukter m. m., som under år 1895 införts till Piteå, Luleå och Haparanda tullkamrar.

	Till Piteå.	Till Luleå.	Till Haparanda.	Summa.
Hästar st.	—	—	10	10
Nötkreatur »	—	126	60	186
Svin »	—	—	9	9
Kött kg.	633	2,143	6,513	9,289
Fläsk »	—	43,571	440	44,011
Fisk, saltad »	—	—	72,279	72,279
Smör »	6,189	10,026	37	16,252
Potatis »	—	—	22,841	22,841
Talg »	—	—	42	42
Hudar och skinn »	—	—	56,787	56,787

fångstskogar, 2,178⁹⁴ hektar, återfallit till kronan, hvarförutom någon ökning uppstått genom utläggande till kronopark af egor, hörande dels till indragna boställen, dels till kronohemman, hvar till åborätten förverkats. De inom länet befintliga, kommuner tillhöriga, besparingsskogar hafva under perioden ökats dels genom utbrytning af Gellivare sockens häradsallmänning med en ytvidd af 63,014¹³ hektar, dels genom tillkomsten af Arjepluogs och Jockmocks socknars allmänningar, hvilka, slutligen utstakade under år 1896, innefatta den förra 21,171³⁰ hektar samt den senare 68,760¹ hektar.

I senaste femårsberättelse framhölls den betydelse, goda *flottleder* ega för skogstillgångens tillgodogörande och höjandet af dess värde, och redogjordes för de förhållanden, hvilka dermed ega sammanhang, samt för de åtgärder, som uti ifrågavarande hänsende inom länet vidtagits. Under hänvisning till den fullständiga redogörelse, som då lemnades, vill Konungens Befallningshafvande från densamma erinra, hurusom det sedan längre tid tillbaka framträdtt såsom ett önskningsmål att kunna genom vattendragens beredande för timmerflottning underlätta skogseffekternas utdrifning och huruledes detta sträfvande tagit sig uttryck i skilda åtgärder från statens sida. Till ifrågavarande ändamål syftade på sin tid de flottledsundersökningar och i samband dermed stående primära skogsuppskattningar, som under en följd af år fortgingo inom länet. I brist på nödiga medel för vidtagande af mera verkamma åtgärder inskränktes dessa till en början till de allra nödortigaste rensnings- och sprängningsarbeten och, då det visade sig, att litet eller intet härmed åstadkoms, vidtog man utvägen att vid virkets försäljning binda skyldigheten för köparen att iordningställa och flottbargöra vattendragen från inköpta skogstrakter. Härpå föranleddes de stora fleråriga virkesförsäljningarna i slutet af 1870- och början af 1880-talet. Man fann likväl snart, att detta sätt att lösa frågan var alltför kostsam, enär timmervärdet på ståndorten härigenom nedbragtes till en obetydlighet, på samma gång flottbargörandet af vattendraget blef planlöst och otillfredsställande. Då äfven de nya vattenrätts- och flottledsförfattningarna, der man räknat hufvudsakligen med enskildes företagsamhet, visade sig mindre tillämpliga och därför äfven mindre effektiva för detta vidsträckta län, fann man det så småningom alltmer nödvändigt, att staten själf på ett mera verksamt sätt lade hand vid vattendragens reglering. Hufvudsakligen afsågos härvid de vattendrag, som helt och hållet lägo inom statsskogarne och der enskildes intressen ej trädde hindrande i vägen. Endast i mera trängande fall skulle vattendrag, som i följd af sin natur och belägenhet måste blifva allmänna, göras till föremål för statens direkta ingripande. Efter det från början af innevarande årtionde en byggnadskontrollant fungerat vid de byggnadsföretag, som nu satts i verket, blef från och med år 1893 anställd för statens flottledsbyggnadsföretag inom länet en särskild flottledsingeniör för de tekniska anordningarna och tillsynen öfver arbetenas utförande med förre kontrollanten såsom arbetsledare jemte ytterligare ett arbetsbiträde.

Af sådana flottleder, som falla ensamt inom kronoskogarnes områden och därför äro att anse såsom enskilda flottleder i statens hand, hafva under perioden följande undersökts och delvis iordningstälts: Liviojoki, Siikajoki, Öfre Kihlangijoki, Kärendöjoki, Lainio elf (s. k. Kangosforsen), Vuodasbäcken, Piteå elf öfvan Abmorelvens inflöde, Abmorelven med tillflöden, Stora Lule elf

öfvan Ligga (Harsprånget), Mörtbäcken och dess vattensystem, Nautijaurelven, Ruodnabäcken och Märsabäcken. Samtliga dessa vattendrag hafva undersökts af flottledsingeniör och hafva med undantag af de fyra sistnämnda ansetts förtjenta att iordningställas samt äro under arbete eller hafva fullbordats. Härjemte hafva Sikån, Telebäcken och Hvitbäcken, undersökta af vederbörande jägmästare, blifvit iordningställda. Varrisån, som i sammanhang med större virkesförsäljning underkastats fullständig nybyggnad, har undergått en del reparationer, bekostade af virkesköparen.

Vattendrag, hvilka efter framställning af skogsförvaltningen undergått flottledssyn i och för upplåtande till allmänna flottleder samt angående hvilka Konungens Befallningshafvande deretter under perioden meddelat flottningsutslag, äro följande: Svärdeelfven och Nuortijaarbäcken, Kengis-Lappea, Puostijoki, Perlelven och Naustaelfven, Bölsmansån, Hvitträskbäcken och Spikelfven samt Svansteins vattendrag. De trenne sistnämnda hafva icke ännu blifvit bygda, hvaremot de förutnämnda äro i enlighet med utslagen iordningställda; dock har flertalet af dem ej ännu kunnat såsom allmänna flottleder definitivt upplåtas.

De kostnader, dem staten nedlagt på dessa flottledsarbeten och regleringar, uppgå för femårsperioden till omkring 243,000 kronor, en visserligen i och för sig betydande summa, men dock otillräcklig, i betraktande af hvad på detta område är att göra. Hvad som i sådana företag nedlägges, blir dock snart återgåldadt, dels direkt genom inflytande amorteringsumgälder, dels medelbart genom det ökade timmervärdet och det vidgade område, hvarinom timmerdrift möjliggjorts.

Bland flottledsarbeten, som under perioden verkstälts af enskilde, märkas de, som egt rum i Råneå elf från Båtbäcken till Lillvassbommen, Stockforselven, Åby och Byske elfvar med en del bivatten samt Skellefteå elf med en stor del af dess mindre tillflöden inom Arvidsjaurs och Arjepluogs socknar, hvarförutom en del mindre förbättringar och reparationer här och hvar företagits.

Efter internationel öfverenskommelse har reglering genom sprängningar och rensningar af Torneå och Muonio elfvar pågått, hvarvid hufvudsakligaste arbetena förekommit i de svåra och för flottningen hinderliga Muonio samt Vuonto och Matkakoski forsar.

Hvad nu närmast beträffar *kronoskogarne* och hushållningen derå, torde i enlighet med uppgifter, som benäget lemnats af öfverjägmästaren N. Sjöberg, följande böra här särskildt anmärkas.

För att utröna dessa skogars verkliga afkastningsförmåga i och för ett ordnad och med skogens framtida bestånd fullt förenligt virkesuttag, hafva under perioden *undersökningar och uppskattningar* egt rum, hvilka omfattat en ganska betydande areal. Sådana undersökningar hafva nämligen företagits på 18 särskilda kronoparker med en ytvidd af sammanlagt 263,816³³ hektar, hvarförutom under samma tid 14 ecklesiastiska boställsskogar blifvit indelade till ordnad skogshushållning eller för sådan indelning undersökta. Dessa undersökningar och uppskattningar hafva gifvit vid handen, att en vida större årsafkastning från skogarne bör kunna för framtiden påräknas, än hvad man hittills, efter blott okulär besigtning, ansett sig kunna antaga, särskildt under de närmaste tio åren, då den skadade skogen är afsedd att i möjligaste mån tillgodogöras. Sedan afverkningen

derefter kommer att begränsas till den friska skogen, torde den nedgå till i det närmaste den timmerkontingent, som hittills pläгат ärligen uttagas, eller omkring 650,000 sågtimmerträd, representerande ett skogskapital af omkring 32 till 33 millioner friska eller åtminstone i tekniskt hänseende friska träd. Om dessa beräknas i värde efter de pris, som vid 1896 års virkesauktioner inom länet erhållits, uppkommer en summa af mer än 67 millioner kronor. Härvid bör märkas, att vid förenämnda uppskattningsförrättningar minimidimensionen för frisk skog sänkts från 33 till 31 centimeters brösthöjdsdiameter, enär genom verkställda växtfysiologiska undersökningar blifvit utränt, att huggbarhetsåldern för timmertallen i Norrbotten — i stort sedt och med nödig reservation för en mängd skiljaktigheter beträffande växtlighet, jordinnån och läge — sammanfaller med sistnämnda mått och att trädens sparande, efter det denna dimension uppnåtts, i allmänhet, skulle lemna ett från ekonomisk synpunkt mindre gynnsamt resultat.

I ett län, der endast gröfre virkesorter kunna bära utdrifningskostnaden, medan denna för mindre eller sämre virke ställer sig oproportionerligt hög, har naturligen ett *intensivare skogsbruk ringa förutsättning* för att kunna vinna tillämpning. Allt ordinarie virkesuttag sker derfor genom timmerblädning. Denna metod kan tillämpas på olika sätt och det torde ej vara för mycket sagdt att påstå, att tillvägagångssättet härvidlag under perioden vunnit betydligt. Sålunda har man sökt att mer och mer genomföra ett omsorgsfullt urval af de timmerträd, som för sin egen eller beståndets skull böra afverkas, samt att i erforderlig mån spara de växtliga och kraftiga träden för återväxt och kommande skördar. För att i öfrigt motverka de blädningens följaktiga olägenheter har man genom att med extra afverkning ärligen öfvergå vissa delar af hyggerna sökt att gallringsvis få bort så mycket som möjligt af kvarlemnade mindre och sämre marväxta träd för underhjälpande af återväxten och skogsförnyringen. Detta rensningsvirke har under år af minskade arbetsförtjenster mot låga stubbören lemnats åt den närboende fattigare befolkningen.

Äfven vid sjelfva afverkningen, trädens fällning och aptering, har ett afsevärdt riktigare och bättre förfaringssätt för tillgodogörande af virkesmassan vunnit insteg. Först under de senare åren har nämligen nedsågning af träden mera allmänt kommit i bruk, hvarigenom ungefär en tredjedels meter af den gröfre och bättre delen utaf träden besparas. Äfvenså har virkets uttagning till mindre toppdimension ökat behållningen, hvarjemte den å vissa trakter vid de större vattendragen, särskildt i de norra orterna, införda anordning, att träden ej i skogen uppdelas i stocklängder, utan tagas hela intill 7 å 6½ eng. tums topp, för att först vid sågverken afpassas i fördelaktiga och begärliga längder, uti ej ringa mån fördrygat virkesutfallet och nedsatt tillsyningskostnaderna vid hyggerna.

Virkets afforsling sker numera med betydligt större varsamhet och den vårdslöshet vid virkets fällning (ifällning), bleckning af körskiften och nedhuggning af träd, hinderliga för körvägars upptagande, som tillföre var så vanlig i de afägsna skogstrakterna här uppe, har, om ej upphört, dock väsentligen minskats. Såsom bidragande orsak härtill torde utom en skärpt kontroll få räknas det numera påbjudna förfaringssättet att uppdelade alla större utstämplingar i vissa till trädantal bestämda

körskiften om 1,500 till 2,000 träd i hvarje, hvarigenom större reda och ordning kunna åstadkommas.

Utdrifningarna hafva i allmänhet försiggått under temligen gynsamma omständigheter. Hvarken snö och köld eller yrväder och hastigare omslag i väderleken hafva förekommit i ovanligare grad. Härigenom hafva högst obetydliga rester af för afverkning bestämdt virke behöft lemnas kvar till ett påföljande år och, då äfven virkets flottning med ett par undantag utfallit tillfredsställande, hafva utdrifningskostnaderna, trots de dryga arbets- och dagsverksprisen, ej stält sig alltför betungande.

Af de *olika sätt, hvarpå virke från kronans marker upplåtes*, intager den en gång om året — under hösten — på offentlig auktion inför Konungens Befallningshafvande försiggående ordinarie virkesförsäljningen främsta rummet. Vid denna auktion försäljes icke allenast den virkesmängd, som efter förut upprättade och af Domänstyrelsen uppgjorda förslag bestämts böra för året efter förutgången utsyning försäljas, för afverkning under det förestående afverkningsåret, från kronoparker, odisponerade kronöfverloppsmarker och de delar af oafvittrade skogar, å hvilka icke uteslutande rätt till utsyning tillkommer någon enskild, utan ock den skog, som efter fastställd hushållningsplan bör uttagas från sådana boställen inom länet, från hvilka försäljningsmedel ingå till någon under statens förvaltning ställd fond. Ett annat sätt för upplåtelse af kronoskog består i försäljning af flerårig afverkningsrätt till visst, för år bestämdt, antal träd från kronopark, hvilken rättighet, efter förutgången auktion, upplåtes genom särskildt kontrakt af Domänstyrelsen. Genom försäljning under hand förtryttas virke, efter Domänstyrelsens bestämmande, endast i särskilda fall, då sådant påkallas, antingen deraf att fråga är om ringare virkesbelopp eller om sådant sämre och betydelselösa virke, som ej har allmän efterfrågan och der intet skulle vinnas genom utbudande på auktion, eller då försäljning föranledes af tillfälliga behof, såsom för jernvägarnas behof af syllar, för flottledsbyggnader, för väg- och brobyggnader m. m. Slutligen är att i detta sammanhang märka den rätt till virkestägt, som kan tillkomma sågverk eller bruk på grund af s. k. stockfångstprivilegium eller såsom ersättning för afstående från dylikt privilegium.

Det virke, som inom länet på angifvet sätt försäljes å offentlig auktion, är numera alltid före försäljningen utstämpladt. I detta hänseende har en förändring egt rum, från hvad som förr praktiserades. Enligt den äldre regimen bortauktionerades vissa dimensioner å vissa angifna trakter, hvarefter skogstjenstemannen hade att, enligt de vid försäljningen träffade bestämmelser, verkställa utstämplingen. I stället verkställes nu utstämplingen före försäljningen till största fördel för både säljare och köpare och icke minst för skogen, enär nu derifrån kan uttagas, just hvad som verkligen bör komma bort, utan att man är bunden af vissa på förhand uppställda godhets-, dimensions- och afstånds-klassificeringar. Med detta försäljningssätt förekommer ej heller den förr brukliga s. k. vrakprocenten — ett tillägg utöfver det till utstämpling försälda trädantalet såsom vederlag åt köparen för den anpart af detta, hvilken kunde antagas bestå af odugliga träd — utan säljas träden, sådana de på rot å ståndorten befinnas, utan vederlag för skadade eller odugliga träd. Den offentliga försäljningen eger numera rum i september eller början af oktober och utsyningarna ske så tidigt dessförrinnan, att trävaruafnämne ega tillfälle att taga kännedom om och undersöka

de utstämplade virkesposternas beskaffenhet äfvensom utdrifningsförhållandena samt sålunda göra sig fullt förtroga med det virkesutfall, som är att påräkna.

Hvad beträffar den ofvan omförmälda underhandsförsäljningen, så besörjes denna, i hvad den afser skadad, torr och vindfäld skog äfvensom tjaruvirke, af vederbörande revirförvaltare och har den under perioden vunnit betydligt i kontroll och öfverskådlig het. All sådan försäljning sker numera mot hyggesbevis, berättigande till viss virkestägt å angifven trakt utaf visst slags virke, från paginerade blankettböcker med qvarsittande verifikation och afslutas köpet, der ej kontant likvid genast erlägges till jägmästaren, mot betalningsförbindelse, försedd med vederhäftig borgen, hvarefter medlen sedermera indrifvas af Kungl. Maj:ts Befallningshafvande.

I fråga om storleken af det virkesuttag, som under perioden ept run från kronans marker, och dervid främst det virke, som försålts från kronoparker, odisponerade kronoöfverloppsmarker samt från sådana delar af oafvutrad skog, der uteslutande utspjningsrätt icke tillkommer någon enskild, så har sistberörda virke under perioden uppgått till följande mängder:

År.	Bjlk- o. sågtimmer-träd.		Sågtimmer, hustimmer och sparrar.		Vindfäld o. mera skadad skog.	Diverse virke.	Summa.
	St.	Kbm.	St.	Kbm.	Kbm.	Kbm.	
1891 . . .	602,270	389,659	61,015	15,765	59,025	15,440	479,889
1892 . . .	680,407	476,810	57,657	18,799	80,331	20,934	596,874
1893 . . .	508,425	358,472	124,543	43,951	58,576	40,678	501,677
1894 . . .	702,929	502,095	26,077	7,183	49,838	17,910	577,026
1895 . . .	583,546	413,139	85,523	26,057	106,259	26,601	572,056
Summa	3,077,577	2,140,175	354,815	111,755	354,029	121,563	2,727,522

I denna uppgift innefattas icke allenast det efter utsyning på ordinarie årlig auktion försålda virke utan äfven det, som upplåtits genom kontrakt om flerårig afverkningsrätt, äfvensom det till extra afverkning hänförliga under hand försålda virke. Hvad angår kontrakt om flerårig afverkningsrätt, så har under perioden allenast ett sådant varit gällande, nämligen af den 18 januari 1888 angående afverkning från Varriså kronopark, på grund af hvilket under åren 1891—1895 uttagits ett i ofvanstående uppgift ingående antal af 636,158 träd. I samma uppgift ingår jemväl ett antal träd, hvilka för kronans räkning under perioden försålts från den s. k. Kengis kolfångstskog, utbruten i tre skiften om tillsammans 14,109⁶⁵ hektar för fyllande af Kengis bruk tillförsäkrade 17,121⁴⁶ tunnor kol årligen, men från hvilken kronan, då bruket icke på längre tid tillgodogjort sig sitt tillerkända virkeskvantum, låtit för sin räkning under perioden uttaga befintligt virkesöfverskott i skadad och öfvermogen skog.

Från stockfångstskogar hafva under perioden af de dertill berättigade uttagits:

År 1891	192,204	sågtimmerträd
> 1892	321,491	>
> 1893	151,494	>
> 1894	209,390	>
> 1895	169,337	>

tillhopa således 1,043,916 sågtimmerträd, hvilkas kubikmassa, då i de flesta fall afverkningsrätt medgifvits ned till 26 centimeters brösthöjdsdiameter, uppgått till omkring 417,566 kubikmeter.

I anledning af det stora virkesuttaget från stockfångstskogarne bör anmärkas, att utaf dessa skogskomplexer större delen — 96,619 hektar — upplåtits på flerårig afverkning till innehafvarne, hvilka berättigats att såsom vederlag för åtnjutna privilegier under tiden afverka derå befintliga träd af viss brösthöjdsdiameter, hvarefter skogarne återfalla till kronan. Allenast ett fåtal stockfångstområden — Lejonströms, Brännfors, Storfors och Törefors — med en areal af 35,097³³ hektar afverkas ännu enligt resp. privilegier med ett visst utsynadt trädantal för år. Beträffande de öfriga äro kontrakt om deras återfallande till kronan träffade. Af dessa har ett stockfångstområde — Degerfors — efter afverkningskontraktets tilländagång den 12 april 1895 återgått till kronans disposition; de andra, som till största delen redan äro slutfärdade, återfalla under den nu ingångna femårsperioden med undantag af Björkfors stockfångstskog, som återgår under år 1904. Aftalen angående privilegierättens upphörande förskrifva sig i allmänhet från femårsperioden 1886—1890. Under den, hvarom här är fråga, har allenast ett sådant aftal kommit till stånd, nämligen angående Björkfors stockfångstskog, å hvilken afverkningsrätten bestämts att omfatta träd intill 27 centimeters diameter vid brösthöjd.

Det antal träd, som i sammanhang med de årliga kronoskogsauktionerna försålts från *boställsskogar*, har under perioden utgjort tillhopa 1,754 sågtimmerträd om 1,023¹⁵ kubikmeter.

Virkespriserna för de under perioden försålda skogseffekterna framgå af följande:

Å de årliga ordinarie skogsauktionerna hafva försålts:

År 1891	539,481	träd för	503,811 ²⁹	kr.; ell. per träd	0 ⁹³	kr.
> 1892	435,807	>	491,927 ⁹⁵	>	1 ¹³	>
> 1893	429,636	>	624,516 ⁵¹	>	1 ⁴⁵	>
> 1894	547,093	>	1,048,348 ⁴⁹	>	1 ⁹²	>
> 1895	443,387	>	774,790 ⁷¹	>	1 ⁷⁵	>

Åren 1891—1895 **2,395,404** träd för **3,443,394** kr.; ell. per träd **1⁴⁴** kr.

Af de särskilda reviren nåddes under perioden högsta medelpriset af Pajala revir med 1⁹⁶ kr. per träd, hvilket pris emellertid varit tillfälligt samt beroende på en större försäljning år 1894 af 110,025 träd af gröfre dimensioner. Dernäst kommer Norra Piteå revir med 1⁸¹ kr. per träd. Lägst har Södra Piteå revir stått med 0⁷³ kr. per träd, beroende denna låga siffra derpå, att virkesuttaget till stor del skett genom berednings- och rensningshyggen.

För ofvan omförmälda, på grund af flerårig afverkningsrätt från Varriså kronopark uttagna 636,158 träd hafva erlagts 718,858⁵⁴ kr. efter 1¹³ kr. per träd.

För Gellivarabanans syllbehof försålda 107,502 bjlk- och sågtimmerträd hafva betingat ett pris af 122,921²⁵ kronor, alltså i medelpris 1¹⁴ kr. för träd.

Den från boställen försålda skogen har betingat ett medelpris af 1⁴² kr.

De virkespris, som sålunda erhållits och som varit i jemnt stigande med undantag för periodens sista år, måste anses särdeles fördelaktiga, särskildt om man tager i betraktande det

stillestånd, som under perioden egt rum å den utländska trävarumarknaden, samt den ökade mängd, hvori till följd af sorgfälligare urval vid stämplingarna skadad skog ingått i auktionsvirket, äfvensom den nedsättning, som egt rum i dimensionerna för den friska skogen genom minimidimensionens sänkning från 33 till 31 centimeter vid brösthöjd. Att, sådant oakadt, virkesprisen under perioden i det närmaste fördubblats, dertill torde i främsta rummet anledningen vara att söka i det förhållandet, att det norrbottniska virket blifvit under perioden i alltmer ökad grad föremål för spekulation af trävaruafnämare från sydligare delar af riket, hvarigenom uppstått en inom länet förut okänd konkurrens. Till denna ändring har tvifvelsutän medverkat, förutom den söderut minskade tillgången på gröfre dimensioner i de dervarande hårdt anlitade skogarne, jemväl den omständigheten, att, såsom ofvan framhållits, åtskilliga flottleder blifvit genom statens försorg anordnade, hvarigenom större beräknelighet för den underlättade virkestransporten vunnits. Till de förhöjda prisen torde äfven hafva bidragit de förändringar, som i afseende å sjelfva försäljningsättet egt rum dels derutinnan, att jemväl förseglade anbud numera mottagas vid auktionerna, dels derigenom att, då vid auktionen antagliga anbud å vissa poster icke erhållits, dessa poster sedermera icke försåts under hand, utan gjorts till föremål för utrop vid särskild ny auktion, genom hvilket senare förfarande auktionsförsäljningarna vunnit fasthet och betydelse, vida utöfver hvad som förut varit förhållandet.

Den minskning i medelpris, som visar sig för periodens sista år, är endast skenbar. Försäljningen år 1894 lemnade ett högre medelpris i följd af den ofvan omnämnda försäljning, som då inom Pajala revir egde rum af en virkespost å mera än 100,000 träd, hvilka i följd af sina större dimensioner betalades med ända till 2⁶⁵ kr. per träd. Undantages denna alldeles tillfälliga försäljning från beräkningen, blir 1894 års medelpris 1⁷⁴ kr. Att 1895 års försäljningar (medelpris 1⁷⁵ kr.) icke tedde sig så gynsamma, som man af tendenserna till gryende bättre träkonjunkturer väntat, torde delvis hafva berott deraf, att från Gellivare allmänningsskog samtidigt utbjödes 378,847 träd, hvarförutom under senare åren börjat förekomma, att trävaruköpare inom länet hemta en del af sitt virkesbehof från Finland, hvarest, i den mån afvittringen der vinner afslutning, ökade virkesmängder komma i marknaden.

De priser, som erhållas vid extra försäljningar af skadad, vindfäld och torr skog samt af tjärurvirke, äro temligen obetydliga och hafva under perioden icke blifvit väsentligt höjda. Totalbeloppet har dock för perioden utgjort ej obetydligt öfver 350,000 kronor. Dessa försäljningar medföra vid inträffad arbetsbrist eller andra ogynsamma förhållanden å någon ort tillfällen till arbetsförtjenst åt behöfvande, om de än icke kunna sägas bereda dessa all den förmån, som man af dem velat påräkna. Från skogsvårdssynpunkt skulle dessa försäljningar tjena till beståndsregleringens befrämjande samt till återväxtens befordran, men åtskilliga omständigheter medföra, att de härutinnan icke kunna fullt verka på önskvärdt sätt. Dels kunna endast de närmast vattendragen liggande trakterna underkastas ifrågavarande slags afverkning, då det ej lönar sig att utdrifva dessa mera värdelösa virkesslag längre väg, dels kan ej undvikas, att icke äfven något bättre skog måste medfölja, än hvad strängt taget vore nödigt, dels måste uttaget rättas efter efterfrågan på särskilda trakter eller vattendrag, i följd hvareaf och då andra

ställen, som kunde vara i behof af lika behandling, måste förbigås, någon genomförd byggesordning icke kan tillämpas. Så småningom torde dock genom vidtagna ändringar och förbättringar dessa afverkningar kunna bringas att bättre fylla den betydelsefulla uppgift, som de enligt sin natur äro egnade att i skogsvårdshänseende tjena.

Inkomsten från de skogar, från hvilka afkomsten ingår till statsverket, utgöres af följande under perioden till länets ränteri inlevererade skogsmedel:

År.	Försäljning af skogseffekter.	Betesmedel, inkomst af grässlätter och löftägt m. m.	Räntor m. m.	Utsyningsafgifter m. m.	Summa.
	Kronor.	Kronor.	Kronor.	Kronor.	Kronor.
1891	654,344 89	1,586 88	196 05	— —	656,027 82
1892	811,992 70	863 84	5,104 20	— —	817,960 74
1893	767,700 16	1,922 41	763 03	— —	770,385 60
1894	955,856 31	3,037 38	1,844 39	— —	960,738 08
1895	1,207,215 60	2,120 94	31,749 45	18,495 88	1,259,581 87
Summa	4,397,009 66	9,531 45	39,657 12	18,495 88	4,464,694 11
Medeltal	879,401 93	1,906 29	7,931 42	3,699 18	892,938 82

Jemföres detta medeltal med förra femårsperiodens, som utgjorde 774,164¹¹ kr., så befinnes, att medelinkomsten för den nu ifrågavarande höjts med 118,774⁷¹ kr.

För utgifterna till skogsstatens i länet aflöning samt för kostnaderna för skogsförvaltningen öfver hufvud lemnas följande öfersigt:

År.	Enligt särskilda bestämmelser.	Skogsstatens ordinarie aflöning.	Skogsförvaltningskostnader.		Uppbörds-kostnader. (Beslagningsprovis.)	Summa.
			Arfvoden.	Till revir-förvaltarnes disp.		
	Kronor.	Kronor.	Kronor.	Kronor.	Kronor.	Kronor.
1891 . .	74,961 07	105,451 66	6,057 02	47,328 74	532 51	234,331 —
1892 . .	50,132 81	102,373 60	5,222 44	50,967 25	695 32	209,091 42
1893 . .	72,265 52	102,145 85	9,691 73	52,346 50	2,687 24	239,136 84
1894 . .	66,571 65	102,669 69	9,894 62	55,968 —	1,494 38	236,598 34
1895 . .	64,029 33	102,294 10	10,885 94	54,367 50	1,237 98	232,814 85
Summa	327,960 38	514,934 90	41,751 75	260,677 99	6,647 43	1,151,972 45
Medeltal	65,592 08	102,986 98	8,350 35	52,135 60	1,329 48	230,394 49

Hvad härnäst beträffar de särskilda åtgärder, som till befrämjande af hushållningen å kronoskogarne blifvit under perioden af statsverket eller skogsförvaltningen vidtagna, så hafva redan i det föregående, vid redogörelse för flottledsförhållandena inom länet, blifvit anmärkta de flottledsarbeten, dem kronan låtit med bekostnad af dertill anvisade medel under perioden verkställa. Utom dessa arbeten hafva vi att i nu ifrågavarande hänseende anmärka följande.

För virkesdriftens underlättande hafva några mindre väganläggningar blifvit under perioden med skogsmedel utförda. Sålunda har en släpväg om 1⁸ mil kommit till stånd mellan Storfors och Storidan samt en kärrväg från Storfors uppefter Varriså och Telebäckens vattendrag om 3³ mil blifvit fullbordad, hvarjemte en del gångvägar inrättats och spånglagts inom mera

otillgängliga trakter, för hvilket ändamål 100 till 300 kronor årligen anvisats för hvarje revir. En mindre väg öfver kronopark har med vederbörligt tillstånd af enskild person blifvit bruten mellan Grundsel och Sandträskis jernvägsstation, 3 till 4 kilometer. Den ringa omfattning, i hvilken under perioden vägar till virkesdriftens befrämjande blifvit med skogsmedel anlagda, må finna sin förklaring deraf, att staten numera är förpligtad att för sina skogar deltaga i allmänna väghållningsbesvärets utgörande å landet, en skyldighet som inom Norrbottens län medfört under periodens sista år en utgiftssumma af mer än 31,000 kronor. Det lär dock ej kunna bestridas, att vägars anläggande inom de vidsträckta kronoparkerna är synnerligen behöfligt för höjande af dessas och skogsprodukternas värde och att sådana arbeten, utförda af skogsförvaltningen, betala sig genom förhöjda virkespris. Det vill därför tyckas, som borde dylika väganläggningar, hvilka hafva sitt omedelbara ändamål på samma gång som sin betalning i ökade skogsvärden, af staten i rätt betydande mån utföras, fränsett den större eller mindre tunga, som enligt den nya väglagen må träffa statsverket, såsom delaktigt i det allmänna vägunderhållet. Att skogsvägar, anlagda genom kronoparkerna, skulle jemväl främja den allmänna samfärdseln och dermed befordra odling och utveckling i kringliggande bygd blir en medelbar vinst, hvilken i sin ordning återverkar befrämjande på sjelfva skogsvärden och skogens tillgodogörande genom att underlätta bevakningen, bereda bekvämligare tillgång på de vid skogsutdrifning behöfliga förnödenheter m. m.

I det föregående har Konungens Befallningshafvande haft anledning att beröra den under senare åren vidtagna upplåtelse af s. k. *skogstorp*. Med föranledande af nådiga brefvet den 29 maj 1891 hafva under perioden utförts ganska omfattande undersökningar å distriktets kronoparker rörande tillfällen för inrättande af dylika torplägenheter och har dervid kartläggning och utstakning egt rum, hvarefter hugade sökande fått tillfälle att anmäla sig. Efterfrågan har visat sig lifligast efter Piteå, Åby och Byske elfdalar med jemnt aftagande norrut, så att i Pajala revir, der dock blott tre eller fyra lägenheter undersökts, ingen sökande anmält sig. Inom lappmarkssocknarne, der afvittringen ej ännu blifvit fullt genomförd och der dispositionen af ängslägenheter å kronopark i vissa fall utgör hinder för lägenhetens upplåtande, har endast ett fåtal skogstorp kunnat komma till stand. De torpupplåtelser, som egt rum, hafva i atskilliga fall gällt äldre lägenheter, upptagna å kronoparkerna antingen utan tillstånd eller efter mera provisoriskt af skogsförvaltningen lemnadt medgifvande.

Vid utgången af år 1895 voro — utom 12 beslutade, men ej ansökta skogstorp — följande genom kontrakt upplåtna och på de olika reviren sålunda fördelade:

Revir.	Äldre nedsättningar.	Nyanläggningar.	Summa.
Norra Arvidsjaur	1	17	18
Södra Piteå	18	9	27
Norra Piteå	32	15	47
Jockmocks	6	—	6
Luleå	8	7	15
Råneå	6	6	12
Kalix	2	13	15
Torneå	2	8	10
Summa	75	75	150

Ej så få skogstorp äro redan färdigbygda och statsanslaget, 500 kronor, därför utbetaldt. Åtskilliga äro i det närmaste färdiga. Att döma af hvad som redan nu egt rum, och sedan framdeles i och med öfverloppsmarkernas disposition nya kronoparker bildats samt privilegiorädeerna i kustsocknarne återgått till kronans fria disposition, kan man med säkerhet motse ett mångdubbelt större antal skogstorp inom länet.

Under perioden hafva vissa *kulturåtgärder* till befrämjande af skogsförnyringen blifvit af skogsförvaltningen vidtagna. Sålunda har derunder *skogssådd* utförts å sammanlagt 593⁰⁴ hektar för en kostnad af i medeltal 10 till 12 kronor per hektar.

Att särskilda åtgärder måste vidtagas till befrämjande af skogens återväxt inom länet, är obestridligt och framgår ytterligare af de iakttagelser rörande barrträdens frösättning och fröens grobarhet, som under perioden kunnat göras. Ehuru åren 1891, 1894 och 1895 med torra och varma försomrar varit för skogsträdens blomning och frösättning särdeles gynsamma, har det oaktadt tallen icke under nämnda år haft ens ordinär frö-tillgång, utan har denna under hela femårsperioden varit högst ringa, inskränkande sig till vissa mindre trakter eller bestånd. Detta ger stöd åt det antagandet, att inom våra nordligaste trakter, som dock äro hufvudsakligen tallproducerande, icke föreligger någon motsvarighet till det förhållande, som söderut eger rum, nämligen att fröar för tallen med ganska stor regelbundenhet inträffa hvart tredje eller hvart fjerde år. Granen deremot hade såväl år 1892 som år 1895 ovanligt rik frösättning, men fröet från år 1892, hvilket underkastades undersökning från länets samtliga revir, var smått och delvis odugligt, med en grobarhetsförmåga af 2 till 10, högst 27 procent, beroende detta tilläfventyrs på den kalla och regniga väderlek, som under nämnda års sommar var rådande.

Tallens sparsamma eller under längre tidsföljder helt och hållet uteblifna frösättning är för skogsförnyringen, särskildt under vissa yttre rubbningar, ett mäktigt hinder. De gamla vidsträckta brandfälten, flerstädes fullständiga kalmarker, bära ojäfvigt vittnesbörd härom; ty dessa hafva efter branden hunnit gräs- eller mosslöpa eller öfverdragas med betäckning af hopfiltrade växtlemningar, innan ett fröar inträffat. Äfven vid timmerblädning visar sig samma olägenhet, i det de genom fällningen upprispade fläckarne af frisk jord ej genast blifva befröade.

Af de verkställda sådderna visa sig de äldre i allmänhet temligen tillfredsställande, ehuru likvisst torkan på sina ställen gjort skada och orsakat många af de späda plantornas utdöende strax på våren, innan rotfästet hunnit återvinna den genom såddfläckarnes uppfrysning rubbade stadgan. Synnerligast å de vida brandfälten lägges torkan stora hinder för skogskulturen och torde med skäl kunna betecknas såsom såddernas svåraste fiende häruppe, hvarest efter snösmältningen regn ej plägar falla på flere veckor, medan fuktigheten från källossningen då trängt ned till undre jordlager. Från Jockmocks revir klagas öfver plantsjukdomen »Schütte», hvilken å vissa fält angripit och fullständigt förstört plantorna i en del såddfläckar, under det i andra närliggande plantorna varit alldeles oberörda deraf, gröna och kraftiga. Inom några revir, såsom Luleå och Råneå, säges renen hafva skadat sådderna, dels genom tramp och dels vid uppsparkning af snön för mossans åtkommande.

Att döma af försökssådderna synes skogskultur åtminstone i kustreviren hafva utsigt att lyckas, om det än må vara för tidigt att derom yttra sig med någon bestämdhet, då öfver hufvud endast tre- till fyraåriga sådder ligga till grund för omdömet, likasom och ledning ännu saknas för bedömande af det ekonomiska utbytet af en dylik skogskultur, och huruvida utfallet af densamma kommer att ställa sig gynsamt till den nedlagda kostnaden samt göra en allmännare och genomförd användning deraf finansiellt fördelaktig.

Försök hafva äfven anställts att utfälla den mest mariga och för återväxten hinderliga skogen äfvensom att med lindrig eld strax efter snösmältningen eller genom svedjande bereda lämplig bädd för skogsfröet.

Från och med år 1892 hafva inom samtliga revir försök i mindre skala egt rum att uppdraga sibiriska lärkträdet. Dessa försök sägas hafva utfallit särdeles väl och man väntar de bästa resultat för framtiden. Härdigheten och motståndskraften torde dock ännu ej kunna fullt bestämmas, då under vintrarne snötäcket ännu skyler toppskotten för den strängaste kölden.

För nu omförmälda skogsådder och andra åtgärder till skogsförnyringens befrämjande hafva under perioden af för ändamålet anvisade 14,485 kronor användts ett belopp af 8,093¹⁶ kr.

Afdikningar till beredande af mark för skogsbörd hafva under perioden börjat försöksvis anställas. Det är en sedan länge inredd olägenhet, att myrarne så småningom inkräkta på skogsmarken, hvarigenom denna i utkanterna alltmer försumpas, äfvensom att åtskilliga skogstrakter, särskildt vissa granliden, äro så genomsyrade af grundvatten, att någon afsevärd timmerproduktion ej är att derifrån förvänta, då träden, lafbehängda och angripna af innanröta, torka ut, innan användbar dimension uppnåtts. Också hafva samtliga revirförvaltningar anbefalts verkställa afdikningar å lämpliga, ej alltför djupa myrmarker samt annan sidländ och vattensjuk mark för att genom sänkning af grundvattnet återvinna en del nu odugliga arealer för skogsbörd. Hvad som härvid ännu blifvit åtgjort, är dock en obetydlighet, då under de fem senaste åren omkring 500 hektar utdikats och mer eller mindre torrlagts för en kostnad af 9,579 kronor.

Efter denna redogörelse för vidtagna åtgärder till de allmänna skogarnes vidmagthållande och förkofran torde ock böra omnämnas de särskilda fall af skada, för hvilka dessa skogar under perioden varit utsatta.

Såsom vanligt har icke ringa förödelse anställts af *skogseldar*. Om än somrarne 1891 och 1894 genom ovanligt ihållande torka varit utmärkta af temligen vidsträckt skogseldar, hvilka på några ställen djupbrunnit och delvis förstört ej blott beståndet utan äfven humuslagret, torde dock den af brand öfvergångna arealen under femårsperioden uppgå till betydligt mindre vidd, än hvad förhållandet varit under föregående perioder.

Den afbrända kronoskogsarealen har utgjort: 1,758 hektar år 1891, 50 år 1892, 150 år 1893, 2,000 år 1894 och 10 år 1895, eller tillsammans 3,968 hektar, och tillhörde af den år 1891 afbrända skogsarealen omkring 1,000 hektar Råneå revir och af den år 1894 afbrända arealen likaledes omkring 1,000 hektar Kalix revir.

Den timmerskog, som efter 1894 års brand ej ansågs kunna kvarstå till ett kommande års försäljning utan att blifva full-

ständig värdelös och fördenskull genast måste utstämplas, utgjorde omkring 5,500 träd.

Det kan icke förnekas, att en större varsamhet numera iakttages med eld ute å mark, åtminstone af den skogsegande befolkningen, sedan i följd af de ökade virkespriserna skogarnes rent pekuniära värde börjat allmännare inses, äfvensom att de för statens skogar anstälde brandrotmästare utträtta mycket till förekommande och begränsning af skogseldarne. Man ser dock, att, allenast förutsättningen — torka och värme — förefinnes, skogseldar af ganska stor omfattning äro gifna. Om nu än af de afbrända arealerna allenast en del blir så skadad, att sjelfsådd icke kan påräknas, är dock den skada, som uppstår såväl genom nedsättningen i virkets kvalitet och tillväxt som genom förlust af ungskog, så betydande, att den, tillika med den ökade kostnaden för de behöfliga skogskulturåtgärderna, påkallar än mera skärpt tillsyn i fråga om skogseldarne, deras uppkomst och spridning.

Rätt betydande skada hafva *stormar* anställt under perioden. Svårast härjade den sydveststorm, som den 2 och 3 augusti 1893 öfvergick länet och på mera blottställda lägen kullfælde betydliga mängder timmerskog, hvilken i följd af förutgående ihållande regnig väderlek icke hade erforderligt rotfäste. Särskildt häftigt, nästan cyklonartadt, uppträdde den på ett milsbredt bälte från de stora sjöarne Grundträsk och Lappträsk i Råneå socken öfver kronoparkerna Skajte och Blåkölen, vidare öfver Törefors, Ångeså och Narkens kronoparker i Kalix revir samt in i Tärendö på södra sidan af Kalix elf, å hvilka trakter den fläckvis eller i långa, 100 till 200 meter breda, gator kullfælde bestånden. Tillstötande Gellivare allmänningskog och trakterna vid Bönelfven blefvo ej heller oberörda. Af den kullblåsta skogen utstämplades 14,750 timmerträd utom mindre sortiment, som försålades under hand, der efterfrågan förekom. Äfven under sommaren 1894 uppstod en hvirvelstorm af ganska stor styrka, strykande fram öfver landet mellan Kalix och Torneå elfvar. Tärendö revir var härvid svårast utsatt för skadegörelse. Ensam på Rissa och Mesto kronoparker kullfaldes 8,200 träd och å kronomark i Juckasjärvi socken 1,300 träd, under det enligt uppgift angränsande enskilda skogar förlorade omkring 9,000 träd. Spår af samma storm varsnades såväl i norra delarne af Kalix revir som i östra trakterna af Gellivare revir samt uppe i öfversta barrträdsregionen inom Pajala revir.

Ingen märkbarare skada har genom *insekter* tillfogats kronoskogarne. Skadeinsekter finnas nog, men den rikliga förekomsten af torrskog, vindfällen och rester från afverkningar erbjuder dem begärliga näringsplatser, och den friska växande skogen häruppe är, i motsats till hvad förhållandet är med de putsade kulturskogarne söderut, i regeln fredad från insekthärjningar. Inom fjällregionen kring Stora Lulevattnet iaktogs år 1892 i början på sommaren en ytterst talrik fjärillarv, som fullständigt aflöfvade björkskogen på vida sträckor. Större delen af denna skog uttorkade påföljande år.

Skada i vida större grad tillfogas förvisso våra timmerskogar af *parasitsvampar*, bland dem särskildt den allmänt förekommande s. k. taltickan, hvilken angriper timmerträd af tall, enstaka exemplar här och der, och hvilken gör träden, ehuru de kunna se felfria och kraftiga ut, allt igenom förderfvade af ringröta samt omöjliga för hvarje teknisk användning.

År 1893 iaktogs temligen allmänt, att senaste årsskotten å annars växtlig ungskog af tall voro klena, tvinnande och till och med förtorkade. Denna skada, som ingaf allvarsamma farhågor, visade sig dessbättre ej vara beroende af någon särskild sjukdom, enär ungräden hastigt nog repade sig och nya friska skott ersatte de uttorkade. Förhållandet berodde antagligen derpå, att årsskotten 1892 genom stark kyla på våren samt brist på sol och värme under sommaren blefvo tillbakasatta i växtkraft och ej hunno antaga fastare konsistens före den tidiga höstköldens inträde. Från Stora Luleå elfs ådal omnämnes en omfattande uttorkning å yngre och medelåldrig skog, hvilken, hårdt glesställd vid timmerafverkning och med flackgående rotbildning, på blottställda växtplatser saknat tillräcklig motståndskraft mot storm och torka.

I följd af allt verksammare kontroll vid hygges- och uppslagsplatser samt ett mera ordnad virkesuttag visar den skadegörelse, som sker genom *äverkan*, ett fortsatt aftagande. Dock förekommer skogsäverkan inom de flesta af länets revir, men afser hufvudsakligen åtkomst af husbehovsvirke. Enligt uppgifter från revirförvaltningarna utgör det under perioden *äverkade* och *beslutagna virket* följande:

År.	Bjälkar.	Timmer och timmerträd.	Sparrar och sparträd.	Ved och tjärvirke.	Diverse.	Allt virke.
	St.	St.	St.	Kbm.	Kbm.	Kbm.
1891	—	2,213	450	48	357	1,320 3
1892	—	1,022	987	160	3470	1,254 6
1893	—	1,280	398	540	—	583 8
1894	1	477	114	456	45	311 1
1895	1	869	57	296	2128	720 0
Summa	2	5,861	2,006	1500	6000	4,189 8

Deraf hafva, i följd af svårigheten att bevara eller försälja beslagsgodset, 649 1 kubikmeter måst onyttiggöras.

För förbrytelser mot skogsförfattningarna hafva under perioden af skogsstatens tjänstemän och betjente blifvit anhängiggjorda 374 åtal, af hvilka 208 blifvit slutligt afgjorda. I 169 af dessa 208 mål har svaranden ådömts ansvar och har beloppet af de böter, som blifvit i samma mål ålagda, uppgått till 4,669 50 kronor samt summan af ådömdt skadestånd till 184 52 kronor.

De *enskilda skogarne* inom länet kunna i afseende å den rätt till skogen, som tillkommer innehafvaren, hänföras till tvänne skilda grupper:

de, som med hänsyn till afverkning för afsalu äro ställda under skogstjänstemäns kontroll och från hvilka afverkning för försäljning endast får ega rum efter utsyning, i den mån sådan afverkning kan ske med bevarande för framtiden af skogens bestånd; samt

de, hvilkas egare hafva fri dispositionsrätt till skogen utan annan inskränkning, än att de icke må för skeppning eller för sagning afverka virke, som understiger en viss dimension.

Till förra kategorien höra lappmarkshemman samt i nedre landet *nybygges-* och *kronohemmansskogar* äfvensom ett fåtal skatteskogar. Med dem likställda äro allmännings- och besparingskogarne. Till den senare kategorien höra, med nyss antydt undantag, skatte- och frälsehemmansskogarne i nedre landet.

Dispositionen af skogen är alltså inom hela länet på ett eller annat sätt underkastad inskränkning eller begränsning.

För de enskildes skogar i lappmarken och öfriga med dem likställda hemmansskogar hafva under perioden i viss mån ändrade bestämmelser blifvit gällande genom kungl. förordningen den 26 januari 1894. I senaste femårsberättelse framhölls såsom en olägenhet, att enligt då gällande bestämmelser utsyning skulle ske för ett år i sänder, och anmärktes de ökade kostnader, som voro förenade med dessa små, årliga utsyningsposters utdrifning, i jemförelse med dem, som vore förbundna med afverkning och flottning af större virkesposter på en gång. Genom nyssnämnda förordning har nu blifvit stadgadt, att i stället för årliga virkesutsyningar dessa skola verkställas för tre år i sänder. Dessa utställningar föregås af syn och besigtning af skogstillgången. Dyliga uppskattningar hafva, påbjudna af Domänstyrelsen, tillämpats från år 1890, eller från och med det att statsverket öfvertog utsyningsafgifterna. Utsyningsberättigade hafva härjemte fått sig medgifvet att, om de så önska, få tillgodogöra sig all den skadade skogen redan under första året, derest sådant icke kommer i strid med grunderna för en god skogsvård. Fördelarne af dessa förändringar äro påtagliga. Rätten att på en gång disponera tre års skogsafkastning för att efter omständigheterna bedriva afforslingen under ett, två eller tre år bereder tillfälle att tillgodogöra sig gynsamma konjunkturer samt medför, der utdrifningen sker på en gång, en väsentlig besparing genom möjligheten att använda samma flottningshandtlångning, samma körvägar m. m. Härtill kommer förmånen att erhålla skogsafkastningen bestämd genom uppskattning eller stamräkning utan annan kostnad än handtlångning vid förrättningen samt att kunna särskildt och utan uppskof få uttaga den skadade skogen. Nyttan och värdet af utsyningslagen erkännes ock inom länet. Den enskilde erhåller genom denna, allt hvad han af sin skog skäligen kan begära: det räntelösa kapitalet — den skadade skogen — hvilket bör lemna rum för nytt och mera givande kapital genom återväxt, samt derutöver rätten på hufvudkapitalet — ordinarie afkastning af den friska växtliga skogen. Och den kostnad, som är förenad med detta skogsskötselns handhavande och kontroll — i medeltal för år 1895 uppgick denna kostnad till omkring fem öre för stämplat träd — kan ingalunda anses betungande, helst då man tager hänsyn dertill, att af hemmansskogarne en stor del, just den timmerrikaste, innehafves antingen under egande- eller afverkningsrätt af sågverksbolag eller virkeshandlare, vid hvilkas förvärf af skogen utsyningsafgiften varit tagen i beräkning.

Utom en del mindre, på enskildt uppdrag verkställda, områdesbesigtningar hafva ofvannämnda skogsutskattningar och afverkningsberäkningar enligt Domänstyrelsens cirkulär den 20 januari 1890 och den 1 juni 1894 fortgått å hemmans- och nybyggesskogar samt omfattat följande hemmans- eller byområden, med här angifna totalareal i hektar:

År.	Områden.	Hektar.
1891	118	56,608 60
1892	99	53,513 86
1893	65	111,481 93
1894	66	99,118 59
1895	50	99,962 65
Summa	398	420,685 63

Uppgifterna från länets samtliga revir å de utsyningar, som under perioden egt rum å enskildes skogar i lappmarken och med dem likställda hemmansskogar äfvensom å stockfångstområdena, hvilkas utsyningsbelopp ingå i samma uppgifter, visa följande virkesslag, trädantal och kubikmassa:

År.	Sågtimmerträd.		Skadad skog, vindfällan och torrskog.		Ved och kol.	Diverse.	Summa.
	St.	Kbm.	St.	Kbm.			
1891 . .	215,556	129,962	50,484	20,194	—	6,979	157,135
1892 . .	304,625	160,693	8,356	3,343	194	63	164,233
1893 . .	417,926	218,222	27,216	9,852	—	—	228,074
1894 . .	488,154	304,607	109,555	43,591	—	—	348,198
1895 . .	544,091	324,471	184,024	108,510	2,248	—	435,229
Summa	1,970,352	1,137,955	379,635	185,490	2,382	7,042	1,332,869

Häraf belöper sig, såsom förut uppgifvits, på stockfångstskogarne 1,043,916 träd. Således utgör utsyningen under perioden på nybygges- och hemmansskogar 1,306,071 träd, eller i medeltal årligen 261,214 träd.

Hvad härnäst angår de ofvan omförmälda *allmänningssskogarne*, så utgjordes dessa vid periodens början af tvenne allmänningar, den ena för Pajala med Muonionalusta samt Tarendö socknar, den andra för Arvidsjaurs socken. För tillkomsten af dessa båda allmänningar är i föregående femårsberättelse redogjort. Här skall allenast erinras derom, att deras tillkomst grundats på beslut, som vid afvittringen af omförmälda socknar utaf de enskilde delegarne i afvittringsområdet fattats derom, att en fjerdedel af de skogsanslag, som vid afvittringen komme att tilldelas byar, hemman och nybyggen, skulle afsättas till gemensam allmänning, och hvilka beslut blifvit af Kungl. Maj:t fastställda.

Under afvittringens fortgång inom lappmarkssocknarne hafva sedermera inom alla dessa socknar — Gellivare, Jockmock, Arjeppluog, Juckasjärvi och Enontekis — enahanda beslut fattats och vunnit nådig fastställelse. Sedan afvittringsutslag meddelats för de trenne förstnämnda af dessa socknar och dervid allmänningsskogarne blifvit till areal och läge bestämda, hafva allmänningar inom dessa tre socknar numera blifvit utbrutna och hushållningsplaner för dem af Kungl. Maj:t fastställda. Dessa sistnämnda åtgärder, hvilka fördröjts i följd deraf, att besvär blifvit anförda öfver afvittringsutslagen, hafva emellertid icke hunnit att fullständigt genomföras förr än under år 1896 beträffande Jockmocks och Arjeppluogs socknar. Under de år, som denna berättelse omfattar, faller deremot det slutliga bildandet af *Gellivare sockens allmänning*, hvilken, efter det utslag på de öfver socknens afvittring anförda besvär fallit den 18 maj 1894, utstakades på marken samt erhöi hushållningsplan af Kungl. Maj:t fastställd den 24 maj 1895. I särskildt nådigt beslut den 21 augusti 1896 har sedermera Kungl. Maj:t meddelat föreskrifter om förvaltningen och användningen af de medel, som inflyta genom denna allmännings tillgodogörande i enlighet med den för densamma stadfästade hushållningsplan.

Bestämmelserna om denna allmännings vård och förvaltning skilja sig så till vida från dem, som genom tidigare nådiga bref faststälts för Pajala och Arvidsjaurs allmänningar, att

virkesuttaget, som för sistberörda tvenne allmänningar bestämdes skola ega rum genom upplåtelse på en gång af samtliga afverkningsbara träd af viss dimension till afverkning under ett bestämdt antal år, för Gellivare allmänning skall fördelas, under en tid af fyrtio år, på fyra tioårsperioder sålunda, att den till sågtimmer dugliga, friska och skadade skogen utsynas och försäljes för tio år i sänder, under iakttagande deraf, att de trakter af allmänningen, som innehålla proportionsvis största mängden skadad skog, utsynas före dem, som innehålla jernförelsevis mindre skadad skog, medan deremot de skiften, som hufvudsakligen innehålla timmerämnen och friska timmerträd och der den skadade skogen utgör en jernförelsevis mindre anpart, sparas till senare afverkningsperioder. För första tioårsperioden, hvars virkesuttag borde enligt kungl. brefvet den 24 maj 1895 i antal motsvara hela den å allmänningen såsom befintlig beräknade skadade timmerskogen tillika med en fjerdedel af den beräknade friska, skedde utstämpling under 1895 års sommar, hvarefter försäljningen, jemlikt samma bref, egde rum på hösten samma år inför Konungens Befallningshafvande å offentlig auktion. Dervid försålde ett antal af 378,847 sågtimmerträd. Priset för dessa stälde sig, i följd af posternas storlek och deras koncentrerade belägenhet, något fördelaktigare än det, som erhöi vid den samtida försäljningen från länets kronoparker, i det detsamma uppgick till i medeltal 1·87 kr. per träd. Genom denna försäljning tillfördes alltså den blifvande fonden ett belopp af 706,709·69 kronor, hvilken penningesumma kommer att till fonden ingå i vissa terminer, deraf den första betalnings-terminen egt rum i september 1896. Vindfäld och torr skog, som efter Konungens Befallningshafvandes bestämmande får försäljas äfven annorledes än å offentlig auktion, har från Gellivare allmänning försålts till ett antal af 16,213 träd.

Dimensionerna för den skog, som ingår i den ordinarie försäljningen för Gellivare allmänning, har i meranämnda nådiga bref bestämts sålunda att brösthöjdsdiametern skall utgöra minst 25 centimeter för skadade träd, minst 27 centimeter för friska men undertryckta träd, minst 31 centimeter för frisk icke undertryckt granskog samt minst 33 centimeter för frisk icke undertryckt tallskog. Allmänningen står under Skogsstatens vård och förvaltning. Auktionsanbudnerna prövas af Konungens Befallningshafvande i samråd med tre af allmänningsdelegarne utsedda ombud.

I fråga om förvaltningen och användningen af de medel, som genom försäljningen från Gellivare allmänning inflyta, hafva genom ofvannämnda nådiga bref den 21 augusti 1896 följande hufvudsakliga bestämmelser meddelats:

att af dessa medel skall, sedan afdrag för vissa kostnader skett, bildas en fond, för delaktighet i hvilken hemmantalet är grunden och hvilken fond handhafves af Konungens Befallningshafvande, som skall besörja, att den göres fruktbarande och som besluter i fråga om all användning af fondens afkastning;

att af denna afkastning skola, sedan kostnaderna för allmänningarnas bevakning och för fondens förvaltning jemte andra dylika utgifter blifvit afdragna, i främsta rummet gäldas uti följande ordning: å jordbruksfastigheterna inom socknen belöpande fastighetsbevilning, för jordbruksfastigheterna utgående landstingsskatt, för jordbruksfastigheterna utgående bidrag till skjutsentreprenaderna, samt för samma fastigheter bestämda bidrag till presterskapets aflöning;

att härnäst må af fondens årsafkastning utgå såsom bidrag till utgörande af den de väghållningsskyldiga hemmanen i socknen enligt lag påhvilande tunga ett årligt belopp, tillsvidare bestämdt till högst 10,000 kronor, med rätt för Konungens Befallningshafvande att inom angifna gräns årligen fastställa beloppet äfvensom bestämma det sätt, hvarpå bidraget må tillgodokomma de väghållningsskyldige;

att af den behållning i årsafkastningen, som, sedan nu omförmälda utgifter blifvit bestridda, kan komma att uppstå, fyra tiondedelar skola afsättas till bildande af en fond i och för befolkningens understöd vid missväxtår, företrädesvis genom beredande af arbetsförtjenst vid inom kommunen anordnade allmännyttiga arbeten, skolande, när denna fond uppgått till 100,000 kronor, vidare afsättning till densamma upphöra, men deremot, i den man den genom anlåtande förminskats, densamma genom arliga afsättningar ater höjas intill nämnda belopp;

att återstående delen af fondens afkastning får användas till andra för delegarne och kommunen nyttiga ändamål, såsom jordbrukets befrämjande genom understöd till utdikningar, genom odlingsföretags uppmuntrande eller annorledes, boskapskötselns befrämjande, kommunikationsväsendets utveckling, särskildt genom understöd till byvägars anläggande, strömmrensningar m. m., äfvensom till bidrag vid utgörande af utgifter, dem socknens kommunal- eller kyrkostämma beslutit; kunnande likväl fondens afkastning icke användas för sådant kommunalt ändamål, för hvilket kommunens medlemmar enligt lag äro underkastade uttaxering, med mindre hela utskyldsbeloppet för samma ändamål och således jemväl den del deraf, som belöper på icke jordegande medlemmar af kommunen, tages af fondens afkastning.

Fem af delegarne i fonden utsedde förtroendemän, hvilka sjelfve äro delegare i densamma, skola till Konungens Befallningshafvande afgifva förslag till användning för de särskilda ändamålen af skogsmedelfondens årsafkastning. Vid handhavandet af fondens kapital biträdes Konungens Befallningshafvande af en särskild styrelse af tre personer, af hvilka två utses af delegarne samt den tredje, hvilken är ordförande i styrelsen, af Konungens Befallningshafvande. Fondens kapital skall placeras i Riksbanken, i enskilda af Kungl. Maj:t oktrojerade banker eller i räntebärande värdepapper af sådan egenskap, att de äro i enskilda banker, enligt derom gällande bestämmelser, användbara sasom grundfondshypotek. Ur fonden må jemväl kommuner, som undfått nädligt tillstånd att upptaga amorteringslån, kunna samma län erhålla, dock får län ur fonden ej tilldelas Gellivare egen kommun, der ej Kungl. Maj:t för särskildt fall sådant medgifvit. Vid pröfning af frågor om inköp af värdepapper samt om meddelande af amorteringslån deltagar styrelsen och ma icke värdepapper inköpas eller amorteringslån utgifvas, med mindre åtgärden godkännes såväl af alla styrelsens ledamöter som af Konungens Befallningshafvande. Allteftersom räntorna å fondens kapital inflyta till Konungens Befallningshafvande, skola de öfverlemnas till styrelsen, som omhänderhar dessa afkomstmedel och verkställer de utbetalningar eller afsättningar, som af dem skola ega rum.

I öfrigt innehåller det kungl. brefvet närmare bestämmelser i fråga om räkenskapernas förande, redogörelse och revision, former och sätt för utföring af delegarnes beslutanderätt m. m.

Till sina hufvudgrunder äro dessa för Gellivare allmänningssfond fastställda bestämmelser likartade dem, som gälla för de förutvarande Pajala- och Arvidsjaursfonderna.

Från samtliga de tre allmänningarna hafva under perioden utstämplats och utlemnats följande kvantiteter virke, dervid den stora ökningen för år 1895 berott af ofvan omförmälda försäljning af Gellivare allmänning:

År.	Sågtimmerträd.		Såg- och hustimmer samt sparrar.		Ved.	Di- verse.	Summa.
	St.	Kbm.	St.	Kbm.	Kbm.	Kbm.	Kbm.
1891 . .	138,729	78,305·1	293	93·5	934·6	865·2	80,198·4
1892 . .	2,989	1,261·8	244	97·6	522·7	267·1	2,149·2
1893 . .	—	—	4,582	918·3	849·1	829·2	2,596·6
1894 . .	32,810	22,672·0	715	208·6	146·4	352·5	23,379·5
1895 . .	296,348	222,261·0	98,712	39,484·8	—	—	261,745·8
Summa	470,876	324,499·9	104,546	40,802·8	2,452·8	2,314·0	370,069·5

Pajala och Arvidsjaurs häradsallmänningssfonders behållning var vid slutet af periodens olika år följande:

År	Pajala.	Arvidejaurs.
År 1891	kr. 666,299·55	563,735·15
» 1892	» 684,724·22	624,232·99
» 1893	» 683,737·53	650,880·19
» 1894	» 737,103·35	651,050·64
» 1895	» 738,968·39	651,701·44

Sistnämnda års behållningar voro sålunda placerade:

	Pajala.	Arvidejaurs.
Svenska statens obligationer	kr. 130,000 —	160,000 —
Allmänna hypotekskassans för Sveriges städer obligationer	» 243,400 —	288,000 —
Luleå stads obligationer	» 196,000 —	132,000 —
Skuldförbindelser af kommuner i länet	» 157,366·52	45,200 —
Innestående i bank	» 12,201·87	26,501·44
Summa kr.	738,968·39	651,701·44

Rörande användningen af de tvenne nu ifrågavarande fondernas afkastning, hvilken förvaltas af den särskilda styrelse, som för hvardera allmänningssfonden finnes tillsatt i och för handhavande af fondens afkomstmedel, får Konungens Befallningshafvande här meddela följande:

Pajalafondens afkomstmedel hafva under perioden sammalagdt uppgått till kr. 152,783·91

De samtida utgifterna hafva afsett:

Församlingarnes allmänna onera	kr. 72,079·51
Presterskapets aflöning	» 21,456·27
Väghunderhåll	» 15,327·41
Förvaltnings- m. fl. utgifter	» 13,082·06
Bildande af understödsfond	» 4,644·36

Kontant behållning vid 1895 års slut kr. 26,194·30

Ofvannämnda understödsfond, hvilken enligt reglementet skall bildas genom årlig afsättning af en del utaf årsafkomsten och hvilken är afsedd att lemna hjälp åt befolkningen vid in-

träffande missväxt, har under femårsperioden tillväxt på följande sätt:

Behållning vid 1890 års slut	kr. 1,281.49
Afsatta medel under femårsperioden	» 4,644.36
Räntemedel under	» 752.29
Behållning vid 1895 års slut kr.	6,678.14

Arvidsjuarsfondens afkomstmedel redovisas sålunda:

Behållning vid 1890 års slut	kr. 7,054.91
Under femårsperioden influtet	» 121,231.82
Summa kr.	128,286.73

Af denna summa hafva utbetalts till:

Allmänna onera	kr. 7,020.97
Presterskapets aflöning	» 5,434.18
Vägunderhåll och vägbyggnader	» 14,283.17
Prestgårds- m. fl. allmänna byggnader	» 47,795.55
Förvaltnings- m. fl. kostnader	» 6,696.86
Bildande af understödsfond	» 28,197.55
	109,428.28

Kontant behållning vid 1895 års slut kr. **18,853.45**

Nyssnämnda understödsfond, hvars tillkomstsätt och ändamål äro desamma som här ofvan i fråga om Pajalafonden, har äfvenledes under perioden tillväxt, såsom närmare framgår af följande:

Fondens behållning vid 1890 års slut	kr. 14,880.26
Under femårsperioden afsatt	» 28,197.55
Under d:o influtna räntor	» 6,259.52
Fondens behållning vid 1895 års slut kr.	49,337.33

För öfriga enskilda skogar, skatte- och frälsehemmansområdena nedanför lappmarksgränsen, gälla, såsom ofvan nämnt, andra bestämmelser än för enskildes skogar i lappmarken och är der dispositionsrätten begränsad genom en dimensionslag, kungl. förordningen den 19 mars 1888 angående åtgärder till förekommande af öfverdrifven afverkning af ungskog inom Vesterbottens och Norrbottens län. Det gröfre virket i kustsocknarne har i det allra närmaste redan för länge sedan blifvit afverkad och såsom föremål för skogshushållning återstå i regeln endast så kalladt byggnadstimmer och ungskogen. Om nu än den s. k. *norrbottenslagen* vid handhafvandet är förenad med vissa svårigheter och dess bestämmelser i vissa hänseenden lemna rum för en del oegentligheter, torde det dock enligt Länsstyrelsens uppfattning icke kunna förnekas, att densamma lemnat ett ganska verksamt stöd åt sträfvandena att från misshushållning och planlös afverkning spara den växande ungskogen.

Förordningen medgifver utstämpling af undermålig skog för skeppning eller sågning, dels då afverkning af dylik skog påkallas af hänsyn till en ordnad skogsvård, dels då den erfordras i och för skogsmarks uppodling till åker eller äng. För afverkning af undermålig skog till försågning eller skeppning hafva enligt ifrågavarande förordning utstämplats:

År 1891 å 50 skattehemmansskogar	44,531 träd
» 1892 » 144 »	327,709 »
» 1893 » 181 »	210,618 »
» 1894 » 223 »	247,231 »
» 1895 » 116 »	269,830 »
Summa å 714 skattehemmansskogar	1,099,919 träd

Förteckningarna från de särskilda reviren å olofligen afverkad undermåligt virke, som tagits i beslag, utvisar följande siffror: 434 mindre sågtimmer och sparrar år 1891, 2,191 år 1892, 4,320 år 1893, 26,605 år 1894 och 974 år 1895, eller tillsammans 34,524 beslagtagna undermåliga träd.

För försågning inom länet har begärts afstämpling af inom Finland afverkade undermåliga träd till följande mängder under de respektive åren 1891—1895: 20,000, 16,000, 5,417, 4,500 och 3,000 träd, tillhoppa 48,917 träd.

Enligt af tullkamrarne uti länet benäget lemnade uppgifter hafva i efterföljande *tabell L*, upptagna *skogseffekter* under perioden från länet *ut- och införts*.

Såsom af det föregående framgår, är trävaruörelsen inom länet fortfarande stadd i tillväxt. Att med denna tillväxt vissa olägenheter för jordbruket äro förenade är obestridligt, om det än å andra sidan måste medgifvas, att densamma medfört för befolkningen afgjorda fördelar. I de trakter, der jordbruket icke kan ensamt skänka befolkningen dess uppehälle, är trävaruindustrien oundgänglig för dess existens och den utveckling öfver hufvud, som länet ernått, måste rättvisligen i väsentlig mån tillskrifvas denna viktiga näring. Klart är dock, att i och med den ökade omfattning, som denna näringsgren erhåller, förhållanden kunna uppstå, som måste betecknas såsom afgjort menliga, särskildt det förhållandet att, i den mån skogsörelsen utvidgas, *jordegendomen* börjar att i allt vidsträcktare omfattning *öfvergå i trävaruindustriens ego*. Erkännas måste, att inom Norrbottens län ett lifligt och verksamt intresse för jordbrukets befrämjande blifvit ådagalagdt af flere utaf de bolag eller en-

Tab. L. Ut- och införda skogseffekter åren 1891—1895.

Export.	Spiror och timmer.	Bjelkar och sparrar.	Plankor och bräder.	Tjära.	Snickeri-gods.	Öfriga trävaror.
	Kubikmeter.			Kilogram.	Kr.	Kbm.
Till utrikes ort.						
År 1891	—	53,344	308,443	1,324,525	38,200	39,034
» 1892	—	56,928	321,123	2,303,539	40,400	51,576
» 1893	730	52,899	338,740	1,164,584	34,650	42,758
» 1894	476	38,475	318,488	1,301,867	38,290	43,638
» 1895	4,902	35,686	314,820	850,348	21,608	55,407
Summa	6,108	237,332	1,601,614	6,944,863	173,148	232,443
Till inrikes ort.						
År 1891	4,401	1,684	5,288	220,425	—	589
» 1892	—	9,290	5,978	—	—	6,616
» 1893	98	7,852	4,916	—	—	1,226
» 1894	1,647	8,903	2,381	960	1,800	4,388
» 1895	10,064	1,983	5,377	—	—	6,424
Summa	16,210	29,712	23,940	221,385	1,800	19,243
Summa export	22,318	267,044	1,625,554	7,166,248	174,948	251,686
Import.						
Från utrikes ort	15,748	170	21,310	66,283	—	107,331
Från inrikes ort	28,750	723	1,880	—	700	3,019
Summa import	44,498	893	23,190	66,283	700	110,350
Öfverskjutande export	—	266,151	1,602,364	7,099,965	174,248	141,336

skilde sågverksegare, som der förvärfvat jordbruksegendom. Det ligger dock i sakens natur, att för den stora skogsindustrien, som har fullt upp att sköta med sin främsta och hufvudsakliga uppgift, jordbruksnäringen måste få en allenast sekundär betydelse; och de möjligheter till odling, som länets jordbruksfastigheter erbjuda, kunna naturligen icke blifva i samma mån tillgodogjorda, när egendomen befinner sig i skogsindustriens händer, som när den tillhör en klass, för hvilken jordbruket är den hufvudsakliga uppgiften och förvärfskällan. Särskildt mot utvecklingen af den för länet, såväl som för landet i öfrigt, så ytterst betydelsefulla sjelfgande allmogeklassen innebär den i trävarurörelsens händer samlade stora jordegendomen ett hinder och en hämsko. Tilltager detta skogsindustriens fastighetsförvärf i alltmer stegrad omfattning, såsom på månet håll synes vara att motse, blir sådant likbetydande med, att den sjelfgande allmogeklassen icke blott icke när önskvärd förkofran, utan utsettes för en påtaglig och ödesdiger tillbakagång. Här föreligger ett område, der tvenne betydelsefulla och hvar för sig högst afsevärda näringars intressen på ett betänkligt sätt bryta sig emot hvarandra.

Gjorda beräkningar rörande den omfattning, i hvilken hemmanen inom länet öfvergått i sågverksrörelsens händer, utvisa, att en märkbar skiljaktighet eger rum i detta hänseende mellan länets olika hufvuddelar. Till jernförelsevis minsta omfattningen befinna sig hemmanen i sågverksindustriens händer uti den del af länet, som omfattar Torneälvens vattenområde. Uti de hit hörande Neder-Torneå, Karl Gustafs, Hietaniemi, Öfver-Torneå, Pajala och Juckasjärvi socknar är anparten af skogsrörelsen tilltydande hemman obetydlig. I de till Piteå elfdal liggande socknarne Piteå, Elfsby, Arvidsjaur och Arjeplog innehar trävarurörelsen jernförelsevis obetydlig andel af Arvidsjaur och Arjeplogs, deremot nära en sjettedel af Piteå sockens hemmantal samt nära hälften af Elfsby sockens. Inom den del af länet, som omfattar Råneå och Kalixellvarnes vattenområden — Råneå, Gellivare, Neder-Kalix och Öfver-Kalix socknar samt Korpilombolo kapellförsamling — är sågverksrörelsens andel af hemmantalet i allmänhet ej obetydligt större än i de förstnämnda elfdalarnes områden och uppgår inom den betydande Gellivare socken — likasom inom Råneå socken — till mera än en tredjedel af hemmantalet samt inom Korpilombolo till ungefär en fjerdedel. Sin största omfattning har trävarurörelsens förvärf af fastigheter näst i socknarne kring Luleå elfdal. Om man frånser Neder-Luleå socken, der trävarurörelsens fasta egendom är ringa, uppgår den inom Öfver-Luleå och Edefors socknar tillsammantagna — nämnda båda socknar hafva intill de senare åren utgjort en socken — samt inom Jockmocks socken till inemot hälften af socknarnes mantal. Denna öfversigt visar, att den under senare åren lifligt afhandlade frågan om skogsindustriens fastighetsförvärf är af stor betydelse jemväl för Norrbottens län.

Man har satt i fråga, om ej skogsrörelsen borde helt och hållet förbjudas att inom de nordligare länen med eganderätt förvärfva fast egendom. Ett dylikt förbud vore dock helt visst icke välbetänkt. Det innebure ett obilligt tvång på sågverksrörelsen, hvilken med den utveckling och stadga, den numera vunnit, icke skäligen kan hänvisas allenast till mer eller mindre tillfälliga afverkningsrättigheter. Att hindra skogsindustrien från att blifva egare till sådan mark, hvilken väsentligen är egnad för skogsbruk och som icke kan af jordbruksnäringen med någon

fördel tillgodogöras, vore påtagligen oriktigt. Det är först, i den mån trävarurörelsen slår under sig områden, dem odlingen skulle kunna med större fördel använda eller dem jordbruksnäringen eljest för sitt ändamålsenliga bedrifvande eller för sin utveckling kan behöfva, som sågverksrörelsens eganderätt till marken blir ett missförhållande. Uppgiften blir fördenskull icke att öfver hufvud utestänga trävarurörelsen från allt förvärf af fast egendom, utan att, så vidt möjligt, söka åvägabringa en sådan särskilning mellan jordbruksnäringen och skogsskötseln, som bevarar åt den förra den odlade och odlingsbara marken och det utrymme i öfrigt, som den för sin trefnad och utveckling behöfver, men som lemnar skogsrörelsen full rätt till de delar af skogsmarken, hvilka icke för berörda ändamål behöfva undantagas. I sådan riktning bör helt visst den nya lagstiftningen angående jordstyckning komma att verka. Huruvida något derutöfver kan i lagstiftningsväg göras, är vanskligt att säga, då spörsmålet erbjuder de största svårigheter af både legislativ och praktisk art.

D) Jagt. I tidigare femårsberättelser har Konungens Befallningshafvande haft anledning anmärka, att jagthushållningen inom länet befinner sig på en låg ståndpunkt. Någon förändring i detta förhållande kan på det hela taget icke sägas hafva inträdd under den nu ifrågavarande perioden. Sträfvandena att åstadkomma ordning och plan vid jagtens utöfvande, att väcka tilltro till gagnet af jagtförfattningarnas föreskrifter samt att genom premier uppmuntra till villebrådets fredande och rofdjurens utrotande hafva ännu icke ledt till något mera märkbart resultat. Det intresse, hvarmed under senare åren den verksamhet, som utvecklats af Svenska jägarförbundet, jagtöreningar och skyttegillen, blifvit omfattad, har visat sig ej ännu hafva nedträngt till befolkningens bredare lager. Härom lemnades år 1894 tillräckligt bevis, då, ehuru bevakningen fördubblats, betydligt flere elgar dödades på skarføre, förföljda och uttröttade af skidlöpare, än under den tillåtna jagttiden. Klart är också, att missbruken skola vara särskildt svåra att motverka i vildmarkerna och ödeskogarne inom detta jernförelsevis glest befolkade län, der den fåtaliga bevakningspersonalen ej närmelsevis förmår utöfva nödig tillsyn ens å kronans jagtmarker.

Att jagten, utöfvad såsom här sker, utan återhåll, så länge villebrådet går till, icke lemnar den afkastning, man vore berättigad förvänta af densamma i de vidsträckta och sammanhängande skogsbygderna, säger sig sjelf, på samma gång dess bestånd för framtiden äfventyras genom dess planlösa och hejdlösa bedrifvande. Till den förödelse af villebrådet, som uppstår genom jagt och fångst, kommer dessutom den minskning i tillgången, som helt naturligt måste uppkomma deraf, att timmerafverkningen och den fortskridande odlingen beröfva stora skogsland det skydd och det lugn, som förr gjorde dem till stambåll för ett ganska rikt djurlif.

Efter afvittringens afslutande inom lappmarkerna, hvarigenom enskildas områden genom tydliga rågångar varda fullt skilda från kronans marker, och i den mån den hittills flerstädes rådande föreställningen om villebrådet såsom ett »commune bonum» så småningom ger vika, torde man dock kunna skäligen påräkna en förbättring i jagtförhållandena. Det för kustlandet genom kungl. kungörelsen den 15 mars 1895 stadgade förbudet mot användande af finare giller och snaror skall tvifvelsutän

i sin mån bidraga till skogsfogelns fredande och allmänna utbredning.

Hvad *villebrådstillgången* beträffar förekommer numera elgen, som för ett par årtionden sedan nästan fullständigt saknades i Norrbotten, temligen allmänt spridd öfver hela länet från kusten ända upp till fjälllandet. Den betydliga förökning och spridning, som elgen under de senare åren vunnit inom länet, är ej att härleda från de skilda elgstammar, som från 1870-talet funnits sporadiskt inom länet, utan torde förhållandet närmast vara att tillskrifva de häftiga förföljelser, för hvilka detta djurslag varit utsatt i närmaste sydliga län, der jagten på elg efter längre tids fridlysning år 1887 frigafs och hvarifrån djuren, skingrade och skrämde, sökte sin tillflykt norrut. Riktigheten af detta antagande framgår äfven deraf, att djuren på trakterna närmast gränsen mot Vesterbotten — inom Piteå, Arvidsjaur och Arjeplogs socknar — äro relativt mera fåtaliga och ej stationära, under det desamma ofvan Piteå elf inom hela skogslandet ända upp till Torneå och Muonio elfvar uppträda i starka stammar med temligen fasta stånd. Å ömse sidor af detta skogsbälte, såväl mot kusten som mot fjällen, aftaga de i antal. Talrikast synes elgen vara inom Öfver-Kalix socken samt tillstötande delar af Gellivare, Öfver-Torneå och Korpilombolo socknar.

Inom länet har elgen varit fridlyst till och med år 1893; från och med år 1894 är jagten derå lofgifven under förra hälften af september månad. Under de år, fridlysningen egde rum, var elgen i allmänhet fredad för förföljelse från befolkningens sida. Man hade ej ännu i de vida, glest bebodda trakterna kommit fullt underfund med den tillgång, som fanns, och vintrarnes beskaffenhet lemnade i sin mån ett väsentligt skydd. Ändrade förhållanden inträdde med år 1894. Den ovanligt djupa snön under 1894 års vinter gjorde det nämligen omöjligt för elgen att, sedan skare frampå våren bildats, taga sig fram med någon snabbhet. Detta elgens värnlösa tillstånd blef för befolkningen en alltför stark frestelse och förföljelse på skidor kom i gång på några veckor så allmänt öfver hela länet, att, trots en öfverallt förstärkt bevakning, 52 elgar bevisligen nedskötes. De fall, som icke ertappades, voro förmodligen bortåt lika många. När sedan den lofgifna jagttiden i september inträdde, dödades ytterligare 43 stycken. År 1895 utgjorde det kända jagtbytet under tillåten tid 111. I ett län, der elgen för tjugufem år sedan ej fanns och först under senaste decenniet hunnit blifva fullt stationär, kan en beskattning af 100 till 150 djur årligen knappast tänkas ega rum någon längre tid, utan att de fasta stånden varda upprifna och skingrade, stammarne svaga och stocken beänkligt nedsatt.

Haren, som är särdeles allmän, har under perioden vunnit ytterligare ökning och spridning, så att den ej blott vid kusten förekommer talrikt, utan så småningom förökats äfven inom lappmarkens skogsbygd samt trängt ända upp i fjälldalarna.

Skogsfogeln — tjäder, orre och järpe — har under perioden utom år 1891, hvilket var ett ovanligt rikt fogelår, varit ytterst sällsynt. Den häftiga minskningen i tillgången torde väsentligen hafva föränledts af väderleksförhållandena åren 1892 och 1893. Dessa års sena och frostiga vårar samt kalla och regniga somrar tillika med den ringa tillgången på skogsbär under samma års höstar decimerade de ej fåtaliga fogelstammarne på det häftigaste och föränledde flyttning till andra nejder. Först 1895 års höst syntes skogsfogeln åter och, om den än hufvudsakligen ut-

gjordes af strykfogel, torde man dock få antaga, att en del stannat qvar och att således bättre år kunna vara att förvänta.

På ripa har tillgången varit betydligt under medelmåttan, dock något bättre än på skogsfogel. Ofvannämnda ogynnsamma väderleksförhållanden hafva äfven för denna fogelart verkat hämmande.

Af sjöfogel hafva gräsänder blifvit alltmer sällsynta. Tillgången på annan sjöfogel — dykänder — är under perioden möjligen något ökad.

I skärgården idkas sälfångst såväl under sommaren, då sälen skjutes eller fångas i slagjern eller sax i grannskapet af fiskeplatserna, som synnerligast under mars, april och maj månader ute bland drifismassorna i Bottenhafvet. Säl fångsten har emellertid under perioden mycket aftagit, beroende särskildt deraf, att priset på sälspäck betydligt nedgätt.

Rörande de för vildnaden skadliga *rofdjuren* och deras förekomst är att märka följande.

Björnen, hvilken blifvit alltmera sällsynt, påträffas högst sällan utom i de otillgängligaste fjälltrakterna. Vargen deremot, hvilken endast förekommer i fjälllandet, är der temligen allmän och synes, ehuru strängt eftersatt af lapparne, vara stadd i tilltagande, en ökning som i de öfre socknarne i väsentlig mån tillskrifves stammens rekrytering från Finland, hvarest vargarnes antal är synnerligen stort. Det är hufvudsakligen renhjordarne, som äro föremål för den ganska betydliga skada, vargen anställer. I olikhet med järfven medföljer dock vargen icke renhjordarne på vinterflyttningarna ned i den egentliga skogsbygden. Järfven är ganska allmän här och hvar inom lappmarken. Dock synes den icke hafva tilltagit under perioden utom i Pajala revir samt i de stora ödebygderna mellan Luleå och Piteå elfvar, hvarest den förekommit i ökad antal. Den skada, han gör å renhjordarne, är ganska betydlig. Särskildt under renens kalningstid och vid svårare snövintrar i skogsbygden är han till stort förfång genom sin lätthet att taga sig fram äfven i lösaste snö.

Lo är ytterst sällsynt; mård och utter förekomma i skogslandet, dock sparsamt.

Räf är ganska allmän. I början af perioden iaktogs en förökning af densamma, men den har under senaste åren märkbart aftagit, hvartill nog i sin mån bidragit den ökade förföljelse, som åstadkommits genom de premier, dem länets jagtvårdsförening utdelar för dödade räfvar.

Nedanstående tabell upptager det antal rofdjur, som under perioden vederligen blifvit dödade inom länet:

År.	Björnar.	Vargar.	Järfvar.	Räfvar.	Örnar.
1891	7	31	87	718	51
1892	13	50	61	597	26
1893	14	23	57	566	29
1894	11	47	84	507	44
1895	11	33	65	500	37
Summa	56	184	354	2,888	187

Af länets jagtvårdsförening hafva under perioden, likasom under den närmast föregående, premier utdelats till sådana, som

kunnat visa sig hafva under ett år dödat minst fem räfvar. Medel härtill hafva erhållits dels genom ett af Landstinget anvisadt årligt anslag å 300 kronor, dels i öfrigt ur jagtvårdsföreningens kassa. Af dessa medel hafva under femårsperioden för dödade 1,418 räfvar utbetalts tillhopa 2,044⁵⁰ kr.

Utom det anslag, som nyss blifvit nämndt, har jemväl ett annat dylikt för jagtvårdens befrämjande varit af Landstinget stäldt till jagtvårdsföreningens disposition. Detta anslag, som under perioden utgått med 300 kronor för år och som användts dels till aflönande af s. k. jagtpolis, dels till belöning åt dem, genom hvilkas åtgöranden öfverträdelser af jagtlagarne blifvit befordrade till åtal, dels i öfrigt till åtgärder för elgens fredande, har af 1895 års landsting blifvit förhöjdt till 500 kronor med föreskrift, att detsamma skulle i främsta rummet användas till åtgärder i och för elgens fredande.

Att öfverträdelser af jagtförfattningarna måste i ett län sådant som Norrbottens, med dess ofantliga vidder och skogsmarker, vara svåra att konstatera och leda i bevis, ligger i öppen dag. De åtal, som i detta afseende blifvit under perioden af skogspersonalen anställda, hafva uppgått till ett antal af 81, af hvilka vid periodens utgång ett antal af 43 blifvit slutligen afgjorda. I 31 af dessa sistnämnda mål ledde åtalet till svarandens fällande; och har dervid utdömts ett bötesbelopp af 3,105 kronor.

E) Bergs- och brukshandtering. Nu ifrågavarande period företer å detta område dels en utveckling af ganska betydande omfattning, dels i andra hänseenden en påtaglig tillbakagång. Den egentliga grufvhandteringen har nämligen derunder antagit relativt storartade dimensioner, men deremot jernhandteringen för öfrigt i temligen hög grad aftagit.

Den tvist om eganderätten till största antalet jernmalmsfyndigheter på *Gellivare malmfält*, hvilken omnämndes i nästföregående femårsberättelse, upphörde vid början af denna period. Gellivare bolag, som förut varit egare till samma fyndigheter, förklarades genom dom i första instansen sin rätt förlustigt i afseende å de flesta af dem. Talan häremot fullföljdes visserligen till högre rätt, men återkallades sedermera, och förlikning ingicks, hvarigenom det i början af denna period nybildade Aktiebolaget Gellivare malmfält blef egare till alla de af Gellivare bolag egda fyndigheter i samma malmberg, såväl inmutade områden som utmål.

Malmbrytningen, som vid början af perioden i det närmaste låg helt och hållet nere på detta fält, återupptogs nu och ökades oupphörligt, så att densamma, ifrån att år 1891 vara endast 180 ton, år 1894 uppgick till 655,401 ton och år 1895 till 627,578 ton, och utgjorde summan bruten malm för perioden på detta fält 1,768,615 ton, eller i medeltal per år 353,723 ton.

Närmare angifvet för hvarje särskildt år, har malmbrytningen i Gellivare malmberg under perioden utgjort:

	Ton.		Ton.
År 1891	180	År 1894	655,401
» 1892	178,862	» 1895	627,578
» 1893	306,594	Summa	1,768,615

Detta utgör all den jernmalm, som under perioden brutits inom länet, om man ej fäster afseende vid den lilla kvantitet, som brutits vid så kallade försvarsarbeten å skilda grufvafält.

Af denna malm har förädlats inom länet intet och inom landet högst obetydligt, utan har den allra största delen skeppats på utlandet, och meddelas här nedan omfattningen af skeppningen till de olika länderna.

Under år 1891 hafva af de malmkvantiteter, som under föregående år blifvit nedforslade från Gellivare till Luleå, utskeppats till Stettin 450 ton, och var härmed det i Luleå upplagda malmförrådet helt och hållet uttömdt.

Under åren 1892—1895 hafva skeppats till nedannämnda orter:

	År 1892.	År 1893.	År 1894.	År 1895.
	Ton.	Ton.	Ton.	Ton.
Tyskland	4,040	40,775	95,356	70,575
Holland	122,517	176,416	348,113	218,845
Frankrike	2,896	6,205	2,175	2,300
England	9,740	37,356	79,905	74,837
Finland	—	—	180	500
Belgien	—	—	—	16,950
Inrikes orter	—	—	1,085	740
Summa	139,193	260,752	526,814	384,747

Malmbrytningen i Gellivare malmberg har hittills försiggått hufvudsakligen i öppna arbetsrum eller s. k. dagbrott. Arbetsrummen under dagen hafva uteslutande varit afsedda till kommunikationsorter och sänkningar eller schakten till förberedelser för blifvande arbetsrum under dagytan.

Beträffande *öfriga* kända inom länet belägna *jernmalmsfält* är ej mycket att säga, då på dem något arbete i större skala ej blifvit utfördt under denna period, utan har detsamma varit inskränkt till det minsta möjliga eller till s. k. försvarsarbete, der ej hvilostånd kunnat erhållas eller då rätt att erlagga afgift i stället för att verkställa arbete ej förefunnits.

I Luossavara-Kierunavara malmfält i Juckasjärvi socken med dess bihang Haukivara och Nukutus har ännu icke någon verklig gruuddrift kunnat ega rum, då bearbetningen af dervarande grufvor naturligen är beroende i främsta rummet deraf, att ifrågasatt jernvägsförbindelse till Ofoten kommer till stånd. Ungefär detsamma kan ock sägas om det ej långt från denna projekterade jernväg belägna, från äldre tider kända och fordom bearbetade Svappavara koppar- och jernmalmsfält.

Ännu ett sedan gammalt känt större jernmalmsfält finnes att omnämna, nämligen Ruotivara med dess bihang Vallatj i Qvickjock ej långt från gränsen mot Norge. Då detta fält en gång kommer att blifva belagdt med arbete, torde malmfrakten derifrån ej komma att gå till någon svensk hamn, utan dess naturliga utfraktsväg torde blifva till någon hamn på norska kusten.

Inom Norrbottens län finnas äfven *andra grufvor* än sådana, som föra jernmalm. De innehålla bly- och silfvermalm, kopparmalm, nickelmalm m. m. och äro till största antalet belägna inom vestra delen af länet i närheten af gränsen mot Norge. De sedan äldre tider kända bland dem äro Nasafjälls, Silbotjockos (Kedkevaras), Alkavaras och Sjangelis grufvor. Dessa grufvor arbetas dock för närvarande ej annat än försvarsvis. Dock har i Nasafjäll något blyglans med zinkblende blifvit bruten, hvaraf en del, vid pass 100 ton, blifvit landvägen efter häst transporterad till Mo i Ranen inom Norge i och för export. År 1891 bröts i Nasafjälls grufvor 60 ton malm, bestående af

blyglans och zinkblende. Dessutom hafva i den s. k. Nilagrufvan år 1893 brutits 25 ton blyglans, hvaraf en liten del lär hafva blifvit öfverförd till norsk hamn, och i Merkenis grufvor 3 ton malm, bestående af blyglans, arsenikkis, kopparkis, brokig kopparmalm och magnetkis.

Här nedan meddelas i *tabell M* en uppgift öfver de under perioden *utfärdade mutsedlarne* och, att döma efter densamma, skulle intresset för grufvehandteringen på senare tider betydligt aftagit, men verkliga förhållandet torde vara, att, sedan de af ålder kända malmfälten såsom Gellivare, Luossavara och Kierunavara, Ruotivara m. fl., till sin helhet blifvit inmutade, det ej förefunnits någon större anledning att ytterligare ansöka mutsedlar. I början af denna period under tvisten om eganderätten till de flesta fyndigheterna på Gellivare malmberg utfärdades de flesta mutsedlar för fyndigheter å detsamma, men sedan denna tvist blifvit bilagd, upphörde de stridande parterna att oupphörligen inmuta ånyo.

Hämmande på intresset att uppsöka och inmuta malmfyndigheter verkar otvifvelaktigt kungl. kungörelsen den 19 augusti 1889, då utmål för efter nämnda dag inmutade fyndigheter å kronojord tillsvidare ej få läggas och inmutaren sålunda ej får åtnjuta en del fördelar, som grufvestadgan medgifver. Sålunda hafva under åren 1894 och 1895 för 186 inmutningar inom länet ansökan om utmål ej af bergmästarembetet kunnat beviljas.

Under denna period hafva ganska många utmål blifvit lagda inom länet, hvaraf de flesta å Gellivare malmberg: år 1891 lades 14 utmål för jernmalmsfyndigheter å Gellivare och 6 för bly- och silfvermalmsfyndigheter å Nasafjäll; år 1892 lades 95

utmål och utvidgades 5 för jernmalmsfyndigheter å Gellivare, och lades 4 för samma malm i Luossavara och Kierunavara; år 1893 lades 6 utmål för grafitfyndigheter i Hufvuddölandet; och år 1894 utvidgades ett fordom lagdt utmål i Gellivare.

Under perioden har ej inom länet någon *masugnverksamhet* bedrifvits och likaså ej heller någon nämnvärd gjuteriverksamhet.

Stångjernstillverkningen inom länet har under perioden ingalunda varit storartad. Denna, som under föregående femårsperiod utgjorde 12,439,326 kg., har under denna period nedgått till 433,055 kg. De bruk, som varit i verksamhet, äro Selet, Melderstein och Alter. Tillverkningen under de olika åren af perioden angifves af följande tabell:

År.	Begagnade		Uppgifven tillverkning, i kg.		
	stångjernsverk.	hårdar.	Stång- och ämnesjern.	Smältstycken.	Summa.
1891	1	1	10,346	—	10,346
1892	3	4	138,493	155,716	294,209
1893	1	1	25,500	30,000	55,500
1894	1	1	25,000	30,000	55,000
1895	1	1	8,000	10,000	18,000
Summa	7	8	207,339	225,716	433,055
Medeltal per år	1·4	1·6	41,467·8	45,143·2	86,611

Ej annorlunda förhåller det sig med *manufaktur tillverkningen*. Äfven der har inträdd en återgång, i det att tillverk-

Tab. M.

Utfärdade mutsedlar beträffande Norrbottens län åren 1891—1895.

	Jernmalm.	Bly- och silfvermalm.	Kopparmalm.	Nickelmalm.	Koppar- och nickelmalm.	Magnetkis.	Titanjern och jernmalm.	Antimonmalm.	Grafit.	Molybdenglans.	Koppar, jern, silfver och guld.	Koppar- och arsenikkis.	Summa.
<i>Nyupptäckta fyndigheter.</i>													
År 1891	34	12	5	—	—	—	—	—	5	—	—	—	56
» 1892	7	—	24	—	—	—	—	—	1	—	—	—	32
» 1893	2	—	11	8	—	—	—	1	—	—	—	—	22
» 1894	9	¹⁾ 8	²⁾ 3	1	—	—	—	—	—	—	—	—	21
» 1895	3	7	7	—	3	—	—	—	—	4	17	2	43
Summa	55	27	50	9	3	—	—	1	6	4	17	2	174
Medeltal per år	11	5·4	10	1·8	0·6	—	—	0·2	1·2	0·8	3·4	0·4	34·8
<i>Förut inmutade fyndigheter.</i>													
År 1891	182	22	4	1	—	4	—	—	4	—	—	—	217
» 1892	153	10	5	—	—	—	—	—	4	—	—	—	172
» 1893	51	14	8	2	—	—	2	—	—	—	—	—	77
» 1894	—	15	18	—	1	—	—	—	—	—	—	—	34
» 1895	26	³⁾ 62	⁴⁾ 14	—	—	—	—	—	3	—	—	—	105
Summa	412	123	49	3	1	4	2	—	11	—	—	—	605
Medeltal per år	82·4	24·6	9·8	0·6	0·2	0·8	0·4	—	2·2	—	—	—	121
Summa summarum	467	150	99	12	4	4	2	1	17	4	17	2	779
Hela medeltalet per år	93·4	30	19·8	2·4	0·8	0·8	0·4	0·2	3·4	0·8	3·4	0·4	155·8

¹⁾ Deraf 2 å silfver-, bly- och zinkmalm. — ²⁾ Å jern-, koppar-, silfver- och guldmalm. — ³⁾ Deraf 5 å silfver-, bly- och zinkmalm. — ⁴⁾ Deraf 4 å silfver-, bly- och kopparmalm.

ningen, som under föregående period var 1,469,126 kg., under denna period nedgått till 60,225 kg. De enda verk, som varit i verksamhet, äro Selet och Kengis.

Öfver jernmanufaktur tillverkningen under de olika åren meddelas följande tabell:

År.	Begagnade verk. Antal.	Uppgifven tillverkning, i kg.			
		Spik.	Redakaps-smide.	Diverse annan manufaktur.	Summa.
1891	2	20,890	3,750	—	24,640
1892	2	5,320	2,310	1,420	9,050
1893	2	2,522	2,577	4,476	9,575
1894	2	7,820	760	3,140	11,720
1895	2	1,360	850	3,030	5,240
Summa	10	37,912	10,247	12,066	60,225
Medeltal per år	2	7,582.4	2,049.4	2,413.2	12,045

I öfverensstämmelse med hvad ofvan blifvit sagdt, har inom länet under perioden endast ett ringa antal arbetare varit använt vid jernverken, inklusive manufakturverken, hvaremot vid jerngrufvorna ett jernförelsevis stort antal haft sysselsättning. Arbetarnes fördelning på dessa olika områden för hvarje år under perioden har varit följande:

År.	Grufarbetare.		Jernverksarbetare.	Summa.
	Jerngrufvor.	Andra grufvor.		
1891	79	14	12	105
1892	470	5	37	512
1893	523	26	8	557
1894	539	10	13	562
1895	771	10	12	793
Summa	2,882	65	82	2,529
Medeltal per år	476.4	13	16.4	505.8

Till en öfersigt öfver bergshandlingens ståndpunkt och utveckling inom Norrbottens län under de fem senaste femårsperioderna meddelas här nedan en tabell, upptagande de viktigaste föremålen:

	1871—1875.	1876—1880.	1881—1885.	1886—1890.	1891—1895.
Bruten jernmaln . . . ton	5,495	294	199	169,788	1,768,615
Tillverkad tackjern . . >	2,347	13,405	15,911	5,573	—
Erhållna gjuteriprodukter kg.	43,390	49,718	293,490	113,835	—
Tillverkad stång- och ämnesjern . . >	1,144,626	5,105,038	7,392,394	7,554,061	207,339
Do smältstycken . . >	—	4,837,625	11,024,346	4,885,265	225,716
Do spik >	129,087	165,415	60,779	38,155	37,912
Do finjern >	—	1,276,584	4,655,097	1,269,450	—
Do diverse annan manufaktur . . >	228,407	299,518	135,210	161,521	22,313
Arbetare vid jernverken. årl.	65	197	218	124	16
Do vid grufvorna . . >	30	7	12	167	489

Såsom man ser af ofvanstående tabell, har bruten jernmaln ökat till en rätt respektabel siffra under sista perioden, under det att tackjerns- och gjutgodstillverkningen legat helt och hållet nere. Deremot har tillverkningen af stång- och ämnesjern m. m. med undantag af finjern fortgått, fastän i aftagande.

Beträffande antalet använde arbetare hafva dessa i antal från år 1885 ständigt minskats vid jernverken, men efter år 1880 ständigt ökat vid grufvorna.

Under perioden hafva Torneåfors masugn, Degerfors bruk, Altappens valsverk, Afvafors masugn och Hasafors manufakturverk blifvit helt och hållet nedlagda.

F) Fabriker, manufaktur och handverk. Den industriella verksamhet, som eger rum inom länet, är, fränsedt den som utvecklas vid länets sågverk samt den i föregående afdelning omförmälda bergshandtering, af jernförelsevis ringa omfattning, detta helt naturligt beroende deraf, att denna landsdel med sitt aflägsna läge och med sin jernförelsevis ringa folkmängd ännu icke kan upptaga täflan härutinnan med sydligare och i fråga om sin belägenhet bättre gynnade delar af vårt land. Någon särskildt anmärkningsvärd utveckling har under perioden icke å förevarande område egt rum, och gäller öfver hufvud i denna del, hvad i föregående femårsberättelse anmärkts. Den derstädes särskildt omförmälda ångsnickerifabriken i Luleå har under periodens sista år genom våld nedbrunnit och i dess ställe ett s. k. hyferi anlagts vid Karlsviks ångsåg inom Luleå stads område.

Hvad särskildt ångsågarne beträffar, så utgjordes deras antal vid periodens slut af 21; hvarförutom finnes inom länet en mängd husbehofsågar.

För industrien inom länet har man dock att hoppas en gynsam framtid med hänsyn till den rika tillgång på vattenkraft, som finnes derinom och hvilken med den användning, den moderna tekniken förmår att gifva deråt, torde komma att medföra framtida industriella anläggningar af betydande omfattning, särskildt jernförädlingsverk.

Hvad slöjden beträffar har under perioden åtskilligt till dess befrämjande vidtagits såväl af länets landsting som af dess hushållningssällskap och slöjdförening. Till slöjdundervisningens utveckling har förutom det anslag af statsmedel, som ingår i länets årliga stat, för hvardera af periodens år varit anvisadt af Landstinget tillhoppa 2,300 kronor, af Hushållningssällskapet 2,900 kronor samt af statsmedel ett belopp af 1,400 kronor. Med de af Landsting och Hushållningssällskap anvisade medel samt med sistberörda statsanslag, hvilka samtliga stälts till disposition af länets slöjdförening, har denna sökt verka för sakens befordran. Dels hafva särskilda s. k. högre slöjdskolekurser under perioden hållits kortare eller längre tid uti skilda delar af länet — så uti Öjebyn, Neder-Luleå, Råneå, Neder-Kalix, Öfver-Kalix, Matarengi och Boden — dels har undervisning uti såväl träslöjd som qvinligt handarbete meddelats vid särskilda i Luleå stad under sommarmånaderna anordnade lärokurser för skollärare och lärarinnor, dels hafva af slöjdföreningen särskilda gratifikationer tilldelats lärare och lärarinnor vid skolor, der slöjdundervisningen införts. Vid undervisningen har i regeln användts särskilda för länet upprättade och efter dess förhållanden lämpade modellserier såväl hvad träslöjden som den

qvinliga slöjden beträffar. Undervisningen vid ofvan omnämnda kurser har meddelats eller ledts af en särskild för länet anställd instruktör, som jemväl haft till uppgift att verkställa inspektion af slöjdskolorna i länet samt att såväl dervid tillhandagå med råd och anvisningar som ock att genom föredrag å länets skilda orter väcka befolkningens intresse för slöjden.

Under periodens sista år utgjorde de läroanstalter (folkskolor, seminarier, elementarläroverk m. fl.), vid hvilka undervisning lemnades i manlig slöjd, ett antal af 47, medan undervisning i qvinnoslöjd då lemnades vid 44 skolor, innefattande dessa siffror en icke ringa förhöjning i det antal slöjdskolor, som vid periodens början voro verksamma. Ett förmånligt intyg om skolslöjdens framgång erhöles år 1894, då slöjdföreningen deltog i den af Luleå fabriks- och handverksförening anordnade industri- och slöjdtutställning i Luleå med en separat utställning af slöjdföremål från länets slöjd- och handarbetsskolor, hvilken utställning vann förtjent erkännande.

En kändbar fara för allmogens hemslöjd ligger i landt-handelns utveckling och de tillfällen, som genom densamma erbjuda sig att för penningar erhålla fabriksvaror för tillgodoseende af behof, dem hemslöjden förut afhjelpat. Också är en tillbakagång påtaglig inom de intill de större handelsvägarne liggande byar och bygder. Deremot har husslöjden bibehållit sig jämförelsevis kraftig i mera aflägsna delar af länet. Inom vissa delar af lappmarken besitta såväl män som qvinnor en anmärkningsvärd färdighet i vissa slöjdarter. Spånader och väfnader samt arbeten i trä, horn och ben från dessa trakter förtjena beröm för finhet i utförandet. Der tillverkas ock utmärkta linor och korgar af trärötter. Denna omständighet är så mycket mera värd att märka, som de särskilda slöjdarne derstädes, i synnerhet männen, ännu arbeta med mycket primitiva verktyg och fördenskull måste framgå efter arbetsmetoder, hvilka kräva lång tid och oerhördt tålmod samt göra arbetsprodukten dyr.

En del väfnader äro till texturen och färgen specifikt norrbottniska och måste därför tillverkas i hemmen. Så är förhållandet med de s. k. »hoppetäckena» (ylle) och »hilkorna» (hufvudkläden af bomull), hvilka tillverkas i hvarje gård, der väfstol finnes. Fabrikerne hafva ännu icke inlåtit sig på åtskilliga för Norrbotten nödvändiga tillverkningar i trä, hvilka hus- och hemslöjden därför ännu behåller. Detta är förhållandet med de allmänt begagnade löpskidorna, till hvilka alltid höra mera eller mindre utsirade stafvar. Åtskilliga fabriksalster i trä skulle blifva alltför dyra för vår allmoges köpförmåga. Detta är händelsen med tillverkningen af båtar. Till hvarje stuga, som är belägen vid en sjö eller större elf, höra en eller två båtar, tillverkade af närboende slöjdare. Ej ens lappmarkens invånare behöfva gå utom sina hemtrakter för att skaffa sig sina ytterst lätta roddbåtar. Åtskilliga fabriksstillverkningar inom andra områden anses icke tillfredsställa de norrbottniska behofven och önskningsmålen. Så är förhållandet med afseende a vadmal, som af männen allmänt begagnas till hvardags- och arbetsdrägt under vintern — fabriksvaran är ej nog hållbar — orf, räfsor och liar, huggyxor och diverse jordbruksredskap samt åkdon för vinter- och sommarbruk. I länets alla s. k. sjöbyar, det är de byar, hvilka under sommaren bedrifva fiske efter strömming, lax o. s. v., tillverkas dessutom alla behöfliga slag af fiskegarn och strömmingskärl.

I det närmaste allt smide har öfvergått från hemslöjden till det egentliga handverket. Emellertid äro länets klensmeder ännu fortfarande i de ojemförligt flesta fall hemmansegare eller torpare och således jordbrukare, hvilka på sitt handverk använda de tider af året och de dagar, som icke behöfva egnas a jordbruket. På samma sätt förhåller det sig med yrkessnickarne på landsbygden.

En specifikt norrbottnisk arbetsprodukt äro de s. k. kängskostöflarne, bandskorna och kängskorna. Dessa läder- och skinnarbeten tillverkas för olika ändamål i en stor mängd sins emellan olika former, af hvilka åtskilliga rätt mycket tilltala ögat och tillika äro synnerligen angenäma för foten. Med denna tillverkning sysselsätter sig en mängd personer, hvilka icke äro skomakare till yrket. Inom länets lappmarker är det enligt regeln qvinnor, som sy de enklare bandskorna.

Med afseende på hus- och hemslöjden likasom i sa många andra afseenden utgöra länets floddalar särskilda temligen skarpt begränsade områden, inom hvilka olika slöjdarter öfvas och olika grad af skicklighet vunnits.

G) **Fiske.** *Laxfisket* utgör fortfarande den betydelsefullaste grenen inom länet af denna näring. Laxen fangas såväl i skärgården som i elfvarne. Den förekommer ganska rikligt i skärgården om våren och försommaren, då han närmar sig kusten under sökande efter de elfvar och vattendrag, der han blifvit född, för att uppgå i dem och der förrätta sin lek. Under dessa vandringar genom den af öar och skär uppfyllda skärgården fangas rätt mycket lax, och användas såsom fangstredskap nät, hvilka utsättas på olika sätt. I elfvarne fangas laxen uti fasta fiskeverk.

Bland länets elfvar har, i afseende a laxfisket, Tornea elf största betydelsen. Laxfisket derstädes är ett regale, gemensamt för de båda angränsande staterna. Såsom i senaste femårsberättelse omnämndes, har det varit sedan år 1791 på arrende upplåtet åt allmogen vid elfven. Den ursprungliga upplåtelsen tilländagick den 14 mars 1891. Efter det en särskild international kommission blifvit för ändamalet tillsatt, har förslag till framtida disposition af fisket under år 1892 afgifvits. Da emellertid under femårsperioden detta förslag icke hunnit att leda till slutlig och definitiv öfverenskommelse mellan de båda kronorna, har fisket under tiden provisoriskt upplåtits för ett år i sänder enligt sådana bestämmelser, att det väsentligen förblifvit i förutvarande innehafvares händer under enahanda vilkor, som under den förra arrendeperioden varit gällande.

Under femårsperioden har laxfisket icke varit så gifvande som under förutgående perioder.

Laxen säljes dels färsk till omedelbar förbrukning inom länet, detta dock i ringa omfattning, dels och hufvudsakligen till uppköpare från södra och mellersta delarne af riket, dit den utföres dels färsk, nedlagd i is, dels saltad. Hvad sjelfva inläggningsmetoden beträffar torde gälla, att den vid Tornea elf nätt en ganska hög grad af fulländning.

En fiskodlingsanstalt har under perioden varit i verksamhet vid Fällforsen i Pitea elf och har fiskodling der bedrifvits med framgång.

Näst laxfisket utgör *strömmingsfisket* i skärgården den viktigaste delen af fisket inom länet. Strömmingen förekommer ymnigt i hela skärgården, träffas i lek än uppe i vikarne tidigt på varen, än längre ut på grunden vid midsommartiden eller

efter midsommaren. Strömmingsfisket bedrifves under hela den tid, vattnet är isfritt, samt på några ställen äfven om vintern. Tidigt på våren, då såväl lekströmming som större fetströmming ga till i de inre vikarne, fångas han med not, sedermera under hela sommaren längre ut i skärgården med s. k. skötar.

Fiskarebefolkningen längs kusten och på de stora öarne utgöres dels af hemmansegare och jordbrukare, dels af inhysingar eller backstugusittare. Derjemte finnes en eller annan fiskare, som har hus och bodar i städerna. Den jordbrukande delen af fiskarebefolkningen idkar fiske endast hemma vid sina stränder. De andra begifva sig om våren, en del af dem strax efter det fjärdarna blifvit isfria, andra något senare, ut till de yttre skären, der de ega eller hyra hvar sin koja med sjöbod. Till de större skären medhafvas äfven kor. I slutet af september eller början af oktober pläga fiskarena lemna skären, emedan höststormarne och kölden vid den tiden pläga göra fisket derute omöjligt. Antalet fiskare har under de senare åren varit i aftagande, beroende dels derpå, att priset på saltad strömming, förnämligast till följd af konkurrens från sydligare Norrland, sa nedgatt, att, om ock fisket är gifvande, föga återstår såsom arbetslön, sedan salt och kärl samt slitningskostnad för redskapen beräknats, dels därför att tillfälle till högre arbetsförtjenst funnits vid sagverken och skogsarbetena.

Onekligen är strömmingsfisket af den betydelse, att det samma borde, i den mån ske kan, särskildt upphjelpas. Då priset på den saltade strömmingen i icke ringa grad betingas af det sätt, hvarpå den beredes till handelsvara, borde åtgärder vidtagas för astadkommande af förbättrade metoder härför. Undervisning i bättre beredningssätt har lemnats vid skilda tillfällen af statens fiskeritjenstemän, som af Hushållningssällskapet fått i uppdrag att företaga resor inom fiskeområdet. Men man har icke kommit sig för att frångå gamla vanor.

Om *insjöfisket* gäller, att detta uti kustlandets socknar, sådant det för närvarande der idkas, är af mindre betydelse, då det hufvudsakligen utöfvas endast såsom en tillfälligtvis bedrifven binäring. Inom lappmarkssocknarne gäller deremot om många orter, att fisket lemnar ett ganska väsentligt bidrag till befolkningens existens. I allmänhet utöfvas det dock mindre rationellt, ity att mangelstades fångstätt tillämpas, som snarare

eller senare måste leda till fiskets väsentliga förminskning. På en del orter hafva ock sådana verkningar framträdt. Sålunda förekommer i afseende å sikfisket, som väl är det hufvudsakligaste fisket i alla sjöarne inom lappmarken och hvilket der pågår nästan hvarje tid af året, då ej alltför tjock is betäcker vattnet, att vid detta fiske, som hufvudsakligast bedrifves med mycket stora, täta notar, uppfångas massor af sikyngel om fem till sex tums längd, hvilka, om de finge vara fredade och tillväxa, inom ytterligare två eller tre år vore fullväxta, fullt matnyttiga och följaktligen af mycket högre värde. I allmänhet kan sägas, att länet i sina talrika sjöar och vattendrag hyser en fisktillgång, hvilken, rätt tillgodogjord, skulle kunna lemna länets inbyggare väsentligt större bidrag till deras uppehälle, än hvad för det närvarande är förhållandet. Hushållningssällskapet har under perioden gjort hemställan till länets landsting om åtgärder för fiskerinäringens befrämjande, särskildt om tillsättande af en fiskeristyrelse för länet, hvilken skulle hafva sig ålagdt att i allmänhet befrämja denna näring, bland annat genom anordnande af premieringar för prisbelöning af saltad och inlagd fisk samt alla slags berednings- och marknadskärl, men de gjorda framställningarna hafva icke ledt till resultat.

En särskild omständighet, som är af största betydelse för strömmingsfisket inom länet, är tillgången på lämpliga hamnar. Genom landets fortgående höjning hafva många förutvarande *fiskehamnar* så upgrundats, att de måst öfvergifvas eller numera blott kunna besökas af ett fåtal båtar, såsom förhållandet är med de förr så betydande lägena *Rödkallen* och *Rönnskär*, det sistnämnda beläget inom Vesterbottens län, men såsom fiskläge hufvudsakligen användt af norrbottningar. Att genom anläggande af lämpliga hamnar och vågbrytare vid dessa platser ånyo åstadkomma hamnar för fiskebåtar kan mycket väl låta sig göra. Då emellertid härtill fordras penningmedel till belegg, som icke kan från orten påräknas, blir det nödigt, att staten lemnar anslag för ändamålet. Fråga om anläggning med statsanslag af en hamn vid *Rönnskär*, hvarest lotsstation finnes, i följd hvaraf ock Lotsverket är högeligen intresserad af, att en hamn der måtte komma till stånd, har under perioden gjorts, men icke under densamma ledt till önskad åtgärd.

4. Kommunikationer och varubyten.

A) **Landtkommunikationer.** Tabell 2 redogör för de allmänna vägarnes inom länet längd äfvensom skjutsanstalternas antal vid 1895 års slut m. m. Den visar, att omkring 28 nymil *allmänna vägar* under perioden tillkommit, äfvensom att förut befintliga allmänna vägar blifvit till en sträcka af 1:20 nymil omlagda eller betydligt förbättrade. Sammanlagda längden af allmänna vägar inom länet utgjorde vid periodens slut 204:2 nymil, vid 1875 års slut endast 99:3 gamla mil. Länet vägväsende har sålunda under de senaste tjugu åren snabbt utvecklats. Mycket återstår dock härutinnan att göra, innan länets behof af vägar kan anses fylldt. Så t. ex. finnes inom hela Arjepluogs socken, hvilken omfattar ett område af icke mindre än 146:841 qv.-nymil och hyser en folkmängd af omkring 2,000 personer, endast en liten vägbit, ej fullt en half nymil i

längd, under det Enontekis socken, som dock har öfver 1,300 invånare, ännu saknar hvarje tillstymmelse till bruten allmän väg. Sedan genom bestämmelserna i nya väglagen vägunderhållsbördan blifvit jemnare fördelad, har äfven den fåtaliga och spridda befolkningen i lappmarkerna, hvarest de jemförelsevis små byområdena omgifvas af milsvida kronomarker, hvilka förut ej deltagit i vägunderhållet, sett sig i stånd att ikläda sig de med beslut om väganläggningar förenade förpligtelser. Sålunda pågår för närvarande i Arjepluog en vägbyggnad, som har till uppgift att förena nämnda sockens centralort med Arvidsjaur samt vägen ned till stambanan och kusten, och en beslutad väganläggning från Karesuando inom Enontekis socken kommer att sättas i gång, så snart sökt statsbidrag för dess byggande utverkats. Inom länet öfriga lappmarkssocknar pågå äfven väganläggningar

af betydhet. I allmänhet har lappmarksbefolkningens offer- villighet, då det gällt väganläggningar, varit högeligen beröm- värd, helst om man tager i betraktande denna befolknings få- talighet och gleshet samt dess knappa vilkor. I kustsocknarne deremot, der de folkrikare och mera centralt belägna byarne länge åtnjutit fördelen af vägförbindelse sinsemellan och med stapelorterna vid kusten, har hos flertalet minnet af de tider förbleknat, då man i saknad af vägar nödgades efter obanade stigar på egen rygg hembära sina förnödenheter, och ifrågasatta nya vägföretag, som afsett att tillgodose i socknarnes utkanter belägna byars behof, hafva ofta nog icke kunnat bringas till utförande annorledes än genom begagnande af Konungens Be- fallningshafvandes domsrätt.

Bland de vägföretag, hvilka under perioden påbörjats och fullbordats eller bragts nära sin afslutning, må särskildt nämnas den i Konungens Befallningshafvandes sist afgifna femårsberät- telse omnämnda 8.42 nymil långa och utslutande af statsmedel bekostade vägen emellan Visträsk i Elfsby och Glommerträsk i Arvidsjaurs socken samt denna vägs fortsättning till läns- gränsen i riktning mot Norsjö i Vesterbotten äfvensom väg från Gellivare kyrkoplats norrut förbi Malmberget till gränsen mot Juckasjärvi, afsedd att, fortsatt vidare till Vittangi, förmedla samfärdseln och varubyten emellan Gellivarebanans ändpunkt å ena sidan och å den andra Juckasjärvi samt Enontekis socknar äfvensom norra delen af Pajala socken, hvilka trakter hittills tillhört Haparanda stads handelsområde. Betydelsen af denna väg inses lätt, då man tager i betraktande, att afståndet från Juckasjärvi sockens centralpunkt Vittangi till Haparanda utgör 30 nymil, men till Gellivare endast 11 nymil.

Under perioden har den första större landsvägsbron inom länet kommit till stånd, nämligen en bro med stålkonstruktion öfver Luleå elf vid Edefors, för hvars byggande ett statsbidrag af 44,000 kronor erhållits. Den beräknade kostnaden därför utgjorde 66,500 kronor.

Nedanstående tabell N utvisar samtliga de vägarbeten, som under perioden blifvit med statsanslag understödda.

Tab. N. Med statsanslag understödda vägarbeten i Norrbottens län åren 1891—1895.

	Väg- längd.	Beräknad kostnad.	Beviljad statsanslag.
	Nymil.	Kronor.	Kronor.
Anläggning af ny väg mellan Elfsby kyrkoby och Boden i Öfver-Luleå socken å delen från Vändträsk till Boden	1.59	25,300 —	16,800 —
Anläggning af utfartsväg från Hoflös m. fl. byar i Råneå socken till Strömsaunds lastplats:			
delen från gamla kustlandsvägen vid Hvitå by till Högsö bys gräns	0.84	9,800 —	6,500 —
delen från do till gränsen mellan Afvafors och Storånäs	1.44	20,300 —	13,500 —
delen från gränsen mellan Afvafors och Storånäs till Hoflös	0.85	11,500 —	7,600 —
Anläggning af ny väg från Storbacken till Murjeks jernvägsstation i Jockmocks socken:			
delen mellan Storbacken och Auronapi	0.75	16,800 —	11,200 —
delen mellan Auronapi och Murjek	1.04	19,860 —	13,200 —

	Väg- längd.	Beräknad kostnad.	Beviljad statsanslag.
	Nymil.	Kronor.	Kronor.
Anläggning af den del af ny väg i riktning från Byske i Vesterbottens län till Siksjö i Norrbottens län, som ligger mellan länsgränsen och Siksjö	0.78	16,700 —	11,100 —
Anläggning af utfartsväg från Talljärv m. fl. byar inom Öfver-Kalix socken:			
delen mellan Bönelfven och Heden	1.34	19,380 —	11,600 —
delen från punkt A vid Tallsjön förbi Bredträsk till Bönelfven eller Bönkroken	1.11	21,180 —	12,000 —
delarne från Talljärv till Bredträsk och från Kölmjärv till Tallsjön (punkt A å planen)	1.50	31,210 —	20,800 —
Anläggning af den del af ny väg från Björkfors i Neder-Kalix socken till Karungi i Karl Gustafs socken, som faller mellan Keräsjoki och Karungi	1.55	38,000 —	25,300 —
Anläggning af ny väg mellan Jockmocks by och Kobdalis inom Jockmocks socken:			
delen från Jockmock till Vajmat	1.56	30,000 —	20,000 —
delen från Vajmat till Torrajaure	1.07	21,000 —	14,000 —
delen från Torrajaure till Stenträsk	1.31	18,500 —	12,300 —
delen från Stenträsk till och med Hötjärnsbäcken	1.04	15,700 —	10,400 —
Omläggning af vägen mellan Siksjö och Boksel i Arvidsjaurs socken, utöfver förut anvisadt bidrag	—	2,420 —	2,300 —
Anläggning af utfartsväg från byarne Hällberg, Baktsjaur och Grundträsk inom Arvidsjaurs socken till vägknuten vid Aborrträsk för häradsvägarne Arvidsjaur—Skellefteå och Arvidsjaur—Piteå	1.82	30,700 —	15,300 —
Anläggning af väg mellan Svensby och Bergvikssundet i Piteå socken:			
delen från Svensby till Hvitсанд	0.45	9,500 —	6,300 —
delen från Hvitсанд till Bergvikssundet	0.48	7,900 —	5,200 —
Anläggning af ny väg mellan Flarken i Öfver-Luleå socken och Nickbyn i Neder-Luleå socken:			
delen mellan Flarken och Långmyr	0.53	9,300 —	5,700 —
delen mellan Långmyr och Nickbyn	1.22	13,280 —	8,000 —
Omläggning af häradsvägen mellan Elfsbyn och Grubban i Elfsby socken å den del, som sträcker sig mellan Kyrkbyns gräns och Grubban	0.29	12,300 —	8,200 —
Anläggning af utfartsväg från Svappavaara till Vittangi i Juckasjärvi socken:			
delen mellan Vittangi och Kaokojoiki	0.52	13,100 —	8,700 —
delen mellan Kaokojoiki och Äjäjoiki	1.15	20,900 —	13,900 —
delen mellan Äjäjoiki och Svappavaara by	1.15	25,700 —	17,100 —
Anläggning af ny väg mellan Glommerträsk i Arvidsjaurs socken till Vesterbottens läns gräns i riktning mot Norsjö	1.40	38,800 —	25,800 —
Anläggning af väg mellan Vibyn och allmänna vägen vid Flarken i Öfver-Luleå socken	0.32	9,650 —	6,400 —
Anläggning af ny väg från landsvägen mellan Arvidsjaur och Afraviken till Arjepluogs kyrkoby:			
delen inom Arvidsjaurs socken mellan landsvägen och Dolpijaur	0.50	13,100 —	8,700 —
delen mellan Dolpijaur och Långträsk	0.60	17,800 —	11,800 —
delen inom Arjepluogs socken mellan Nedre Radnejaur och Kolmisjaur	1.00	15,300 —	10,200 —
delen mellan Kolmisjaur och Arjepluog	0.77	16,600 —	11,000 —
Anläggning af ny väg mellan Visträsk i Elfsby socken och Glommerträsk i Arvidsjaurs socken	8.42	225,000 —	228,821.51
Anläggning af väg från Hvalfräsk till Öfverstbyn inom Råneå socken	0.79	20,000 —	13,300 —

	Väg- längd. Nymil.	Beräknad kostnad. Kronor.	Beviljad statsanslag. Kronor.
Anläggning af den mellan landsvägen vid Hackas och Purnu by fallande delen af väg från sagda landsväg till Nattavaara jernvägsstation inom Gellivare socken	1:00	19,400 —	12,900 —
Anläggning af den öfver Kunnisjoki ängar och vattendrag fallande delen af väg från Area-vaara by till landsvägen vid Autio gård i Pajala socken	0:03	11,900 —	7,900 —
Anläggning af den mellan Gellivare kyrkoby och Koivojoki fallande delen af väg från nämnda by i Gellivare socken till Svappa-vaara by i Juckasjärvi socken	1:13	32,700 —	21,800 —
Anläggning af den mellan Nybyn och Alsån fallande delen af väg från Nybyn i Öfver-Kalix socken till Hapakylä i Öfver-Torneå socken	0:58	23,000 —	15,300 —
Anläggning af den mellan Vittangi by och Kockjärvi fallande delen af väg från Vittangi by i Juckasjärvi socken till Karesuando by i Enontekis socken	1:31	35,600 —	23,700 —
Anläggning af utfartsväg från Pålänge by af Neder-Kalix socken	1:12	21,400 —	14,200 —
Utfartsväg från Murjeks by till Murjeks jernvägsstation i Jockmoeks socken	0:22	6,840 —	4,500 —
Anläggning af bygdeväg mellan Dragnäsafvan vid sjön Saskaur och Junkarhällan vid sjön Purkijaur i Jockmoeks socken	0:36	4,831 —	3,000 —
Summa	44:43	972,251 —	716,321:51
Beräknad anläggningskostnad pr nymil i medeltal	—	21,882:76	—
Beviljad statsanslag pr nymil i medeltal . .	—	—	16,122:48

Årliga kostnaden för underhållet den tid marken är bar af allmän väg utgör enligt den uppskattning, som förut egt rum på grund af nya väglagens föreskrift inom länets särskilda väghallningsdistrikt:

Piteå fögderi, Arjephuog	473:56 kr.
» Arvidsjaur	10,696:88 »
» Piteå södra	20,860:12 »
» Piteå norra	16,746:71 »
Luleå fögderi, Neder-Luleå	17,434:20 »
» Öfver-Luleå	27,405:94 »
» Jockmoek	16,670:27 »
Kalix fögderi, Neder-Kalix	10,948:20 »
» Gellivare	9,048:02 »
» Råneå	4,496:50 »
» Öfver-Kalix	8,996:77 »
Torneå fögderi, Neder-Torneå och Karl Gustaf	4,369:70 »
» Öfver-Torneå	7,722:32 »
» Korpilombolo	13,090:64 »
» Pajala	13,026:90 »
» Juckasjärvi	2,732:03 »
» Enontekis	— »
Länets städer	— »
Summa	184,718:76 kr.

Landstinget, som städe behjertat vigten af kommunikationernas underlättande och för detta ändamål gjort stora uppoffringar, har äfven under denna femårsperiod anvisat anslag för aflönande af en länsvägsbyggnästare, hvilken haft till uppgift att lemna vederbörande vägintressenter biträde vid vägarbetens

lämpliga anordnande och utförande äfvensom att efter förordnande af Konungens Befallningshafvande verkställas vägundersökningar, för hvilket sistnämnda ändamål Landstinget jemväl anvisat medel — 3,000 kronor för hvardera af åren 1892—1894 och 1,500 kronor för år 1895. Derjemte har Landstinget anvisat ett årligt anslag af 2,000 kronor såsom bidrag till anläggning af sådana vägar, för hvilkas byggande statsanslag ej kunnat påräknas. Detta anslag har dock under perioden tagits i anspråk endast för två vägföretag, nämligen för anläggning af utfartsvägs dels från Trundö by i Piteå socken och dels från Bensbyn i Neder-Luleå socken. Orsaken, hvarför befolkningen ej mera allmänt begagnat sig af ifrågavarande anslag, har uppgifvits vara dels den, att det bidrag ett vägföretag kunnat erhålla, enligt Landstingets beslut begränsats till högst $\frac{1}{5}$ af den beräknade kostnaden, dels den att vederbörande vägintressenter ansett de af Landstinget bestämda vilkor i fråga om de med bidrag understödda vägarne omsorgsfulla byggande och framtida underhåll väl stränga.

Skjutsanstalternas antal inom länet har under perioden ökat med 12 och utgjorde vid 1895 års slut 92.

Skjutsentreprenadbidrag hafva under perioden utgått med tillhoppa 159,668 kr. 62 öre, mot 157,220 kr. 44 öre förra perioden. Nedanstående tabell O utvisar dessa bidrags fördelning på periodens olika år m. m.

För de utefter de mera trafikerade vintervägarne öfver till Norge inom länet inrättade s. k. fjällstugorna, hvilkas åbor emot åtnjutande af ett mindre statsbidrag och åtskilliga förmåner i öfrigt äro skyldiga att lemna vägfaraande tak öfver hufvudet jemte förplägning, har Konungens Befallningshafvande närmare redogjort i sin senast afgifna femårsberättelse.

Färjställen: Efter fullbordandet af väganläggningarne Heden —Korpilombolo och Storbacken—Murjeks jernvägsstation hafva nya färjställen med af Kungl. Maj:ts fastställda taxor inrättats i Heden vid Ängesån, i Rödupp vid Kalix elf samt i Storbacken vid Luleå elf.

För tillkomsten af Luleå—Gellivare jernväg, dennas skiftande öden och slutliga öfvergång i statens ego har Konungens Befallningshafvande utförligt redogjort i sin senaste berättelse. Här må endast nämnas, att denna bana enligt Kungl. Jernvägsstyrelsens berättelse för år 1895 nämnda år lemnat den i förhållande till anläggningskostnaden största afkastningen af alla

Tab. O. Skjutsentreprenadbidragen i Norrbottens län åren 1891—1895.

År.	Af stats- medel. Kronor.	Inom länet utdebiterade belopp, i kronor.			Summa. Kronor.	
		Af jord- bruks- fastighet.	Af annan fastighet.	Af in- komst af kapital och arbete.		
1891 . . .	15,604:81	4,531:73	1,295:11	9,257:20	15,084:04	30,688:85
1892 . . .	15,956:70	4,528:63	1,360:93	9,874:39	15,763:95	31,720:65
1893 . . .	16,306:66	4,929:42	1,340:19	10,068:97	16,338:68	32,645:24
1894 . . .	16,103:04	4,708:86	1,342:68	10,140:16	16,191:70	32,294:74
1895 . . .	15,940:00	4,472:31	1,312:47	10,594:86	16,379:14	32,319:14
Summa	79,911:21	23,170:95	6,651:38	49,965:08	79,757:41	159,668:62

statens jernvägar, eller 7.88 %. Banan har således ej blott mäktigt bidragit till en förut isolerad landsdels snabba utveckling utan ock visat sig ega förmåga att tillföra statskassan en afsevärd direkt inkomst.

Det har varit den nu tilländagångna perioden förunnadt att bevitna fullbordandet af ett storartadt jernvägsföretag inom länet, nämligen *norra stambanans framdragande till Bodens jernvägsstation* å Luleå—Gellivare-banan, hvarigenom länet kommit i förbindelse med rikets öfriga jernvägsnät. Den nya bansträckan, som den 6 augusti 1894 öppnades för allmän trafik, har stationer, förutom i Boden, vid Hednoret, Brännberg, Elfsbyn, Storsund, Långträsk och Myrheden. Anläggningen af dessa länets båda jernvägar har emellertid framkallat behofvet af en mängd nya vägar för att förmedla samfärdseln till och från jernvägarne, ett behof som i en snar framtid måste tillgodoses.

Post- och telegraf(telefon)anstalter. *Postanstalterna* inom länet utgjordes vid 1895 års slut af 8 postkontor (ingen förändring sedan år 1890) samt 45 poststationer, af hvilka 20 öppnats under perioden. Af dessa sistnämnda hafva de flesta tillkommit i och med anordnandet af jernvägsstationer. Medeltalet af hvarje postanstalts område i kvadratkilometer utgjorde vid 1895 års slut 1,997, mot 3,164.03 vid 1890 års slut. Medeltalet invånare på hvarje postanstalt var 2,179, mot 3,175 vid 1890 års slut. Antalet till postbefordran inom länet aflemnade försändelser utgjorde år 1895, oberäknadt en del i ångbåtarnes breflådor nedlagda och sålunda befordrade försändelser, 1,286,440, mot 781,599 år 1890. Medeltalet försändelser på hvarje invånare utgjorde vid 1895 års slut 11, mot 7 vid 1890 års slut.

Uppbördn af postmedel vid postkontoren i länets städer under år 1895 utgjorde i Luleå 42,190 kr. 97 öre, mot 31,268 kr. 55 öre år 1890; i Piteå 19,469 kr. 76 öre, mot 19,249 kr. 52 öre år 1890; samt i Haparanda 13,920 kr. 66 öre, mot 10,580 kr. 46 öre år 1890.

Antalet nummerexemplar af abonnerade tidningar och tidskrifter under år 1895 var vid Luleå postkontor (med underlydande stationer) 177,632, vid Piteå 94,328 och vid Haparanda 39,468 exemplar.

Telegrafstationerna inom länet hafva under perioden ökat med 1, den i Gellivare, hvilken plats förbundits med Luleå.

Antalet taxerade afsända och ankomna telegram utgjorde för städerna:

	År 1890.		År 1895.	
Luleå station . .	18,145	14,826	21,267	1,691
Piteå > . .	11,936	10,181	11,267	9,762
Haparanda station	7,375	6,395	9,247	8,103

Telefonväsendet har under perioden icke undergått annan ändring, än att telefon inrättats i Gellivare och att förut befintliga telefontät genom anläggning af nya abonnentledningnar utvidgats.

B) Sjökommunikationer. En ny ångbåt har under perioden anskaffats för linien Haparanda—Luleå med mellanstationer. Ångaren, hvilken bär namnet Haparanda, är särskildt konstruerad för denna trafikled, så grundgående, att densamma kan passera de grunda farvattnen i Torneå elf och nedanför dess utlopp och gå ända upp till Haparanda stad. Vidare har tillfälle öppnats till direkt passagerarebefordran emellan Luleå och utlandet med de ångbåtar, hvilka hemta jernmalm från Luleå.

Det redan under förra perioden påbörjade arbetet med fördjupningen af södra inloppet till Luleå hamn genom det s. k. Tjufholmssundet har numera fullbordats, hvarigenom denna förträffliga hamn blifvit tillgänglig för fartyg af ända till 7 meters djupgående. Äfven hafva åtgärder under perioden vidtagits för upptagande af en rakare och djupare farled upp till Piteå stad genom uppmuddring till inemot 5 meters djup af det s. k. Munksundet. Arbetet torde dock ej fullbordats vid periodens slut.

Bland öfriga till sjöfartens fromma under perioden vidtagna åtgärder må nämnas förläggningen af ett fyrskepp med mistisiren vid det s. k. Norströmsgrundet i hafvet utanför Luleå och Piteå skärgård. Äfvenså hafva af Kungl. Sjökarteverket sjömätningar verkstälts i farvattnen vid länets kuster.

C) Sjöfart och handel. Någon förändring har under perioden icke egt rum i afseende på de varor, hvilka hufvudsakligen utgjort föremål för import och export.

Följande tre tabeller P, Q och R åskådliggöra omfattningen af länets in- och utrikes sjöfart samt tullinkomsterna.

Tab. P.

Inrikes sjöfarten i Norrbottens län åren 1891—1895.

	År 1891.				År 1892.				År 1893.				År 1894.				År 1895.			
	Ankomna fartyg.		Afgångna fartyg.		Ankomna fartyg.		Afgångna fartyg.		Ankomna fartyg.		Afgångna fartyg.		Ankomna fartyg.		Afgångna fartyg.		Ankomna fartyg.		Afgångna fartyg.	
	Antal.	Ton.	Antal.	Ton.	Antal.	Ton.	Antal.	Ton.	Antal.	Ton.	Antal.	Ton.	Antal.	Ton.	Antal.	Ton.	Antal.	Ton.	Antal.	Ton.
Haparanda, segelfartyg	22	1,360	21	600	10	596	8	281	24	598	24	598	13	411	13	411	8	660	8	660
» , ångfartyg	219	32,286	219	32,286	224	39,246	218	36,121	331	45,743	328	43,718	275	39,849	273	38,857	361	43,533	356	41,873
Neder-Kalix, segelfart.	25	5,440	10	759	31	5,737	12	1,066	28	6,259	5	237	25	5,191	9	341	15	3,237	9	889
» , ångfartyg	81	37,922	63	23,020	99	45,903	84	31,532	160	63,313	123	31,156	121	60,127	49	20,295	187	61,197	158	34,660
Räneå, segelfartyg .	3	316	3	316	3	420	3	420	4	500	4	500	1	117	1	117	2	280	2	280
» , ångfartyg . .	47	21,110	47	21,100	54	24,300	143	29,035	143	29,035	53	14,910	53	14,910	53	14,910	141	31,210	141	31,210
Luleå, segelfartyg .	100	10,041	81	3,916	112	10,177	98	5,664	100	8,488	89	4,531	104	7,021	95	4,297	147	8,702	139	6,725
» , ångfartyg . .	245	82,213	237	77,139	314	137,198	272	104,105	338	136,826	307	111,729	345	135,934	314	111,095	357	140,194	310	92,655
Piteå, segelfartyg .	55	10,638	24	2,361	48	8,158	21	1,971	49	10,111	20	2,096	29	4,414	15	1,403	30	4,496	17	1,298
» , ångfartyg . .	259	101,818	232	80,265	284	98,073	259	79,556	337	115,872	309	91,025	318	111,942	291	83,939	257	90,201	235	72,662

K. Maj:ts Befallningshafvandes femårsberättelser 1891—1895. Norrbottens län.

Tab. Q. Utrikes sjöfart till och från Norrbottens län åren 1891—1895.

Tullkammaredistrikt.	Från utrikes orter ankomna fartyg.		Till utrikes orter avgångna fartyg.	
	Antal.	Ton.	Antal.	Ton.
<i>Haparanda</i> år 1891	122	47,255	168	76,806
» » 1892	118	46,851	171	92,987
» » 1893	173	63,647	215	101,863
» » 1894	189	44,803	192	88,973
» » 1895	220	46,652	224	93,733
<i>Luleå</i> » 1891	72	35,052	116	57,188
» » 1892	147	96,538	228	149,799
» » 1893	199	165,409	242	199,960
» » 1894	270	304,290	328	345,202
» » 1895	202	206,667	255	256,610
<i>Piteå</i> » 1891	84	45,666	151	81,898
» » 1892	95	44,172	154	73,577
» » 1893	89	48,151	158	89,300
» » 1894	87	49,077	133	85,160
» » 1895	72	46,099	120	77,376

Tab. R. Tullinkomster i Norrbottens län åren 1891—1895.

Tullkammare.	År 1891. Kronor.	År 1892. Kronor.	År 1893. Kronor.	År 1894. Kronor.	År 1895. Kronor.
Haparanda	79,234.76	79,952.56	90,188.61	101,460.10	68,250.35
Luleå	31,739.98	51,229.12	52,338.31	63,008.41	41,225.93
Piteå	57,794.35	33,964.81	39,949.89	36,936.37	68,732.08
Summa	168,769.09	165,146.49	182,476.81	201,404.88	178,208.36

Försäljning af bränvin har under perioden på landsbygden egt rum endast på ett ställe, nämligen i Luleå gamla stad, der en med gästgifveriet förbunden utskänkning utfövs.

Efterföljande tabell utvisar försäljningsstälernas antal samt beloppet influtna försäljningsafgifter:

Försäljningsår (1 okt.—30 sept.).	Antal minu- terings- ställen.	Antal utskänkings- ställen.			Influtna minuterings- och utskänkingsafgifter, i kronor.			
		För helåret.		För kortare tid.	På landet.		I städerna.	Summa.
		På landet.	I stä- derna.		På landet.	I städerna.		
1890—91	3	1	5	8	2,250.—	67,528.78	69,778.78	
1891—92	3	1	6	7	2,025.—	77,377.80	79,402.80	
1892—93	3	1	6	8	2,100.—	108,839.38	110,939.38	
1893—94	3	1	6	9	1,800.—	116,302.02	118,102.02	
1894—95	3	1	7	8	1,800.—	120,411.37	122,211.37	

5. Kameralförhållanden.

Länets oförmedlade mantal utgjorde vid föregående periods slut 961⁸⁸. Vid 1895 års slut hade det, såsom af tabell 3 framgår, uppgått till 1,012³³⁷⁸². Ökningen beror derpå, att hemman och nybyggen ingått i hel eller half skattskyldighet. I mantalssumman äro icke inräknade de nybyggen, för hvilka vid periodens slut skattskyldighet icke inträd.

Nedanstående tabell S, upptagande uppskattningen af fastighet och inkomst i hela länet enligt de af Kungl. Statskontoret utgifna Generalsammandragen öfver bevillningen, visar, att uppskattade värdet å fast egendom, hvarför bevillning erlägges, vid periodens slut utgjorde 50,391,810 kronor. Under förra perioden uppgick detta värde till 43,676,200 kronor. Ökningen vid denna periods slut var således 6,715,610 kronor. Ökningen under näst föregående period var 5,554,040 kronor.

Den uppskattade inkomsten af kapital och arbete inom länet utgjorde vid 1890 års slut 6,603,323 kronor, men uppgick

vid 1895 års slut till 8,506,484 kronor, hvadan den taxerade inkomsten under sista perioden ökats med 1,903,161 kronor.

Egendom af *fideikommissnatur* finnes ej inom länet.

Tabell 5 upptager egendomar tillhörande inhemska aktiebolag år 1895. Dessa egendomar utgjorde vid nämnda års slut 183⁸⁷⁵³ mantal förutom 113 utjordar och dylik i mantal ej satt jord samt 149 verk och inrättningar. Taxeringsvärdet derå var vid samma års utgång 7,065,100 kronor, hvadan under perioden detta värde ökats med 674,550 kronor, under det att mantalet minskats med 1¹⁰²⁷.

Tabell 6 redogör för egendom tillhörande främmande magters undersåtar, och inhämtas deraf, att dem tillhörande mantalssatt jord under perioden minskats från 15¹⁹⁸ mantal till 13³² mantal, att några utjordar och dylik i mantal ej satt jord, tillhörande utlänningar, ej inom länet finnas samt att dem

Tab. S. Uppskattning af fastigheter och inkomst i Norrbottens län åren 1891—1895.

År.	Fastighet, för hvilken bevillning erlägges.			Fastighet, för hvilken bevillning ej erlägges.			U p p s k a t t a d i n k o m s t.				
	Jordbruks- fastighet. Kronor.	Annan fastighet. Kronor.	Summa. Kronor.	Tillhörig staten. Kronor.	Tillhörig kommuner, m. fl. Kronor.	Summa. Kronor.	Af kapital. Kronor.	Af allmän tjänst eller pension. Kronor.	Af enskild tjänst eller pension. Kronor.	Af rörelse, yrke eller eljes. Kronor.	Summa. Kronor.
1891	32,838,550	11,348,700	44,187,250	21,529,779	2,042,825	23,572,604	247,431	1,020,941	733,805	4,474,898	6,477,075
1892	33,033,400	11,835,000	44,868,400	21,670,679	2,043,925	23,714,604	255,479	1,117,735	777,491	4,866,914	7,017,619
1893	37,344,150	12,183,450	49,527,600	21,928,045	2,427,975	24,356,020	267,703	1,223,163	757,501	4,980,026	7,228,393
1894	37,329,450	12,689,860	50,019,310	22,058,545	2,598,175	24,656,720	270,317	1,323,333	807,028	5,145,379	7,546,057
1895	37,269,650	13,122,160	50,391,810	23,084,345	3,165,975	26,250,320	276,197	1,684,830	1,045,923	5,499,534	8,506,484

tillhöriga verk och inrättningar minskats från 21 till 1. Taxeringsvärdet har å sådan egendom minskats med 367,100 kronor, deraf på jordbruksfastighet 146,100 kronor och på annan fastighet 221,000 kronor.

Under perioden hafva 30 *nybyggen* i sammanhang med afvittringen upplåtits i Arjeplogs lappmarkssocken.

Öfver *kronohemman och nybyggen samt delar deraf, som omförs eller lösts till skattenatur*, lemnas följande uppgifter:

År.	Mot lösen.		Utan lösen efter fullgjorda åboskyldigheter.		Summa.	
	Antal.	Mantal.	Antal.	Mantal.	Antal.	Mantal.
1891	15	1 ¹¹ / ₁₆	51	6 ⁴⁹ / ₃₈₄	66	7 ³¹³ / ₃₈₄
1892	11	1 ⁹⁵ / ₃₈₄	48	4 ¹³ / ₁₆	59	6 ²³ / ₃₈₄
1893	22	1 ² / ₃	66	8 ¹⁵¹⁷ / ₃₈₄₀	88	10 ⁷⁰ / ₁₂₈₀
1894	27	3 ¹⁰³ / ₁₉₈	45	9 ¹¹³ / ₇₆₈	72	12 ⁷³¹ / ₇₆₈
1895	11	1 ⁵³ / ₁₂₈	33	5 ¹⁰⁹ / ₁₉₂	44	6 ³⁷⁷ / ₃₈₄
Summa	86	9 ¹⁰⁵ / ₁₉₈	243	34 ¹ / ₂₀	329	43 ⁵⁵⁷ / ₆₄₀

Af nämnda hemman och nybyggen hafva 17 till skattenatur öfvergått med full dispositionsrätt för egarne till skogen; de öfriga äro antingen belägna i lappmark, der dispositionsrätten till skogen jemväl för skatteegendomar är enligt lag inskränkt, eller hafva i anseende till försummelser i afseende å åboskyldigheternas fullgörande till skatte öfvergått med för egarne inskränkt rätt att disponera skogen.

I följd af vid *ekonomiska besigtningar* befunda försummelser i fråga om byggnad och häfd hafva 13 åbor tilldelats varningar att sina åboskyldigheter fullgöra. Åborätten till ett kronohemman, som enligt nådigt beslut bestämts att försäljas, men som vid förra periodens slut ännu icke vunnit köpare, har under denna period sålts. Mot två åbor vid förra periodens slut väckta rättegångar om åborättens förlust hafva under perioden afgjorts så, att de från åboskapet skilts. Dessa åborätter hafva i enlighet med nådigt beslut, då köpare deraf icke kunnat erhållas, öfverlåtits till nya åbor mot åboskyldigheternas fullgörande. Två åbor hafva under perioden förklarats sina åborätter för vanhäfd förlustige och äro deras förut innehafvande hemman öfverlemnade till skogsstaten.

För de *jordafsöndringar*, å hvilka under perioden afgäld af Eders Kungl. Maj:ts Befallningshafvande faststälts, redogöres i följande tabell:

År.	På lifstid eller viss tid.	Everdeligen.	Summa afsöndringar.	Afsöndrad ytvidd. Hektar.
1891	1	120	121	369·0618
1892	2	79	81	192·3207
1893	—	92	92	179·5641
1894	—	121	121	383·5201
1895	1	86	87	381·4370
Summa	4	501	505	1,505·9037

Antalet jordafsöndringar var under föregående period 473, eller 32 färre; den afsöndrade vidden dock något större.

Uppbördn af *landstingsmedel* uppgick år 1891 till 59,096·87 kronor, år 1892 till 57,971·73, år 1893 till 58,756·11, år 1894 till 64,903·60 och år 1895 till 54,882·67 kronor.

Landstingsskatten utdebiterades under nämnda tid med följande belopp på hvarje bevillningskrona:

År.	Jordbruksfastighet. Öre.	Annau fastighet. Öre.	Inkomst. Öre.	Fast egendom och inkomst. Öre.
1891	118—142	49—73	29—41	48
1892	118—142	49—73	29—41	48
1893	161—185	90—114	70—82	—
1894	98—118	70—90	55—65	—
1895	109—127	73—92	60—69	—

Denna skatt har under perioden utdebiterats till olika belopp inom särskilda grupper af kommuner inom länet med anledning af den utaf Landstinget antagna debiteringsgrunden för länet bidrag till norra stambanan, och angifva de i de särskilda kolumnerna af ofvanintagna tabell angifna siffror dels den lägsta och dels den högsta utdebitering, som för någon kommun egt rum.

Prisen på spanmål, bättre hö och dagsverken vid *markgångsättningarne* angifvas i nedanstående tabell:

	År 1891. Kronor.	År 1892. Kronor.	År 1893. Kronor.	År 1894. Kronor.	År 1895. Kronor.
Råg, per hektoliter	11·32	10·60	9·44	7·89	8·70
Korn, »	10·00	10·13	9·31	8·18	8·83
Bättre hö, per deciton	5·00	7·53	6·67	5·95	5·95
Drängdagsverke, sommartid	2·29	2·42	2·42	2·33	2·37
» , vintertid	1·30	1·46	1·33	1·37	1·37
Qvinnodagsverke, sommartid	1·50	1·54	1·50	1·50	1·50
» , vintertid	0·87	0·87	0·87	0·87	0·87
Dagsverke med häst och karl, sommartid	4·71	4·92	4·92	4·83	4·83
Dagsverke med häst och karl, vintertid	4·00	4·00	3·92	3·83	3·83

Vakansafgiften för hel soldatrote uppgick år 1891 till 113·82 kronor, år 1892 till 120·26, år 1893 till 107·03, år 1894 till 98·56 och år 1895 till 101·64 kronor.

6. Politi.

Folkundervisningen. Nedanstående tabell T utvisar antalet skolor utaf skilda slag vid utgången af år 1895.

Af denna tabell framgår, att antalet egentliga folkskolor under perioden ökats från 53 till 72 samt antalet mindre folkskolor från 182 till 244. Antalet fasta folkskolor, som vid periodens början utgjorde 45, uppgick vid dess slut till 61; de fasta småskolornas och mindre folkskolornas antal har under perioden ökat från 61 till 100 samt skolhusens antal från 152 till 171. Utom de skolor, som upptagas i nedanstående tabell, finnas inom länet uti Arjeplog en statens fasta lappskola och tre lappkateketskolor, i Arvidsjaur en svenska missionssällskapets lappskola, i Jockmock med Qvickjock två statens fasta lappskolor, den ena utgörande öfningsskola för lappska småskollärare- och lärarinneseminarier i Mattisudden, samt tre flyttande lappska kateketskolor, i Gellivare en statens fasta lapp-

skola samt tre flyttande lappkateketskolor, i Juckasjärvi en statens fasta lappskola samt en af svenska missionssällskapet inrättad lappsk folk- och småskola, i Enontekis ett af den s. k. Femöresföreningen bekostadt lappskt barnhem i Karesuando samt en flyttande lappkateketskola. Dessa skolor äro uteslutande afsedda att bereda undervisning åt lappska barn.

I tabellen äro deremot inräknade de *folkskolor med svenska till undervisningspråk*, hvilka blifvit af statsverket inrättade inom länets *finsktalande socknar* och med hvilka man afsett dels att lemna den svenska delen af gränsbefolkningen ett stöd för bevarandet af svenskt språk och svensk odling, dels att bereda den finska befolkningen ett med begärlighet omfattadt tillfälle att inhemta kännedom om fäderneslandets språk. Vid periodens början funnos sådana med statsmedel inrättade skolor uti Hackas och Nattavara i Gellivare socken, Nickola i Neder-Torneå socken, Lapträsk i Karl Gustafs socken, Svanstein uti Öfver-Torneå socken samt Teurajärvi i Korpilombolo socken. Under perioden hafva, efter det Riksdagen bifallit af Kungl. Maj:t gjord framställning om inrättande i orter vid språkgränsen eller inom områden, der båda språken talas, af åtskilliga nya skolor med svensk undervisning, dylika skolor inrättats dels enligt nådigt bref den 17 mars 1894 uti Kuckula i Karl Gustafs socken, Jänkisjärvi, Matarengi och Kuivakangas uti Öfver-Torneå socken, Kengis i Pajala socken, Narken och Jerijärvi i Korpilombolo socken samt Kvoka-Sarkavara-Murjek inom Jockmocks socken, dels enligt nådigt bref den 21 september samma år uti Sävis och Mattila inom Neder-Torneå socken samt Kuckasjärvi och Niemis inom Hietaniemi socken. Samtidigt med det, att Riksdagen anvisade medel för inrättande af nu omnämnda skolor, medgaf Riksdagen och inrättandet på statsverkets bekostnad af en del skolor inom Gellivare socken, men beslut om dessa sistnämnda skolor blef ej före periodens utgång af Kungl. Maj:t meddeladt.

Storleken af det *lönets tillskott*, som under perioden utbetalts från härvarande ränteri åt *lärare och lärarinnor vid folkskolor och småskolor* i länet, framgår af följande tabell:

Tab. T. Antal skolor i Norrbottens län vid 1895 års slut.

Församling.	Antal folkskolor.			Antal mindre folkskolor och småskolor. ¹⁾			Högsta antal rotar för flyttande.	Andra skolor.	Antal skolhus.
	Fasta.	flyttande.	Summa.	Fasta.	flyttande.	Summa.			
Piteå stadsförsamling . . .	1	—	1	2	—	2	—	—	2
Piteå landsförsamling . . .	6	—	6	34	8	42	—	3	33
Elfby	1	—	1	1	7	8	—	3	9
Luleå stadsförsamling . . .	2	—	2	4	—	4	—	—	2
Neder-Luleå	5	1	6	11	14	25	2	3	29
Öfver-Luleå	2	1	3	6	14	20	2	3	17
Edefors	3	—	3	—	5	5	—	3	1
Råneå	1	1	2	6	11	17	2	4	13
Neder-Kalix	3	—	3	12	16	28	—	3	21
Öfver-Kalix	2	—	2	4	8	12	—	3	7
Haparanda	1	—	1	1	—	1	—	—	1
Neder-Torneå	4	—	4	3	2	5	—	3	2
Karl Gustaf	3	—	3	1	2	3	—	2	3
Hietaniemi	3	—	3	2	3	5	—	3	1
Öfver-Torneå	6	—	6	1	3	4	—	3	5
Korpilombolo	4	—	4	—	3	3	—	4	3
Tärendö	1	—	1	1	2	3	—	3	1
Pajala	3	—	3	3	7	10	—	2	3
Arjeplog	—	1	1	—	5	5	4	4	—
Arvidsjaur	2	—	2	1	7	8	—	4	3
Jockmock med Qvickjock . .	1	2	3	1	11	12	2	5	1
Gellivare	4	—	4	4	10	14	—	5	6
Juckasjärvi	2	5	7	1	5	6	—	3	5
Enontekis	1	—	1	1	1	2	—	2	3
Hela länet	61	11	72	100	144	244	4	5	171

¹⁾ Endast ett högst ringa antal af de i denna kolumn upptagna skolor äro egentliga småskolor. Det vida öfvervägande antalet utgöres af s. k. mindre folkskolor, de flesta förbundna med småskolor och delvis föga höjande sig utöfver de sistnämnda.

År.	Examinerade lärare och lärarinnor.				Biträdande lärare och lärarinnor.		Småskolelärare och lärarinnor.		Summa lönetillskott.
	Ordinarie.		Icke ordinarie.		Antal.	Lönetillskott. Kronor.	Antal.	Lönetillskott. Kronor.	
	Antal.	Lönetillskott. Kronor.	Antal.	Lönetillskott. Kronor.					Kronor.
1891	42	18,067	10	3,547	102	20,038	93	16,570	58,222
1892	44	19,150	10	3,725	131	24,388	82	15,771	63,034
1893	46	20,096	11	3,958	142	27,141	79	14,938	66,133
1894	46	20,667	9	3,600	142	27,549	90	17,933	69,749
1895	47	20,800	13	4,600	174	32,976	72	13,913	72,289
Summa	—	98,780	—	19,430	—	132,002	—	79,125	329,427

Länet var under åren 1891 och 1892 indeladt i fyra *folkskoleinspektionsdistrikt* samt under periodens trenne senare år i tre. Genom nådigt bref den 28 juni 1895 bestämdes emellertid,

att från och med år 1896 länet skulle delas i två inspektionsområden, det ena omfattande länets finsktalande församlingar, det andra de svensktalande.

Det af länets landsting inrättade *seminarium* för utbildande af lärare och lärarinnor vid småskolor och mindre folkskolor har under hela perioden varit i verksamhet. Det har såsom förut flyttat mellan länets skilda hufvuddelar och under perioden varit förlagdt till Neder-Luleå läsåren 1890—1891 samt 1891—1892, till Neder-Kalix under de derpå följande tvenne läsåren samt derefter till Öjebyn i Piteå landsförsamling. Fråga har emellertid uppstått, att seminariet borde erhålla fast förläggningssort, och med särskildt föranledande deraf, att inom Piteå landsförsamling en frikostig donation af 10,000 kronor blifvit af framlidne riksdagsmannen J. E. Wiksten anslagen för att befrämja seminariets fasta förläggande till Öjebyn, fattade 1895 års landsting beslut om närmare utredning i ämnet, hvilken utredning sedermera vid 1896 års landsting ledt till definitivt beslut om seminariets framtida fasta förläggning å nämnda plats samt om läroverksbyggnads uppförande derstädes.

Bland seminariets undervisningsämnen har under ifrågasvarande period tillkommit slöjd, såväl manlig som qvinlig. Lärokursen har i öfrigt varit som förut, således omfattande tvenne läsåer. Undervisningen var intill läsåret 1895—96 så ordnad, att allenast en årskursen åtnjöt undervisning samt under det derpå följande den andra. Enligt beslut af Landstinget har från och med nyssnämnda läsåer den ändring inträdt, att båda årsklasserna hvarje år undervisas samtidigt, i sammanhang hvarmed intagning af nya elever årligen sker till hvardera årsklassen och äfven afgangsexamen kan årligen anställas med båda klasserna. Vid seminariet äro anställda en föreståndare, som tillika är förste lärare, samt en biträdande lärarinna. För seminariets styrelse har Landstinget tillsatt en särskild komité.

Antalet från seminariet utgångna lärare och lärarinnor har utgjort:

År 1891 från 1:sta årskursen	4	manliga,	16	qvinliga
> 1892 > 2:dra >	6	>	27	>
> 1893 > 1:sta >	5	>	11	>
> 1894 > 2:dra >	12	>	21	>
> 1895 > 1:sta >	1	>	13	>
Summa 28 lärare,		88 lärarinnor		

Repetitionskurs med redan anställda lärare och lärarinnor inom länet har under ledning af seminariets föreståndare varit anordnad under sex veckor hvarje sommar, med undantag af sommaren 1895, och har denna repetitionskurs varit förlagd år 1891 till Öjebyn, år 1892 till Neder-Luleå Gammelstad, år 1893 till Neder-Kalix kyrkoby och år 1894 till Boden i Öfver-Luleå. Medeltalet deltagare i dessa repetitionskurser har utgjort 12.

För utbildande af lärare och lärarinnor vid småskolor i de *finsktalande* församlingarne är af statsverket ett särskildt *seminarium* inrättadt i Haparanda. I afseende å dess organisation har under perioden den ändring vidtagits, att seminariet år 1891 utvidgades med en tredje klass. Sedan år 1891 fordras för inträde vid seminariet kunskap i svenska språket; år 1892 infördes undervisning i trädgårdsskötsel; med höstterminen 1893 ökades antalet undervisningstimmar i svenska.

År 1891, då — såsom nämnt — seminariet tillökades med en klass, utexaminerades i följd deraf inga elever. Under de der-

efter följande åren 1892—1895 hafva 30 elever undergått afgangsexamen och, med undantag allenast af två, anstälts vid mindre folkskolor eller såsom småskolelärare och lärarinnor. Elevernas antal under höstterminerna af periodens särskilda år har utgjort:

År 1891	7	manliga,	25	qvinliga
> 1892	5	>	24	>
> 1893	5	>	20	>
> 1894	9	>	20	>
> 1895	7	>	20	>

Vid *Mattisuddens seminarium* i Jockmock, anlagdt och bekostadt af statsverket för utbildande af lärare och lärarinnor vid *lappska* småskolor, är lärokursen tvåårig. Sedan år 1893 har undervisningen hvarje år omfattat både första och andra årskursen, med årlig intagning och utexaminering af elever. Från och med samma tid hafva undervisningsämnen tillökats med slöjd, såväl manlig som qvinlig. Vid seminariet hafva under perioden inskrifvits 56 och utexaminerats 45 elever. Af de 56 inskrifna hafva 13 varit manliga och 43 qvinliga; 34 hafva varit från Norrbottens och 22 från Vesterbottens län.

Länet har tre *allmänna läroverk*, ett högre uti Luleå samt femklassiga i Piteå och Haparanda. Allmänna läroverket i Luleå är fullständigt allenast å humanistiska linien; dess reallinie omfattar till och med sjette klassen. Höstterminen 1890 var lärjungeantalet 136, höstterminen 1895 utgjorde det 131. Lärarnes antal har under perioden utgjorts af 5 lektorer, rektor inberäknad, 6 adjunkter och 3 öfningslärare.

Piteå allmänna läroverk hade höstterminen 1890 ett lärjungeantal af 69. Till samma siffra uppgick dess lärjungeantal höstterminen 1895. Ämneslärarnes antal, rektor inberäknad, har under perioden utgjort 6, öfningslärarnes 3. Under den nu ifrågasvarande perioden har Piteå läroverk fått inflytta i en ny, tidsenlig läroverksbyggnad. Behovet af ett nytt läroverks hus i staden, i stället för det gamla, omkring år 1816 fullbordade »skol- och synodalhuset», hade under de senare årtiondena blifvit alltmer trängande. Redan på 1860-talet ansågs det gamla skolhuset otillfredsställande, men frågan om ett nytt skolhus fick dock hvila i många år, bland annat därför att lämplig plats för ett sådant icke kunde anvisas. Sedan emellertid sådan plats, efter det plan för den s. k. nya stadsdelen blifvit fastställd, derstädes kommit i stadens ego, fattade under år 1880 stadsfullmäktige beslut om upplåtande af byggnadstomt för ändamålet samt om uppförande derstädes af ett nytt läroverks hus på stadens bekostnad. Det dröjde emellertid mera än tio år, innan nybyggnadsfrågan kunde få sin definitiva lösning, hufvudsakligen därför att stadens tillgångar under tiden blefvo starkt anlitade för andra nödvändiga byggnadsföretag. Hösten 1892 antogos af arkitekten A. Th. Lignell uppgjorda ritningar till läroverksbyggnad af sten; och utförandet af denna byggnad samt af särskildt gymnastikhus, hvilka arbeten under år 1893 upplätos på entreprenad, fullbordades derefter till hösten 1894, då båda arbetena afsynades och godkändes. Sammanlagda kostnaden för sjelfva skolhuset uppgår till 74,080 kronor, för gymnastikhuset till 15,300 kronor, deri inbegripen kostnaden för attiralj, samt för uthusbyggnad till omkring 1,620 kronor, eller tillhopa 91,000 kronor.

Vid Haparanda femklassiga läroverk har undervisningen bestridts af 5 ämneslärare, rektor inberäknad, samt 3 öfnings-

lärare. Lärjungarnes antal uppgick höstterminen 1895 till 50, mot 44 vid förra periodens slut.

Elementarläroverket för flickor i Luleå, som vid slutet af förra perioden räknade ett elevantal af 42, har under den nu ifrågakvarande varit stad i jemn utveckling, och uppgick lärjungarnes antal höstterminen 1895 till 81, deraf 11 tillhörande läroverkets förberedande afdelning och 70 den egentliga elementarskolan. Af staten har läroverket åtnjutit ett årligt understöd af 1,000 kronor samt af Luleå stad hyresfri lokal. Denna, som varit belägen i stadens folkskolehus, har varit i vissa hänseenden mindre tillfredsställande och har för öfrigt icke utan olägenhet kunnat upplätas, alldenstund det alltjemt växande antalet skolpligtiga barn i staden gjort det för hvarje år allt svårare för folkskolan att kunna undvara någon af sina lägenheter. Som emellertid, på sätt i senaste berättelse omförmäldes, dels tomtplats förvärfvats för en särskild flickskolebyggnad, dels medel å enskild väg insamlats till en byggnadsfond, har Luleå stad, med öfvertagande af de för ändamålet insamlade medel, beslutit att uppföra ett särskildt läroverks hus för flickskolan. Detta beslut och dess verkställande faller dock utom tiden för den period, denna berättelse omfattar.

Rörande *landtbruks- och slöjdsolor* är redogjort under kapitlet om näringar.

I Luleå finnes en lägre *teknisk yrkesskola*, som från och med år 1892 åtnjutit understöd af statsmedel.

Bidrag af statsmedel för anordnande af *föreläsningkurser för arbetsklassen* har under periodens sista år utgått till för sådant ändamål bildad förening i Luleå.

Tvenne *brandförsäkringsinrättningar* finnas inom länet, nämligen Norrbottens läns och Piteå tingslags brandstodsbolag, samt ett *kreatursförsäkringsbolag* för länet. Närmare uppgifter angående dessa försäkringsinrättningar innehållas i de af Kungl. Civildepartementet publicerade meddelanden angående försäkringsväsendet i riket. Här skall allenast anmärkas, att Norrbottens läns brandstodsbolags risker, hvilka vid utgången af senaste femårsperiod belöpte sig till 13,280,360 kronor, under den nu ifrågakvarande ökats till 17,337,845 kronor, samt att Piteå tings-

lags brandstodsbolag, som år 1890 egde ett ansvarsbelopp af 5,618,850, under perioden fått detta ökad till 6,591,830 kronor. En minskning företer deremot länets kreatursförsäkringsbolag, hvars risker år 1890 uppgingo till 370,247 kronor och år 1895 till 280,694 kronor.

Registrerade *sjukkassor*, de der åtnjutit förvaltningsbidrag af statsmedel, hafva under perioden inom länet varit trenne, nämligen Luleå goodtemplars sjukkassa, föreningen E. W:s sjukkassa samt Luleå ångsnickerifabriks sjukförening.

Bankinrättningar. Likasom under föregående period har bankrörelse inom länet bedrifvits af Riksbankens afdelningskontor i Luleå samt af Vesterbottens enskilda bank, hvilken haft afdelningskontor uti alla tre länets städer. Under perioden har emellertid tillkommit Norrbottens enskilda bank, hvilken år 1893 erhöi oktroj och hvilken har sitt hufvudkontor i Luleå samt, från och med år 1894, afdelningskontor uti Piteå och Haparanda. Dessa bankers verksamhet i vissa delar belyses af nedanstående *tabell U*. Af densamma framgår, att summan af på upp- och afskrifningsräkning samt deposition i länets banker inestående medel ökats från 1,704,998 kronor den 31 december 1890 till 3,988,867 kronor vid 1895 års slut.

Sparbankernas antal har under perioden varit detsamma som under den föregående. De utgöras af de 10, som angifvas i *tabell V* (sid. 55).

Denna tabell utvisar för perioden en ganska afsevärd stegring såväl af antalet delegare som af delegarnes behållning samt *sparbankernas* egna fonder.

Inom länet finnes allenast en *folkbank* af det slag, hvarför folkbankslagen af den 29 juli 1892 är gällande, nämligen Råneå folkbank. Antalet insättare å sparkasseräkning uti denna bank utgjorde vid 1895 års utgång 149 med en behållning af 105,855 96 kronor. Bankens egna fonder utvisade vid samma tid en behållning af 23,274 66 kronor.

Norrlands hypoteksförening har under perioden inom länet haft det antal delegare, som jemte delaktighetsbeloppen angifvas i följande öfversigt:

Tab. U. På deposition samt upp- och afskrifning inestående belopp i banker i Norrbottens län vid slutet af åren 1891—1895.

	År 1891.			År 1892.			År 1893.			År 1894.			År 1895.		
	Depo- sition	Upp- o. afskrif- ning.	Summa. Kronor.	Depo- sition.	Upp- o. afskrif- ning.	Summa. Kronor.	Depo- sition.	Upp- o. afskrif- ning.	Summa. Kronor.	Depo- sition.	Upp- o. afskrif- ning.	Summa. Kronor.	Depo- sition.	Upp- o. afskrif- ning.	Summa. Kronor.
Riksbankens afdelnings- kontor i Luleå . . .	121,755	88,951	210,706	66,008	127,759	193,767	47,277	123,384	170,661	38,750	105,153	143,903	23,900	60,690	84,590
Vesterbottens enskilda bank i Luleå . . .	344,110	145,191	489,304	420,710	171,537	592,247	319,679	207,338	527,017	343,244	234,268	577,512	361,743	314,911	676,654
Do do i Piteå . . .	407,940	135,376	543,316	426,590	174,793	601,383	384,970	205,096	590,066	286,368	106,928	393,296	275,809	76,811	352,620
Do do i Haparanda .	169,690	86,644	256,334	164,950	143,066	308,016	206,903	154,218	361,121	185,677	119,798	305,475	224,963	148,006	372,969
Norrbottens enskilda bank i Luleå . . .	—	—	—	—	—	—	226,234	52,395	278,629	1,906,363	97,908	2,004,271	1,745,900	157,114	1,903,014
Do do i Piteå . . .	—	—	—	—	—	—	—	—	—	137,225	82,036	219,261	419,420	74,050	493,470
Do do i Haparanda .	—	—	—	—	—	—	—	—	—	8,200	34,291	42,491	40,610	64,940	105,550
Summa	1,043,495	456,165	1,499,660	1,078,258	617,155	1,695,413	1,185,063	742,431	1,927,494	2,905,827	780,382	3,686,209	3,092,345	896,522	3,988,867

År.	Antal delegare.	Delakt.-belopp. Kronor.
1891	1,234	2,333,200
1892	1,260	1,982,500
1893	1,266	2,000,500
1894	1,290	2,046,500
1895	1,319	2,104,500

För *fromma stiftelser, stipendiefonder* m. m. inom länet redogör **tabell 7.**

Bland dessa äro särskildt anmärkningsvärda de tvenne inom länet befintliga, under Konungens Befallningshafvandes förvaltning stående *nödhjulsfonder*. För tillkomsten af den äldre utaf dessa lemnades uti förra berättelsen närmare redogörelse. Rörande den s. k. 1893 års nödhjulsfond, hvilken, såsom dess namn antyder, bildats under förevarande femårsperiod, har redan härofvan i afdelningen angående näringarna meddelats, hurusom i början af år 1893, efter upprop i tidningspressen på initiativ af enskilda personer i hufvudstaden, insamlingar skedde i landets skilda delar till lindrande af det betryck, som redan drabbat eller hotade inbyggarna i de inre delarne af Norrbotten till följd af den felslagna skörden under två på hvarandra följande år. De rikliga bidrag, som från alla håll inflöto och ställes till Konungens Befallningshafvandes förfogande, lemnade, sedan den hotade nöden blifvit afhjelpat, ett betydande överskott, hvars användande till grundande af en fond för befolkningens understödjande vid framdeles inträffande missväxt eller annan allmänna hemsökelse Konungens Befallningshafvande ansåg mest förenligt med det ändamål, hvartill de skänkta bidragen närmast lemnats.

En del af dessa bidrag användes till inköp af utsädeskorn, som genom i orterna tillsatta nödhjulskomitéer utlånades till de behöfvande emot afgifna förbindelser. Då emellertid dessa förbindelsers ordalydelse berättigade låntagarna att återbetala de erhållna lånen in natura, blefvo förbindelserna öfverlätna på vederbörande kommuner för att utgöra grundplåt för bildande af

magasinsfonder. Den 8 oktober 1895 fastställdes af Konungens Befallningshafvande reglementen för dylika fonder i Edefors, Gellivare och Juckasjärvi socknar. I fråga om tillkomsten af äldre magasinsfonder inom länet får Konungens Befallningshafvande hänvisa till hvad derom meddelats i senaste femårsberättelse.

Sjukvård; sanitära förhållanden. Länslasarett finnas i Luleå, Piteå och Haparanda. I städerna finnas dessutom epidemisjukhus, af hvilka det i Luleå nybygdes år 1894 och är inrättadt efter nutida fordringar. Sjukstugor med anslag af landstingsmedel finnas inrättade uti Gellivare, Öfver-Kalix och Neder-Kalix. Å landsbygden hafva sedan år 1893 flere kommuner hyrt lokaler att vid behof användas till kolerasjukstugor. Piteå landsförsamling och Neder-Luleå kommun hafva låtit bygga sådana; i Gellivare har ock kommunen egen epidemisjukstuga.

Sedan 1889 års riksdag på nådig proposition anvisat ett belopp af 965,200 kronor för uppförande af ett *hospital för sinnessjuka* å Pitholmen i närheten af Piteå, har ifrågavarande sjukvårdsanstalt blifvit uppförd och år 1893 tagits i användning för sitt ändamål. Hospitalet inrymmer 280 platser, oberäknadt 10 platser å epidemifdelningen.

I fråga om tillgång på *läkarevård* inom länet har den nu förevarande perioden medfört afsevärda ändringar i samband med den under perioden genomförda nya regleringen af provinsialläkarestaten i riket. Förste provinsialläkare har blifvit för länet anställd och i samband dermed ett nytt provinsialläkaredistrikt inrättadt, bestående af Neder-Luleå socken och utgörande tienstgöringsområde för förste provinsialläkaren och den vid hans sida stälde biträdande provinsialläkaren. Under perioden hafva, på sätt under afdelningen I jemväl blifvit anmärkt, inrättats fyra extra provinsialläkarebeställningar, nämligen i Arvidsjaur, Jockmock, Gellivare och Öfver-Torneå. Uppenbart är, att, om än härigenom väsentlig förbättring inträdt, mycket dock återstår att önska i och för beredande af en lättare tillgänglig

Tab. V.

Sparbankerna i Norrbottens län år 1895.

Sparbank.	Antal delegare.			Delegarnes fond.				Sparbankens fond.		
	Under året tillkomne.	Under året afgångne.	Vid årets slut kvarstående.	Insatta belopp. Kronor.	Godtgjorda räntor. Kronor.	Uttagna belopp. Kronor.	Behållning vid årets slut. Kronor.	Inkomster. Kronor.	Förvaltningskostnader m. m. Kronor.	Behållning vid årets slut. Kronor.
Piteå	334	223	3,476	280,326.90	45,982.73	232,512.54	1,217,729.34	12,991.84	6,326.96	112,295.99
Arvidsjaur	42	10	240	11,762.31	1,389.78	5,543.69	30,298.89	313.68	233.89	897.84
Luleå	307	248	2,274	131,358.74	26,800.58	106,271.32	719,933.14	10,570.70	4,684.61	73,969.16
Boden	40	22	255	22,450.75	2,884.43	10,499.45	67,534.46	744.20	4,403.80	44.59
Neder-Kalix	104	74	839	60,098.34	14,880.07	34,255.42	339,567.89	3,942.81	2,417.81	26,469.53
Råneå	19	20	245	13,903.25	4,685.28	13,252.38	102,702.18	1,044.42	1,221.60	3,997.78
Gellivare	4	11	73	2,040.21	583.46	9,040.20	9,730.36	329.16	312.68	1,218.65
Haparanda	73	67	710	27,691.99	11,325.04	46,771.90	254,929.76	4,214.19	1,614.19	28,903.57
Öfver-Torneå	44	29	426	39,498.65	9,456.60	42,764.58	199,898.85	2,601.54	1,192.14	17,098.97
Pajala	34	7	164	18,586.88	1,591.81	5,436.36	42,552.31	406.31	154.65	1,434.99
Summa år 1895	1,001	711	8,702	607,718.02	119,579.78	506,347.84	2,984,877.18	37,158.85	22,562.33	266,330.47
” ” 1890	908	736	7,910	401,532.54	98,873.65	371,052.23	2,367,999.59	27,043.33	12,854.16	179,547.37

läkarevård. De stora afstånden inom detta län medföra härutinnan svårigheter, hvartill sydligare delar af vårt land icke erbjuda något motstycke. Särskildt är en del af länet, det ytterst vidsträckta Pajala provinsialläkaredistrikt, ännu högst vanlottadt i förevarande hänseende. I följd af de stora afstånden inom detta distrikt kan största delen af befolkningen inom detsamma icke få tillfälle att vid behof erhålla läkarevård. För att i någon mån afhjelpa detta har Kungl. Maj:t medgifvit, att provinsialläkaren i Pajala må på statsverkets bekostnad och efter förordnande af Konungens Befallningshafvande tvenne gånger årligen under några dagar besöka Karesuando kyrkoby.

Under perioden har ett nytt sjelfständigt *apotek* inrättats i Arvidsjaur samt medikamentsförråd anlagts i Gellivare och Öfver-Torneå.

Bland de i länet under denna period uppträdande *smittosamma sjukdomar* har influensa hvarje år under vinter- och vårmånaderna visat sig temligen talrikt, och i synnerhet under år 1895 var den utbredd och elakartad i Neder-Kalix distrikt. Af skarlakansfeber hafva under de fem åren anmälts sammanlagt 1,024 fall, hvaraf 916 år 1895, under hvilket senare år denna sjukdom förekom i länets flesta läkaredistrikt och var på vären högst elakartad i Neder-Kalix. Af smittkoppor förekommo 19 fall i Haparanda distrikt under åren 1891 och 1892. Af nervfeber hafva under perioden anmälts 469 fall och af kikhosta 785. Dessutom hafva förekommit epidemisk hjernfeber, strypsjuka, barnsängsfeber, rödsot, frossa och mässling, hvilka dock ej fått någon större utbredning.

Allmänt utbredd inom nästan hela länet är lungdot. Detta bedröfliga förhållande beror tvifvelsutan till stor del derpå, att de sjuke ej iakttaga den ringaste försigtighet för att motverka smittans spridande. Helt visst verkar i samma riktning den allmänna vanan, att under den långa vintern så många som möjligt af en gårds befolkning packa sig tillhopa i ett rum och att a vissa trakter som sofplatser begagnas stora väggfasta skåp, s. k. lucksängar.

Under femårsperioden hafva inom *städerna* helsovårdsstadgans fordringar med afseende å renlighet strängare öfvervakats; härtill hafva bidragit dels kolerafaran och dels förste provinsialläkarens årliga sundhetsinspektioner. Dock återstår ännu mycket, innan de sanitära förhållandena inom städerna blifva fullt tillfredsställande. Svårast torde vara olägenheterna af affalls- och slaskvattnet, för hvars bortförande erforderliga åtgärder ej vidtagas. Antagligen är markens genomdränkande af allehanda orena ämnen en af de viktigaste orsakerna till, att brunnarnes vatten vissa tider är högst dåligt.

Med afseende a de allmänna sanitära förhållandena å *landsbygden* är ingen särskild förändring att för perioden anmärka. Omnämnas kan en under år 1894 företagen utdikning af en myr invid Nattavare by i Gellivare socken samt rensning af en del brunnar derstädes för att hämma årligen återkommande nervfebersjukdom. Sedan dessa åtgärder företagits, har under år 1895 icke visat sig något enda fall af sjukdomen. Bland sanitära missförhållanden är att nämna den redan ofvan anmärkta seden, att befolkningen sammantränger sig inom alltför trångt utrymme, samt att brunnarnes läge nära intill ladugårdar och gödselstäckar på ej så få ställen torde vara orsak till, att vattnet förorenas. Anmärkningsvärd är ock befolkningens ringa benägenhet att vid fall af smittosjukdomar ställa sig till efter-

rättelse de anvisningar och råd, som af läkare lemnas till smittans hämmande.

Till de sanitära missförhållandena bör ock räknas det på vissa orter gängse sättet att uppföda späda barn. I synnerhet bland den finsktalande befolkningen och lapparne är det ej ovanligt, att barnen ej fullständigt afvänjas förr än vid tre till fyra års ålder, men dessutom är det ej ovanligt, att de tillika redan under de första månaderna få hvarjehanda olämplig föda, såsom sur mjölk (pimä), sur fisk, potatis och framför allt kaffe. Tarmkatarr, engelska sjukan och skrofler i de svåraste former äro också högst vanliga bland barn i dessa trakter. Bland njutningsmedel missbrukas i hög grad, i synnerhet i lappmarken och den finsktalande bygden, kaffe och tobak.

Bad användas sällan af den äldre delen af befolkningen; de yngre taga kalla bad under sommaren. Den finsktalande befolkningen brukar dock i regeln hvarje lördag taga varma bad, s. k. finsk badstu. Späda barn badas i allmänhet ofta.

Allmänna sjukvårdsafgiften har under perioden utgått med 50 öre af man och 25 öre af qvinna.

Angående länets indelning i *länsveterinärdistrikt* är redogjort här ofvan i afdelningen 1. Under perioden hafva, såsom förut, tvenne distriktsveterinärer varit med aflöning af Lands-tinget anställda inom länet. Landstinget har dessutom anvisat medel såsom bidrag åt veterinärerna för årliga resor, å förut kungjorda tider, till Öfver-Torneå, Öfver-Kalix, Råneå, Öfver-Luleå, Gellivare, Elfsby, Arvidsjaur, Arjeplog, Edefors och Jockmock för att tillhandagå befolkningen å dessa orter.

I fråga om *kommunernas fattigvård* hänvisas till Statistiska Centralbyråns publikationer härutinnan. Det fordom brukliga sättet att genom auktion till den minstfordrande utackordera fattighjon förlorar, enligt inkomna upplysningar, alltmer användning. Fattiggårdar hafva, såsom i senaste femårsberättelse omförmäldes, anlagts inom en del af länets kommuner och under nu ifrågakvarande period hafva inom andra kommuner, såsom Öfver-Luleå och Neder-Luleå, förslag om sådana gårdars anläggande bragts å bane.

Af statsmedel hafva såsom understöd åt fattiga bland lappallmogen lemnats under periodens fem år respektive 2,300, 2,750, 3,000, 3,100 och 3,100 kronor; hvarförutom ersättning jemlikt 29, 30 och 31 §§ fattigvårdsförordningen för fattigvårdsutgifter till kommuner inom länet under perioden utgått med i medeltal omkring 1,650 kronor årligen.

Hvad särskildt *länets städer* beträffar torde, utom hvad i det föregående kan vara på skilda ställen anmärkt, böra nämnas följande.

På sätt i tabell 1 finnes angifvet, har under perioden *Luleå* stads invånareantal ökat från 4,755 till 6,822 personer. Den betydande inflyttning, som sålunda egt rum, beror delvis deraf, att i samband med Gellivarebanans öfvertagande af statsverket en mängd i jernvägens tjänst anställda tjänstemän och arbetare bosatt sig i Luleå. I öfrigt sammanhänger nämnda folkökning med den ökade rörelse öfver hufvud, som med bergverksindustriens framsteg samt jernvägskommunikationernas utveckling inträdt.

Genom de talrika inflyttningar till staden, som under perioden egt rum, har en kännbar bostadsbrist framträdt, i synnerhet bland den fattigare delen af befolkningen, men denna

brist torde så småningom afhjelpas genom en alltmer tilltagande enskild byggnadsverksamhet. Den hastiga tillväxten af stadens invånareantal har jemväl gifvit anledning till en delvis icke rätt sund affärsverksamhet inom densamma, enär staden gjorts till försöksfält för åtskilliga mindre solida affärsmän från andra orter, de der emellertid så småningom måste draga sig tillbaka, hvarefter det sundare affärlifvet åter kommit till sin rätt.

I fråga om större byggnadsföretag må nämnas, att stadens kyrka, som vid stadens brand år 1887 ödelades, blifvit under denna period nybyggd. Det nya templet, som är synnerligen vackert och för hvilket kostnaden blifvit ganska stor, allt inberäknadt omkring 400,000 kronor, invigdes den 3 december 1893. Här bör jemväl omförmlas att, på derom af Kungl. Maj:t aflåten proposition, 1895 ars riksdag beviljat, för uppförande af ett nytt landsstatshus i Luleå, ett anslag af 91,500 kronor. Under perioden har staden förskaffat sig eget elektricitetsverk, drifvet med ånga, för såväl yttre som inre belysning och har i samband med denna anläggning uppförts särskild ny brand- och polisstation.

Piteå stad, hvars folkmängd vid periodens början utgjorde 2,691, egde vid dess slut ett invånareantal af 2,730. I motsats mot länets flesta öfriga kommuner företer icke *Piteå* stad någon mera framträdande utveckling under perioden, snarare i vissa hänseenden en tillbakagång. Handeln, som sedan midten af detta århundrade utgjort stadens hufvudsakligaste inkomstkälla, har under senare åren minskats, detta delvis beroende på den alltmer tilltagande s. k. landthandeln, men särskildt äfven derpå att, i och med norra stambanans framdragande öfver *Elfsbyn* till *Boden*, utan att i samband dermed någon förbindelseled öppnats mellan stambanan och *Piteå*, mycket af den handel, som förut gått till denna stad, nu tagit andra vägar. Så är förhållandet

med handeln på *Arvidsjaurs* och *Arjeplogs* stora lappmarkssocknar, så jemväl med handeln på *Elfsbyn* och öfre delarne af *Piteå* socken. För *Piteå* stad är erhållandet af en bibana till stambanan ett lifsintresse, hvars tillgodoseende man må kunna hoppas af en icke aflägsen framtid.

Till befrämjande af stadens samfärdsel och kommunikationer har staden under perioden dels låtit upptaga en ny farled genom det s. k. *Munksundet*, hvilket arbete betingat en kostnad af omkring 45,000 kronor, dels verkställt tillbyggnad af stadens kajer för en kostnad af ungefär 30,000 kronor, dels för vidmagthållande af farleden utefter *Piteå* elf till dess utlopp i hafvet för cirka 42,000 kronor inköpt ett nytt mudderverk.

Ej heller *Haparanda* stad företer under den nu ifrågavarande perioden någon synnerlig utveckling, detta till en del beroende på likartade förhållanden som i afseende å *Piteå*. Genom sitt läge och sina mindre goda kommunikationer i saknad af förutsättningar för egentlig storindustri och väsentligen hänvisad till handeln, har staden funnit denna alltmer kringskuren genom landthandeln samt genom de tid efter annan uppstående nya utfartsvägarne från *Torneå* elfdal vesterut. Äfven för *Haparanda* utgör erhållandet af jernvägsförbindelse ett lifligt och berättigadt önskningsmål. Folkmängden, som vid förra periodens utgång utgjorde 1,252, belöpte sig vid 1895 års slut till 1,406.

Stadens kommunalstyrelse har under tiden väsentligen förändrats, i det stadens vid allmän rådstuga röstberättigade invånare numera åt stadsfullmäktige öfverlätit sin beslutanderätt i stadens gemensamma angelägenheter, hvarjemte stadens drätsel, som förut handhafs af municipalstyrelsen, nu omhänderhafves af en för ändamålet tillsatt drätselkammare med underlydande stadskassör.

Landskansliet och Landskontoret i Luleå den 30 juni 1897.

K. S. HUSBERG.

A. Eurén.

A. Pipon.

Tab. 1.

FOLKMÄNGDEN I NORRBOTTENS LÄN ÅREN 1891—1895.

1.	2.	3.	4.	5.	6.	7.	8.	9.	10.
	Enligt presterskapets uppgifter, den 31 december.			Enligt de mantalslängder, som upprättats vid slutet af motstående år.					
				Hela folkmängden.			Deraf fria från mantals- penningar.		
	Mankön.	Qvinkön.	Summa.	Mankön.	Qvinkön.	Summa.	Mankön.	Qvinkön.	Summa.
Landsbygden utom lappmarkerna år 1891	40,540	39,624	80,164	40,258	39,322	79,580	22,392	22,208	44,600
1892	40,954	39,850	80,804	40,726	39,758	80,484	22,293	22,157	44,450
1893	41,552	40,227	81,779	41,336	40,213	81,549	22,685	22,429	45,114
1894	41,957	40,571	82,528	41,924	40,362	82,286	22,810	22,100	44,910
1895	42,638	41,036	83,674	42,576	40,986	83,562	22,906	22,052	44,958
Lappmarkerna år 1891	8,889	8,527	17,416	8,719	8,413	17,132	8,719	8,413	17,132
1892	9,199	8,856	18,055	9,090	8,710	17,800	9,090	8,710	17,800
1893	9,481	9,111	18,592	9,468	9,089	18,557	9,468	9,089	18,557
1894	10,246	9,633	19,879	10,108	9,531	19,639	7,843	7,738	15,581
1895	10,760	10,108	20,868	10,658	9,970	20,628	6,487	6,456	12,943
Luleå stad år 1891	2,442	2,590	5,032	2,461	2,584	5,045	1,086	1,077	2,163
1892	2,703	2,820	5,523	2,719	2,839	5,558	1,179	1,204	2,383
1893	2,826	2,927	5,753	2,835	2,950	5,785	1,252	1,211	2,463
1894	3,130	3,247	6,377	3,132	3,245	6,377	1,348	1,315	2,663
1895	3,365	3,457	6,822	3,358	3,422	6,780	1,466	1,385	2,851
Piteå stad år 1891	1,237	1,517	2,754	1,228	1,502	2,730	536	561	1,097
1892	1,205	1,517	2,722	1,262	1,532	2,794	534	580	1,114
1893	1,204	1,532	2,736	1,213	1,527	2,740	544	567	1,111
1894	1,221	1,529	2,750	1,212	1,534	2,746	533	568	1,101
1895	1,204	1,526	2,730	1,222	1,520	2,742	572	590	1,162
Haparanda stad år 1891	603	673	1,276	613	690	1,303	281	268	549
1892	615	687	1,302	613	722	1,335	292	293	585
1893	638	695	1,333	660	739	1,399	351	337	688
1894	656	696	1,352	639	722	1,361	321	320	641
1895	667	739	1,406	639	768	1,407	311	353	664
Hela länet år 1891	53,711	52,931	106,642	53,279	52,511	105,790	33,014	32,527	65,541
1892	54,676	53,730	108,406	54,410	53,561	107,971	33,388	32,944	66,332
1893	55,701	54,492	110,193	55,512	54,518	110,030	34,300	33,633	67,933
1894	57,210	55,676	112,886	57,015	55,394	112,409	32,855	32,041	64,896
1895	58,634	56,866	115,500	58,453	56,666	115,119	31,742	30,836	62,578

Tab. 2.

ALLMÄNNA VÄGAR OCH SKJUTSNING I NORRBOTTENS LÄN ÅREN 1891—1895.

1.	2.	3.	4.	5.	6.	7.	8.	9.	10.	11.	12.	13.	14.	
Allmänna vägar.	Längd af hvarje vägs lag vid 1895 års slut.	Derat under åren 1891—1895		Kostnad för under åren 1891—1895						Längd af indelade med skjutsanstalter för sedda vägar vid 1895 års slut.	Skjutsanstalter vid 1895 års slut			
		full-ändade och af-synade nya vägar.	omlagda eller betydligt förbättrade vägsträckor.	fulländade nya vägar.			omlagda eller betydligt förbättrade vägsträckor.				med entreprenad.		utan entreprenad.	
				Af stats-medel.	Af lands-tingets eller kom-munernas medel.	Af väg-hållnings-distrik-tens medel (väg-kassorna).	Af stats-medel.	Af lands-tingets eller kom-munernas medel.	Af väg-hållnings-distrik-tens medel (väg-kassorna).		Gäst-gifverier.	Skjuts-stationer.		
Nymil.	Nymil.	Nymil.	Kr.	Kr.	Kr.	Kr.	Kr.	Kr.	Nymil.	Antal.	Antal.	Antal.		
Å landsbygden:														
Landsvägar	24:90	—	—	—	—	—	3,800:00	2,800	—	24:90	12	2	—	
Bygdevägar	177:80	27:77	1:20	497,291:50	256,155	—	20,513:48	22,425	—	129:16	40	35	—	
I städerna	1:50	0:30	—	—	—	—	—	—	—	1:50	3	—	—	
Summa	204:20	28:07	1:20	497,291:50	256,155	—	24,313:48	25,225	—	155:56	55	37	—	
<p>Årliga kostnaden för underhållet den tid mark är bar af allmän väg inom länet är, enligt 46 § af lagen den 23 oktober 1891 angående väghållningsbesvärets utgörande på landet, uppskattad till 184,718 kronor 76 öre.</p> <p>Skjutslegan per nymil utgick vid 1895 års slut med:</p>														
1:50 kr.,	{ hvilket är maximilega med entreprenadbidrag vid hvilket är maximilega utan entreprenadbidrag »										53	36	—	
1:20 kr.,	hvilket är under maximilegan »										1	—	—	
											1	1	—	
											55	37	—	
											I kungs- och krono-skjuts.	Vid gäst-gifverier med entreprenad.	Vid skjuts-stationer med entreprenad.	Vid skjuts-anstalter utan entreprenad.
Antal utgångna hästar under år 1891											—	6,853	1,983	—
» » » » » 1892											—	9,728	2,711	—
» » » » » 1893											—	8,891	2,607	—
» » » » » 1894											—	9,139	2,589	—
» » » » » 1895											—	8,400	2,667	—
											Summa (hästar)	43,011	12,557	—

Tab. 4.

EGENDOMAR AF FIDEIKOMMISSNATUR I NORRBOTTENS LÄN ÅR 1895.

(Finnas ej.)

Tab. 5.

EGENDOMAR TILLHÖRANDE INHEMSKA AKTIEBOLAG, I NORRBOTTENS LÄN ÅR 1895.

1. Aktiebolagets namn.	2. Egendomens namn.	3. Belägenhet. Socken (stad).	4. 5. 6. 7. M a n t a l.				8. Summa.	9. Antal utjordar, ängar o. d. ej i mantal satt jord.	10. Antal verk och inrätt- ningar (fastig- heter i städer).	11. 12. 13. 14. Taxeringsvärdet (i kronor)				
			Krono.	Skatte.	Frälse.					Summa.	jordbruks- fastighet.	å annan fastighet.	å frälse- ränta.	Summa.
					Säterier, ladugårdar, rå och rör.	All- mänt frälse.								
Munksunds sågverks aktiebolag . . .	Hemman m. m.	Piteå landsf.	—	1 $\frac{9}{2}$	2	15 $\frac{9}{2}$	3	3	329,000	217,000	3,000	862,000		
	»	Elfsby.	2 $\frac{3}{4}$	3	—	3	1	—	202,300	—	—			
	Hemman	Neder-Luleå.	—	—	—	—	—	—	4,000	—	—			
	Hemman och lägenhet	Öfver-Luleå.	—	—	—	—	—	—	106,700	—	—			
Skuthamnns aktiebolag	Skuthamnns ångsåg och lägenheter	Piteå landsf.	—	—	—	—	4	1	7,500	90,000	—	170,200		
	Hemman m. m.	Elfsby.	1 $\frac{9}{4}$	2 $\frac{1}{10}$	—	—	1	1	40,700	10,000	—			
	»	Arvidsjaur.	—	—	—	—	—	—	15,600	—	—			
	Hemman	Öfver-Luleå.	—	—	—	—	—	—	6,400	—	—			
Aktiebolaget Storfors	Hemman m. m.	Piteå landsf.	—	4 $\frac{5}{12}$	—	—	10	3	138,600	245,000	—	708,600		
	»	Elfsby.	—	—	—	—	6	1	17,900	7,700	—			
	»	Arvidsjaur.	—	—	—	—	3	1	257,800	22,000	—			
	Hemman	Arjeppluog.	—	—	—	—	—	1	17,500	1,500	—			
	Gård	Piteå stad.	—	—	—	—	—	—	—	600	—			
Ytterstfors aktiebolag	Hemman och jordlägenheter	Arvidsjaur.	—	—	—	—	2	—	97,100	9,000	—	106,100		
Skellefteå aktiebolag	Hemman	»	—	—	—	—	—	—	15,100	—	—	18,300		
	»	Arjeppluog.	—	—	—	—	—	—	3,200	—	—			
Öhrvikens aktiebolag	Lägenheter	»	—	—	—	—	—	1	—	8,000	—	8,000		
Aktiebolaget Bodträskfors	Lägenheter m. m.	Neder-Luleå.	—	—	—	—	6	3	3,200	304,000	—	2,595,600		
	Hemman m. m.	Öfver-Luleå.	—	—	—	4	7	4	89,000	26,800	—			
	»	Edefors.	—	—	—	22 $\frac{1}{2}$	3	8	637,100	116,400	—			
	Hemman	Jockmock.	—	—	—	12	—	—	634,500	—	—			
	Snickerifabrik, 2 ångsågar, 6 gårdar, 2 upplagsplatser, 4 jordområden	Luleå stad.	—	—	—	—	—	4	11	12,500	772,100		—	
Aktiebolaget Gellivare malmfält	Jordlägenheter	Neder-Luleå.	—	—	—	—	2	—	3,300	—	—	301,700		
	Hemman m. m.	Gellivare.	—	—	—	—	—	55	70,200	228,200	—			
Stennäs aktiebolag	Hemman	Jockmock.	—	—	—	—	—	—	7,000	—	—	7,000		
Töre aktiebolag	Lägenhet	Neder-Luleå.	—	—	—	—	1	—	400	—	—	673,600		
	Hemman	Jockmock.	—	—	—	1	—	—	33,000	—	—			
	Lassby med underlydande	Råncå.	—	—	—	—	2	3	338,900	20,000	—			
	Töre med do	Neder-Kalix.	—	—	—	—	6	8	92,300	75,800	—			
	Hemman och lägenheter	Öfver-Kalix.	—	—	—	—	3	—	24,800	—	—			
Hemman	Gellivare.	—	—	—	—	—	—	88,400	—	—				

Tab. 5. (Forts.) EGENDOMAR TILLHÖRANDE INHEMSKA AKTIEBOLAG, I NORRBOTTENS LÄN ÅR 1895.

1. Aktiebolagets namn.	2. Egendomens namn.	3. Belägenhet. Socken (stad).	4. 5. 6. 7. M a n t a l.				8. Summa.	9. Antal utjordar, ängar o. d. ej i mantal satt jord.	10. Antal verk och inrätt- ningar (fastig- heter i städer).	11. 12. 13. 14. T a x e r i n g s v ä r d e t (i kronor)				
			Krono.	Skatte.	F r ä l s e.					Summa.	ä jordbruks- fastighet.	ä annan fastighet.	ä frälse- ränta.	Summa.
					Säterier, ladugårdar, rå och rör.	All- mänt frälse.								
Aktiebolaget Bergman, Hummel & Co	Karlsborg m. m.	Neder-Kalix.	—	1 ² / ₆	—	—	3	20	47,100	322,800	—	1,235,200		
	Gyljen och Rödupp	Öfver-Kalix.	2 ²⁵ / ₁₂₈	5 ⁵ / ₁₂₈	—	—	20	8	226,100	108,100	—			
	Hemman och lägenheter. . .	Gellivare.	21 ¹¹ / ₁₉₂	5 ³³ / ₁₉₂	—	—	14	—	278,600	—	—			
	Ekfors med underlydande . .	Hietaniemi.	—	1 ¹ / ₂	—	—	1	1	14,000	23,600	—			
	Ekfors privilegiskog	Öfver-Torneå.	—	—	—	—	1	—	50,300	—	—			
	Hemman och lägenheter. . .	Korpilombolo.	1 ⁵ / ₂	2 ²³ / ₁₉₂	—	—	8	1	93,200	10,000	—			
	» » »	Tärendö.	—	—	—	—	1	—	42,700	—	—			
Hemman	Pajala.	—	1 ⁹ / ₁₉₂	—	—	—	—	14,400	—	—				
»	Juckasjärvi.	—	—	—	—	—	—	4,300	—	—	30 ²²⁸ / ₁₉₂			
Aktiebolaget Jemtösund	Jemtösund	Räneå.	14 ³ / ₄	—	—	—	—	3	18,500	27,000	—	45,500		
Hasafors qvarnaktiebolag	Hasafors qvarn.	»	—	—	—	—	—	2	—	18,000	—	18,000		
Aktiebolaget Båtskärsnäs.	Båtskärsnäs	Neder-Kalix.	—	1 ⁹ / ₉₆	—	—	—	3	4,000	105,000	—	122,300		
	Hemman	Pajala.	—	—	—	—	—	—	13,300	—	—			
Norrbottens bryggeriaktiebolag	Bryggeri	Luleå stad.	—	—	—	—	—	1	—	73,000	—	73,000		
Aktiebolaget Industriföreningen	Gård med tomt	»	—	—	—	—	—	1	—	23,000	—	23,000		
Örnsköldsviks bryggeriaktiebolag	» » »	»	—	—	—	—	—	1	—	16,400	—	16,400		
Gefle bryggeriaktiebolag	» » »	»	—	—	—	—	—	1	—	16,600	—	16,600		
Luleå arbetareförenings aktiebolag	» » »	»	—	—	—	—	—	1	—	58,000	—	58,000		
Piteå badhusaktiebolag	Badhus	Piteå stad.	—	—	—	—	—	1	—	6,000	—	6,000		
		Summa	37 ³³ / ₁₂₈	61 ³³³ / ₁₉₂	2	82 ⁵⁵ / ₁₉₂	133 ³³³ / ₁₉₂	113	149	4,100,500	2,961,600	3,000	7,065,100	

62 Norrbottens län.

Tab. 6. EGENDOMAR TILLHÖRANDE FRÄMMANDE MAGTERS UNDERSÅTAR, I NORRBOTTENS LÄN ÅR 1895.

1. Främmande magtens och under- sätens namn.	2. Egendomens namn.	3. Belägenhet. Socken.	4. 5. 6. 7. M a n t a l.				8. Summa.	9. Antal utjordar, ängar o. d. ej i mantal satt jord.	10. Antal verk och inrätt- ningar.	11. 12. 13. 14. T a x e r i n g s v ä r d e t (i kronor)				
			Krono.	Skatte.	F r ä l s e.					Summa.	ä jord- bruks- fastighet.	ä annan fastighet.	ä frälse- ränta.	Summa.
					Säterier, ladugårdar, rå och rör.	All- mänt frälse.								
Finske undersåten Evelina Kalm i Torneå	Salmis ångsåg med lastage- plats och hemman	Neder-Torneå.	—	1 ¹ / ₂	—	—	—	1	6,600	119,400	—	132,300		
	Käymjärvi	Pajala.	—	—	—	—	—	—	6,300	—	—			
		Summa	—	1 ¹ / ₂	—	—	—	1	12,900	119,400	—	132,300		

Tab. 5 o. 6.

Tab. 7.

FROMMA STIFTELSE, STIPENDIFONDER, PENSIONSANSTALTER, SJUKKASSOR OCH DERMED JEMFÖRLIGA
INRÄTTNINGAR I NORRBOTTENS LÄN ÅR 1895.

1.	2.	3.	4.	5.	6.	7.	8.	9.	10.
Stiftelsens namn.	Stiftelsens ändamål.	Stiftarens namn och yrke.	Stiftelsens år och dag.	Utdelning under år 1895		Stiftelsens storlek vid slutet af år 1895		Stiftelsen förvaltas af:	Anmärkingar.
				till nedanstående antal personer.	af nedanstående hela belopp. Kronor.	Kapital. Kronor.	Derufvärde af fastigheter. Kronor.		
A. Å landsbygden.									
a) <i>Stiftelser för egentlig fattigvård, för s. k. pauvres honteux och dylikt.</i>									
Neder-Kalix fattiggård.	Vård af älderstigna fattighjon.	Grosshandlaren A. Bäckström.	1887	—	—	30,000	30,000	Kommunalnämnden.	
b) <i>Stiftelser och inrättningar för barnavård och barnundervisning.</i>									
Neder-Kalix barnhem.	Uppfostran af fattiga, företrädesvis föräldralösa, barn.	Prosten O. Wiklund m. fl.	1865 ^{14/7}	15	—	—	—	Särskild styrelse.	1)
Nils Larssons från Sundom donationsfond.	Belöning åt flitiga och snälla skolbarn i Neder-Luleå socken.	Hemmanseg. N. Larsson o. h. h. Maria Andersdotter.	1802 ^{22/7}	—	—	1,523	—	Kommunalnämndens ordförande.	2)
Höijerska donationen.	Premier till högst 10 barn i Öjeby fasta folkskola.	Kontraktspresten G. Höijer o. h. fru.	1877 ^{15/6}	10	15	300	—	Skolrådet.	
Nilssonska fonden.	Premier till barn i Kopparnäs skola.	Enkefru C. G. Nilsson, f. Åström, från Stockholm.	1882 ^{22/7}	—	20	400	—	Do.	
Föreningen »Tabitha» i Öjebyn.	Beklädnad af fattiga barn och understöd åt sjuka fattiga.	Fruentimmer i Öjebyn.	1886	50	175	150	—	Medlemmarne.	
e) <i>Sjuk- och begravningskassor.</i> 3)									
Boträskfors sjuk- och begravningskassaförening.	Understöd till sjuka och åldriga behöfvande arbetare vid Boträskfors sågverk.	Sågverkets arbetare.	1881	—	—	2,662	—	Särskild styrelse.	
Gellivare sjuk- och begravningskassa.	Sjuk- och begravningshjälp åt kassans medlemmar.	Arbetare vid Gellivare malmfält.	1889	13	178	821	—	Do.	4)
		Summa	—	88	388	35,856	30,000		
B. I Luleå stad.									
a) <i>Stiftelser för egentlig fattigvård, för s. k. pauvres honteux och dylikt.</i>									
Rådmanskan Ulrika Charlotta Sundströms fond.	Till understöd åt behöfvande fruntimmer af köpmans- eller handverksklassen i Luleå.	Fru U. Ch. Sundström.	1879 ^{26/12}	3	100	2,281	—	Drätselkammaren under magistratens inseeende.	
Luleå fruntimmersförening.	Att understödja till tyngre arbete oförmögna fattiga personer i Luleå.	Landshöfdingskan Clementine Ros.	1857 ^{9/7}	25	350	4,270	—	Särskild styrelse.	
A. V. Nybergs o. h. h. E. C. Nybergs donationsfond.	Till fattiga sjöfarande samt fiskare och deras hustrur och barn.	Sjökapten And. Vilh. o. h. h. Erika Carolina Nyberg.	1895 ^{28/2}	2	100	6,000	—	Magistraten.	5)
b) <i>Stiftelser och inrättningar för barnavård och barnundervisning.</i>									
Rådmanskan U. C. Sundströms fond.	Till fond för barnhem i Luleå.	Fru Ulrika Charlotta Sundström.	1879 ^{26/12}	—	—	4,176	—	Drätselkammaren under magistratens inseeende.	
Sällskapet Jultomtarna.	Beklädnad af fattiga barn.	Genom sammanskott.	1880 ^{10/6}	150	559	1,614	—	Särskild styrelse.	

Tab. 7. (Forts.) FROMMA STIFTELSE, STIPENDIFONDER, PENSIONSANSTALTER M. M.

1.	2.	3.	4.	5.	6.	7.	8.	9.	10.
Stiftelsens namn.	Stiftelsens ändamål.	Stiftarens namn och yrke.	Stiftelsens år och dag.	Utdelning under år 1895		Stiftelsens storlek vid slutet af år 1895.		Stiftelsen förvaltas af:	Anmärkingar.
				till nedanstående antal personer.	af nedanstående hela belopp. Kronor.	Kapital. Kronor.	Deraf värde af fastigheter. Kronor.		
<i>c) Stipendiefonder och andra stiftelser för undervisning.</i>									
Erik Asplunds fond.	Understöd till fattiga och värlartade ynglingar, som ämnas fortsätta sina studier.	Grosshandlaren Erik Asp-lund.	1871 ¹⁸ / ₁₁	2	300	3,423	—	Läroverkskollegiet.	
Samuel Gustaf Hermelins stipendiefond.	Att fortplanta minnet af friherre S. G. Hermelin genom utdelning af stipendier.	Genom sammanskott.	1877 ³¹ / ₅	2	200	7,733	—	Rektor och d:o.	
Widmarkska fonden.	Inköp af böcker för utdelning åt medellösa studerande.	Landshöfding P. H. Widmark.	1862	—	40	1,106	—	D:o d:o.	
Luleå sångsällskaps stipendiefond.	Premier åt ynglingar vid allmänna läroverket.	Luleå sångsällskap.	1884 ⁹ / ₈	2	25	521	—	Läroverkskollegiet.	
<i>e) Sjuk- och begravningskassor.</i>									
Föreningen E. W.	Att lemna sjuk- och begravningshjälp åt medlemmarne.	—	1892	22	397	1,115	—	En styrelse.	6)
Luleå ångsnickerifabriks sjuk- och begravningskassa.	D:o d:o.	—	1894	17	531	1,529	—	D:o.	7)
Luleå goodtemplares d:o.	Att understödja medlemmarne vid sjuk- och dödsfall.	Luleå goodtemplare.	1884 ¹⁰ / ₂	4	110	1,353	—	D:o.	8)
<i>g) Pensionskassor.</i>									
Luleå fruntimmers understöds- o. pensionsförening.	Bildande af en fond för understöd åt behöfvande medlemmar.	Fruntimmer i staden.	1880 ⁶ / ₂	5	150	4,144	—	Särskild styrelse.	
<i>h) Andra stiftelser och inrättningar.</i>									
Luleå stads fabriks- och handverksförening.	Att befrämja den inhemska industriens och näringarnes utveckling.	Luleå stads handverkare.	1865 ¹⁴ / ₂	6	75	2,184	—	Särskild styrelse.	9)
Norbottens läns missväxt-understödsfond.	Att genom lån och direkt understöd bispringa länets invånare vid allmän eller partiel missväxt.	Genom insamling.	1863	—	—	129,657	—	Länsstyrelsen.	
1893 års nödhjulsfond.	D:o d:o.	D:o.	1893	—	—	102,826	—	D:o.	
Turdfjällska fonden.	Premier för odlingsflit.	Sekreteraren J. E. Turdfjäll.	1845 ²⁵ / ₆	3	105	1,750	—	Hushållningssällskapet.	
		Summa	—	243	3,042	275,682	—		
C. I Piteå stad.									
<i>a) Stiftelser för egentlig fattigvård, för s. k. pauvres honteux och dylikt.</i>									
Kollega Lundströms understödsfond.	Understöd till pauvres honteux.	Kollega Axel Lundström.	1869 ⁸ / ₁₀	2	20	500	—	Fattigvårdsstyrelsen.	
Auditören G. Dahls fond.	Understöd åt fattiga.	Auditören G. Dahl.	1873 ³⁰ / ₁₂	—	—	426	—	D:o.	
Piteå stads fruntimmersförening.	Beredande af hyresmedel för medellösa fruntimmer af pauvres honteux.	Fruntimmer i staden.	1876	6	300	6,700	—	Apotekaren C. A. Gellerstedt.	
Piteå jultomtar.	Gåfvor till fattiga vid julen.	Fonden skänkt af enkefru Jenny Ulander.	1881 ¹⁷ / ₁₂	73	235	700	—	Särskild styrelse.	10)
Köpmanaföreningens understödsfond.	Understöd åt hjälpbehöfvande medlemmar, deras enkor och barn.	Föreningens medlemmar.	1880 ²² / ₁₀	2	200	4,115	—	Kassören J. A. Wallgren.	
<i>c) Stipendiefonder och andra stiftelser för undervisning.</i>									
Kollega Axel Lundströms stipendiefond.	Understöd för behöfvande ynglingar, som genomgått Piteå läroverk och fortsätta sina studier.	Kollega Axel Lundström.	1867 ¹ / ₆	—	—	535	—	Läroverkskollegiet.	9)
Samuel Gustaf Hermelins d:o.	Understöd dels åt en yngling, som genomgått Piteå läroverk och ämnar fortsätta sina studier, dels åt en eller flere af läroverkets öfriga lärjungar.	Genom sammanskott.	1877 ²² / ₆	6	174	3,988	—	D:o.	
Carl August Gellerstedts stipendium.	Uppmuntran för »helst en eller och flere lärjungar» vid Piteå allmänna läroverk.	Apotekaren C. A. Gellerstedt.	1890 ¹⁸ / ₅	1	40	1,112	—	D:o.	
<i>d) Stiftelser för sjukvård.</i>									
Klara Halléns fond.	Till en frisäng å Piteå lasarett.	Enkefru Klara Hallén.	1872 ²⁴ / ₁	—	—	2,072	—	Lasarettadirektionen.	9)
Johanna Erika Brodins d:o.	D:o d:o.	Fröken J. E. Brodin.	1883 ¹ / ₃	—	—	1,861	—	D:o.	9)

e) Sjuk- och begravningskassor.

Skepparesocietetens begravningskassa.	Begravningshjälp till föreningens ledamöter.	Skepparesocietetens medlemmar.	1828 ⁹ / ₁	1	8	4,488	—	Särskild styrelse.	
h) Andra stiftelser och inrättningar.									
Åkerhjelmiska donationsfonden.	Låneunderstöd till behövande handverkare och arbetare mot låg ränta.	Landshöfding Knut Åkerhjelm.	1856 ²³ / ₆	12	¹¹)	4,834	—	Magistraten.	11)
			Summa	—	103	977	31,331	—	

D. I Haparanda stad.

a) Stiftelser för egentlig fattigvård, för s. k. pauvres honteux och dylikt.

C. A. Söltofts donationsfond.	Understöd åt behövande personer, företrädesvis åt sådana, som ej åtnjuta fattigvård.	Danske undersåten C. A. Söltoft.	1886 ¹³ / ₆	13	250	5,443	—	Municipalstyrelsen.	
Haparanda fruntimmersförening.	Understöd åt pauvres honteux.	Fruntimmer i staden.	1869 ¹ / ₃	6	150	3,079	—	Särskild styrelse.	

b) Stiftelser och inrättningar för barnavård och barnundervisning.

Haparanda jultomar.	Beklädnad af fattiga barn vid julen.	Genom sammanskott.	1876 ²³ / ₁₂	14	280	2,239	—	Särskild styrelse.	
---------------------	--------------------------------------	--------------------	------------------------------------	----	-----	-------	---	--------------------	--

c) Stipendiifonder och andra stiftelser för undervisning. ¹²⁾

Erik Asplunds fond.	Understöd åt ynglingar, som från Haparanda läroverk öfvergå till högre läroverk.	Handlanden Erik Asplund.	1871 ¹⁸ / ₁₁	1	165	3,000	—	Läroverkskollegiet.	
Bergerska fonden.	Understöd åt lärjungar vid Haparanda läroverk.	Tullförvaltaren C. V. Berger.	1868 ¹¹ / ₃	4	120	2,000	—	Pastor, stadsstyrelsen samt rektor.	
C. Westergrens stipendiifond.	Understöd åt ynglingar, som från Haparanda läroverk öfvergå till högre läroverk.	Grosshandl. C. Westergren.	1880 ⁷ / ₅	1	220	6,475	—	Läroverkskollegiet.	12)

d) Stiftelser för sjukvård.

Asplundska frisängsfonden.	Beredande af kostnadsfri sjukvård åt fattiga sjuka, företrädesvis pauvres honteux.	Grosshandlaren E. Asplund.	1871 ¹⁸ / ₁₁	15	438	9,674	—	Haparanda lasarettedirektion.	
----------------------------	--	----------------------------	------------------------------------	----	-----	-------	---	-------------------------------	--

h) Andra stiftelser och inrättningar.

Haparanda fabriks- och handverksförening.	Att befrämja den inhemska industriens och de inhemska näringarnes utveckling samt understödja medlemmarna vid dödsfall och annorledes.	Haparanda stads handverkare.	1890 ²³ / ₁₁	—	—	507	—	En styrelse.	13)
			Summa	—	54	1,623	32,417	—	

A n m ä r k n i n g a r.

¹⁾ Öfriga stiftare äro grosshandlarna D. Hummel och J. Sällström samt amanuensen E. O. Bergman. Till hemmets underhåll under år 1895 hafva af fattigvårdsmedel utbetalts 1,100 kr. — ²⁾ Ingen utdelning år 1895. — ³⁾ Å länets landsbygd finnes äfven en år 1891 af Luleå gamla stads goodtemplare stiftad sjuk- och begravningskassa vid namn Logen Höga Nordens goodtemplares 100-mannaförening, hvarom dock ej lemnats andra uppgifter, än att vid sjuk- och dödsfall uttaxeras bidrag för hvarje gång. — ⁴⁾ År 1895 inflöto i delegareafgifter 943-52 kr. — ⁵⁾ Af donationen utgår och en lifränta å 100 kr. — ⁶⁾ År 1895 inflöto i delegareafgifter 864-50

kr. — ⁷⁾ D:o 809-35 kr. — ⁸⁾ D:o 396-40 kr. — ⁹⁾ D:o 120 kr. — ¹⁰⁾ Bidrag utgå hufvudsakligen i mat och kläder. År 1895 utdelades matvaror, ljus m. m. till det i kol. 6 angifna belopp, men derjemte en del skänkta klädespersedlar, hvilkas värde ej kan angifvas. — ¹¹⁾ År 1895 utlemnades lån för 800 kr. — ¹²⁾ I fråga om den Turdfjällska premiefonden, hvilken förvaltas af Hernösands domkapitel, hänvisas till Vesternorrlands läns femårsberättelse. — ¹³⁾ År 1895 inflöto i delegareafgifter 34 kr.

STATISTISKA CENTRALBYRÅN
BIBLIOTEKET
STOCKHOLM 27

